

ΧΑΡΟΚΟΠΕΙΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ
ΤΜΗΜΑ ΟΙΚΙΑΚΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ ΚΑΙ ΟΙΚΟΛΟΓΙΑΣ

ΠΤΥΧΙΑΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

*«Η ΤΟΥΡΙΣΤΙΚΗ ΑΝΑΠΤΥΞΗ ΤΟΥ ΝΟΜΟΥ ΑΡΤΑΣ. ΟΙ ΕΠΙΠΤΩΣΕΙΣ
ΤΟΥ ΤΟΥΡΙΣΜΟΥ ΚΑΙ Η ΑΝΤΙΛΗΨΗ ΤΩΝ ΚΑΤΟΙΚΩΝ»*

Φοιτήτρια: Μαρία Καραμπά

A.M.: 21019

Τριμελής Επιτροπή

Επιβλέπουσα Καθηγήτρια: Ρόιδα Μητούλα, Αναπλ. Καθηγήτρια

Μέλη: Ελένη Θεοδοροπούλου, Αναπλ. Καθηγήτρια

Ελένη Σαρδιανού, Λέκτορας

Αθήνα 2013 - 2014

**Αφιερώνεται στους αγαπημένους μου γονείς,
Ευάγγελο και Σταυρούλα,
ως ένα μεγάλο ευχαριστώ,
για την στήριξή τους
κατά τη διάρκεια των σπουδών μου.**

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Πρόλογος.....	7
Περίληψη.....	8
Abstract.....	9
Εισαγωγή.....	10

ΘΕΩΡΗΤΙΚΗ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗ

Κεφάλαιο 1^ο: Διερεύνηση Του Τουρισμού.....	13
1.1 Η Έννοια του Τουρισμού.....	13
1.2 Εξελικτική Πορεία του Τουρισμού.....	16
1.3 Διεθνής Διακρίσεις του Τουρισμού.....	19
1.4 Εναλλακτικές Μορφές Τουρισμού.....	21
1.5 Τουρισμός και Βιώσιμη Ανάπτυξη.....	24
 Κεφάλαιο 2^ο: Επιπτώσεις Του Τουρισμού.....	29
2.1 Οικονομία.....	29
2.2 Κοινωνία.....	32
2.3 Περιβάλλον.....	34
 Κεφάλαιο 3^ο: Γνωριμία Με Το Νομό Άρτας.....	36
3.1 Ιστορική Αναδρομή.....	37
3.2 Γεωγραφικός Προσδιορισμός.....	41
3.3 Διοικητική Διαίρεση.....	42
3.4 Δημογραφικά Στοιχεία.....	44
3.5 Οικονομία.....	47
3.6 Κλάδοι Οικονομικής Δραστηριότητας.....	49
3.6.1 Πρωτογενής Τομέας.....	49

3.6.2 Δευτερογενής Τομέας.....	52
3.6.3 Τριτογενής Τομέας.....	54
Κεφάλαιο 4^ο: Τουρισμός Του Νομού Άρτας.....	57
4.1 Θρησκευτικός Τουρισμός.....	57
4.2 Πολιτιστικός Τουρισμός.....	60
4.3 Ορεινός Τουρισμός.....	64
4.4 Θαλάσσιος Τουρισμός.....	75
4.5 Αγροτουρισμός.....	76
Κεφάλαιο 5^ο: Αξιοθέατα και Φυσικές Ομορφιές Του Νομού Άρτας.....	78
5.1 Ιστορικοί Πόροι του Νομού.....	79
<u>5.1.1 Κλασσικά Μνημεία.....</u>	<u>79</u>
1. Το Τείχος της Αρχαίας Αμβρακίας.....	79
2. Ο Ναός του Απόλλωνα Πύθιου Σωτήρα.....	80
3. Το Μικρό Θέατρο της Αρχαίας Αμβρακίας.....	80
4. Το Νεκροταφείο της Αρχαίας Αμβρακίας.....	81
5. Το Αρχαίον Όρραον.....	81
<u>5.1.2 Βυζαντινά Μνημεία.....</u>	<u>82</u>
1. Το Κάστρο.....	82
2. Η Παρηγορήτρια.....	83
3. Η Αγία Θεοδώρα.....	85
4. Ο Άγιος Βασίλειος.....	85
5. Η Μονή Κάτω Παναγίας.....	86
6. Ο Άγιος Βασίλειος της Γέφυρας.....	86
7. Η Παναγία των Βλαχερνών.....	87
8. Η Παντάνασσα.....	87
9. Ο Άγιος Δημήτριος Κατσούρη (Πλησιοί).....	88
10. Η Παναγία της Κορωνησίας (Κορωνησία).....	88
11. Η Κόκκινη Εκκλησιά (Βουργαρέλι).....	89
12. Ο Άγιος Νικόλαος της Ροδιάς.....	89
13. Η Παναγία Μπρυώνη (Νεοχωράκι).....	90

5.1.3 Μεταβυζαντινά Μνημεία.....	91
1. Το Γεφύρι της Άρτας.....	91
2. Η Παναγία της Ροδιάς.....	92
3. Η Γέφυρα της Πλάκας.....	92
4. Το Τζαμί του Φαϊκ Πασά στο Ιμαρέτ.....	93
5. Ο Γέρικος Πλάτανος του Αλή Πασά Τεπελενλή.....	93
6. Ο Ναός του Αϊ Μάρκου.....	95
7. Η Μονή Σέλτσου (Πηγές).....	95
8. Ο Άγιος Ονούφριος (Κορωνησία).....	96
9. Η Μονή Χρυσοσπηλιώτισσας (Γουριανά).....	96
10. Η Μονή Αγίου Γεωργίου (Βουργαρέλι).....	97
11. Η Μονή Κοιμήσεως της Θεοτόκου (Σκουληκαριά).....	97
12. Η Μονή της Αγίας Αικατερίνης (Καταρράκτης).....	98
13. Η Παναγία της Ροβέλιστας (Άνω Καλεντίνη).....	99
5.2 Αμβρακικός Κόλπος.....	99
5.3 Τζουμέρκα.....	104
5.3.1 Τα Ορεινά Χωριά.....	104
5.3.2 Το Δασικό Χωριό.....	106
5.3.3 Οι Καταρράκτες στα Θεοδώριανα.....	107
5.3.4 Ο "Σταυρός" στα Θεοδώριανα.....	108
5.3.5 Οι Καταρράκτες στον Καταρράκτη.....	109
5.4 Ποτάμια.....	110
5.4.1 Άραχθος.....	110
5.4.2 Λούρος.....	111
5.5 Μουσεία.....	112
5.5.1 Αρχαιολογικό Μουσείο Άρτας.....	112
5.5.2 Λαογραφικό Μουσείο Άρτας.....	113
5.5.3 Δημοτική Πινακοθήκη Άρτας «Γ. Μόραλης».....	113
5.5.4 Μουσείο Κλασσικών Αρχαιοτήτων.....	114

5.5.5 Ιστορικό Μουσείο "Σκουφά".....	114
5.5.6 Λαογραφικό Μουσείο Πέτα.....	114
5.5.7 Ιστορικό & Λαογραφικό Μουσείο Τζουμέρκων.....	115
5.5.8 Ιδιωτική Συλλογή Λαογραφικού Υλικού Π. Καραλή.....	115
Κεφάλαιο 6ο: Τουριστική Ανάπτυξη Του Νομού Άρτας.....	116
6.1 Τουριστική Ανάπτυξη.....	116
6.2 Swot Ανάλυση.....	126
6.2.1 Γενικά.....	126
6.2.2 Ανάλυση.....	127
6.3 Τουριστικές Εταιρίες.....	129
6.4 Προβλήματα στις Ορεινές Περιοχές του Νομού.....	131
6.4.1 Χωρικά.....	132
6.4.2 Κοινωνικά.....	133
6.4.3 Περιβαλλοντικά.....	136
6.5 Πρόσβαση.....	139
 <u>ΕΜΠΕΙΡΙΚΗ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗ</u>	
Κεφάλαιο 7ο: Μεθοδολογία και Σχολιασμός Της Επιτόπιας Έρευνας.....	143
7.1 Προηγούμενες Εμπειρικές Μελέτες.....	143
7.2 Μεθοδολογία της Έρευνας.....	145
7.3 Το Προφίλ του Δείγματος.....	147
7.4 Εκτίμηση Οικονομετρικών Υποδειγμάτων.....	162
Συμπεράσματα.....	167
Βιβλιογραφία.....	171
Παράρτημα.....	176

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

Η παρούσα πτυχιακή μελέτη, η οποία φέρει τον τίτλο «Η Τουριστική Ανάπτυξη του Νομού Άρτας. Οι Επιπτώσεις του Τουρισμού και η Αντίληψη των Κατοίκων», εκπονήθηκε στο πλαίσιο της ολοκλήρωσης του προπτυχιακού προγράμματος σπουδών στο τμήμα Οικιακής Οικονομίας και Οικολογίας του Χαροκοπείου Πανεπιστημίου.

Η καταγωγή μου από τη συγκεκριμένη περιοχή καθώς και το ενδιαφέρον μου για την ανάπτυξη του Νομού Άρτας συνέβαλλαν στην επιλογή του συγκεκριμένου θέματος.

Θεωρώ υποχρέωσή μου να ευχαριστήσω όλους όσους με βοήθησαν στην πραγματοποίηση της πτυχιακής μου εργασίας και ιδιαίτερα την επιβλέπουσα καθηγήτριά μου κυρία Ρόιδω Μητούλα για τη δυνατότητα, που μου έδωσε να συνεργαστώ μαζί της, που με εμπιστεύτηκε από την πρώτη στιγμή και για την πολύτιμη βοήθεια, που μου προσέφερε για την ολοκλήρωση της μελέτης μου. Επίσης, θα ήθελα να ευχαριστήσω την κυρία Ελένη Σαρδιανού, που στάθηκε αρωγός στην ολοκλήρωση του εμπειρικού μέρους της εργασίας μου και την κυρία Ελένη Θεοδοροπούλου για τις χρήσιμες συμβουλές της.

Ακόμη, θα ήθελα να ευχαριστήσω τους γονείς μου και τις αγαπημένες μου αδερφές, που με στήριξαν και μου συμπαραστάθηκαν κατά τη διάρκεια της εργασίας μου αλλά και στο σύνολο των φοιτητικών μου χρόνων.

Τέλος, θα ήθελα να ευχαριστήσω τους υπαλλήλους των Δήμων του Νομού Άρτας για τις χρήσιμες πληροφορίες, που μου έδωσαν αλλά και τους κατοίκους του Δήμου Αρταίων, που συνέβαλλαν στην ολοκλήρωση του εμπειρικού μέρους της εργασίας με τη συμπλήρωση των ερωτηματολογίων.

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Η παρούσα εργασία συντάχθηκε στα πλαίσια του προπτυχιακού προγράμματος σπουδών στο τμήμα Οικιακής Οικονομίας και Οικολογίας του Χαροκοπείου Πανεπιστημίου. Στόχος της είναι η διερεύνηση της Τουριστικής Ανάπτυξης του Νομού Άρτας, αν υπάρχει σήμερα, ποιές είναι οι επιπτώσεις του τουρισμού και ποιές οι αντιλήψεις των κατοίκων.

Προκειμένου να επιτευχθεί ο σκοπός της συγκεκριμένης πτυχιακής μελέτης, πραγματοποιήθηκε η διάρθρωσή της σε επτά κεφάλαια. Η εργασία χωρίζεται σε δύο μέρη, τη βιβλιογραφική ανασκόπηση που περιλαμβάνει τα έξι πρώτα κεφάλαια και την έρευνα που αναλύεται στο τελευταίο κεφάλαιο της πτυχιακής μελέτης.

Αρχικά, στο πρώτο κεφάλαιο παρατίθεται ο ορισμός του Τουρισμού, η εξελικτική πορεία του, οι διεθνείς διακρίσεις του, οι εναλλακτικές μορφές τουρισμού καθώς και η σχέση του με τη Βιώσιμη Ανάπτυξη.

Επιπλέον, στο δεύτερο κεφάλαιο αναφέρονται οι επιπτώσεις του Τουρισμού στους τομείς της οικονομίας, της κοινωνίας και του περιβάλλοντος.

Ακόμη, στο τρίτο κεφάλαιο δίνονται γενικές πληροφορίες για το Νομό της Άρτας. Γίνεται μια ιστορική αναδρομή, αναλύονται τα γεωγραφικά, διοικητικά και δημογραφικά του χαρακτηριστικά και τέλος παρουσιάζεται το οικονομικό προφίλ του Νομού αλλά και οι κλάδοι οικονομικής δραστηριότητας.

Συνεχίζοντας, στο τέταρτο κεφάλαιο γίνεται μια εκτενής αναφορά στις μορφές εναλλακτικού τουρισμού του Νομού Άρτας.

Παράλληλα, το πέμπτο κεφάλαιο περιλαμβάνει τα σημαντικότερα αξιοθέατα καθώς και τις φυσικές ομορφιές του Νομού Άρτας.

Επιπρόσθετα, στο έκτο κεφάλαιο αναλύεται εκτενώς η Τουριστική Ανάπτυξη του Νομού Άρτας και γίνεται μια Swot Ανάλυση για την υφιστάμενη κατάσταση.

Τέλος, το έβδομο κεφάλαιο περιλαμβάνει την εμπειρική ανάλυση, που έγινε με τη διακίνηση 280 ερωτηματολογίων και η εργασία ολοκληρώνεται με τα διεξαγόμενα συμπεράσματα και τις ειδικότερες προτάσεις για την τουριστική ανάπτυξη στο Νομό.

ABSTRACT

This assignment was conducted within the framework of an undergraduate studies programme in the field of Home Economics and Ecology of Charokopeio University. It's aim is to conduct a survey regarding the Development of Tourism in the Area of Arta, if any today, what the impact is and what the mentality of the residents appears to be.

In order to achieve the goal of this dissertation in the most effective way, it has been divided into seven chapters. The work is comprised of two parts, namely the review of bibliography which includes the first six chapters and the research which is thoroughly examined and analysed in the last of this dissertation.

Initially, in the first chapter the definition of Tourism is given accompanied by its evolutionary course, it's international acclaim, alternative ways of tourism as well as its relation to Sustainable Development. Moreover, in the second chapter the impact of Tourism on the sectors of economy, society and the environment is mentioned.

In addition, in the third chapter general information is given on the Region of Arta. There is a portrayal of historical context, an analysis of geographical, administrative and demographic evidence and finally the economic profile of the region combined with fields of economic motivation.

Continuing, to the fourth chapter there is extensive reference to forms of alternative tourism of Arta Region.

To a similar extent, the fifth chapter includes the most significant monuments as well as natural attractions of the Area of Arta.

What is more, in the sixth chapter the Development of Tourism industry of the region is fully showcased with a swot analysis on the current situation.

Finally, the seventh chapter includes the results of a personal survey conducted, through a distribution of 280 questionnaires and the dissertation is completed with the deduced conclusions as well as the proposed recommendations for the Tourism Development in the Region.

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Ο τουρισμός είναι ένα φαινόμενο που συνδυάζει τη φυσική κίνηση των τουριστών με τοποθεσίες διαφορετικές από τους τόπους διαμονής τους. Τα τελευταία χρόνια ο τουρισμός έχει αρχίσει να εξελίσσεται με πολύ γρήγορους ρυθμούς και κατά συνέπεια αυτή η αλλαγή έχει ως αποτέλεσμα την αύξηση της τουριστικής ζήτησης. Η εξέλιξη αυτή οφείλεται κυρίως στο γεγονός ότι, έχει βελτιωθεί το σύστημα μεταφορών, έχει αλλάξει το βιοτικό επίπεδο των ανθρώπων και υπάρχει η ανάγκη του κάθε ατόμου για αναψυχή και επαφή με τη φύση.

Η Ελλάδα είναι μια χώρα πολύ γνωστή σε όλο τον κόσμο για την απaráμιλλη ομορφιά της και τους φυσικούς πόρους της, οι οποίοι είναι απαραίτητοι για την ανάπτυξη του τουρισμού. Η Ήπειρος αξίζει να τονιστεί ότι, βρίσκεται σε στρατηγική θέση, όμως όχι εύκολα προσπελάσιμη γεωγραφική θέση και αυτό σίγουρα δεν ευνοεί την προώθηση και την ανάπτυξη του τουρισμού.

Σκοπός της παρούσας πτυχιακής εργασίας είναι να διερευνηθεί η τουριστική ανάπτυξη στο Νομό Άρτας. Πιο συγκεκριμένα, θα εξετάσουμε εάν υπάρχει σήμερα τουριστική ανάπτυξη στο Νομό Άρτας, η οποία είναι και η περιοχή μελέτης, εάν ο τουρισμός συμβάλλει στην ανάπτυξη του Νομού, δηλαδή ποιες είναι οι επιπτώσεις του στο Νομό και ποια είναι η γνώμη των κατοίκων για την τουριστική ανάπτυξη στην περιοχή της Άρτας.

Η συγκεκριμένη εργασία αποτελείται από δύο μέρη, το θεωρητικό και το ερευνητικό. Φυσικά, το θεωρητικό κομμάτι πραγματοποιήθηκε βάσει βιβλιογραφικής ανασκόπησης και αποτελείται από έξι κεφάλαια. Για το ερευνητικό κομμάτι της εργασίας πραγματοποιήθηκε συλλογή 280 ερωτηματολογίων τα οποία απευθύνονταν σε κατοίκους του Δήμου Αρταίων. Τα ερωτηματολόγια που συγκεντρώθηκαν ήταν πλήρως συμπληρωμένα και για την ανάλυσή τους χρησιμοποιήθηκαν οικονομετρικά υποδείγματα.

Το πρώτο κεφάλαιο αφορά τον τουρισμό. Αρχικά, γίνεται μια προσπάθεια διερεύνησης της έννοιας του τουρισμού καθώς και της εξελικτικής πορείας του στο πέρασμα των χρόνων. Στη συνέχεια, αναφέρονται αναλυτικά οι διεθνείς διακρίσεις

του τουρισμού αλλά εναλλακτικές μορφές τουρισμού, ενώ τελειώνοντας αναλύεται η σχέση του τουρισμού και της βιώσιμης ανάπτυξης.

Το δεύτερο κεφάλαιο αναφέρεται στις επιπτώσεις του τουρισμού στην οικονομία, στην κοινωνία και στο περιβάλλον γενικότερα σε μια περιοχή.

Στο τρίτο κεφάλαιο αρχίζει η γνωριμία με το Νομό Άρτας. Αρχικά γίνεται μια ιστορική αναδρομή, δίνεται ο γεωγραφικός προσδιορισμός του Νομού και δίνονται στοιχεία, τόσο για τη διοικητική διαίρεση του Νομού, όσο και δημογραφικά στοιχεία για την περιοχή μελέτης. Στη συνέχεια, προβάλλεται το οικονομικό προφίλ του Νομού αλλά και οι κλάδοι οικονομικής δραστηριότητας.

Το τέταρτο κεφάλαιο δίνει έμφαση στον τουρισμό του Νομού Άρτας. Πιο συγκεκριμένα, αναλύονται οι μορφές εναλλακτικού τουρισμού που υφίστανται σήμερα στο Νομό, όπως ο θρησκευτικός τουρισμός, ο πολιτιστικός τουρισμός, ο ορεινός τουρισμός, ο θαλάσσιος τουρισμός και ο αγροτουρισμός.

Το πέμπτο κεφάλαιο περιλαμβάνει αναλυτικά τα αξιοθέατα και τις φυσικές ομορφιές του Νομού που αποτελούν πόλο έλξης για τους τουρίστες. Αρχικά, αναφέρονται οι ιστορικοί πόροι της περιοχής δηλαδή τα Κλασσικά, Βυζαντινά αλλά και τα Μεταβυζαντινά Μνημεία που κοσμούν ολόκληρο το Νομό. Παράλληλα, γίνεται αναφορά στον Αμβρακικό Κόλπο καθώς και στα περίφημα Τζουμέρκα με τις ξεχωριστές ομορφιές τους, όπως τα Ορεινά Χωριά, το Δασικό Χωριό στον Καταρράκτη και τους πανέμορφους Καταρράκτες σε δύο φημισμένα ορεινά χωριά. Τέλος, τονίζεται η σημασία δύο ποταμών για το Νομό, του Αράχθου και του Λούρου και γίνεται εκτενή αναφορά στα οχτώ φημισμένα μουσεία του Νομού Άρτας.

Στο έκτο κεφάλαιο αναλύεται η τουριστική ανάπτυξη του Νομού Άρτας από παλιά έως σήμερα. Επιπρόσθετα, με τη βοήθεια της Swot Ανάλυση περιγράφεται η υφιστάμενη κατάσταση καθώς δίνονται τα θετικά, τα αρνητικά, οι ευκαιρίες και οι απειλές για τον τουρισμό στο Νομό με στοιχεία τα οποία αντλήθηκαν από την Περιφερειακή Ενότητα Άρτας. Επιπλέον, αναφέρονται τα προβλήματα των ορεινών περιοχών του Νομού, που εμποδίζουν την ανάπτυξη του τουρισμού και τα οποία διακρίνονται σε χωρικά, κοινωνικά και περιβαλλοντικά. Τέλος, παρουσιάζονται

πληροφορίες για τις τουριστικές εταιρίες που υπάρχουν σήμερα και λειτουργούν στο Νομό αλλά και για το πώς είναι δυνατή η πρόσβαση στο Νομό Άρτας.

Στο έβδομο κεφάλαιο παρουσιάζεται η έρευνα που πραγματοποιήθηκε στο Νομό και τα εμπειρικά αποτελέσματα αυτής. Αρχικά, αναφέρονται προηγούμενες εμπειρικές μελέτες που πραγματοποιήθηκαν σχετικά με το συγκεκριμένο θέμα. Παράλληλα, γίνεται η περιγραφή της μεθοδολογικής προσέγγισης της έρευνας που ακολουθήθηκε και συνεχίζοντας, παρουσιάζεται το προφίλ του δείγματος, όπου αναλύονται τα αποτελέσματα, όπως προέκυψαν από τους πίνακες συχνοτήτων. Τελειώνοντας, σε αυτό το κεφάλαιο προβάλλονται και αναλύονται τα αποτελέσματα από τις εκτιμήσεις των υποδειγμάτων λογιστικής παλινδρόμησης, μέσα από τη χρήση διαφόρων ερευνητικών μεταβλητών.

Τέλος, παρατίθενται γενικά τα συμπεράσματα και οι προτάσεις της παρούσας εργασίας, η βιβλιογραφία καθώς και το παράρτημα, το οποίο περιλαμβάνει όλους τους πίνακες συχνοτήτων που προκύπτουν από την έρευνα και το ερωτηματολόγιο που χρησιμοποιήθηκε για την εν λόγω εργασία.

ΘΕΩΡΗΤΙΚΗ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗ

Κεφάλαιο 1^ο: Διερεύνηση Του Τουρισμού

Στην ενότητα αυτή αρχικά γίνεται προσδιορισμός της έννοιας του τουρισμού και στη συνέχεια αναλύεται και διαμορφώνεται ο ορισμός της έννοιας στο πέρασμα του χρόνου. Επιπλέον, αναλύεται ποια άτομα θεωρούνται τουρίστες και ποια όχι, σύμφωνα με την Επιτροπή Τουρισμού του Ο.Ο.Σ.Α. και το συνέδριο των Ηνωμένων Εθνών. Στη συνέχεια, γίνεται αναφορά στην εξελικτική πορεία του τουρισμού στο πέρασμα του χρόνου. Αναφέρεται η έννοια του τουρισμού από την αρχαιότητα έως και σήμερα. Επιπρόσθετα, αναλύονται οι διεθνείς διακρίσεις του τουρισμού καθώς επίσης γίνεται και η διάκριση των τουριστικών πόρων. Παράλληλα, επισημαίνεται ο όρος του εναλλακτικού τουρισμού και τα χαρακτηριστικά του. Ακόμη, γίνεται αναφορά στις μορφές του εναλλακτικού τουρισμού και μια μικρή περιγραφή στην κάθε μια μορφή. Τελειώνοντας, αναφέρεται η σχέση του τουρισμού και της βιώσιμης ανάπτυξης καθώς και οι γενικές αρχές για τη βιώσιμη ανάπτυξη του τουρισμού.

1.1 Η Έννοια του Τουρισμού

Ο όρος «τουρισμός» προέρχεται από την αγγλική λέξη “touring” και τη γαλλική λέξη “tour”, που σημαίνουν περιήγηση, γύρος. Οι δύο αυτές λέξεις γνωρίζουμε ότι έχουν τη ρίζα τους, προέρχονται με άλλα λόγια από τη λατινική λέξη tornus. Η δραστηριότητα του τουρισμού οριοθετείται εννοιολογικά στις αρχές του 19^{ου} αιώνα στις χώρες της Δυτικής Ευρώπης. Αξίζει να αναφερθεί ότι, πολλοί δοκίμασαν κατά καιρούς να ορίσουν την έννοια του τουρισμού. (Βαρβαρέσος, 1998)

Αρχικά, η Διεθνής Ακαδημία του τουρισμού ορίζει ως έννοια του τουρισμού το σύνολο των ανθρώπινων μετακινήσεων και των δραστηριοτήτων που προκύπτουν από αυτές. Αυτές υποκινούνται σε διαφορετικό βαθμό και ένταση, από τον πόθο της απόδρασης που ενυπάρχει στα άτομα. Ο Ν. Αιγινίτης αναφέρει ότι, τουρισμός καλείται η από χώρα σε χώρα ή από πόλη σε πόλη μετάβαση ατόμων ομαδικά ή μεμονωμένα για λόγους βραχείας ή μακράς, πάντως όχι μονίμου διαμονής, για αναψυχή, αποκλειστικής της εργασίας επιφέρει άμεσον όφελος, πλην εκείνης η

οποία δύναται να έχει σκοπόν ή αποτέλεσμα την διαφήμιση της χώρας στην οποία κατευθύνεται ο επιχειρών μια τέτοια μετάβαση. (Βαρβαρέσος, 2000)

Το 1983, ο Graburn υποστηρίζει ότι ο τουρισμός συνιστά μια κοσμική τελετουργία η οποία σε πολλές σύγχρονες κοινωνίες επιτελεί λειτουργίες, τις οποίες στο παρελθόν ικανοποιούσαν ξεχωριστές τελετουργίες εμποτισμένες με το θρησκευτικό - υπερφυσικό στοιχείο. Καταλήγει ότι, ο στόχος του ταξιδιού είναι συμβολικά ιερός και ηθικά ανήκει σε ένα ανώτερο επίπεδο από τις ενασχολήσεις και τις δραστηριότητες της καθημερινής ζωής. Δηλαδή, με άλλα λόγια ο τουρισμός:

- Προσφέρει ελευθερία από την εργασία και τις κοινωνικές υποχρεώσεις.
- Επιτρέπει την αναζήτηση μιας άλλης πραγματικότητας ή την απόδραση από την ρουτίνα, την υφιστάμενη κατάσταση και τους παραδοσιακούς και καθιερωμένους κοινωνικούς ρόλους.
- Δίνει τη δυνατότητα στα άτομα να αξιοποιήσουν το χρόνο τους όπως θέλουν.
- Ενθαρρύνει τη σπατάλη και τις συναντήσεις με διαφορετικούς ανθρώπους.

Λαμβάνοντας υπόψη αυτή την έννοια, ο τουρισμός δίνει την ευκαιρία για ανανέωση και αναψυχή. Σύμφωνα με τον Graburn, στη μελέτη του τουρισμού εμπλέκονται οι έννοιες του παιχνιδιού και της τελετουργίας. Ακόμη, οι τουρίστες επιδιώκουν την απόδραση από τις μη αυθεντικές αλληλουχίες της καθημερινότητας και αναζητούν την αυθεντικότητα σε άλλους τόπους και χρόνους. (Galani - Moutafi, 2004)

Την έννοια του τουρισμού ο Gouet την αντιμετωπίζει ως τον τρόπο του να ταξιδεύεις, συνδυάζοντας σε διαφορετικές αναλογίες, σύμφωνα με τα άτομα, την περιέργεια του πνεύματος μαζί με τον πόθο να προσαρμοστεί κάποιος στα ξένα ήθη και έθιμα. Μια πιο ολοκληρωμένη θεώρηση του τουρισμού δίνει ο Medecin. Αναφέρει ότι «ο τουρισμός είναι μια δραστηριότητα ευκαιρίας, η οποία συνίσταται στο να παραμένει κάποιος μακριά από τον τόπο της μόνιμης διαμονής του, για λόγους διασκέδασης, ανάπαυσης, εμπλουτισμού της εμπειρίας του, ανύψωσης του μορφωτικού του επιπέδου, από την παρουσία νέων μορφών της ανθρώπινης δράσης και από τις εικόνες μιας άγνωστης φύσης».

Η πρώτη πλήρης επιστημονική προσέγγιση του τουρισμού δόθηκε το 1924 από τους Hunziker και Krapf. Συγκεκριμένα, όρισαν ότι ο τουρισμός είναι το σύνολο των ενεργοποιημένων σχέσεων και γεγονότων κατά τη διάρκεια της μετακίνησης και παραμονής των ατόμων εκτός του τόπου της συνήθους κατοικίας τους, υπό τον περιορισμό ότι, τόσο η μετακίνηση, όσο και η παραμονή τους δεν έχουν ως κίνητρο την άσκηση οποιασδήποτε κερδοσκοπικής δραστηριότητας. Οι κύριες έννοιες που οριοθετούν τον παραπάνω ορισμό του τουρισμού είναι: το κίνητρο ή αλλιώς ο σκοπός του ταξιδιού και η μετακίνηση ή αλλιώς η διάρκεια της παραμονής. (Βαρβαρέσος, 2000)

Η Επιτροπή Τουρισμού του Ο.Ο.Σ.Α. και το συνέδριο των Ηνωμένων Εθνών για τον τουρισμό που έγινε στην Ρώμη, όρισαν τον «τουρίστα» ως το άτομο που επισκέπτεται μια χώρα ή μια περιοχή διαφορετική από αυτή που κατοικεί, για χρονικό διάστημα μεγαλύτερο των 24 ωρών.

Τουρίστες θεωρούνται:

- Όσοι ταξιδεύουν για ψυχαγωγία, για οικογενειακούς λόγους, για λόγους υγείας, κ.τ.λ.
- Όσοι ταξιδεύουν για να συμμετάσχουν σε συνέδρια ή όσοι εκπρόσωποι οποιουδήποτε, όπως διπλωμάτες, επιστήμονες και αθλητές.
- Όσοι ταξιδεύουν για επαγγελματικούς λόγους.
- Όσοι ταξιδεύουν στα πλαίσια μιας κρουαζιέρας, έστω και αν παραμένουν σε έναν τόπο λιγότερο από 24 ώρες.

Αντίθετα, τουρίστες δεν θεωρούνται:

- Όσοι έρχονται για να εργαστούν σε μια χώρα.
- Όσοι έρχονται να εγκατασταθούν μόνιμα σε μια χώρα.
- Όσοι είναι εγκατεστημένοι στη συνοριακή ζώνη και όσοι ζουν σε μια χώρα και εργάζονται σε γειτονική.

- Οι ταξιδιώτες που περνούν από μια χώρα χωρίς να σταματούν, ακόμη και αν η διαδρομή τους διαρκεί περισσότερο από 24 ώρες.

Επομένως, τουρίστας είναι το άτομο που επισκέπτεται έναν τόπο για διάστημα τουλάχιστον 24 ωρών. Παράλληλα, επισκέπτες είναι τα άτομα των οποίων η διάρκεια του ταξιδιού τους δεν ξεπερνά τις 24 ώρες. (Τσάρτας, 1991, Βαρβαρέσος, 2000)

1.2 Εξελικτική Πορεία του Τουρισμού

Από τα πρώτα χρόνια εμφάνισής του ο τουρισμός στηρίχθηκε στον ελεύθερο χρόνο και στη μετακίνηση. Όμως, με το πέρασμα του χρόνου παρουσιάστηκε μορφολογική εξέλιξη και διευρυμένη χωρικά διάρθρωση. Στην Αρχαία Ελλάδα αλλά και στη Ρώμη η ύπαρξη του ελεύθερου χρόνου απεικόνιζε την προέλευση και την κοινωνική τάξη των ανθρώπων καθώς ήταν χαρακτηριστικό των ελεύθερων, των οικονομικά ισχυρών και των μελών της ανώτερης κοινωνικής τάξης.

Πρόδρομοι του σημερινού τουρισμού ήταν οι εξερευνήσεις και τα εμπορικά, θρησκευτικά, μορφωτικά και πολιτικά ταξίδια των αρχαίων. Οι Σουμέριοι με την εξερεύνηση της ρόδας και του χρήματος, ήταν οι πρώτοι που έδωσαν νέα πνοή στα εμπορικά ταξίδια. Οι πρώτοι έμποροι - ταξιδιώτες θεωρούνται οι Φοίνικες. Ακόμη οι Αρχαίοι Έλληνες φιλόσοφοι και ιστορικοί ήταν εκείνοι που ταξίδευαν συνεχώς. Ο Θαλής, ο Πυθαγόρας και ο Πλάτωνας επισκέφτηκαν την Αίγυπτο και ο Αριστοτέλης τη Μικρά Ασία. Γνωστοί περιηγητές υπήρξαν ο Ηρόδοτος, ο Αρτεμίδωρος, ο Διόδωρος ο Σικελιώτης, ο Ισίδωρος, ο Μεγασθένης και ο Πausανίας, οι οποίοι μετέφεραν στα βιβλία τους τις ταξιδιωτικές τους εμπειρίες καθώς και τα γεωγραφικά και πολιτισμικά χαρακτηριστικά των τόπων που επισκέπτονταν.

Οι Αρχαίοι Έλληνες και οι Ρωμαίοι προτιμούσαν τα ταξίδια στην Αίγυπτο και τις εσωτερικές μετακινήσεις για να παρευρεθούν σε αθλητικούς αγώνες, σε θρησκευτικές τελετές και θεατρικές παραστάσεις. Ο Μέγας Αλέξανδρος ήταν ο πρώτος που άνοιξε δρόμο με τις περιπλανήσεις του σε άγνωστες χώρες της Ασίας, ενώ οι Ρωμαίοι θεωρούνται οι πρώτοι που ταξίδεψαν για λόγους αναψυχής.

Παράλληλα, κατά τη διάρκεια του Μεσαίωνα, πρέπει να αναφερθεί ότι τα ταξίδια αναψυχής περιορίστηκαν αισθητά. Το γεγονός αυτό οφείλεται στην ανασφάλεια που επικρατούσε στους δρόμους από την παρουσία ληστών. Μέχρι εκείνη την περίοδο οι κύριοι λόγοι των ταξιδιών ήταν θρησκευτικοί και κατακτητικοί. Όμως, το ταξίδι του Μάρκο Πόλο στην Ασία και την Κίνα εγκαινιάζει την εποχή των εξερευνήσεων. Τον 15^ο και 16^ο αιώνα έγιναν οι σημαντικότερες εξερευνήσεις που πραγματοποιήθηκαν στην Αφρική, τη Βόρεια και Νότια Αμερική, την Ωκεανία και την Ασία.

Στην Αναγέννηση ο τουριστικός τομέας εμπλουτίζεται με νέα κίνητρα: την ευχαρίστηση και την περιέργεια της διανόησης.

Ο τουρισμός με τη σημερινή του μορφή ξεκίνησε στην Αγγλία του 16^{ου} αιώνα. Στα πλαίσια των εκπαιδευτικών περιηγήσεων - μετακινήσεων των Άγγλων ευγενών, δημιουργήθηκαν δύο είδη περιηγήσεων: η «μικρή περιήγηση» (petit tour), περιλάμβανε το Παρίσι και τη νοτιοδυτική Γαλλία και η «μακρά περιήγηση» (grand tour), που εκτός από τα παραπάνω περιελάμβανε τη Βουργουνδία, τη νότια και νοτιοανατολική Γαλλία. Εκτός από τη Γαλλία και η Ιταλία εξίσου έλκυσε το ενδιαφέρον των νεαρών Άγγλων. Η χρονική διάρκεια των ταξιδιών εκτιμάται ότι κυμαίνονταν από έξι μήνες έως δύο χρόνια.

Η λέξη “tourist” χρησιμοποιήθηκε για πρώτη φορά το 1800 για να χαρακτηρίσει τους συμμετέχοντες στην «μακρά περιήγηση». Το 1811, εμφανίζεται για πρώτη φορά και αρχίζει να χρησιμοποιείται ο όρος “tourism” για να δηλώσει με επεξηγηματικό τρόπο την πρακτική του να ταξιδεύει κανείς από ευχαρίστηση.

Ωστόσο, θεμέλιο λίθο για την ανάπτυξη του σύγχρονου τουρισμού αποτέλεσε η ανακάλυψη και η εξάπλωση του σιδηρόδρομου. Η εφεύρεση και η εξάπλωση του έγινε μεταξύ 1840 - 1860 και αξίζει να σημειωθεί ότι μετέβαλλε σημαντικά τα χαρακτηριστικά του τουριστικού τομέα και την κινητικότητα των τουριστών. Ο σιδηρόδρομος, ως το πρώτο μέσο μαζικής μεταφοράς, επιτρέπει την γρήγορη, ασφαλή και οικονομική μεταφορά. Αναπτύχθηκε σε πολλές ευρωπαϊκές χώρες με πρώτη την Αγγλία. Στα μέσα του 19^{ου} αιώνα φαίνεται ότι τα ατμόπλοια που συνέδεαν την Αμερική με την Ευρώπη διέθεταν όλα τα χαρακτηριστικά των «πλωτών

ξενοδοχείων» και έδωσαν νέα ώθηση στη μαζικοποίηση και στη διεθνοποίηση του τουρισμού.

Συνεχίζοντας, το 1839 εκδίδονται οι πρώτοι τουριστικοί οδηγοί του Γερμανού K. Beadecker, οι οποίοι παρέχουν όλες τις απαραίτητες πληροφορίες για την πραγματοποίηση ενός ταξιδιού στο Ρήνο. Στην Αγγλία την ίδια περίοδο ο J. Murray εκδίδει το «εγχειρίδιο για ταξιδιώτες στην Ελβετία». Ο Thomas Cook το 1845, λειτούργησε το πρώτο τουριστικό γραφείο με τίτλο «Thomas Cook and Son» και στη συνέχεια ίδρυσε υποκαταστήματα σε 68 χώρες, ενώ το 1872 οργάνωσε ο ίδιος το πρώτο γύρο του κόσμου.

Το 19^ο αιώνα δημιουργούνται τα πρώτα φημισμένα θαλάσσια θέρετρα της Μεσογείου και της Αδριατικής, που φιλοξενούσαν για πολλούς μήνες εύπορες οικογένειες της Ευρώπης και της Αμερικής. Δεν είναι τυχαίο εξάλλου, που ο αιώνας αυτός αποτελεί τη χρονική περίοδο - σταθμό για τη μελλοντική εξέλιξη του τουριστικού τομέα. Στη μελλοντική μορφολογία του τουρισμού καθώς και στην εμφάνιση των πρώτων τάσεων μαζικοποίησης και εμπορικοποίησης του συνέβαλαν οι θεσμικές, οικονομικές, κοινωνικές και τεχνολογικές ανακατατάξεις που επιτελέστηκαν στα πλαίσια της βιομηχανικής επανάστασης.

Αξίζει να σημειωθεί ότι, η εφεύρεση και αργότερα η τελειοποίηση του αυτοκινήτου και του αεροπλάνου, στην αρχή του 20^{ου} αιώνα, σήμαναν την αρχή μιας νέας εποχής για τον τουρισμό. Ο τουρισμός άρχισε να απευθύνεται στα ευρύτερα στρώματα και έγινε μαζικότερος. Το τουριστικό προϊόν διαφοροποιήθηκε, σε σύγκριση με τους προηγούμενους αιώνες. Επίσης, η οικονομική κρίση του 1929 κατέστρεψε τον αριστοκρατικό τουρισμό του περασμένου αιώνα. Οι τουριστικοί σταθμοί της αριστοκρατικής τάξης παραμένουν, αλλά μεταβάλλεται η περίοδος λειτουργίας τους, καθώς και τα κίνητρα και το προφίλ των πελατών τους.

Από τη δεκαετία του '50 και μετά το επικρατέστερο είδος τουρισμού ήταν ο μαζικός τουρισμός, δηλαδή η οργανωμένη μετακίνηση μιας ομάδας ατόμων για ένα συγκεκριμένο χρονικό διάστημα και συνήθως για παραθαλάσσιες διακοπές. (Τσάρτας, 1989 και 1996, Βαρβαρέσος, 2000) Η επικράτηση του συγκεκριμένου τύπου διακοπών οφείλεται στο γεγονός ότι εξαιτίας των οργανωτικών και τεχνολογικών καινοτομιών πρόσφερε χαμηλό κόστος μεταφοράς και διανομής ανά

επισκέπτη. Με αυτόν τον τρόπο, το τουριστικό ταξίδι είναι περισσότερο δελεαστικό και οικονομικά προσιτό σε μεγάλο βαθμό ατόμων. (Κοκκώσης, Τσάρτας, 2001) Κάθε άνθρωπος επιλέγει να αξιοποιήσει τον ελεύθερο χρόνο με διαφορετικούς τρόπους, γεγονός που ερμηνεύει την ύπαρξη ποικίλων μορφών αναψυχής και ταξιδιών.

Ο τουρισμός αποτελούσε ένα καταναλωτικό αγαθό που απευθυνόταν σε όλα τα κοινωνικά και οικονομικά στρώματα κατά την περίοδο 1965 - 1985. Τα ταξίδια πλέον εντάσσονται στην καθημερινότητα των ανθρώπων. Τα αυτόνομα περιηγητικά, τα αναψυχής, τα επαγγελματικά και τα ειδικού ενδιαφέροντος ήταν τα είδη τουρισμού που επικρατούσαν τη συγκεκριμένη περίοδο. Δυο ταξίδια το χρόνο, κατά μέσο όρο, πραγματοποιούνται και συνήθως ήταν οργανωμένα.

Την τελευταία εικοσαετία, το διαδίκτυο έχει διεισδύσει σημαντικά μέσα στον τουριστικό τομέα. Ο παραθερισμός, τα ταξίδια μικρής διάρκειας, ο μεγάλος αριθμός των ετήσιων ταξιδιών, η αναζήτηση της αυθεντικότητας του τόπου προορισμού, η επαφή με το φυσικό περιβάλλον και τα πολύ - κινητρικά ταξίδια αποτελούν τα κύρια χαρακτηριστικά του σημερινού τουρισμού.

1.3 Διεθνής Διακρίσεις του Τουρισμού

Ο τουρισμός είναι μία από τις πλέον έντονες μαζικές κοινωνικές εκδηλώσεις της παγκόσμιας κοινότητας, με ανθρωποκεντρικό χαρακτήρα. Η μαζική αυτή κοινωνική εκδήλωση αναπτύχθηκε με σταθερό ετήσιο ρυθμό 4 - 5% κατά το δεύτερο μισό του εικοστού αιώνα και συνεχίζει και σήμερα είναι «βιομηχανοποιημένη» δραστηριότητα. Αυτή η δραστηριότητα έχει αναχθεί σε σημαντικό παράγοντα του εξωτερικού εμπορίου και πηγή απόκτησης συναλλάγματος, ενώ συμβάλλει στη δημιουργία εισοδήματος σε πολλές χώρες υποδοχής τουριστών. (Λαγός, 2005)

Επιπρόσθετα, ο τουρισμός τείνει να αποτελεί πλέον ένα από τους κυριότερους μοχλούς ανάπτυξης της παγκόσμιας οικονομίας σε τρία επίπεδα, στις τουριστικές περιοχές: δημιουργία εισοδημάτων, θέσεων απασχόλησης και φορολογικών εσόδων. Ακόμη, οι εντυπωσιακοί ρυθμοί αύξησης των εσόδων του τουρισμού και των ταξιδιών θα συνεχιστούν και στις πρώτες δεκαετίες του 21^{ου} αιώνα. (Κοκκώσης, Τσάρτας, 2001)

Υπάρχουν διεθνώς οι εξής διακρίσεις του τουρισμού (WTO, 1995):

1. **Εγχώριος Τουρισμός** (Domestic Tourism), που αφορά τους κατοίκους μιας δεδομένης χώρας, οι οποίοι ταξιδεύουν μόνο εντός αυτής.
2. **Εξερχόμενος Τουρισμός** (Outbound Tourism), που αφορά τους μόνιμους κατοίκους μιας χώρας, οι οποίοι ταξιδεύουν σε άλλη χώρα.
3. **Εισερχόμενος Τουρισμός** (Inbound Tourism), που αφορά τους αλλοδαπούς, που ταξιδεύουν σε άλλη χώρα.
4. **Διεθνής Τουρισμός** (International Tourism), όπως ονομάζεται ο εξερχόμενος και ο εισερχόμενος τουρισμός. (Λαγός, 2005)

Παρατηρούνται τα τελευταία χρόνια εντυπωσιακοί ρυθμοί ανάπτυξης του εγχώριου τουρισμού, πέραν της αλματώδους ανάπτυξης του διεθνούς τουρισμού. Ωστόσο, η ανάπτυξη του εγχώριου τουρισμού συμβάλλει άμεσα στην περιφερειακή και τοπική ανάπτυξη χωρών και περιοχών, που διαθέτουν τουριστικούς πόρους. Οι τουριστικοί πόροι διακρίνονται σε:

- Φυσικοί και περιβαλλοντικοί πόροι: φυσικό περιβάλλον, κλίμα, ακτές, ορεινοί όγκοι, τοπία, λίμνες, φαράγγια, σπηλιές, θάλασσα, άγρια φύση, εθνικοί δρυμοί, περιβαλλοντικά πάρκα, προστατευόμενες περιοχές.
- Πολιτισμικοί και ιστορικοί πόροι: μνημεία, ιστορία περιοχής, παράδοση περιοχής, ήθη και έθιμα, θρησκεία, πολιτιστικές εκδηλώσεις και δραστηριότητες, γλώσσα, μορφές τέχνης, παραδοσιακά παραγόμενα προϊόντα.
- Ανθρωπογενείς πόροι: παραδοσιακοί οικισμοί, κτίρια, παραδοσιακή αρχιτεκτονική, μουσεία, ιστορικά κέντρα πόλεων, θεματικά πάρκα, περιβαλλοντικά πάρκα και προστατευόμενες περιοχές.
- Υποδομές και υπηρεσίες: ξενοδοχεία, πρακτορεία, εταιρίες μεταφορών, λιμάνια, αεροδρόμια, οδικό δίκτυο, υποδομές αθλητισμού, επιχειρήσεις εστίασης και αναψυχής, άλλες τουριστικές επιχειρήσεις και δραστηριότητες (αθλητισμός, ξεναγήσεις, συνέδρια).

1.4 Εναλλακτικές Μορφές Τουρισμού

Αρχικά, με τον όρο «Εναλλακτικός Τουρισμός» ορίζεται το σύνολο των ολοκληρωμένων τουριστικών υπηρεσιών, οι οποίες διακρίνονται από εξειδίκευση ανάλογα με τις ιδιαίτερες ανάγκες και προτιμήσεις των πελατών τους, απευθύνονται σε ένα εξειδικευμένο κοινό, στηρίζονται σε οικολογικά ανεκτές και ήπιες δραστηριότητες, ενώ αναδεικνύουν την πολιτιστική κληρονομιά και τα φυσικά κάλλη μιας περιοχής χωρίς να καταστρέφουν, προσφέροντας επιπλέον συνεχώς λύσεις σε προβλήματα τουριστικής εποχικότητας. (Ανδριώτης, 2008)

Ο εναλλακτικός τουρισμός αναφέρεται σε ένα πλήθος επιμέρους μορφών τουρισμού, όπου οι άνθρωποι αναζητούν ένα διαφορετικό τρόπο διακοπών, ο οποίος συνδέεται με την προστασία του φυσικού και ανθρωπογενούς περιβάλλοντος καθώς και την αναζήτηση νέων αξιών και τρόπων ζωής. (Λαγός, 2005) Επίσης, σχετίζεται άμεσα με τον τύπο του σύγχρονου τουρίστα. Ο σύγχρονος τουρίστας χαρακτηρίζεται από μεγαλύτερη οικονομική ευχέρεια, περισσότερο ελεύθερο χρόνο, καλύτερη πληροφόρηση και περισσότερες επιλογές. Όμως πρέπει να τονιστεί ότι, τα τελευταία χρόνια το κοινωνικό - ψυχολογικό υπόβαθρο των νέων απαιτήσεων του σύγχρονου τουρίστα έχει διαφοροποιηθεί αρκετά. Στις μέρες μας, ο επισκέπτης ενός τόπου εμφανίζεται έμπειρος, αφού γνωρίζει τι θέλει και αν το βρει το πληρώνει ακριβά.

Παράλληλα, είναι απαιτητικός στην ποιότητα, στο καθαρό περιβάλλον, στις ανθρώπινες σχέσεις και στην αναζήτηση ικανοποίησης των ενδιαφερόντων και των ανησυχιών του. Αποτέλεσμα αυτής της διαφοροποίησης είναι να μην καλύπτονται οι ανάγκες απασχόλησης και διασκέδασης του σημερινού τουρίστα από τους ήδη υπάρχοντες τομείς τουριστικής αναψυχής (ήλιος - θάλασσα - ξενάγηση) και να επιζητά νέες μορφές διακοπών. Αυτό το δεδομένο, κατ' επέκταση οριοθέτησε την τουριστική ανάπτυξη ενός προορισμού διακοπών στη μορφή των νέων ή εναλλακτικών τουρισμών. Κύριο χαρακτηριστικό των μορφών αυτών είναι ότι βασίζονται στην εξειδίκευση των ενδιαφερόντων του τουρίστα. (Σφακιανάκης, 2000)

Ο εναλλακτικός τουρισμός δεν είναι μεγάλης κλίμακας αλλά απευθύνεται σε μεμονωμένες ομάδες ατόμων με διάφορα ενδιαφέροντα (φύση, πολιτισμό, παράδοση, αθλητισμό, επιστήμη, θρησκεία κ.λπ.). Ως κύρια χαρακτηριστικά του είναι η αναζήτηση της αυθεντικότητας και της επαφής με τη φύση, η άρνηση των

απρόσωπων τουριστικών πακέτων και η αποφυγή των κοσμικών παραλιών. Κάθε εναλλακτική μορφή τουρισμού συμβάλλει στην προστασία του περιβάλλοντος, την ανάδειξη της πολιτιστικής κληρονομιάς και τέλος προσφέρει λύσεις σε προβλήματα της τουριστικής εποχικότητας. (Ιατρός, 2005)

Οι εναλλακτικές μορφές τουρισμού είναι οι ακόλουθες:

- ❖ **Ο Αγροτουρισμός:** είναι εκείνη η τουριστική δραστηριότητα που αναπτύσσεται σε χώρο μη αστικό, από τους απασχολούμενους κυρίως στον πρωτογενή και δευτερογενή τομέα της παραγωγής και ειδικότερα σε οικογενειακής ή συνεταιριστικής μορφής μικρές τουριστικές μονάδες παροχής αγαθών και υπηρεσιών. Στηρίζεται στην αξιοποίηση των φυσικών, πολιτιστικών και ανθρώπινων τοπικών πόρων, ικανοποιεί εξειδικευμένες προσωπικές ανάγκες του σύγχρονου ανθρώπου και αποβλέπει στη συγκράτηση ή επιστροφή του τοπικού πληθυσμού, στην ενίσχυση του αγροτικού εισοδήματος και της τοπικής οικονομίας και στην άνοδο, τόσο του βιοτικού, όσο και του πολιτιστικού επιπέδου.
- ❖ **Ο Θαλάσσιος Τουρισμός:** τον συνθέτουν τα αθλητικά και ψυχαγωγικά σπορ, η θαλασσοθεραπεία και οι θαλάσσιες περιηγήσεις με σκάφη αναψυχής και κρουαζιέρες.
- ❖ **Ο Θρησκευτικός Τουρισμός:** ομαδικά ή ατομικά ταξίδια για το προσκύνημα ιερών τόπων, όμως πολλές φορές έχει ταυτόχρονα και ιστορικό, πολιτιστικό, εκπαιδευτικό ή οικολογικό ενδιαφέρον. Σε πολλές περιοχές της χώρας, ο επισκέπτης έχει την ευκαιρία να συναντήσει κτίσματα, μνημεία λατρείας διαφόρων δογμάτων και θρησκειών, που συνυπάρχουν αναδεικνύοντας το σπάνιο ιστορικό και πολιτισμικό πλούτο του ελληνικού χώρου.
- ❖ **Ο Κοινωνικός Τουρισμός:** λειτούργησε ως μορφή κοινωνικής παροχής του κράτους, ο οποίος απευθύνεται κυρίως σε άτομα με χαμηλά εισοδήματα ή άτομα ειδικών ομάδων όπως είναι οι νέοι, οι ηλικιωμένοι, οι ασθενείς και οι άνεργοι.

- ❖ **Ο Λαϊκός Τουρισμός:** κάνουν τα άτομα με χαμηλά κυρίως εισοδήματα, που ταξιδεύουν συνήθως οικογενειακά με ιδιόκτητα μεταφορικά μέσα, οι οποίοι μένουν σε φθηνά καταλύματα και κάμπινγκ.
- ❖ **Ο Μορφωτικός Τουρισμός:** είναι ο τουρισμός που περιλαμβάνει επισκέψεις σε αρχαιολογικούς χώρους, πινακοθήκες, μουσεία, δημόσιες βιβλιοθήκες, συμμετοχή σε σεμινάρια (φιλοσοφίας, λαογραφίας, χορού κ.α.) και ακόμη, παρακολούθηση παραστάσεων αρχαίου δράματος σε αρχαία θέατρα.
- ❖ **Ο Οικοτουρισμός:** βασίζεται στην ανάδειξη και αξιοποίηση των φυσικών πόρων μιας χώρας. Κυρίως περιοχές με συγκεκριμένα χαρακτηριστικά έλξης, όπως είναι αυτά που παρουσιάζουν υψηλή οικολογική αξία, γεωλογικά φαινόμενα, δασικές εκτάσεις, σπήλαια, φαράγγια και πολιτιστικά στοιχεία. Η αυξανόμενη περιβαλλοντική ευαισθητοποίηση του πληθυσμού γενικά ή της τουριστικής αγοράς ειδικότερα και οι στόχοι για μια αειφόρο τουριστική ανάπτυξη, που επιδιώκουν κυρίως διαφορετικοί τομείς (διεθνείς, κρατικοί, επιχειρηματικοί) θεωρούνται οι κύριοι προωθητικοί παράγοντες του οικοτουρισμού.
- ❖ **Ο Ορεινός Τουρισμός:** είναι ο τουρισμός που αναπτύσσεται στο ορεινό περιβάλλον και μπορείς να ασχοληθείς με τα διάφορα σπορ στο χιόνι, την αναρρίχηση, την πεζοπορία, την ορειβασία, το ορειβατικό ποδήλατο, την σπηλαιολογία, το ράφτινγκ και το καγιάκ, το αλεξίπτωτο πλάγιάς και το ελεγχόμενο κυνήγι.
- ❖ **Ο Τουρισμός Υγείας:** χαρακτηρίζεται από το κοινό κίνητρο «Υγεία». Ο τουρισμός κατά τη διάρκεια του οποίου οι τουρίστες συμμετέχουν σε προγράμματα υγείας ή σε προγράμματα που σχετίζονται με την υγεία. Τα προγράμματα υγείας είναι προγράμματα διατήρησης, πρόληψης, θεραπείας, ανάρρωσης και αποκατάστασης της υγείας με σύγχρονες ιατρικές μεθόδους καθώς και με φυσικές μεθόδους και προγράμματα που σχετίζονται και επηρεάζουν την υγεία, όπως προγράμματα υγιεινής διαβίωσης, υγιεινής διατροφής, ενεργητικής άθλησης, ψυχικής ισορροπίας, ομορφιάς, αδυνατίσματος, κοινωνικής επανένταξης κ.λπ. Και οι κατηγορίες του είναι: 1.

Θεραπευτικός τουρισμός, 2. Τουρισμός υγιεινής διαβίωσης και 3. Τουρισμός ατόμων με ειδικές ανάγκες.

- ❖ **Ο Τουρισμός Άθλησης:** οι θετικές δράσεις της άθλησης τον τελευταίο καιρό προβάλλονται ως τουριστικό προϊόν και κατηγοριοποιούνται σε: 1. Τουρισμό μετακίνησης φιλάθλων, 2. Τουρισμό αθλητών για προπονήσεις εκτός έδρας και 3. Άθληση τουριστών που δραστηριοποιούνται ευκαιριακά.
- ❖ **Ο Τουρισμός Περιπέτειας:** αναφέρεται στη ζωή στην ύπαιθρο που περιλαμβάνει νυχτερινό περίπατο, υπαίθρια διανυκτέρευση, οδοιπορία, ανακαλύψεις, εκδρομές και κατακτήσεις δυσπρόσιτων τόπων.
- ❖ **Ο Τουρισμός Τρίτης Ηλικίας:** αναφέρεται στα άτομα που διανύουν την Τρίτη ηλικία και οι οποίοι, προσφέρονται για τουρισμό εκτός περιόδου αιχμής. Τα άτομα της τρίτης ηλικίας προτιμούν κυρίως τον θεραπευτικό τουρισμό.
- ❖ **Ο Τουρισμός Χειμερινών Σπορ:** οι δραστηριότητες που αναπτύσσονται στη διάρκεια του χειμώνα και περιστρέφονται κυρίως γύρω από το χιόνι. (Αποστολόπουλος, Θεοδωροπούλου, Τσακατούρα, 2003, Σφακιανάκης, 2005)

1.5 Τουρισμός και Βιώσιμη Ανάπτυξη

Η Παγκόσμια Επιτροπή του Ο.Η.Ε. για το περιβάλλον και την ανάπτυξη στην έκθεση του 1987, γνωστή και σαν έκθεση Brundtland, κατέληξε στο συμπέρασμα πως απαιτείται να βρεθεί ένα νέο αναπτυξιακό μονοπάτι το οποίο να εγγυάται την πρόοδο των ανθρώπων όλου του πλανήτη. Η επιτροπή αυτή όρισε πως βιώσιμη ανάπτυξη ή αυτοσυντηρούμενη ή αειφορική ανάπτυξη είναι αυτή που ικανοποιεί τις ανάγκες του παρόντος χωρίς να μειώνει την ικανότητα των μελλοντικών γενεών ανθρώπων να ικανοποιούν τις δικές τους. (Γεωργόπουλος, 2004)

Όμως, τη σύγχρονη εποχή ο όρος «βιώσιμη ανάπτυξη» έχει υπερβεί το καθαρά και αυστηρά περιβαλλοντικό πλαίσιο. Αποδείχτηκε ότι, η πολυπλοκότητα της «βιωσιμότητας» επιδρά στη λειτουργία τουλάχιστον 4 διαφορετικών συστημάτων: του οικοσυστήματος, του οικονομικού, τεχνολογικού και κοινωνικού συστήματος.

Για να είναι τα αποτελέσματα θετικά, θα πρέπει οι επιστημονικοί κλάδοι να μην δρουν αυτόνομα αλλά να αλληλοσυμπληρώνονται και να αλληλεπιδρούν μεταξύ τους. Παράλληλα, μακροχρόνιες έρευνες έδειξαν ότι στους παραπάνω παράγοντες θα πρέπει να προστεθεί ακόμη ένας που χωρίς αυτόν δεν μπορεί να υπάρξει βιωσιμότητα ενός τόπου, ο πολιτισμός. (Μητούλα, 2006)

Ο βιώσιμος τουρισμός έχει αποκτήσει ενδιαφέρον ως έννοια από το 1980. Εκτός από το φυσικό περιβάλλον η έννοια αυτή περιλαμβάνει το κοινωνικό και πολιτιστικό περιβάλλον των προορισμών. Πολλοί οργανισμοί παγκοσμίως συμπεριλαμβανομένου και του UNEP (United Nations Environment Programme), χρησιμοποιούν τον ορισμό που αναπτύχθηκε από τον Παγκόσμιο Οργανισμό Τουρισμού (World Tourism Organisation): «Η βιώσιμη τουριστική ανάπτυξη ικανοποιεί τις ανάγκες των σημερινών τουριστών και των περιοχών υποδοχής, προστατεύοντας και βελτιώνοντας την ευκαιρία για το μέλλον. Προβλέπεται ως αποτέλεσμα η διαχείριση όλων των πόρων με τέτοιο τρόπο, έτσι ώστε οι οικονομικές, κοινωνικές και αισθητικές ανάγκες να μπορούν να ικανοποιηθούν, ενώ διατηρούνται η πολιτιστική ακεραιότητα, οι ουσιαστικές οικολογικές διαδικασίες, η βιολογική ποικιλομορφία και τα συστήματα υποστήριξης ζωής». (Andereck et al, 2007)

Ο Liu (2003) σημειώνει ότι, ο βιώσιμος τουρισμός πρέπει να ανταποκρίνεται στις ανάγκες του προτύπου διαβίωσης του τοπικού πληθυσμού βραχυπρόθεσμα και μακροπρόθεσμα. Κατά τις δύο τελευταίες δεκαετίες μια σειρά από ερευνητές έκαναν την υπόθεση ότι οι κάτοικοι πρέπει να συμμετέχουν στις αποφάσεις της τουριστικής ανάπτυξης για την υποστήριξη και τη βιωσιμότητά της. Οι σχεδιαστές του τουρισμού θα πρέπει να λαμβάνουν υπόψη τα περιβαλλοντικά θέματα, διότι ένα μεγάλο μέρος των τυπικών διακοπών εξαρτάται άμεσα από τους φυσικούς πόρους. Οι επιπτώσεις των παγκόσμιων περιβαλλοντικών αλλαγών είναι ήδη ορατές και οι αλλαγές του κλίματος προβλέπεται να έχουν σημαντικές επιπτώσεις σε όλο το φάσμα των τουριστικών προορισμών, όπως οι ορεινές, παράκτιες και παραλίμνιες περιοχές.

Σύμφωνα με τον Shaalan I.M. (2005), οι περισσότερες περιβαλλοντικές προσπάθειες ευαισθητοποίησης πρέπει να απευθύνονται στους τουρίστες και τις τοπικές κοινότητες, προκειμένου να δημιουργηθεί η ζήτηση για την προστασία του περιβάλλοντος και να ασκήσει μεγαλύτερη πίεση στα διάφορα ενδιαφερόμενα μέρη

για τη διατήρηση του παρθένου και ευαίσθητου περιβάλλοντος σε διάφορες περιοχές του κόσμου.

Η έννοια της αειφόρου τουριστικής ανάπτυξης, πέρα από την προώθηση της οικονομικής ευημερίας, εστιάζει στη διαχείριση των φυσικών, δομημένων και κοινωνικό - πολιτισμικών πόρων των κοινοτήτων υποδοχής, στην επίτευξη της ισότητας μεταξύ των γενεών στην κατανομή του κόστους και των οφελών (κοινωνικά, οικονομικά, περιβαλλοντικά), εξασφαλίζοντας έτσι την αυτάρκεια αλλά και την ικανοποίηση των αναγκών των τουριστών. Οι πολιτικές για τη διαχείριση του τουρισμού θα πρέπει να στοχεύουν στην προώθηση της αειφόρου ανάπτυξης, να είναι αλληλένδετες και να προωθούν την κοινωνική ισότητα. Πιο συγκεκριμένα, να ενθαρρύνουν την συμμετοχή των ντόπιων και την αυτονομία στη λήψη αποφάσεων. (Briassoulis, 2002) Η ισότητα αποσκοπεί στο να καλύψει τις ανθρώπινες ανάγκες, τόσο τώρα, όσο και στο μέλλον.

Επιπρόσθετα, είναι εξαιρετικά δύσκολη η χάραξη και η εφαρμογή μιας οποιαδήποτε προσέγγισης για τον βιώσιμο τουρισμό χωρίς έναν ισχυρό τοπικό και περιφερειακό προγραμματισμό και έλεγχο της ανάπτυξης, χωρίς την συμμετοχή, σε κάποιο βαθμό, των τοπικών κοινωνιών στη διαδικασία σχεδιασμού. (Hunter, 1997) Τα στοιχεία δείχνουν ότι, ο τουρισμός είναι σαφώς ένας από τους πιο σημαντικούς κλάδους για την οικονομία του κόσμου και είναι αναγνωρισμένες οι επιπτώσεις του στη φύση, στις κοινωνίες και στους πολιτισμούς. Οι τυχόν προσπάθειες για την επίτευξη της αειφόρου ανάπτυξης σε παγκόσμιο επίπεδο ή σε τοπικό θα αποτύχουν, αν δεν ληφθούν υπόψη οι επιπτώσεις του τουρισμού και αν οι αναπτυξιακές πολιτικές και οι διάφορες διαδικασίες που σχετίζονται με τις τουριστικές δραστηριότητες δεν ενσωματωθούν στο πλαίσιο της αειφόρου ανάπτυξης. Συνεπώς, οι υπεύθυνες πρακτικές του τουρισμού θα πρέπει να εστιάζουν στη διόρθωση λαθών του παρελθόντος και στην πρόληψη εμφάνισης μελλοντικών καταστάσεων.

Ο αειφόρος τουρισμός, ο οποίος αποσκοπεί στη μείωση ποικίλων εντάσεων και αντιθέσεων που προκύπτουν από τις σύνθετες αλληλεπιδράσεις μεταξύ της τουριστικής βιομηχανίας των τουριστών, των τοπικών κοινοτήτων και του περιβάλλοντος θεωρείται ως μια θετική και χρήσιμη προσέγγιση του τουρισμού. (Βαγιόνης, Κομίλης, 1999) Άρα, για την αντιμετώπιση των επιπτώσεων της

τουριστικής ανάπτυξης επιβάλλεται μια ευρύτερη θεώρηση του τουρισμού στο πλαίσιο μιας στρατηγικής για βιώσιμη ανάπτυξη.

Η βιώσιμη τουριστική ανάπτυξη καλύπτει τις ανάγκες των τωρινών επισκεπτών και των τόπων υποδοχής, ενώ παράλληλα προστατεύει και αυξάνει τις ευκαιρίες για το μέλλον. Η διαχείριση των τουριστικών πόρων γίνεται με τρόπο, ώστε να καλύπτονται οι οικονομικές, κοινωνικές και αισθητικές ανάγκες, ενώ παράλληλα να διατηρείται η πολιτιστική συνοχή, οι απαραίτητες οικολογικές διεργασίες, η βιοποικιλότητα και τα συστήματα διατήρησης της ζωής. (Κοκκώσης, Τσάρτας, 2001)

Οι βασικές αρχές και στόχοι για την προσέγγιση του τουρισμού από την σκοπιά της βιώσιμης ανάπτυξης είναι:

- ✓ Βιωσιμότητα στην τουριστική ανάπτυξη σημαίνει ότι, θα πρέπει να είναι φιλική προς το περιβάλλον στο παρόν και στο μέλλον καθώς και οικονομικά βιώσιμη και κοινωνικά δίκαιη για τις τοπικές κοινωνίες.
- ✓ Ο τουρισμός θα πρέπει να εναρμονίζεται με το φυσικό, πολιτισμικό και ανθρώπινο περιβάλλον.
- ✓ Ο τουρισμός θα πρέπει να μεριμνά για τις επιπτώσεις του στην πολιτισμική κληρονομιά και την παράδοση της τοπικής κοινωνίας.
- ✓ Μια ενεργός συμμετοχή του τουρισμού στη βιώσιμη ανάπτυξη προϋποθέτει κοινές δράσεις και συμμετοχή σε αυτές όλων των φορέων του δημοσίου και του ιδιωτικού τομέα και αποτελεσματικούς μηχανισμούς συντονισμού σε όλα τα επίπεδα. Η προστασία και ανάδειξη κυρίως του φυσικού αλλά και του πολιτισμικού περιβάλλοντος, απαιτεί συνεχή συνεργασία και πολιτισμικές, τεχνολογικές και επαγγελματικές - οργανωτικές καινοτομίες, ιδίως στην ανάπτυξη εργαλείων ολοκληρωμένου σχεδιασμού και διαχείρισης της τουριστικής ανάπτυξης.
- ✓ Ο τουρισμός πρέπει να βασίζεται στη διερεύνηση ευκαιριών για τις τοπικές κοινωνίες συμβάλλοντας στο μέγιστο στην τοπική κοινωνία.

- ✓ Ο τουρισμός θα πρέπει να συμβάλλει αποτελεσματικά στη βελτίωση της ποιότητας ζωής όλων και στον κοινωνικό - πολιτισμικό εμπλουτισμό του κάθε τόπου προορισμού.
- ✓ Η κεντρική διοίκηση και συναφείς φορείς με τη συμμετοχή της Τοπικής Αυτοδιοίκησης και των Μη Κυβερνητικών Οργανώσεων θα πρέπει να συμβάλλουν στον ολοκληρωμένο σχεδιασμό της τουριστικής ανάπτυξης.
- ✓ Προτεραιότητα θα πρέπει να δίνεται στις δράσεις, που συμβάλλουν στην προστασία και ανάδειξη του περιβάλλοντος και στους μηχανισμούς ενσωμάτωσης του περιβαλλοντικού κόστους στις επενδύσεις και παρεμβάσεις για τον τουρισμό.
- ✓ Οι περιβαλλοντικά και πολιτισμικά ευαίσθητες περιοχές θα πρέπει να τύχουν ιδιαίτερης μέριμνας.
- ✓ Στην αναζήτηση εναλλακτικών μορφών τουρισμού προτεραιότητα θα πρέπει να δοθεί σε εκείνες, που συμβάλλουν σε μια προοπτική βιώσιμης ανάπτυξης με σεβασμό στο φυσικό και πολιτισμικό περιβάλλον.
- ✓ Ιδιαίτερη σημασία θα πρέπει να δοθεί στη διάδοση και ανταλλαγή εμπειριών και γνώσης για δράσεις και τεχνολογίες, που ενσωματώνουν τον τουρισμό στη στρατηγική βιώσιμης ανάπτυξης.
- ✓ Η πολιτική βιώσιμης ανάπτυξης στον τουρισμό απαιτεί την υποστήριξη και προώθηση περιβαλλοντικά φιλικών συστημάτων διαχείρισης του τουρισμού.
- ✓ Ιδιαίτερη προσοχή θα πρέπει να δοθεί στο ρόλο και τις επιπτώσεις στο περιβάλλον από τις μεταφορές, στην αξιοποίηση εναλλακτικών μορφών ενέργειας και στη διαχείριση των αποβλήτων.
- ✓ Η υιοθέτηση και εφαρμογή περιβαλλοντικά φιλικής δεοντολογίας είναι σημαντική για όλους όσους δραστηριοποιούνται στον τουρισμό.
- ✓ Η ευαισθητοποίηση όλων είναι σημαντική για την εφαρμογή των παραπάνω αρχών και στόχων. (Κοκκώσης, Τσάρτας, 2001)

Όλες οι παραπάνω γενικές αρχές για τη βιώσιμη ανάπτυξη του τουρισμού διατυπώθηκαν το 1995 με τη μορφή Χάρτας στο Παγκόσμιο Συνέδριο στο Λανθαρότε.

Κεφάλαιο 2ο: Επιπτώσεις Του Τουρισμού

Στην ενότητα αυτή αναφέρονται, τόσο οι αρνητικές, όσο και οι θετικές επιπτώσεις που προκαλεί η τουριστική ανάπτυξη σε μια περιοχή. Ο τουρισμός έχει λοιπόν οικονομικές, κοινωνικές και περιβαλλοντικές επιπτώσεις. Τέλος, αναλύεται η σχέση του επιπέδου της τουριστικής ανάπτυξης και κατά πόσο επηρεάζει τις αντιλήψεις των κατοίκων πάνω σε θέματα τουρισμού.

2.1 Οικονομία

Αρχικά, η ανάπτυξη του τουριστικού τομέα σε μια περιοχή και ιδιαίτερα του μαζικού τουρισμού μπορεί να επιφέρει θετικές και αρνητικές επιπτώσεις στην οικονομία, στην κοινωνία, στον πολιτισμό και σε όλους τους τύπους του φυσικού και του δομημένου περιβάλλοντος. (Κοκκώσης, Τσάρτας, 2001)

Στην οικονομία οι επιπτώσεις αφορούν τα παρακάτω ζητήματα:

- Απασχόληση: Ο τουρισμός δημιουργεί πολλές θέσεις εργασίας, όμως ο εποχικός χαρακτήρας του επηρεάζει και τα χαρακτηριστικά της απασχόλησης. Η απασχόληση φυσικά, είναι και εκείνη εποχική. Για το λόγο αυτό, η ενασχόληση στον τουριστικό τομέα συνδυάζεται συνήθως και με την απασχόληση σε άλλο κλάδο. Έτσι, έχει ως αποτέλεσμα τη γενικότερη αύξηση των εισοδημάτων και την προσφορά ενός συμπληρωματικού εισοδήματος.
- Αύξηση Βιοτικού Επιπέδου: Ακόμη, ο τουριστικός τομέας που είναι από τους σημαντικότερους τομείς προσφοράς υπηρεσιών, συμβάλλει αποφασιστικά στη μείωση της ανεργίας, έστω και με τα προβλήματα εποχικότητας που παρουσιάζει. Συνεπώς, ο τουρισμός παρέχει βελτίωση του βιοτικού επιπέδου των ατόμων που απασχολεί καθώς και βιώσιμη ανάπτυξη απομακρυσμένων

περιοχών. (Αποστολόπουλος, 2009) Αυξάνει τις επενδύσεις και δημιουργεί κέρδη στις τοπικές επιχειρήσεις. (Haralambopoulos, Pizam, 1996)

- Περιφερειακή Ανάπτυξη: Ο τουρισμός από τη φύση του, ευνοεί την περιφερειακή ανάπτυξη, ακόμη και σε χώρες όπως η δική μας, όπου οι κεντρομόλες δυνάμεις εντοπίζουν τον κύριο κορμό της οικονομικής δραστηριότητας στο κέντρο των Αθηνών. Υπάρχουν πολλές περιοχές που είναι γεωγραφικά απομονωμένες, ορεινές ή έχουν υποβαθμισμένο αγροτικό τομέα, τις οποίες ο τουρισμός τις έχει βοηθήσει πάρα πολύ. Αύξησε το εισόδημα, την απασχόληση, τις επενδύσεις και γενικότερα έχει συμβάλλει στην ανάπτυξη της περιφέρειας. Ειδικότερα, στις περιοχές που διαθέτουν πλούσιους τουριστικούς πόρους.
- Πολλαπλασιαστικές Επιδράσεις Στην Τοπική Κοινωνία: Υπάρχουν πολλές θετικές επιδράσεις σε διάφορους κλάδους της περιοχής που έχουν σχέση με τον τουρισμό, όπως βιομηχανία, βιοτεχνία, κατασκευές, γεωκτηνοτροφία, υπηρεσίες, μεταφορές, εμπόριο κ.τ.λ.
- Δημιουργία Και Βελτίωση Των Έργων Υποδομής: Η δημιουργία νέων εγκαταστάσεων (δρόμοι, σιδηρόδρομοι, λιμάνια, αερολιμένες κ.λπ.), συνήθως από κρατικούς φορείς, τα έργα υδροδότησης, αποχέτευσης, τηλεπικοινωνίας, εξηλεκτρισμού κ.α., αποτελούν τις επενδύσεις που βοηθούν στην καλύτερη και οικονομικότερη διεξαγωγή των οικονομικών δραστηριοτήτων και επομένως και του τουρισμού. Οι ευνοϊκές αυτές επιδράσεις στην οικονομία καλούνται «εξωτερικές οικονομίες» μιας και δεν αφορούν άμεσα και δεν επηρεάζονται από κάθε μια επιχείρηση.
- Πληθωρισμός Και Αύξηση Των Τιμών Της Γης Σε Τοπικό Επίπεδο: Ο τουρισμός πολλές φορές ασκεί πληθωριστικές πιέσεις, με αποτέλεσμα να αυξάνεται το κόστος ζωής σε τοπικό επίπεδο. Επίσης, εξαιτίας και της αυξημένης οικοπεδοποίησης, υπάρχει υπερβολική αύξηση στις τιμές της γης. Ακόμη, ο τουρισμός οδηγεί και σε αύξηση στις τιμές των αγαθών και των υπηρεσιών. (Haralambopoulos, Pizam, 1996)

- Φορολογικά Έσοδα Για Το Κράτος: Λόγω αύξησης των επιχειρήσεων και των απασχολούμενων με τον τομέα, η πλειοψηφία των οποίων έχει υψηλά εισοδήματα και αντίστοιχη καταναλωτική δαπάνη. (Κοκκώσης, Τσάρτας, 2001)
- Βελτίωση Του Ισοζυγίου Των Πληρωμών: Οι συναλλαγματικές εισπράξεις από τον εισερχόμενο τουρισμό, που είναι πολύ σημαντικές στη χώρα μας, βοηθούν στην κάλυψη ενός τμήματος του ελλείμματος του εμπορικού ισοζυγίου (πληρωμές και εισπράξεις για εισαγόμενα και εξαγόμενα εμπορεύματα). Αν δεν γινόταν αυτό, η χώρα μας θα αναγκαζόταν, είτε να περικόψει τις εισαγωγές και να αυξήσει τις εξαγωγές (πράγμα πολύ δύσκολο), είτε να δανειστεί από το εξωτερικό, με συνέπεια την αύξηση της εξάρτησης της χώρας μας από τους δανειστές και τη μεταβίβαση των δικών μας χρεών στις επερχόμενες γενεές. (Κοκκώσης, Τσάρτας, 2001)
- Οικονομική Εξάρτηση (Τουριστική Μονοκαλλιέργεια): όπως συμβαίνει σε ορισμένες περιοχές ή χώρες όπου κυριαρχεί η μονοκαλλιέργεια ενός συγκεκριμένου είδους παραγωγής και στην περίπτωση του τουρισμού κινδυνεύουν οι τουριστικοί προορισμοί που βασίζονται αποκλειστικά ή κυρίως στον τουρισμό. Ακόμη, ο τουρισμός είναι από τη φύση του μια δραστηριότητα ευαίσθητη σε πολιτικές και οικονομικές επιρροές. Ένας πόλεμος ή η απειλή αυτού, η οικονομική ύφεση καθώς και οι τρομοκρατικές ενέργειες στις χώρες προέλευσης των τουριστών αντανακλώνται άμεσα στις τουριστικές εισπράξεις. Σε περίπτωση οικονομικής κρίσης στις χώρες προέλευσης των τουριστών οι τουριστικές δαπάνες θεωρούνται κάτι το περιττό, που «κόβεται» σε περίπτωση μείωσης ή ακόμη και πρόβλεψης μείωσης του διαθέσιμου εισοδήματος. Τρόποι μείωσης των παραπάνω κινδύνων με άμεσα μέτρα δεν υπάρχουν. Γι' αυτό το λόγο, οι κίνδυνοι πρέπει να διασκορπιστούν. Αυτό μπορεί να γίνει με παράλληλη ανάπτυξη, εκτός από τον τουρισμό, και των άλλων κλάδων της οικονομίας, όπου αυτό είναι δυνατόν καθώς επίσης και με τη προβολή του τουριστικού προϊόντος σε πολλές χώρες (διαφοροποίηση της πελατείας).

- Εποχιακές Διακυμάνσεις (Χρονική Υπερσυγκέντρωση): Φυσικά και είναι γνωστή σε όλους μας η εικόνα των νησιών που την περίοδο του καλοκαιριού σφύζουν από ζωή, ενώ τον υπόλοιπο χρόνο παρουσιάζουν μια εικόνα εγκατάλειψης. Αυτή η άνοδος και η παύση των ρυθμών της ζωής, εκτός από κοινωνικές επιπτώσεις, έχει και δυσμενή οικονομικά αποτελέσματα, μια και μένουν πολλοί άνθρωποι χωρίς απασχόληση. Η απασχόληση στον τουριστικό τομέα θεωρείται από πολλούς μια μη μόνιμη δραστηριότητα.
- Περιφερειακές Ανισότητες (Χωρική Υπερσυγκέντρωση): Ο τουρισμός εκτός του ότι "αγαπάει" ορισμένες εποχές του έτους δείχνει και προτίμηση για ορισμένες περιοχές. Μολονότι, ορισμένοι τουριστικοί προορισμοί, όπως για παράδειγμα η Μύκονος, η Κρήτη και άλλες περιοχές κυριολεκτικά "βουλιάζουν" το καλοκαίρι, ενώ άλλοι τόποι αγνοούνται. Έτσι, για λίγους μήνες τα συγκεντρωμένα πλήθη δημιουργούν, στους τουριστικούς τόπους, πλήθος παρενεργειών. Εκτός, από τα προφανή κοινωνικά και περιβαλλοντικά προβλήματα, δημιουργούνται ανισότητες στην κατανομή του εθνικού εισοδήματος κατά περιφέρειες. Έχουμε λόγου χάρη την Κρήτη, τη Μύκονο να έχουν ικανοποιητικά εισοδήματα, ενώ πανέμορφες περιοχές όπως λόγου χάρη το Καρπενήσι, η Θράκη κ.α. να καταλαμβάνουν τις κατώτερες θέσεις στις στατιστικές της Ευρωπαϊκής Ένωσης περί περιφερειακών ανισοτήτων. (Κοκκώσης, Τσάρτας, 2001)
- Άνοδος Των Τιμών: Είναι γνωστό ότι, όπου και όταν υπάρχει αυξημένη ζήτηση σε σχέση με την προσφορά οι τιμές των αγαθών και των υπηρεσιών ανέρχονται, με δυσμενείς επιπτώσεις στο βιοτικό επίπεδο των κατοίκων, ιδίως εκείνων που δεν επωφελούνται άμεσα από τον τουρισμό. Το ίδιο δυσμενές είναι η άνοδος της αξίας της γης.

2.2 Κοινωνία

Ο τουρισμός μπορεί να οδηγήσει σε βελτίωση των υπηρεσιών της κοινότητας, όπως επιπλέον ψυχαγωγικές και πολιτιστικές εγκαταστάσεις και ενθάρρυνση

πολιτιστικών δραστηριοτήτων. Οι επιπτώσεις στην κοινωνία και τον πολιτισμό, αφορούν στα εξής ζητήματα:

- Κοινωνική Δομή: Στην τοπική κοινωνία αλλάζουν, τόσο τα χαρακτηριστικά, όσο και οι λειτουργίες της. Οι αλλαγές είναι περισσότερο εμφανείς σε περιοχές της υπαίθρου, σε γεωγραφικά απομονωμένες και σε αγροτικές περιοχές οι οποίες οδηγούνται σε μια αστικοποιημένη κοινωνική δομή. Ανησυχία προκαλούν οι επιπτώσεις στις παραδοσιακές αξίες της οικογένειας. (Kousis, 1989)
- Επαγγελματική Και Κοινωνική Κινητικότητα: Τα υψηλά εισοδήματα και η μεγαλύτερη κοινωνική αποδοχή των τουριστικών επαγγελμάτων οδηγεί σε έντονη επαγγελματική και κοινωνική κινητικότητα, με τελικό στόχο την απασχόληση στον τουρισμό ή σε επαγγέλματα που σχετίζονται με αυτόν. Αυτή η τάση έχει δύο επιπτώσεις. Η πρώτη επίπτωση είναι η διάχυση των εισοδημάτων του τουρισμού σε ευρύτερα στρώματα του πληθυσμού, ενώ η δεύτερη επίπτωση είναι η άμεση ή έμμεση εγκατάλειψη κλάδων, όπως γεωργό - κτηνοτροφία, βιομηχανία ή υπηρεσίες.
- Τα Αποτελέσματα Της Επικοινωνίας Των Ντόπιων Με Τους Τουρίστες: Η τουριστική ανάπτυξη έχει επίσης επιπτώσεις στην κοινωνική συμπεριφορά, τις αντιλήψεις και τις αξίες των ντόπιων. Η επικοινωνία των ντόπιων με του τουρίστες επηρεάζεται από τον τύπο ανάπτυξης τουρισμού, τις εμπορικές διαστάσεις της συνάντησης αυτής, τις διαφορές των πολιτισμικών και κοινωνικών χαρακτηριστικών τουριστών και ντόπιων κ.λπ. Όλα αυτά συνδέονται άμεσα με το στάδιο ανάπτυξης του τουρισμού. Στο υψηλότερο στάδιο, όπου είναι ο μαζικός τουρισμός η επικοινωνία τους φαίνεται να εμπορευματοποιείται και καταλήγουν σε μια σχέση εμπορικής συναλλαγής.
- Αλλαγές Στις Κοινωνικές Σχέσεις, Τα Ήθη Και Τα Έθιμα: Προκαλούνται άμεσα ή έμμεσα από τις νέες κοινωνικές και παραγωγικές δομές οι οποίες εγκαθιδρύονται στις τουριστικές περιοχές της υπαίθρου και έχουν αστικά χαρακτηριστικά. Μπορεί να υπάρξει απώλεια της ταυτότητας και της τοπικής κουλτούρας καθώς και μείωση των παραδόσεων, κοινωνικές συγκρούσεις, υλισμός και αύξηση του ποσοστού της εγκληματικότητας.

- Εμπορευματοποίηση Δραστηριοτήτων Και Προϊόντων Του Τοπικού Πολιτισμού Της Παράδοσης: Πολύ συχνά τα προϊόντα αυτά είναι χαμηλής ποιότητας και δεν αποδίδουν πιστά τα πραγματικά χαρακτηριστικά της τοπικής παράδοσης ή του πολιτισμού. (Κοκκώσης, Τσάρτας, 2001)
- Ψυχαγωγικές Και Πολιτιστικές Εγκαταστάσεις: Ο τουρισμός συμβάλλει στη διασκέδαση των κατοίκων, σε ιστορικά και πολιτιστικά εκθέματα με τον τουρισμό ως μέσο για πολιτιστικές ανταλλαγές και εκδηλώσεις.

2.3 Περιβάλλον

Αν και ο τουρισμός θεωρείται πολύ συχνά μια καθαρή βιομηχανία, στην πραγματικότητα αυτό δεν συμβαίνει πάντοτε. Μπορεί να προκαλέσει σημαντική περιβαλλοντική ζημιά επειδή, αναπτύσσεται σε ελκυστικό αλλά εύθραυστο περιβάλλον. Επιπλέον, υπάρχει η πιθανότητα η τοπική αναπτυξιακή πολιτική να γίνεται με βάση την ικανοποίηση των αναγκών των τουριστών και συχνά να μη λαμβάνεται υπόψη το περιβάλλον. Οι επιπτώσεις στο περιβάλλον λοιπόν αφορούν τα παρακάτω ζητήματα:

- Φυσικό Περιβάλλον: Ο τουρισμός μπορεί να επάγει άμεσα την καταστροφή των βιοτόπων, εξαιτίας της οικοδόμησης κτιρίων για τις υπηρεσίες του τουρισμού καθώς και συγκροτήματα ξενοδοχείων, θεματικά πάρκα και μαρίνες. Οι επιπτώσεις αυτές είναι πιο δραστικές σε περιοχές που θεωρούνται οικολογικά «ευαίσθητες», όπως για παράδειγμα παραθαλάσσιες περιοχές, ορεινές, υγροβιότοποι κ.τ.λ.
- Ατμοσφαιρική Ρύπανση Και Ρύπανση Υδάτων: Ο τουρισμός μπορεί να προκαλέσει ατμοσφαιρική ρύπανση, λόγω των εκπομπών αερίων από τα οχήματα και τα αεροπλάνα καθώς και ρύπανση των υδάτων από διάφορα λύματα.
- Συγκρούσεις Στις Χρήσεις Γης: Ο τουρισμός λειτουργεί ολιστικά στις τουριστικές περιοχές, διεκδικώντας διαρκώς και περισσότερο χώρο για τις δραστηριότητες και τις υποδομές.

- Μετατροπή Οικιστικών Συνόλων ή Χωρικών Ενοτήτων Σε Τουριστικούς Πόρους: Έχει σχέση κυρίως με τους παραδοσιακούς οικισμούς και τις περιοχές ιδιαίτερου φυσικού κάλλους. Πρόκειται για εξέλιξη που επιβάλλει την αναζήτηση νέων τρόπων σχεδιασμού και διαχείρισης παρόμοιων περιοχών, οι οποίες αποτελούν, τόσο περιβαλλοντικά, όσο και πολιτισμικά «ευαίσθητους» τουριστικούς πόρους.
- Η Φέρουσα Ικανότητα Τουριστικών Περιοχών: Δηλαδή, οι δυνατότητες της κοινωνικοοικονομικής δομής και του περιβάλλοντος της συγκεκριμένης περιοχής να απορροφήσουν συγκεκριμένο όγκο υποδομών και αριθμό τουριστών.
- Προβλήματα Ανάπτυξης, Λειτουργία Και Διαχείριση Τουριστικών Περιοχών: Η αύξηση του αριθμού και των τύπων των τουριστικών θέρετρων έθεσε ζητήματα λειτουργίας και διαχείρισής τους σε σχέση με το περιβάλλον, τη χωροταξία και την πολεοδομία. (Κοκκώσης, Τσάρτας, 2001)

Οι Liu και Var (1986) από μια μελέτη τους ανακάλυψαν ότι, το ήμισυ των ερωτηθέντων που συμμετείχαν στην έρευνά τους, συμφώνησαν ότι ο τουρισμός προσφέρει περισσότερα πάρκα και χώρους αναψυχής και δεν έχει συμβάλλει στην οικολογική παρακμή. Επιπλέον, δεν ευθύνεται για την υπερπλήρη υπαίθρια αναψυχή ή τη διατάραξη της ειρήνης και της ηρεμίας των πάρκων. Παράλληλα, ο τουρισμός έχει θετικές επιπτώσεις προς τη βελτιωμένη εμφάνιση της κοινότητας.

Σύμφωνα με το Loyacono (1991), 39 χώρες των Η.Π.Α. δηλώνουν ότι ο τουρισμός είναι στον κατάλογο ως πρώτη, δεύτερη ή τρίτη βιομηχανία και πολλές αγροτικές κοινότητες επιδιώκουν να αποσπάσουν μερίδιο από τον τουρισμό για να τους αποφέρει έσοδα.

Όμως, ο τουρισμός έχει πολλές κοινωνικές, οικονομικές και περιβαλλοντικές επιπτώσεις όπως αναφέραμε παραπάνω. Το έργο του Butler (1980) δείχνει ότι, το επίπεδο της τουριστικής ανάπτυξης επηρεάζει τις αντιλήψεις των κατοίκων πάνω σε θέματα τουρισμού. Ενώ, αρχικά ο τουρισμός αντιμετωπίζεται με μεγάλο ενθουσιασμό από τους κατοίκους εξαιτίας των υποτιθέμενων οικονομικών οφελών που προσφέρει, είναι φυσικό ότι, λόγω των δυσάρεστων αλλαγών που παρατηρούνται στο φυσικό

περιβάλλον, το συναίσθημα του ενθουσιασμού σταδιακά μειώνεται και η στάση τους γίνεται όλο και πιο αρνητική.

Οι επιπτώσεις της τουριστικής ανάπτυξης σχετικά με τις αντιλήψεις των κατοίκων στη ζωή στην κοινότητα εξετάστηκαν από τους Allen, Long, Perdue και Kieselbach (1990). Οι έρευνες έδειξαν ότι, οι αντιλήψεις των κατοίκων εξαρτώνται από την οικονομική δραστηριότητα. Εάν η συνολική οικονομική δραστηριότητα είναι χαμηλή, τότε είναι αναμενόμενο οι αντιλήψεις των κατοίκων να μειώνονται. Ωστόσο, εάν η συνολική δραστηριότητα είναι υψηλή, τότε η αντίληψη των κατοίκων και των θεσμικών οργάνων παραμένει σε υψηλά επίπεδα. Βέβαια, αυτό επιβεβαιώνεται ποικιλοτρόπως στη διεθνή βιβλιογραφία καθώς οι κάτοικοι δείχνουν υψηλό βαθμό συμφωνίας προς τον τουρισμό όταν αυτός πρόκειται να δημιουργήσει θέσεις εργασίας, να αυξάνει τα φορολογικά έσοδα και να αυξάνει το προσωπικό τους εισόδημα. (Haralambopoulos, Pizam, 1996)

Κεφάλαιο 3^ο: Γνωριμία Με Το Νομό Άρτας

Σε αυτή την ενότητα γίνεται η περιγραφή της περιοχής μελέτης. Αρχικά, γίνεται μια ιστορική αναδρομή για το Νομό Άρτας από τα Ομηρικά χρόνια έως σήμερα, ενώ παράλληλα επισημαίνονται, τόσο οι θρησκευτικές, όσο και οι ιστορικές προσωπικότητες της περιοχής. Στη συνέχεια, γίνεται αναφορά στον γεωγραφικό προσδιορισμό του Νομού Άρτας αλλά και στην διοικητική διαίρεση με βάση το σχέδιο Καλλικράτη. Παρουσιάζονται ακόμη, τα δημογραφικά χαρακτηριστικά του Νομού και δίνονται στοιχεία για τον μόνιμο, πραγματικό και νόμιμο πληθυσμό του βάσει της απογραφής που έγινε το έτος 2011. Τέλος, επισημαίνεται το οικονομικό προφίλ του Νομού, οι κλάδοι της οικονομικής δραστηριότητας καθώς και η κατανομή του πληθυσμού ανά κλάδο για το Νομό Άρτας σε σύγκριση με την Ήπειρο και το σύνολο της χώρας μας.

3.1 Ιστορική Αναδρομή

Η Άρτα είναι η πρωτεύουσα του Νομού της Άρτας και του Δήμου Αρταίων. Είναι η δεύτερη μεγαλύτερη πόλη σε πληθυσμό και η πρώτη σε ιστορία πόλη της Ηπείρου. Η ιστορία του Νομού της Άρτας χάνεται στα βάθη των αιώνων. Στην αρχαιότητα η παρουσία ανθρώπου στα όρια της σημερινής Περιφερειακής Ενότητας Άρτας μπορεί να πιστοποιηθεί από λιγοστά ευρήματα. Πρόκειται για ευρήματα που χρονολογούνται τη νεολιθική εποχή, αντιπροσωπεύονται από έναν λίθινο πέλεκη και εντοπίσθηκαν στο Αρχαίο Όρραον, δηλαδή στην ακρόπολη του Αμμότοπου.

Από τα Ομηρικά χρόνια ο τόπος αυτός κατοικούνταν στα πεδινά από τους Δρύοπες και στα ορεινά από τους Αθαμάνες. Αξίζει να σημειωθεί ότι, οι Αθαμάνες κατοικούσαν στην περιοχή των Αθαμανικών Όρεων, δηλαδή στα σημερινά Τζουμέρκα. Οφείλουν το όνομά τους στο μυθικό βασιλιά Αθάμαντα που ήρθε από τον Ορχομενό της Βοιωτίας, εγκαταστάθηκε και τελικά βασίλεψε στην περιοχή. Η χώρα των Αθαμάνων εκτεινόταν μεταξύ Ηπείρου, Θεσσαλίας και Δυτικής Στερεάς Ελλάδας.

Εικόνα 1: Αποψη Της Πόλης

Το 625 π.Χ., οι Κορίνθιοι με Αρχηγό τον Γοργό ίδρυσαν την Αρχαία Αμβρακία. Η πόλη της Αρχαίας Αμβρακίας κατά τον 6^ο αιώνα π.Χ. υπήρξε αξιόλογο κέντρο του κορινθιακού εμπορίου στη βορειοδυτική Ελλάδα και σημαντικός σταθμός

στα ταξίδια του προς την Κάτω Ιταλία. Η Αμβρακία έλαβε μέρος ακόμη στους Περσικούς Πολέμους και συμμετείχε με σημαντική δύναμη στη Μάχη των Πλαταιών.

Επί βασιλέως Πύρρου η Αμβρακία γνώρισε τεράστιο μεγαλείο καθώς έγιναν έργα και οικοδομήματα ανυπολόγιστης αξίας που τα περισσότερα σώζονται ακόμη και σήμερα. Ο Πύρρος της Ηπείρου, βασιλιάς των Μολοσσών, μετέφερε το 295 π.Χ. στην Αμβρακία την πρωτεύουσα του κράτους του. Ο βασιλιάς έδωσε διεθνή αίγλη όχι μόνο στην πόλη, αλλά και σε ολόκληρη την Ήπειρο. Η Ολυμπιάδα, η μητέρα του Μεγάλου Αλεξάνδρου, από το 379 π.Χ. έως το 316 π.Χ. έζησε στην Αρχαία Αμβρακία. Το 167 π.Χ., η Αμβρακία πέφτει στα χέρια των Ρωμαίων και πολλοί θησαυροί της μεταφέρονται στη Ρώμη. Με την ίδρυση της Νικόπολης το 31 μ.Χ., η Αμβρακία έπαιξε αξιόλογο ρόλο στην περιοχή.

Εικόνα 2: Βασιλιάς Πύρρος

Η Άρτα αναφέρεται για πρώτη φορά με το όνομά της το 1802 που κατά μια εκδοχή πιθανόν προέρχεται από παραφθορά του ονόματος της Αρχαίας Αμβρακίας ή από το όνομα του ποταμού Αράχθου. Αξιοπρόσεκτη είναι επίσης, η άποψη ότι η λέξη Άρτα προέρχεται από τη λατινική λέξη artus ή arta, που σημαίνει στενή ή στενά. Το 1204, η Άρτα έγινε πρωτεύουσα του κράτους της Ηπείρου, που είναι γνωστό ως Δεσποτάτο της Ηπείρου. Ιδρυτής του ήταν ο Μιχαήλ Α΄ Άγγελος Κομνηνός Δούκας (1205 - 1215), συγγενής της αυτοκρατορικής οικογένειας των Κομνηνών.

Στις 24 Μαρτίου 1449, η Άρτα πέφτει στα χέρια των Τούρκων. Το 1788, η διοίκηση της πόλης πέρασε στη δικαιοδοσία του Αλή Πασά των Ιωαννίνων και μετά τον αποκεφαλισμό του, η Άρτα περιήλθε στην εξουσία του Χουρσίτ Πασά και σύντομα στον Κιουταχί Πασά. Οι Έλληνες αποτυγχάνουν να συμπεριλάβουν την Άρτα στο νεοσύστατο ελληνικό κράτος, με το τέλος της επανάστασης το 1821, μολονότι τα πρώτα σύνορα έφταναν μέχρι τον Αμβρακικό. Στις 4 Ιουλίου 1822, έγινε στο νομό της Άρτας η Μάχη του Πέτα. Τα κινήματα στην περιοχή των Τζουμέρκων αποτυγχάνουν και οι επαναστατημένοι Έλληνες αναγκάζονται σε αυτή τη Μάχη να υποστούν μια από τις χειρότερες ήττες κατά τη διάρκεια της Επανάστασης, στην οποία χάθηκαν εκτός από Έλληνες και πολλοί εθελοντές Φιλέλληνες.

Εικόνα 3: Περίφημο Γεφύρι Της Άρτας

Η Άρτα ανέκτησε την ανεξαρτησία της από τους Τούρκους με τη Συνθήκη του Βερολίνου το 1881, πρώτη από όλη την Ήπειρο, όμως η περιοχή του κάμπου παρέμεινε υπό Τουρκική Κατοχή. Το 1883, δημιουργήθηκε ο ομώνυμος νομός. Η απελευθέρωση ολόκληρης της Ηπείρου έγινε το 1912 - 1913, οπότε απελευθερώθηκε ο κάμπος της Άρτας μαζί με την Πρέβεζα, την Θεσπρωτία και τα Ιωάννινα. Κατά τη διάρκεια του Β' Παγκοσμίου Πολέμου, στις 16 Αυγούστου 1943, στο χωριό Κομμένο της Άρτας διαπράχθηκε η Σφαγή του Κομμένου, η οποία ήταν μια από τις μεγαλύτερες σφαγές αμάχων στην ιστορία της Γερμανικής Κατοχής στην Ελλάδα.

Η πόλη σήμερα πρωτεύουσα του ομώνυμου νομού, βρίσκεται σε απόσταση 365 χλμ. από την Αθήνα. Είναι κτισμένη στην αριστερή όχθη του ποταμού Αράχθου και απλώνεται αμφιθεατρικά στους πρόποδες του λόφου της Περάνθης. Η προνομιά της, η ευφορία του εδάφους της και το κλίμα ήταν οι κυριότεροι λόγοι που έδωσαν στην πόλη μια συνέχεια ζωής από τον 9^ο αιώνα π.Χ. έως σήμερα.

Εικόνα 4: Ρολόι Στο Κάστρο Της Άρτας

Οι σημαντικότερες θρησκευτικές και ιστορικές προσωπικότητες της περιοχής είναι ο Πύρρος, βασιλιάς της Ηπείρου και μεγάλη στρατιωτική φυσιογνωμία, η Αγία Θεοδώρα, ήταν σύζυγος του δεσπότη της Ηπείρου Μιχαήλ Β΄ Δούκα Κομνηνού και έγινε μοναχή μετά το θάνατο του συζύγου της στο μοναστήρι του Αγίου Γεωργίου, η εκκλησία του οποίου σήμερα φέρει το όνομά της. Μία ακόμη σημαντική προσωπικότητα ο Μάξιμος ο Γραικός, ο οποίος γεννήθηκε στην Άρτα και κλήθηκε από τη Μόσχα να αναλάβει τη μετάφραση των λειτουργικών βιβλίων.

Ακόμη ο Νικόλαος Σκουφάς ένας από τους ιδρυτές της Φιλικής Εταιρίας, ο οποίος γεννήθηκε το 1779 στο Κομπότι της Άρτας και ο Μακρυγιάννης, ο στρατηγός της Επανάστασης του 1821 που έζησε στην Άρτα για αρκετά χρόνια, μυήθηκε στη Φιλική Εταιρία και αργότερα φυλακίστηκε στο Κάστρο της Άρτας. Τελευταίος αξίζει να αναφερθεί ο Γεώργιος Καραϊσκάκης ένας από τους σπουδαιότερους αρχιστράτηγους της Ελληνικής Επανάστασης, ο οποίος γεννήθηκε στη Σκουληκαριά της Άρτας και πιο συγκεκριμένα στην Ιερά Μονή Κοιμήσεως της Θεοτόκου.

3.2 Γεωγραφικός Προσδιορισμός

Στα δυτικά της Ηπειρωτικής Ελλάδας και στο νοτιοανατολικό τμήμα της Περιφέρειας Ηπείρου βρίσκεται ο Νομός της Άρτας. Συνορεύει στα βόρεια με το Νομό Ιωαννίνων, ανατολικά με τους Νομούς Τρικάλων, Καρδίτσας και Αιτωλοακαρνανίας, δυτικά με τους Νομούς Πρέβεζας και Ιωαννίνων, νότια με το Νομό Αιτωλοακαρνανίας, ενώ βρέχεται από τον Αμβρακικό Κόλπο. Τόπος με πολλές αντιθέσεις και ομορφιά, συνδυάζει τον ορεινό όγκο των Τζουμέρκων στα ανατολικά, τον κάμπο στα δυτικά, τον Αμβρακικό Κόλπο στα νότια, ενώ η πόλη της Άρτας διασχίζεται από τον ποταμό Άραχθο.

Εικόνα 5: Ο Νομός Της Άρτας

Ο Νομός Άρτας είναι ο τρίτος μεγαλύτερος των τεσσάρων νομών του Ηπειρωτικού διαμερίσματος με κύριο χαρακτηριστικό την ομορφιά της αντίθεσης μεταξύ ορεινού και πεδινού όγκου. Ο Νομός της Άρτας έχει έκταση 1.662.000 στρέμματα. Η χώρα είναι ορεινή στο 70% της επιφάνειας της, πεδινή στο 18% και ημιορεινή στο 11%. Οι ορεινές και ημιορεινές περιοχές βρίσκονται κυρίως σε όλη την έκταση του νομού. Ανατολικά υψώνονται οι προεκτάσεις της Πίνδου, τα Αθαμανικά Όρη ή Τζουμέρκα, η μεγάλη οροσειρά της δυτικής Ελλάδας.

Ακόμη, δυτικά βρίσκεται το Ξηροβούνι στα όρια του νομού ενώ στο νοτιοανατολικό τμήμα του νομού της Άρτας δεσπόζουν τα Όρη Βάλτου που δημιουργούν μαγευτικά ορεινά τοπία που γοητεύουν τον επισκέπτη. Ατελείωτη σαν καταπράσινη θάλασσα απλώνεται στα νοτιοδυτικά του νομού η πεδιάδα της Άρτας. Η πεδιάδα διασχίζεται από τους ποταμούς Αραχθο και Λούρο. Παράλληλα, ο ποταμός Αχελώος διέρχεται από τα όρια του νομού Άρτας και Καρδίτσας και εκβάλλει στο Ιόνιο Πέλαγος.

Αξίζει σε αυτό το σημείο να αναφερθεί η ύπαρξη της τεχνητής λίμνης του Πουρναρίου στα βορειοανατολικά του Δήμου Αρταίων που δημιουργήθηκε μετά την κατασκευή του ομώνυμου υδροηλεκτρικού φράγματος. Επίσης, υπάρχει και η τεχνητή λίμνη της Άρτας, η οποία καλύπτει μια έκταση περίπου 90 στρεμμάτων και στην οποία υπάρχει τοξωτή γέφυρα.

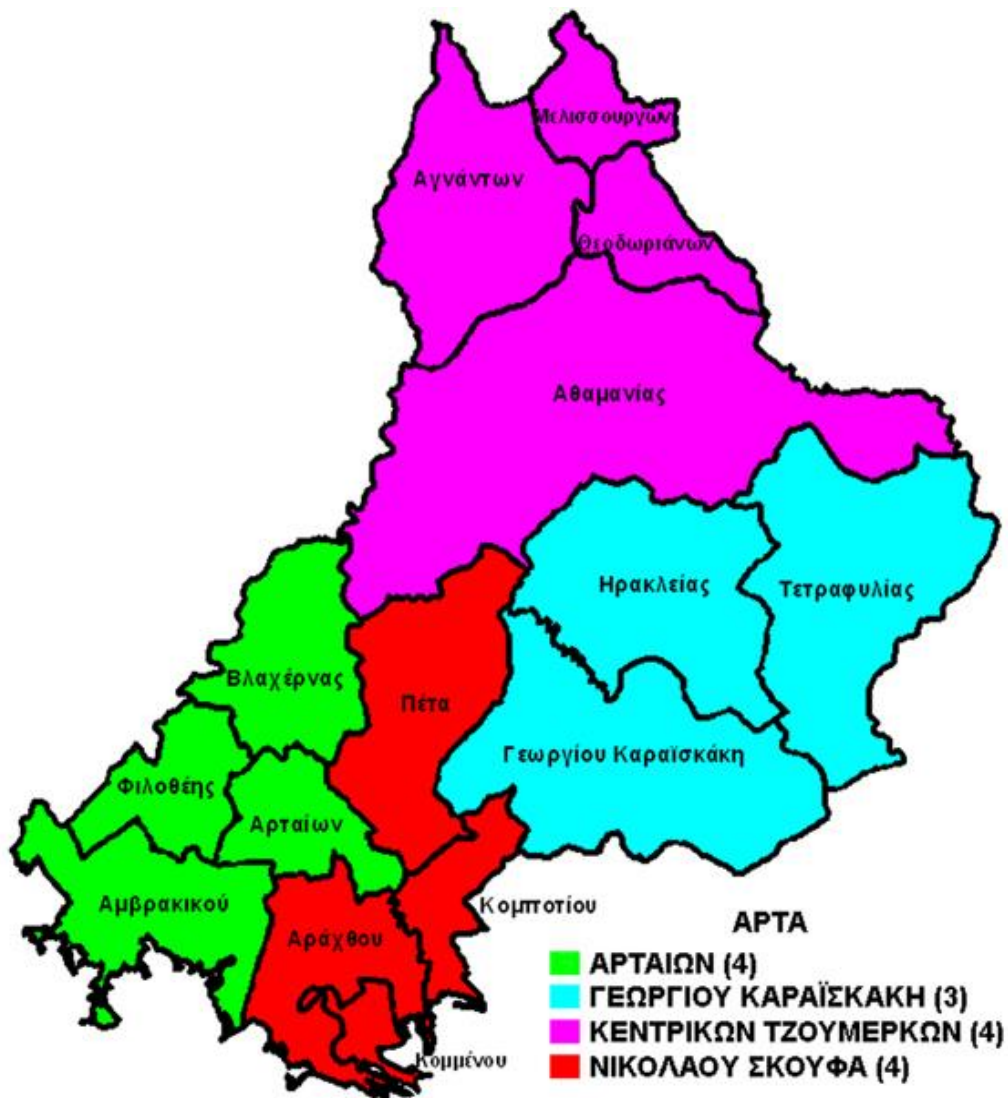
3.3 Διοικητική Διαίρεση

Σύμφωνα με το Πρόγραμμα Καλλικράτης, δηλαδή τον ελληνικό νόμο 3852/2010 (Φ.Ε.Κ. 87Α/7-1-2010), με τον οποίο μεταρρυθμίστηκε η διοικητική διαίρεση της Ελλάδας, δημιουργήθηκαν οι εξής 4 νέοι δήμοι:

- Ο Δήμος Αρταίων, ο οποίος συστάθηκε από τη συνένωση των Δήμων Αμβρακικού, Αρταίων, Βλαχέρνας, Ξηροβουνίου και Φιλοθέης. Μοναδική πόλη και έδρα του δήμου είναι η Άρτα.
- Ο Δήμος Γεωργίου Καραϊσκάκη, ο οποίος συστάθηκε με τη συνένωση των προϋπαρχόντων δήμων Ηρακλείας, Καραϊσκάκη και Τετραφυλίας. Η έδρα του

δήμου είναι η Άνω Καλεντίνη. Επίσης, οι Πηγές Άρτας έχουν ορισθεί ως ιστορική έδρα.

- Ο Δήμος Κεντρικών Τζουμέρκων, ο οποίος συστάθηκε από τη συνένωση των προϋπαρχόντων δήμων Αγνάντων και Αθαμανίας και των κοινοτήτων Θεοδωριάνων και Μελισσουργών. Έδρα του είναι το Βουργαρέλι.
- Ο Δήμος Νικολάου Σκουφά, ο οποίος συστάθηκε από τη συνένωση των προϋπαρχόντων δήμων Αράχθου, Κομποτίου, Πέτα και της κοινότητας Κομμένου. Έδρα του δήμου είναι το Πέτα. Το Κομμένο έχει ορισθεί ως ιστορική έδρα.

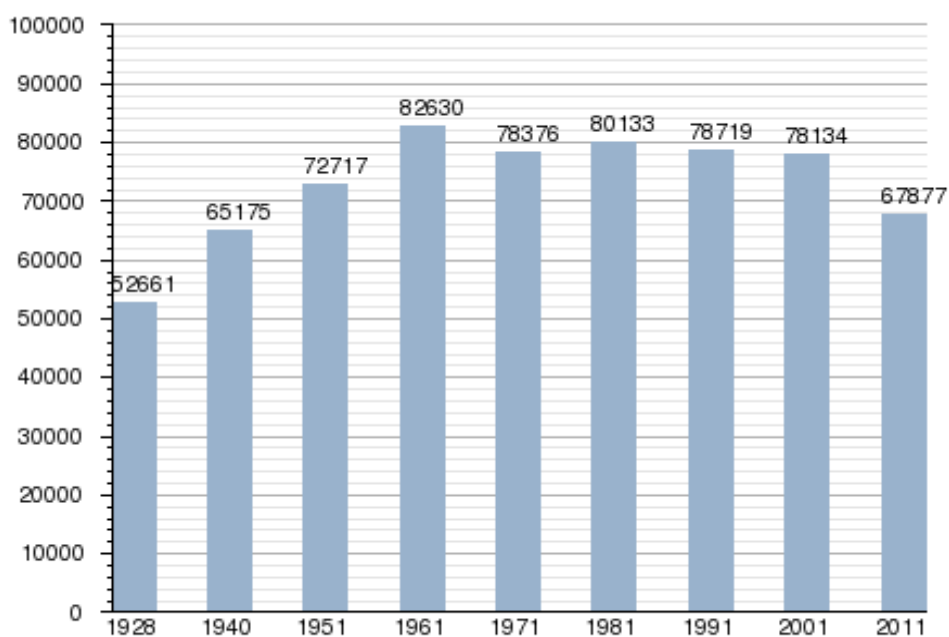

Εικόνα 6: Οι Δήμοι Του Νομού Άρτας

3.4 Δημογραφικά Στοιχεία

Ο Νομός της Άρτας σύμφωνα με την τελευταία απογραφή που έγινε το 2011 έχει μόνιμο πληθυσμό 67.877 κατοίκους. Στην περιφερειακή ενότητα Άρτας ζει το 20% του συνολικού πληθυσμού της περιφέρειας Ηπείρου και το 0,63% του συνολικού πληθυσμού της χώρας. Η πυκνότητα του μόνιμου πληθυσμού στο Νομό της Άρτας είναι 40,84 τ.χλμ.

ΜΕΤΑΒΟΛΕΣ ΤΟΥ ΠΛΗΘΥΣΜΟΥ

ΠΗΓΗ: ΕΛ.ΣΤΑΤ

Ο πληθυσμός της περιοχής μετά από χρόνια οριακής αυξομειώσης, το 2011 σημείωσε το χαμηλότερο ποσοστό των τελευταίων εξήντα ετών. Αναλυτικά, ο Δήμος Αρταίων έχει μόνιμο πληθυσμό 43.166 κατοίκους με πυκνότητα μόνιμου πληθυσμού 94,40 τ.χλμ. Ο μόνιμος πληθυσμός του Δήμου Γεωργίου Καραϊσκάκη ανέρχεται σε 5.850 κατοίκους, ενώ ο Δήμος Κεντρικών Τζουμέρκων έχει μόνιμο πληθυσμό 6.230 κατοίκους. Αντίστοιχα, ο Δήμος Νικολάου Σκουφά έχει μόνιμο πληθυσμό 12.810 κατοίκους. Η πρώτη φορά, όπου η περιοχή της Άρτας ξεπέρασε τους 80.000 κατοίκους ήταν το 1961, με 82.630 κατοίκους, αριθμός ο οποίος υπήρξε και ο μέγιστος αριθμός κατοίκων.

Πίνακας 1: Δημογραφικά Στοιχεία Νομού Άρτας από την Απογραφή του Πληθυσμού που έγινε το έτος 2011.

A/A	ΔΗΜΟΣ	ΠΛΗΘΥΣΜΟΣ (Απογραφή 2011)	ΕΚΤΑΣΗ (τ.χλμ.)	ΑΡΙΘΜ. ΔΗΜΟΤ. ΕΝΟΤΗΤΩΝ	ΑΡΙΘΜ. ΔΗΜΟΤ. & ΤΟΠ. ΚΟΙΝΟΤ.	ΕΔΡΑ ΔΗΜΟΥ
1	Δήμος Αρταίων	42.980	457	5	31	Άρτα
2	Δήμος Γεωργίου Καραϊσκάκη	5.850	464	3	16	Άνω Καλεντίνη
3	Δήμος Κεντρικών Τζουμέρκων	6.230	509	4	22	Βουργαρέλι
4	Δήμος Νικολάου Σκουφά	12.810	232	4	14	Πέτα
ΣΥΝΟΛΟ Π.Ε. ΑΡΤΑΣ		67.870	1.662	16	83	

Πηγή ΕΛ. ΣΤΑΤ.

Αρχικά, αποδίδονται οι ορισμοί του Μόνιμου, Πραγματικού και του Νόμιμου Πληθυσμού για να μην υπάρξει σύγχυση κατά την παρουσίαση των αποτελεσμάτων και στη συνέχεια, παρουσιάζονται τα δημογραφικά αποτελέσματα του Δήμου Αρταίων.

- **Μόνιμος Πληθυσμός** είναι ο αριθμός των ατόμων που έχουν τη συνήθη διανομή τους σε κάθε περιφέρεια, νομό, δήμο / κοινότητα, δημοτικό / κοινοτικό διαμέρισμα και αυτοτελή οικισμό.
- **Πραγματικός Πληθυσμός** είναι ο αριθμός των ατόμων που βρέθηκαν παρόντα κατά την ημέρα της απογραφής, σε κάθε περιφέρεια, νομό, δήμο / κοινότητα, δημοτικό / κοινοτικό διαμέρισμα και αυτοτελή οικισμό.
- **Νόμιμος Πληθυσμός** κάθε δήμου ή κοινότητας είναι ο αριθμός των ατόμων κάθε ηλικίας και φύλου, τα οποία κατά την ημέρα της απογραφής δήλωσαν ότι είναι καταχωρημένα στα αντίστοιχα δημοτολόγια και εφόσον κατά την

ημέρα της απογραφής βρίσκονταν στη χώρα και απογράφηκαν ως παρόντα ή απουσίαζαν προσωρινώς στο εξωτερικό.

Πίνακας 2: Πραγματικού, Μόνιμου και Νόμιμου Πληθυσμού κατά Δημοτική Ενότητα βάσει της Απογραφής του έτους 2011.

Δημοτική Ενότητα	Μόνιμος Πληθυσμός	Πραγματικός Πληθυσμός	Νόμιμος Πληθυσμός
Δ.Ε. Αρταίων	27.330	26.961	30.234
Δ.Ε. Αμβρακικού	4.268	4.344	4.852
Δ.Ε. Βλαχερνών	2.941	2.915	3.262
Δ.Ε. Ξηροβουνίου	3.184	3.257	4.241
Δ.Ε. Φιλοθέης	5.443	5.508	5.712
Σύνολο	43.166	42.985	48.301

Πηγή ΕΛ. ΣΤΑΤ.

Σύμφωνα με τα στοιχεία του 2001, παρατηρείται μια μετακίνηση του ενεργού δυναμικού από τα ορεινά προς τα παιδιά, όπου υπάρχει το αστικό κέντρο και επομένως περισσότερες ευκαιρίες απασχόλησης. Η απασχόληση είναι βασική αιτία εγκατάλειψης των ορεινών περιοχών αλλά και παράγοντες γεωγραφικοί και κοινωνικοί συμβάλλουν εξίσου σε αυτή. Ο αστικός πληθυσμός του Νομού Άρτας ανέρχεται στο 39,53% περίπου του συνολικού της πληθυσμού, ενώ ο αγροτικός πληθυσμός ανέρχεται στο 60,47% του συνόλου.

Πίνακας 3: Τα Μεγαλύτερα Διαμερίσματα του Νομού της Άρτας

Τα μεγαλύτερα Δ. Διαμερίσματα της Π.Ε Άρτας		
Όνομα	Πληθυσμός	Δήμος
<u>Άρτα</u>	24.427	Δήμος Αρταίων
<u>Πέτα</u>	4.105	Δήμος Ν.Σκουφά
<u>Κωστακίοι</u>	2.175	Δήμος Αρταίων
<u>Νεοχώρι</u>	1.737	Δήμος Ν.Σκουφά
<u>Κομπότι</u>	1.650	Δήμος Ν.Σκουφά
<u>Ανέζα</u>	1.443	Δήμος Αρταίων
<u>Γραμμενίτσα</u>	1.373	Δήμος Αρταίων
<u>Χαλκιάδες</u>	1.284	Δήμος Αρταίων
<u>Αγία Παρασκευή</u>	1.160	Δήμος Ν.Σκουφά
<u>Άγιος Σπυρίδωνας</u>	1.059	Δήμος Αρταίων

Πηγή Δημαρχείο Άρτας

Πιο συγκεκριμένα, με τα στοιχεία της απογραφής 2001, οι κάτοικοι με ηλικία πάνω των 65 ετών στην Περιφέρεια αντιπροσωπεύουν το 20,40% του συνόλου πληθυσμού, ενώ το αντίστοιχο ποσοστό για τον Νομό Άρτας είναι 22,59%.

3.5 Οικονομία

Ο Νομός της Άρτας είναι μια κατεξοχήν αγροτική περιοχή καθώς με βάση τα στοιχεία του 2007, το 32,2% των απασχολούμενων εργάζεται στον πρωτογενή τομέα, γεγονός που είναι φυσικά αναμενόμενο καθώς στην Άρτα μαζί με την Πρέβεζα, συγκεντρώνονται τα πλέον πεδινά τμήματα της Περιφέρειας αλλά και η υψηλής παραγωγικότητας γεωργική γη. Ο λιγότερο αγροτικός Δήμος στην Π.Ε. Άρτας υπήρξε το 2007, ο Δήμος Αρταίων (Σχέδιο Καποδίστριας), όπου μονάχα το 10% των απασχολούμενων είχε κάποια ασχολία σχετική με τον πρωτογενή τομέα, ενώ 64,7% εργάζονταν στον τριτογενή τομέα.

Αντίθετα, οι πλέον αγροτικοί δήμοι υπήρξαν το 2007, ο πρώην Δήμος Αράχθου και η πρώην Κοινότητα Κομμένου, δηλαδή ο σημερινός Δήμος Νικολάου Σκουφά, όπου τα ποσοστά απασχόλησης στον πρωτογενή τομέα έφθασαν το 62,4% και 66,4% αντίστοιχα. Με λίγα λόγια, προκύπτει ότι ο Νομός Άρτας συνεισφέρει το 0,4% του συνολικού Α.Ε.Π. της χώρας.

Εικόνα 7: Χρήματα

Αναλυτικά, το 2001 ο οικονομικά ενεργός πληθυσμός αντιστοιχούσε σε 26.100 άτομα από τα οποία οι 7.800 είχαν κάποια ασχολία στον πρωτογενή τομέα, 4.400 στο δευτερογενή τομέα και 10.800 στον τριτογενή τομέα. Στην απογραφή του 2001 δήλωσαν άνεργοι 3.100 άνθρωποι. Σύμφωνα, με στοιχεία του Επιμελητηρίου Άρτας η κατανομή ανά κλάδο μελών στην Άρτα είναι:

- Βιομηχανικό: 16
- Βιοτεχνικό: 977
- Εμπορικό: 1212
- Επαγγελματικό: 2513
- Τουριστικό: 24

Το συνολικό εμπόριο της Περιφέρειας Ηπείρου παρουσιάζει καθοδική πορεία κατά την διάρκεια της περιόδου 2003 - 2005 για να αυξηθεί το 2006. Ο Νομός Άρτας, το 2006 κατέλαβε την 42η θέση στον τομέα των εξαγωγών και οι εξαγωγές ανήλθαν σε 14.158.873 €. Σύμφωνα με στοιχεία έρευνας στο Νομό, δήλωσαν ότι έχουν

εξαγωγική δραστηριότητα 27 επιχειρήσεις. Η πλειονότητα των επιχειρήσεων αυτών ανήκει στον ευρύτερο κλάδο των τροφίμων και ποτών.

Σημαντικό ρόλο ωστόσο, για την βελτίωση της οικονομίας όχι μόνο του Νομού Άρτας αλλά και του Δήμου Αρταίων είναι τα έργα υποδομής που ολοκληρώθηκαν (Εγνατία Οδός, Λιμάνι Ηγουμενίτσας) καθώς και τα εκτελούμενα (Ιόνια Οδός, συνεχής βελτίωση του επαρχιακού και εθνικού οδικού δικτύου). Η ολοκλήρωση της Ιόνιας Οδού θα επιφέρει μείωση του κόστους μεταφορών, άνοιγμα των νέων αγορών για τις τοπικές οικονομίες, θα δώσει δυναμική στον τουρισμό, θα γίνουν νέες επενδύσεις και θα δημιουργηθούν νέες θέσεις εργασίας.

Ακόμη, θα ενισχυθούν οι τοπικές επιχειρήσεις και θα βελτιωθούν οι συνθήκες μεταφοράς των αγροτικών προϊόντων. Έτσι, θα επιτευχθεί ασφάλεια, οικονομία και άνεση κατά την μετακίνηση. Εξίσου, σημαντική θα είναι η συμβολή των νέων έργων υποδομής στην προστασία του περιβάλλοντος, αφού θα περιορισθεί η κατανάλωση σε καύσιμα, θα αποσυμφορηθούν οι πόλεις, μέσω των παρακαμπτηρίων οδών, από την κίνηση των οχημάτων και θα περιορισθεί η ηχορύπανση των κατοικημένων περιοχών.

Δεδομένου ότι, η ολοκλήρωση της Ιόνιας Οδού θα συνδέει το Δυτικό τμήμα της χώρας με την Πελοπόννησο, και στη συνέχεια, μέσω της Εγνατίας, τη λοιπή χώρα, θα συμβάλει στην άρση της συγκοινωνιακής απομόνωσης όχι μόνο του Νομού της Άρτας αλλά και ολόκληρης της Ηπείρου. Επιπλέον, η υλοποίηση αυτού του σημαντικότερου έργου θα δώσει τη δυνατότητα στη χώρα μας να συνδεθεί με άλλες χώρες των Βαλκανίων και στο μέλλον να επικοινωνεί με τη Δυτική και Κεντρική Ευρώπη ακριβώς, όπως γίνεται σήμερα με την Ιταλία και την Αλβανία.

3.6 Κλάδοι Οικονομικής Δραστηριότητας

3.6.1 Πρωτογενής Τομέας

Ο πρωτογενής τομέας και ιδιαίτερα η γεωργία αξίζει να τονιστεί ότι είναι πολύ αναπτυγμένη στο Νομό της Άρτας. Αρχικά, οι απασχολούμενοι στον πρωτογενή

τομέα αντιστοιχούν στο 40,2% του συνολικού πληθυσμού στο Νομό. Όσο αφορά, την ανάπτυξη της κτηνοτροφίας από το 1997 και μετά παρατηρείται μια έντονη συρρίκνωση, λόγω της εγκατάλειψης των ορεινών περιοχών του Νομού. Σήμερα, η κτηνοτροφία περιορίζεται στα χωριά των Τζουμέρκων, όμως είναι ιδιαίτερα ανεπτυγμένη στο Νομό Ιωαννίνων και όχι στο Νομό Άρτας. Η κτηνοτροφία βασίζεται κυρίως στα αιγοπρόβατα, ενώ υπάρχει ένας μικρός αριθμός από βοοειδή και πουλερικά.

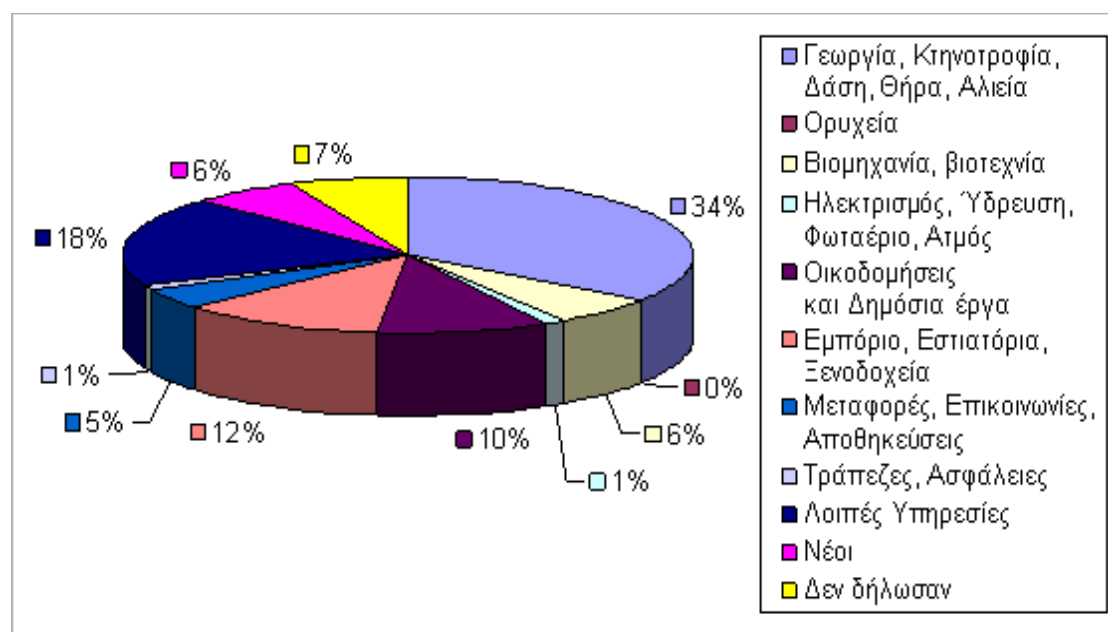
Ειδικότερα, για τη γεωργία σε ολόκληρο το Νομό Άρτας εντοπίζεται καλλιέργεια εσπεριδοειδών και σύμφωνα, με στατιστικά στοιχεία των διευθύνσεων Αγροτικής Οικονομίας και Κτηνιατρικής, το 2010 οι καλλιεργήσιμες εκτάσεις εσπεριδοειδών αντιστοιχούσαν σε περίπου 55.000 στέμματα και η συνολική παραγωγή έφτασε τους 190.000 τόνους. Η καλλιέργεια εσπεριδοειδών εντοπίζεται κυρίως στο Δήμο Αρταίων και στο Δήμο Νικολάου Σκουφά. Τα τελευταία χρόνια, έχει ξεκινήσει στην περιοχή η βιολογική καλλιέργεια εσπεριδοειδών.

Οι κυριότερες ποικιλίες πορτοκαλιών που καλλιεργούν οι αγρότες στον Νομό της Άρτας είναι οι εξής: Navelina, W. Navel, Κοινά και Salustiana, ενώ οι δύο ποικιλίες μανταρινιών είναι η Reticulata και η ποικιλία Nova. Συνεχίζοντας, στον Νομό παρουσιάζεται και μικρή παραγωγή λεμονιών της ποικιλίας Eureka. Εντός των ορίων της Περιφερειακής Ενότητας της Άρτας δραστηριοποιούνται αρκετά συσκευαστήρια εσπεριδοειδών και η εξαγωγική δραστηριότητα πραγματοποιείται προς τις παρακάτω χώρες: Φινλανδία, Π.Γ.Δ.Μ., Αλβανία, Βουλγαρία, Πολωνία, Τσεχία, Σερβία, Ουκρανία, Βοσνία, Σλοβακία, Σουηδία, Ουγγαρία, Μολδαβία, Καναδάς, Δανία, Μαυροβούνιο και Λευκορωσία. Με βάση τα στοιχεία του 2010, οι εξαγωγές πορτοκαλιών αντιστοιχούσαν σε περίπου 25.000 τόνους μαζί με περίπου 8.300 τόνους μανταρινιών.

Ακόμα, για τον Νομό της Άρτας εξίσου σημαντική είναι η καλλιέργεια του ακτινιδίου που είναι μια σχετικά νέα καλλιέργεια στην περιοχή της Άρτας. Καλύπτει συνολική έκταση περίπου 8.900 στρέμματα, με παραγωγή που φθάνει τους 25.000 τόνους και η ποικιλία που καλλιεργούν οι αγρότες της περιοχής είναι η Hayward. Από τα συσκευαστήρια ολόκληρου του Νομού της Άρτας τα ακτινίδια εξάγονται προς τις παρακάτω χώρες Π.Γ.Δ.Μ., Αλβανία, Βουλγαρία, Πολωνία, Τσεχία, Σερβία,

Ουκρανία, Αίγυπτος, Λίβανος, Ουγγαρία, Ιορδανία και Ρωσία, έτσι οι συνολικές εξαγωγές αντιστοιχούν σε 4.550 τόνους.

Πίνακας 4: Επαγγελματική Κατανομή Πληθυσμού στο Νομό της Άρτας το 1991.

Πηγή Περιφερειακή Ενότητα Άρτας

Επιπλέον, αξίζει να τονιστεί πως ιδιαίτερα δημοφιλής στην περιοχή της Άρτας είναι η ελαιοκαλλιέργεια, που κατέχει σημαντική θέση στην γεωργική δραστηριότητα του Νομού. Σήμερα, καλλιεργούνται σχεδόν 1.250.000 δέντρα βρώσιμης ποικιλίας ελιάς. Η Λιανολιά, όμως είναι η κυρίαρχη ποικιλία για την παραγωγή ελαιόλαδου. Καλλιεργούνται 51.900 στρέμματα για την παραγωγή βρώσιμης ελιάς σε ολόκληρο το Νομό. Οι περιοχές καλλιέργειας βρίσκονται στη λοφώδη περιοχή της Άρτας (Παντάνασσα, Αμμότοπος, Γραμμενίτσα, Γρίμποβο, Βλαχέρνα, Πέτα, Μεγάρχη, Φωτεινό, Σελάδες και Δημαριό) και συνολικά καλύπτει το 70% των ελαιώνων. Το 15% βρίσκεται κοντά στις εκβολές του Αράχθου (Νεοχώρι, Κομμένο, Λουτρότοπος, Συκιές, Περάνθη), ενώ το υπόλοιπο 15% βρίσκεται στο ορεινό τμήμα του Νομού Άρτας. Η ελιά της Άρτας εμπορεύεται σαν πράσινη, ξανθή αλλά και σαν μαύρη και έχει αναγνωρισθεί ως προϊόν Γεωγραφικής Ένδειξης (Π.Γ.Ε.) από το 1994.

Παράλληλα, στο Νομό της Άρτας καλλιεργούνται Κτηνοτροφικά Φυτά. Η επικρατέστερη καλλιέργεια των αρδευόμενων εκτάσεων αποτελείται από τα

κτηνοτροφικά φυτά. Τα κυριότερα είδη που καλλιεργούνται είναι το καλαμπόκι για καρπό και η μηδική (τριφύλλι) για σανό. Οι καλλιέργειες κτηνοτροφικών φυτών έχουν υψηλές απαιτήσεις σε νερό άρδευσης που κατά κανόνα γίνεται με συστήματα τεχνητής βροχής υπό πίεση. Το 2010, οι καλλιεργήσιμες εκτάσεις αντιστοιχούσαν σε 12.500 στρέμματα καλαμποκιού, 42.997 στρέμματα μηδικής και 25.591 στρέμματα λοιπών φυτών, ενώ η συνολική παραγωγή όλων των κτηνοτροφικών φυτών έφθασε τους 83.000 τόνους.

Επιπρόσθετα, για το Νομό της Άρτας σημαντικό κομμάτι στον πρωτογενή τομέα αποτελεί η αλιεία. Οι αλιευτικές δραστηριότητες έχουν ως επίκεντρο τον Αμβρακικό Κόλπο όπου, εκεί η αλιεία γίνεται με χρήση απλών διχτύων, παραγάδια, ιχθυοπαγίδες, συρτή, βολκούς και καλαμωτά δίχτυα. Συνολικά, σε ολόκληρο το Νομό της Άρτας εργάζονται 280 σκάφη, τα οποία έχουν ως αφετηρία κατά κύριο λόγο τα λιμάνια της Σαλαώρας, της Κόπραινας και της Κορωνησίας. Τα κυριότερα αλιεύματα είναι το χέλι, η γαρίδα ή γάμπαρη (στην τοπική διάλεκτο), η κουτσομούρα, τα κεφαλοειδή, η σαρδέλα και η σουπιά. Εξίσου, σημαντική και αξιόλογη είναι η παραγωγή αυγοτάραχου.

3.6.2 Δευτερογενής Τομέας

Όσο αφορά, τον δευτερογενή τομέα ο Νομός δεν παρουσιάζει μεγάλες εξάρσεις και η απασχόληση περιορίζεται στις μικρές βιοτεχνικές μονάδες και την οικοδομή - δημόσια έργα, τα οποία σήμερα δεν παρουσιάζουν ραγδαία εξέλιξη. Ο αριθμός των απασχολούμενων στον δευτερογενή τομέα σε ολόκληρο το Νομό της Άρτας ανέρχεται σε ποσοστό 19,1% πολύ χαμηλότερο σε σχέση με το ποσοστό απασχόλησης στον πρωτογενή και στον τριτογενή τομέα.

Ως προς τη βιομηχανία - βιοτεχνία πρέπει να επισημανθεί ότι οι βιομηχανίες και οι βιοτεχνίες είναι διάσπαρτες, λόγω έλλειψης στην περιοχή ύπαρξης βιομηχανικής περιοχής. Έτσι, παρατηρείτε το γεγονός ότι δεν επιτρέπεται μια οργανωμένη βιομηχανική ανάπτυξη σε σύγχρονες βάσεις. Στον Δήμο Αρταίων υπάρχει η μεγαλύτερη λειτουργούσα βιομηχανία και είναι το εργοστάσιο της Ι.Ο.Ν. (γκοφρετοβιομηχανία). Οι υπόλοιπες μονάδες θεωρούνται μικρής κλίμακας και οι εγκαταστάσεις της περιοχής παρουσιάζονται παρακάτω:

- Βιομηχανία τροφίμων, ποτών και καπνοβιομηχανία: 30 μονάδες
- Παραγωγή κλωστοϋφαντουργικών υλικών και προϊόντων: 6 μονάδες
- Κατασκευή προϊόντων από ελαστικών (καουτσούκ) και πλαστικές ύλες: 5 μονάδες
- Παραγωγή βασικών μετάλλων και κατασκευή μεταλλικών προϊόντων: 25 μονάδες
- Συνεργεία αυτοκινήτων: 20 μονάδες
- Παραγωγή έτοιμου σκυροδέματος και τσιμεντόλιθων: 8 μονάδες
- Διάφορες: 68 μονάδες

Πίνακας 5: Η Κατανομή ανά Κλάδο Οικονομικής Δραστηριότητας - σύμφωνα με την Απογραφή του 2001 - για τον Νομό Άρτας σε σύγκριση με την Ήπειρο και το σύνολο της χώρας μας.

	Σύνολο Οικονομικά Ενεργοί	Σύνολο Απασχολούμενοι	Απασχολ. Πρωτογενή Τομέα	Απασχολ. Δευτερογενή Τομέα	Απασχολ. Τριτογενή Τομέα	Δεν Δήλωσαν Κλάδο Οικονομικής Δραστηριότητας
Σύνολο Ελλάδος	4.615.470	4.102.091	591.66	892.18	2.401.831	216.402
Ήπειρος	130.494	114.425	25.348	22.580	60.999	5.498
Νομός Άρτας	27.357	24.164	7.809	4.437	10.816	1.102
Δήμος Αρταίων	17.365	15.434	3.876	3.000	7.945	613
Δήμος Νικολάου Σκουφά	5.849	5.174	2.514	643	1.828	189
Δήμος Γεωργίου Καραϊσκάκη	2.213	1.916	1.014	336	513	53
Δήμος Κεντρικών Τζουμέρκων	1.930	1.640	405	458	530	247

Πηγή ΕΛ. ΣΤΑΤ.

Στα παραπάνω συμπεριλαμβάνονται οι τρεις πτηνοτροφικές επιχειρήσεις που παρουσιάζουν μεγάλη εξαγωγική δραστηριότητα καθώς όλες τους έχουν αποκτήσει, λόγω των εξαιρετών προϊόντων τους ένα πολύ μεγάλο όνομα. Παράλληλα, υπάρχουν 4 γαλακτοβιομηχανίες και πάρα πολλά μικρά τοπικά τυροκομεία σε όλη την έκταση

του Νομού. Σημαντική είναι η ύπαρξη αρκετών ιχθυοτροφείων, ενώ το μεγαλύτερο από αυτά βρίσκεται στο Ψαθοτόπι, ένα μικρό χωριό πολύ κοντά στον Αμβρακικό Κόλπο.

Το συγκεκριμένο ιχθυοτροφείο εξειδικεύεται στην εκτροφή χελιού και έχει καταφέρει να παράγει και να διαθέτει τα προϊόντα του στην Ελληνική αλλά και την Ευρωπαϊκή αγορά. Γενικά, ο τομέας της βιοτεχνίας - βιομηχανίας έχει δυνατότητες ανάπτυξης, εάν συνδυαστεί με την τυποποίηση των αγροτικών προϊόντων του Νομού της Άρτας και των αλιευμάτων από την περιοχή του Αμβρακικού. Η οικοδομή επηρεάστηκε από τον πληθυσμό των κατοίκων της περιοχής.

Η αύξηση του πληθυσμού της πόλης είχε σαν αποτέλεσμα την αύξηση της οικονομικής δραστηριότητας για στέγαση εμπορικών επιχειρήσεων και εξεύρεση στέγης κατοικίας. Οι συνέπειες ήταν να δημιουργηθούν θέσεις εργασίας στην οικοδομή, τόσο στην πόλη της Άρτας, όσο και σε μεγάλα χωριά και οικισμούς του Νομού.

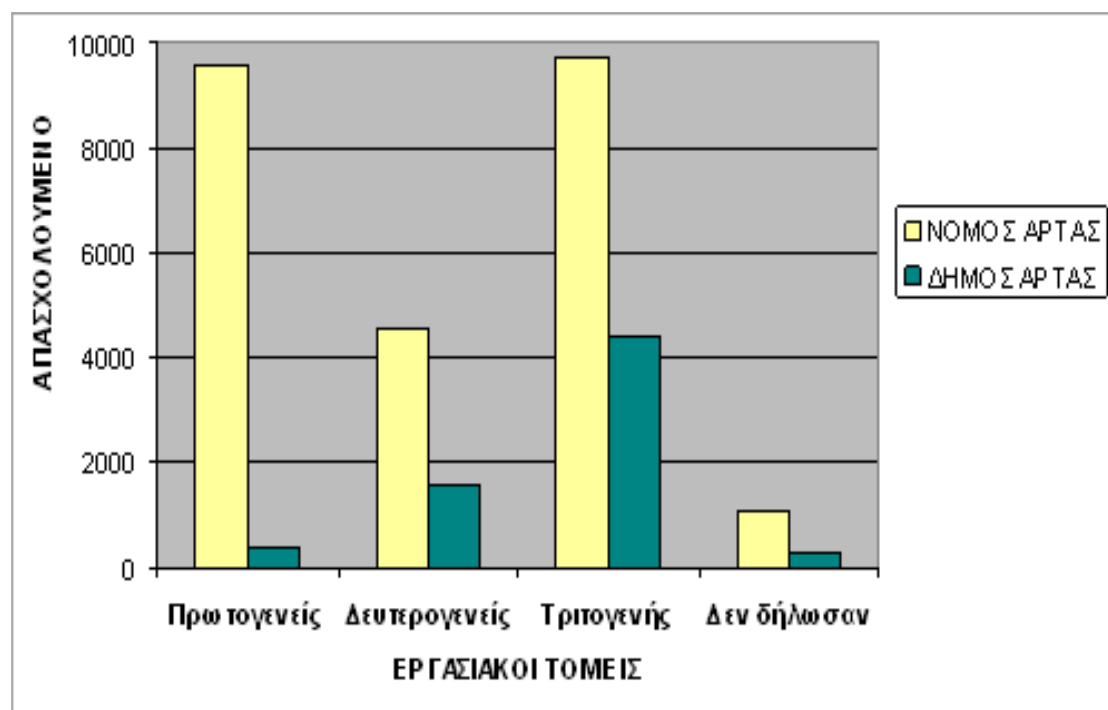
Η οικοδομική δραστηριότητα του Νομού αντιπροσωπεύει περίπου το 15% του συνόλου των εκδοθεισών οικοδομικών αδειών της περιφέρειας και εξ' αυτών το 50% κατασκευάζεται στο Δήμο Αρταίων. Επιπλέον, το 95% των οικοδομικών αδειών κατασκευάζεται στην πόλη της Άρτας και το υπόλοιπο 5% στους οικισμούς.

Όμως, ο Νομός της Άρτας δεν έχει ξεφύγει από την κατάσταση που επικρατεί σήμερα γενικά στην οικονομία και το μέλλον για τις οικοδομές δεν είναι ευόιωνο.

3.6.3 Τριτογενής Τομέας

Ο τριτογενής τομέας είναι ιδιαίτερα αναπτυγμένος στο Νομό. Η απασχόληση των κατοίκων στον συγκεκριμένο τομέα αναφέρεται στην παροχή υπηρεσιών και τα εμπορικά κέντρα. Στο Νομό της Άρτας ο ρόλος του Δήμου Αρταίων είναι ο σημαντικότερος στον τριτογενή τομέα καθώς είναι το μοναδικό αστικό κέντρο και συγκεντρώνει όλες τις υπηρεσίες στην πόλη της Άρτας.

Πίνακας 6: Απασχολούμενοι ανά Εργασιακό Τομέα στο Νομό Άρτας και στο Δήμο Αρταίων βάσει της απογραφής το 1991.

Πηγή Περιφερειακή Ενότητα Άρτας

Παράλληλα, έχει συμβάλει στην ανάπτυξη του τριτογενή τομέα η ύπαρξη των Τ.Ε.Ι. Ηπείρου, που βρίσκονται στο Νομό Άρτας σε συνδυασμό με τις υπηρεσίες. Πιο συγκεκριμένα, η απασχόληση είναι:

- Δημόσιες υπηρεσίες: Στο Δήμο Αρταίων εδρεύουν όλες οι υπηρεσίες εξυπηρέτησης του Νομού.
- Δημοτικές υπηρεσίες που έχουν έδρα την πόλη της Άρτας.
- Τράπεζες - Ασφάλειες
- Μεταφορές - Επικοινωνίες
- Εμπόριο
- Τουρισμός

Στο Δήμο Αρταίων λειτουργούν όλες οι προβλεπόμενες δημόσιες υπηρεσίες εξυπηρέτησης του Νομού και απασχολούν 550 άτομα. Υπάρχουν και οι υπηρεσίες τοπικής αυτοδιοίκησης που απασχολούν 180 άτομα στο Δήμο Αρταίων. Όλες αυτές

οι υπηρεσίες έχουν μεταφερθεί από το κέντρο της Άρτας κατά μήκος της περιφερειακής οδού. Ακόμη, ο τομέας των τραπεζών και ασφαλειών παρουσιάζει σημαντική αύξηση τα τελευταία χρόνια και σε όλη την περιοχή της Άρτας λειτουργούν το σύνολο των τραπεζών, οι οποίες εξυπηρετούν το σύνολο του Νομού και απασχολούν 120 άτομα.

Το εμπόριο, τόσο το χονδρικό, όσο και το λιανικό είναι ανεπτυγμένο στην πόλη της Άρτας με τάσεις αύξησης. Στον κλάδο του εμπορίου απασχολούνται 1.536 επιχειρήσεις εκ των οποίων οι 324 δραστηριοποιούνται στο χονδρικό εμπόριο και οι 1.212 στο λιανικό εμπόριο. Το χονδρικό εμπόριο που είναι ιδιαίτερα ανεπτυγμένο φαίνεται να είναι προσανατολισμένο προς τον πρωτογενή τομέα περισσότερο από τον δευτερογενή. Αναφορικά, με την κατανομή των επιχειρήσεων στο λιανικό εμπόριο παρατηρείται μια συγκέντρωση του αριθμού των επιχειρήσεων στη διακίνηση άμεσων και διαρκών καταναλωτικών αγαθών και ιδιαίτερα ότι έχει σχέση με την τροφή, τα οχήματα και την ένδυση.

Η αύξηση του εμπορίου προκαλεί έντονες πιέσεις για εξεύρεση χωρών για την εξυπηρέτηση των αναγκών. Το σύνολο του χονδρικού εμπορίου υπάρχει στην πόλη ιδιαίτερα, πάνω στους κεντρικούς άξονες και εξυπηρετεί το σύνολο του Νομού. Το λιανικό εμπόριο βρίσκεται συγκεντρωμένο στον κέντρο της πόλης και εξυπηρετεί το σύνολο του Νομού.

Τελειώνοντας, πρέπει να αναφερθούμε στον τομέα του τουρισμού, όπου παρατηρούμε ότι δεν είναι αναπτυγμένος στο Νομό της Άρτας. Αξίζει ενδεικτικά να τονίσουμε ότι, μέσα στην πόλη της Άρτας υπάρχουν τρία ξενοδοχεία δυνατότητας 300 κλινών τα οποία εξυπηρετούν κυρίως επισκέπτες της πόλης, αλλά και φοιτητές. Οι περισσότερες ξενοδοχειακές μονάδες καθώς και τα καταλύματα βρίσκονται έξω από την πόλη της Άρτας διασκορπισμένα σε διάφορα σημεία του Νομού. Σε αυτό το σημείο πρέπει να τονίσουμε ότι, η πλειοψηφία βρίσκεται στις ορεινές περιοχές του Νομού, δηλαδή κυρίως στα χωριά της περιοχής των Τζουμέρκων, όπου εκεί εντοπίζεται τουριστική κίνηση τα τελευταία χρόνια λόγω της φυσικής ομορφιάς τους. Ο τουρισμός στην πόλη της Άρτας περιορίζεται στα αξιοθέατα της περιοχής, όπως είναι το ξακουστό Γεφύρι της Άρτας και το Κάστρο της Άρτας αλλά και σε όλα τα μνημεία που βρίσκονται στην Άρτα, λόγω της ιστορίας της.

Κεφάλαιο 4ο: Τουρισμός Του Νομού Άρτας

Στην συγκεκριμένη ενότητα γίνεται αναφορά στις μορφές εναλλακτικού τουρισμού που αναπτύσσονται και υπάρχουν σήμερα στο Νομό Άρτας. Αρχικά, γίνεται η περιγραφή του θρησκευτικού τουρισμού και αναφέρονται τα σημαντικότερα θρησκευτικά μνημεία της περιοχής. Στη συνέχεια, επισημαίνεται ο πολιτιστικός τουρισμός του Νομού και τονίζονται οι σημαντικότερες πολιτιστικές εκδηλώσεις που λαμβάνουν χώρα σήμερα στον τόπο της Άρτας. Επίσης, αναφέρονται τρόποι για να αναπτυχθεί η μορφή αυτή του εναλλακτικού τουρισμού σε όλο το Νομό. Παρουσιάζονται στη συνέχεια, τόσο ο ορεινός τουρισμός, όσο και ο θαλάσσιος τουρισμός και οι δραστηριότητές τους που υλοποιούνται σε συγκεκριμένα σημεία του Νομού Άρτας. Τέλος, επισημαίνονται οι μορφές του αγροτουρισμού, που δυστυχώς δεν είναι ιδιαίτερα ανεπτυγμένος στην ευρύτερη περιοχή της Άρτας και αναφέρονται τα μέρη του Νομού που προσφέρονται σήμερα για την ανάπτυξη του αγροτουρισμού.

4.1 Θρησκευτικός Τουρισμός

Ο θρησκευτικός τουρισμός αποτελεί ένα πολύ σημαντικό κομμάτι της ελληνικής τουριστικής κίνησης και αφορά την επίσκεψη σε θρησκευτικούς τόπους λατρείας, όπως μοναστήρια και εκκλησίες. Πρόκειται, τόσο για την παλαιότερη, όσο και για την επικρατέστερη μορφή μετακίνησης στην ιστορία της ανθρωπότητας, καθώς τα μέλη όλων των κοινωνιών επιζήτησαν να επικοινωνήσουν με το θείο. Από τους αρχαίους χρόνους ακόμη, το ταξίδι με θρησκευτικό χαρακτήρα αποτέλεσε ισχυρό κίνητρο, που οδήγησε Έλληνες και ξένους να κατευθυνθούν σε διάφορα θρησκευτικά κέντρα ανά την Ελλάδα.

Ανέκαθεν οι Έλληνες συνήθιζαν να εκφράζουν το θρησκευτικό τους αίσθημα, τη βαθιά τους πίστη και ευλάβεια προς το Θεό, βασικό χαρακτηριστικό της Ορθοδοξίας εδώ και 2.000 χρόνια. Ομαδικά ταξίδια για προσκύνημα Ιερών Τόπων είναι ο προπομπός του θρησκευτικού τουρισμού, που σημαίνει κυρίως ταξίδι του προσκυνητή στον τόπο του προσκυνήματος. Το προσκύνημα συνήθως έχει ως κίνητρο την πίστη των τουριστών, όμως πολλές φορές έχει ταυτόχρονα και καλλιτεχνικό, ιστορικό, πολιτιστικό, εκπαιδευτικό ή φυσιολατρικό ενδιαφέρον.

Ο Νομός της Άρτας είναι γνωστός όχι μόνο για την ιστορία του αλλά και για τα ονομαστά μνημεία του κυρίως τα βυζαντινά. Πολλοί ονομάζουν την Άρτα σαν τον Μυστρά της βορειοδυτικής Ελλάδας. Η εκπληκτική ναοδομία της βυζαντινής Άρτας δε σημαδεύει απλώς ένα ακόμη πνευματικό κέντρο της περιφέρειας, αλλά η ίδια η Άρτα των Δεσποτών πίστευε πως συνεχίζει την μεγάλη παράδοση της Κωνσταντινουπόλεως. Δηλαδή, υπενθύμιζε διαρκώς τη συνέχεια της ζωής της αυτοκρατορίας.

Τα μνημεία της ελληνικής ορθοδοξίας είναι αναπόσπαστο τμήμα της εθνικής μας κληρονομιάς και αποτελούν αξιόλογο πόλο έλξης επισκεπτών. Οι επισκέπτες είναι, είτε άνθρωποι από το εξωτερικό, είτε άνθρωποι από διαφορετικά μέρη της χώρας μας, που θέλουν να επισκεφτούν από κοντά τα θρησκευτικά μνημεία του Νομού της Άρτας. Οι βυζαντινές και οι μεταβυζαντινές εκκλησίες, οι επιβλητικοί καθεδρικοί ναοί, τα ξωκλήσια και τα μοναστήρια μαρτυρούν την προσήλωση στις παραδόσεις μας και την πίστη των ανθρώπων στο Θεό, που δεν χάθηκε στο πέρασμα των αιώνων, αλλά παρέμεινε αναλλοίωτη.

Σε όλα τα θρησκευτικά μνημεία του Νομού, μπορεί ο επισκέπτης να θαυμάσει την αξιόλογη εικονογράφησή τους, τα υπέροχα ψηφιδωτά, τις τοιχογραφίες αλλά και τις σπάνιες εικόνες που σώζονται αναλλοίωτες μέχρι και σήμερα και φανερώνουν την στενή και μακραίωνη διασύνδεση της τέχνης με τη θρησκευτική λατρεία. Τα πιο σημαντικά θρησκευτικά μνημεία για το Νομό είναι: η Παρηγορήτρια, η Αγία Θεοδώρα που βρίσκονται στην πόλη της Άρτας, η Κόκκινη Εκκλησιά, η Μονή Αγίου Γεωργίου στο Βουργαρέλι, η Μονή της Αγίας Αικατερίνης στον Καταρράκτη, η Μονή Σέλτσου στις Πηγές και η Παναγία της Ροδιάς. Όμως, σε όποιο σημείο του Νομού και αν βρεθούμε υπάρχει μια εκκλησία ή ένα μοναστήρι με τη δική του ιστορία, που αξίζει να το επισκεφτούν οι τουρίστες. Διότι, έτσι αρχίζουν να μαθαίνουν περισσότερα για την ιστορία και την θρησκευτική κληρονομιά ενός άγνωστου τόπου.

Ωστόσο, ο θρησκευτικός τουρισμός δεν περιορίζεται μόνο στην επίσκεψη ενός τόπου λατρείας αλλά περιλαμβάνει και εκδηλώσεις. Σημείο αναφοράς για την πόλη της Άρτας αποτελεί ο εορτασμός της πολιούχου της πόλης, της Αγίας Θεοδώρας. Στις 11 Μαρτίου γιορτάζει η Αγία, μεγάλη αυτή η θρησκευτική γιορτή για την πόλη της

Άρτας, καθώς γίνεται περιφορά των λειψάνων της Αγίας σε ολόκληρη την πόλη. Η περιφορά συνοδεύεται με παρέλαση, που συμμετέχουν όλα τα σχολεία της πόλης της Άρτας, ο στρατός, οι πολιτιστικοί σύλλογοι και οι θρησκευτικοί ηγέτες του τόπου.

Εικόνα 8: Χάρτης Με Αξιοθέατα Του Νομού Άρτας

Ανάλογες εκδηλώσεις γίνονται και σε άλλες περιοχές του Νομού, όταν γιορτάζει ο Άγιος «Προστάτης» του κάθε χωριού ή της κάθε κωμόπολης. Αξίζει να τονιστεί ότι, άνθρωποι από όλα τα μέρη της Ελλάδας, τέτοιες μέρες επισκέπτονται την πόλη της Άρτας κυρίως στις 11 Μαρτίου, αλλά και τις άλλες περιοχές του Νομού όχι μόνο για να προσκυνήσουν και να ζητήσουν τη βοήθεια και τη χάρη του κάθε Αγίου την ημέρα της γιορτή του αλλά και για να παρακολουθήσουν τις θρησκευτικές εκδηλώσεις.

Τελειώνοντας, σε μερικά μοναστήρια του Νομού ακόμα και σήμερα οι μοναχές και οι μοναχοί δημιουργούν αγιογραφίες, ξυλόγλυπτα, εικόνες, υφαντά και άλλα ξεχωριστά αντικείμενα παραδοσιακής τέχνης. Παράλληλα, γράφουν και βιβλία για την ιστορία του κάθε μοναστηριού και για πολλές εκκλησίες του Νομού. Όλα αυτά μπορούν να τα επισκεφτούν οι τουρίστες και αν θέλουν μπορούν ακόμη και να αγοράσουν κάποια από όλα αυτά τα αντικείμενα. Κυρίως, αγοράζουν συνήθως βιβλία και εικόνες για να τα έχουν και σαν ενθύμιο από τον ιερό χώρο που επισκέφθηκαν. Άρα, η επίσκεψη σε ένα θρησκευτικό τόπο μπορεί να συνδυαστεί και με άλλα μορφωτικά ενδιαφέροντα, επειδή στους χώρους αυτούς υπάρχουν πολύτιμα βιβλία, απ' όπου μπορεί να αντλήσει κανείς σπάνιο υλικό και γνώση.

Στην περίπτωση του θρησκευτικού τουρισμού θα πρέπει να ενθαρρυνθούν προγράμματα επίσκεψης των θρησκευτικών μνημείων της περιοχής μέσω ειδικών τουριστικών προγραμμάτων που αναφέρονται π.χ. στα μοναστήρια του Νομού, στις εκκλησίες και στις εορταστικές εκδηλώσεις, όπως ο εορτασμός της πολιούχου της πόλης, της Αγίας Θεοδώρας κ.α. Θα πρέπει επίσης, να υπάρξει διασύνδεση του πολιτιστικού και του μορφωτικού τουρισμού με τον θρησκευτικό τουρισμό, με παράλληλες δραστηριότητες στην ευρύτερη περιοχή.

4.2 Πολιτιστικός Τουρισμός

Ο πολιτιστικός τουρισμός έχει οριστεί ως η μετακίνηση των ατόμων σε πολιτιστικά αξιοθέατα μακριά από τον συνήθη τόπο διαμονής τους, με την πρόθεση να συλλέξουν νέες πληροφορίες και εμπειρίες προκειμένου να ικανοποιήσουν τις πολιτιστικές τους ανάγκες. Ο τουρισμός αυτός δεν αποτελεί μόνο τη βάση για την άνθηση του τουρισμού στις πόλεις, αλλά αποτελεί και όργανο προώθησης του τουρισμού στις αγροτικές και περιφερειακές περιοχές. Είναι το είδος τουρισμού που αναπτύσσεται ραγδαία μέχρι και σήμερα. (Bachleitner, Zins, 1999)

Στη συνέχεια, ο πολιτιστικός τουρισμός είναι ένα είδος τουρισμού βασισμένο στην αναζήτηση και τη συμμετοχή σε αισθητικές, πνευματικές, συναισθηματικές και ψυχολογικές εμπειρίες. Προσεγγίζεται ολιστικά, αλλά με έμφαση στην κληρονομιά, όπως μνημεία, αρχαιολογικοί χώροι κ.α. Ο πολιτιστικός τουρισμός περιλαμβάνει τον

τουρισμό στις αστικές πόλεις κυρίως ιστορικές και μεγάλες πόλεις αλλά και τις ιστορικές παροχές τους, όπως μουσεία, θέατρα καθώς αντικείμενό του είναι η ανακάλυψη μνημείων και αρχαιολογικών χώρων. Μπορεί επίσης, να περιλαμβάνει τον τουρισμό στις αγροτικές και περιφερειακές περιοχές προβάλλοντας τις παραδόσεις των κοινοτήτων, όπως φεστιβάλ, παρακολούθηση παραδοσιακών χωρών ή τελετών κ.α., τις αξίες τους και τον τρόπο ζωής. (Besculides, 2002) Ο πολιτιστικός τουρισμός μπορεί να περιλαμβάνει επίσης την τοπική γλώσσα, τη γαστρονομία, την τεχνολογία του παρελθόντος, τα είδη ένδυσης και τις δραστηριότητες αναψυχής (Asplet, Cooper, 2000)

Ο Παγκόσμιος Οργανισμός Τουρισμού εκτιμά ότι ο πολιτιστικός τουρισμός αναπτύσσεται με ρυθμό 15% το χρόνο και ότι το 37% όλων των διεθνών ταξιδιών περιλαμβάνει ένα πολιτιστικό στοιχείο. Ο πολιτιστικός τουρισμός συνδυάζει την προώθηση της γνώσης, της ιστορίας, της τέχνης και του τρόπου ζωής των κατοίκων της περιοχής. Ακόμη, ο πολιτιστικός τουρισμός αποτελεί μια μορφή τουριστικής ανάπτυξης που είναι ενταγμένη στο τοπικό αναπτυξιακό πλαίσιο. Επομένως, οι συνέπειες που απορρέουν έχουν μεγάλο αντίκτυπο στην τοπική περιοχή.

Η Ελλάδα είναι ιδανικός τόπος ανάπτυξης μιας τέτοιας μορφή τουρισμού, πόσο μάλλον ο Νομός της Άρτας. Ο πολιτισμός έχει παίξει μεγάλη σημασία στο Νομό Άρτας. Τα αρχαιολογικά μνημεία σε συνδυασμό με τα αρχαιολογικά μουσεία αποτελούν πόλο έλξης για τους τουρίστες. Ο Νομός Άρτας είναι πλούσιος σε ιστορία και πολιτιστικά τουριστικά θέλγητρα καθώς και σε πολιτιστικές εκδηλώσεις. Οι σημαντικότερες πολιτιστικές εκδηλώσεις που λαμβάνουν χώρα στο Νομό είναι οι παρακάτω:

- ❖ Εορτασμοί για την απελευθέρωση της Άρτας: Το τρίτο δεκαήμερο του Ιουνίου κορυφώνονται οι εκδηλώσεις για την επέτειο της απελευθέρωσης της Άρτας. Πραγματοποιούνται, τόσο διάφορες πνευματικές, όσο και πολιτιστικές εκδηλώσεις, το ωδείο της πόλης πραγματοποιεί παραστάσεις και γίνονται διάφορες μουσικές και θεατρικές παραστάσεις στην πόλη της Άρτας.
- ❖ Εμποροπανήγυρη: Στις 27 Σεπτεμβρίου και για μια εβδομάδα οργανώνεται στην Άρτα μεγάλη εμποροπανήγυρη, γνωστή και ως "μχουστ", μια παράδοση που διατηρείται πάρα πολλά χρόνια, από την εποχή της τουρκοκρατίας. Η

εκδήλωση γίνεται στο εκθεσιακό κέντρο Άρτας «Κώστας Βάγιας», που βρίσκεται κοντά στο κέντρο της πόλης.

- ❖ Το γυναικείο Καρναβάλι: Την Τετάρτη μεταξύ των δύο Κυριακών των Αποκριών οι γυναίκες της Άρτας, πραγματοποιούν καρναβαλική παρέλαση, παράδοση που επιβιώνει από την εποχή της βενετικής κατοχής της πόλης.
- ❖ Οι εκδηλώσεις μνήμης στο μαρτυρικό Κομμένο: Στο χρονικό διάστημα από 10 έως 16 Αυγούστου, λαμβάνουν χώρα στο χωριό Κομμένο της Άρτας καλλιτεχνικά και πολιτιστικά δρώμενα για να τιμηθεί η μνήμη των θυμάτων, που βρήκαν τραγικό θάνατο από τα ναζιστικά στρατεύματα. Η Σφαγή του Κομμένου ήταν μια από τις μεγαλύτερες σφαγές αμάχων στην ιστορία της γερμανικής κατοχής στην Ελλάδα.
- ❖ Εκδηλώσεις μνήμης Μονής Σέλτσου: Επταήμερες εκδηλώσεις στις Πηγές Άρτας, οι οποίες κορυφώνονται στις 23 Αυγούστου, για να τιμηθεί η μνήμη των 500 γυναικόπαιδων, που το 1804 έπεσαν από το μοναστήρι στον Αχελώο ποταμό για να γλιτώσουν από τους Τουρκαλβανούς.
- ❖ Σκουφεία: Εκδηλώσεις οι οποίες λαμβάνουν χώρα την τελευταία εβδομάδα του Ιουλίου στο Κομπότι και διεξάγονται προς τιμήν του πρωτεργάτη της Φιλικής Εταιρίας Νικολάου Σκουφά.
- ❖ Φιλελλήνια: Εκδηλώσεις στο Πέτα, αφιερωμένες στη μνήμη των αγωνισθέντων και ηρωικώς πεσόντων Ελλήνων και Φιλελλήνων στη μάχη του Πέτα της 4^{ης} Ιουλίου 1822.
- ❖ Καραϊσκάκεια: Κάθε χρόνο το τελευταίο σαββατοκύριακο του Ιουλίου γιορτάζονται στη Σκουληκαριά, τα Καραϊσκάκεια προς τιμήν του Γεωργίου Καραϊσκάκη.
- ❖ Εκδηλώσεις στο Βουργαρέλι: Λαμβάνουν χώρα στις 5 Μαΐου και είναι αφιερωμένες στον Στρατηγό Ζέρβα αλλά και στο βομβαρδισμό από τους Γερμανούς στις 5 Μαΐου του 1943.
- ❖ Εκδηλώσεις στη Μεσούντα: Κάθε χρόνο, γύρω στις 15 Ιουνίου, γίνονται εκδηλώσεις στο χωριό Μεσούντα από την πολιτεία και άλλες αντιστασιακές

οργανώσεις στη μνήμη του Άρη Βελουχιώτη, που έπεσε νεκρός στις 16 Ιουνίου 1945 στο Φάγγο Μεσούντας και έχει ανεγερθεί εκεί μνημείο.

- ❖ Φεστιβάλ Αραχθείου Θεάτρου Τζουμέρκων: Πολιτιστικές εκδηλώσεις, οι οποίες λαμβάνουν χώρα από το 2006 στο Παλαιοχώρι Σκούπας Άρτας. Οι εκδηλώσεις πραγματοποιούνται στις αρχές Αυγούστου στο τοπικό θέατρο της περιοχής.
- ❖ Γιορτή Κάστανου και Τσίπουρου: Εκδηλώσεις στη Ροδαυγή, οι οποίες λαμβάνουν χώρα στα μέσα του Οκτώβρη. Οι επισκέπτες απολαμβάνουν ψημένα κάστανα, τσίπουρο και άλλα τοπικά εδέσματα.
- ❖ Θρησκευτικές και πολιτιστικές εκδηλώσεις: Πραγματοποιούνται στα διάφορα χωριά της Άρτας συνήθως, όταν γιορτάζει η εκκλησία κάθε χωριού.

Όμως, ο πολιτιστικός τουρισμός δεν είναι ιδιαίτερα αναπτυγμένος στο Νομό Άρτας. Ο πολιτιστικός τουρισμός αποτελεί τη βάση του ποιοτικού τουρισμού και η ανάπτυξη καθώς και η προώθησή του εγγυάται μια ιδιαίτερα σημαντική διάσταση της αειφόρου ανάπτυξης. Για το λόγο αυτό, θα πρέπει να συνδυάζει μια αρμονική ανάπτυξη προστασίας και ανάπλασης περιβάλλοντος και των έργων υποδομής με προβολή των μοναδικών πολιτιστικών στοιχείων της περιοχής και του φυσικού κάλλους. Στα πλαίσια του πολιτιστικού τουρισμού μπορεί να προωθηθεί ακόμη και ο τουρισμός πολιτιστικών εκδηλώσεων.

Αυτός όμως ο προσανατολισμός προορίζεται για δυναμικούς χώρους που έχουν μια εξαιρετική κληρονομιά ή εντάσσονται στα μεγάλα πακέτα του τουρισμού ή στην περιφέρεια σε μεγάλους χώρους διεθνούς φήμης. Για τις περισσότερες περιοχές, ο πολιτιστικός τουρισμός αποτελεί μόνο ένα στοιχείο μιας ευρύτερης προσφοράς στην οποία εντάσσονται άλλες δραστηριότητες, όπως οι μακρινοί περίπατοι ή ο φυσιολατρικός αθλητισμός. Πρόκειται μάλλον για τη δημιουργία ενός πολιτιστικού περιβάλλοντος, που βασίζεται στην τοπική ταυτότητα χωρίς ωστόσο να απομονώνεται σε μια ιστορική και γεωγραφική περιγραφή, η οποία μετατρέπει την περιοχή σε περιφέρεια - μουσείο.

Η ανάπτυξη του πολιτιστικού τουρισμού δεν μπορεί να γίνει απλώς με πρωτοβουλία κάποιων τουριστικών επιχειρηματιών που σχεδιάζουν μεμονωμένες

δραστηριότητες. Απαιτείται η συνεργασία του δημοσίου με τον ιδιωτικό τομέα σε τοπική βάση. Προσπάθειες θα πρέπει να καταβληθούν για την συνεργασία τομέων τουρισμού και πολιτισμού για την διαμόρφωση ενός στρατηγικού σχεδίου για την ανάπτυξη του πολιτιστικού τουρισμού. Πιο συγκεκριμένα, απαιτεί ένα οργανωμένο σχεδιασμό από την κοινότητα με ενεργοποίηση όλων των τοπικών παραγόντων. Ο σχεδιασμός αυτός, όμως μπορεί και πρέπει να ενισχυθεί κεντρικά από τους κρατικούς φορείς, όπως τον Ε.Ο.Τ. (Ελληνικός Οργανισμός Τουρισμού) και το Υπουργείο Πολιτισμού, ιδιαίτερα στην παραγωγή πολιτιστικών τουριστικών προϊόντων.

Προγράμματα για την ενίσχυση όπως προγράμματα παραδοσιακών οικισμών του Ε.Ο.Τ. ή διάφορες πολιτιστικές διαδρομές και πολιτιστικά μονοπάτια. Θα πρέπει να επέλθει αναβάθμιση των υπηρεσιών των μουσείων και των αρχαιολογικών χώρων εμπλουτίζοντας το προϊόν και εκσυγχρονίζοντας τις υποδομές τους με σύγχρονους τρόπους προώθησης και προβολής προϊόντων. Επιπλέον, μέτρο ανάπτυξης είναι ο σχεδιασμός πακέτων με θεματικό πεδίο τον πολιτισμό, την κληρονομιά, την αρχαιότητα, τα μουσεία, τον λαϊκό πολιτισμό και τις σύγχρονες εικαστικές τέχνες.

Τέλος, βασικά εργαλεία για την ανάπτυξη του πολιτιστικού τουρισμού είναι οι νέες τεχνολογίες. Με σχετικά μικρό κόστος μπορούν να χρησιμοποιηθούν πολύ αποτελεσματικά σε όλα τα στάδια του σχεδιασμού: από την προβολή του τόπου για την προσέλκυση τουριστών μέχρι την παρουσίαση της πολιτιστικής κληρονομιάς και την κατασκευή πολιτιστικών τουριστικών προϊόντων.

4.3 Ορεινός Τουρισμός

Ο ορεινός τουρισμός, ο οποίος παρουσιάζει και ορισμένες ομοιότητες με τον τουρισμό χειμερινών σπορ, δεν έχει χρονικούς περιορισμούς εκδήλωσης και αναφέρεται στο σύνολο των δραστηριοτήτων υπαίθριας αναψυχής και τουρισμού. Ακόμη, εκδηλώνεται σε ορεινές περιοχές των χωρών υποδοχής και φιλοξενίας τουριστών, που επιθυμούν να αναπτύξουν αυτής της μορφής τουρισμό.

Απαραίτητη προϋπόθεση είναι η δημιουργία τουριστικών καταλυμάτων που δένουν με το φυσικό περιβάλλον και διαθέτουν, όσο το δυνατόν περισσότερους συμπληρωματικούς χώρους, όπως εστιατόρια, μπαρ, καφετέριες, αίθουσες αναψυχής

κ.τ.λ. Παράλληλα, οι περιοχές όπου αναπτύσσονται τέτοιες δραστηριότητες, θα πρέπει να εξυπηρετούνται συγκοινωνιακά, όσο το δυνατόν πληρέστερα και καλύτερα. Ο ορεινός όγκος καλύπτει τα 2/3 της συνολικής έκτασης της χώρας μας και εκεί γίνονται εργασίες που έχουν σχέση με την δασοκομία, την κτηνοτροφία και σε μικρότερη αναλογία με την γεωργία. Όμως ας αναφερθεί ότι, ο χώρος αυτός έχει και άλλες δυνατότητες, πέρα από τον τομέα της πρωτογενούς παραγωγής, έχει δυνατότητες στον τομέα των υπηρεσιών, που τα τελευταία χρόνια έχουν αξιοποιηθεί.

Η ζωή στα μεγάλα αστικά κέντρα άρχισε χρόνο με το χρόνο να γίνεται χειρότερη καθώς παράγοντες, όπως η μόλυνση της ατμόσφαιρας, η ηχορύπανση, η αποξένωση από τον συνάνθρωπο, η καθημερινή πίεση άλλαξαν την ποιότητα ζωής στους χώρους αυτούς. Αποτέλεσμα της αφόρητης αυτής κατάστασης, ήταν η αλματώδης αύξηση στις επιθυμίες των ατόμων να έρθουν σε επαφή με την φύση και τις φυσικές περιοχές, όπως δάση και ορεινές εκτάσεις. Η αυξανόμενη έξοδος του αστικού πληθυσμού για το βουνό και γενικότερα την ύπαιθρο, άρχισε να δημιουργεί παράλληλα, μια νέα μορφή τουρισμού. Έτσι, η νέα αυτή μορφή τουρισμού είναι ο ορεινός τουρισμός, ο οποίος καλύπτει ένα ευρύ φάσμα δραστηριοτήτων.

Ο τουρισμός λοιπόν, που αναπτύσσεται στο ορεινό περιβάλλον, περιλαμβάνει δραστηριότητες όπου μπορεί κάποιος να ασχοληθεί με τα διάφορα σπορ στο χιόνι, την αναρρίχηση, την πεζοπορία, την ορειβασία, το trekking, την περιήγηση με ποδήλατο, την σπηλαιολογία, το rafting και το kayak, το αλεξίπτωτο πλάγιάς και το ελεγχόμενο κυνήγι. Ο Νομός Άρτας προσφέρεται για τέτοιες δραστηριότητες κυρίως τους καλοκαιρινούς μήνες. Πιο συγκεκριμένα, παρακάτω αναφέρονται αναλυτικά όσες από αυτές έχουν τη δυνατότητα να υλοποιηθούν σήμερα.

Ορειβασία

Η ορειβασία περιλαμβάνει την ορεινή πεζοπορία σε υψόμετρο, δηλαδή αναβάσεις σε κορυφές βουνών και διασχίσεις ορεινών όγκων, μονοήμερες ή πολυήμερες, που πολλές φορές χρειάζεται να χρησιμοποιηθεί και η τεχνική της αναρρίχησης. Στο Νομό Άρτας υπάρχουν ενδιαφέρουσες διαδρομές

στους ορεινούς όγκους των Τζουμέρκων. Τα χωριά που απλώνονται στις πλαγιές των Τζουμέρκων φημίζονται για τις δραστηριότητες στην ορεινή πεζοπορία και όχι τόσο τα χωριά που βρίσκονται στην πεδιάδα της Άρτας.

Οι τουρίστες για να απολαύσουν την ορειβασία επισκέπτονται κυρίως τον Καταρράκτη, το Δασικό Χωριό, την Άγναντα και τα Θεοδώριανα. Συνεχίζοντας, αναφέρονται οι διαδρομές που ακολουθούν οι λάτρες της ορειβασίας. Αρχικά, η ανάβαση στο Καταφίδι, μια διαδρομή, που ξεκινάει από το χωριό Καταρράκτης και φτάνει στην υψηλότερη κορυφή των Τζουμέρκων. Η κορυφή των Τζουμέρκων ονομάζεται Καταφίδι και βρίσκεται σε υψόμετρο 2.394 μ. Να που οφείλει το όνομά της η συγκεκριμένη διαδρομή, ενώ αξίζει να σημειωθεί ότι η συνολική διάρκεια ανάβασης είναι 5 ώρες. Επιπλέον, το μονοπάτι Μικροσπηλιάς, που ξεκινάει από το Δασικό Χωριό και αφού διασχίσει ένα πυκνό δάσος φυλλοβόλων, καταλήγει στο χωριό Μικροσπηλιά μετά από πορεία μίας ώρας.

Ακόμα, μια σημαντική διαδρομή η διάσχιση Αγίας Παρασκευής Αγνάντων. Το μονοπάτι ξεκινάει πάνω από την Άγναντα, από τον οικισμό Καταφύγιο. Διασχίζει ένα πυκνό δάσος ελάτης καταλήγοντας στην κορυφή Αγία Παρασκευή και στη συνέχεια συνεχίζει νότια με κατεύθυνση τους καταρράκτες. Οι καταρράκτες βρίσκονται στο ομώνυμο χωριό των Τζουμέρκων, στον Καταρράκτη και η συνολική διάρκεια διαδρομής είναι 2 ώρες. Τέλος, η διαδρομή προς τους Καταρράκτες Θεοδωριάνων, η οποία ξεκινάει μέσα από το χωριό Θεοδώριανα. Στη συνέχεια, ακολουθώντας το παλιό μονοπάτι ή τον δασικό δρόμο φθάνεις σε ένα ορεινό μονοπάτι, που οδηγεί προς τους καταρράκτες μετά από 1,5 ώρα διαδρομή.

Αναρρίγηση

Ονομάζεται η ανάβαση των ατόμων με τη βοήθεια σχοινιού σε επιφάνεια βράχου ή αλλιώς ορθοπλαγιά. Η διαδικασία αυτή γίνεται χρησιμοποιώντας το φυσικό ανάγλυφο του βράχου, δηλαδή τις εσοχές και τις προεξοχές του. Όμως, για λόγους ασφαλείας σε περίπτωση πτώσης χρησιμοποιείτε ειδικός εξοπλισμός και ειδικές τεχνικές. Στο Νομό Άρτας υπάρχει μόνο ένα σημείο που λαμβάνει χώρα αυτή η δραστηριότητα. Στο χωριό Καταρράκτης λοιπόν των ορεινών Τζουμέρκων μπορεί να εξασκήσει ο επισκέπτης τις αναρριχητικές του ικανότητες.

Το πεδίο του Καταρράκτη που γίνεται αυτή η διαδικασία βρίσκεται στα βράχια που υπάρχουν στους ξακουστούς καταρράκτες του χωριού. Αξίζει να σημειωθεί ότι, το σημείο όπου γίνεται η αναρρίχηση ονομάζεται αναρριχητικό πεδίο Καταρράκτη. Υπάρχουν εξοπλισμένες διαδρομές διαφόρων βαθμών δυσκολίας και μήκους μιας έως τεσσάρων σχοινιών. Ο βράχος είναι πολύ καλός ασβεστόλιθος και υπάρχουν στο σημείο μόνιμες ασφάλειες και rapel (κατάβαση με σχοινί). Η αναρρίχηση ως δραστηριότητα αρχάριων γίνεται πάντα με την τεχνική ασφάλισης του "Top Rope", που σημαίνει σχοινί από πάνω. Με άλλα λόγια, ο αναρριχητής στη διάρκεια της προσπάθειάς του είναι συνεχώς ασφαλισμένος / δεμένος στο ειδικό σχοινί αναρρίχησης και φυσικά φοράει προστατευτικό κράνος και ζώνη αναρρίχησης.

Περίγηση Με Ποδήλατο

Πρόκειται για μια δραστηριότητα, που δίνει τη δυνατότητα στον αναβάτη να ανακαλύψει τον περιβαλλοντικό και πολιτιστικό πλούτο μιας περιοχής με τον πιο ευχάριστο και οικολογικό τρόπο. Συγχρόνως, έχει τη χαρά να συμβάλει και ο ίδιος στην καλλιέργεια και ανάπτυξη της οικολογικής συνείδησης. Είναι μια εναλλακτική, φιλική προς το περιβάλλον φιλοσοφία μετακίνησης. Επιτρέπει στον επισκέπτη να διασχίσει μεγαλύτερες διαδρομές σε σχέση με την πεζοπορία. Ωστόσο, οι διαδρομές που μπορεί να ακολουθήσει ο κάθε ενδιαφερόμενος διακρίνονται από διαφορετικό βαθμό δυσκολίας, ανάλογα με τη φυσική κατάσταση και την εμπειρία του.

Πολλές οι ομορφιές του Νομού της Άρτας, πολλά τα μέρη που θα μπορούσε κανείς να επισκεφθεί με το ποδήλατό του. Από τα χωριά του κάμπου και την Κορωνησία, όπου την άνοιξη ευωδιάζουν τα άνθη των εσπεριδοειδών μέχρι και τα οροπέδια που σχηματίζουν τα περήφανα Τζουμέρκα. Μια προτεινόμενη διαδρομή με ποδήλατο είναι αυτή από το Βουργαρέλι μέχρι τη Μεσούντα συνολικής απόστασης 21 χλμ. και άλλα τόσα για την επιστροφή. Αυτή η διαδρομή με αφετηρία το

μαγευτικό Βουργαρέλι που έχει 760 μ. υψόμετρο και προορισμό τη Μεσούντα, έχει "πυξίδα" τις αισθήσεις. Χρειάζεται καθαρή ματιά, ανάσες, μυρωδιές, ακούσματα, για ένα ταξίδι αυθεντικότητας στη φύση. Ο ελάχιστος χρόνος αυτής της διαδρομής είναι περίπου μια ημέρα.

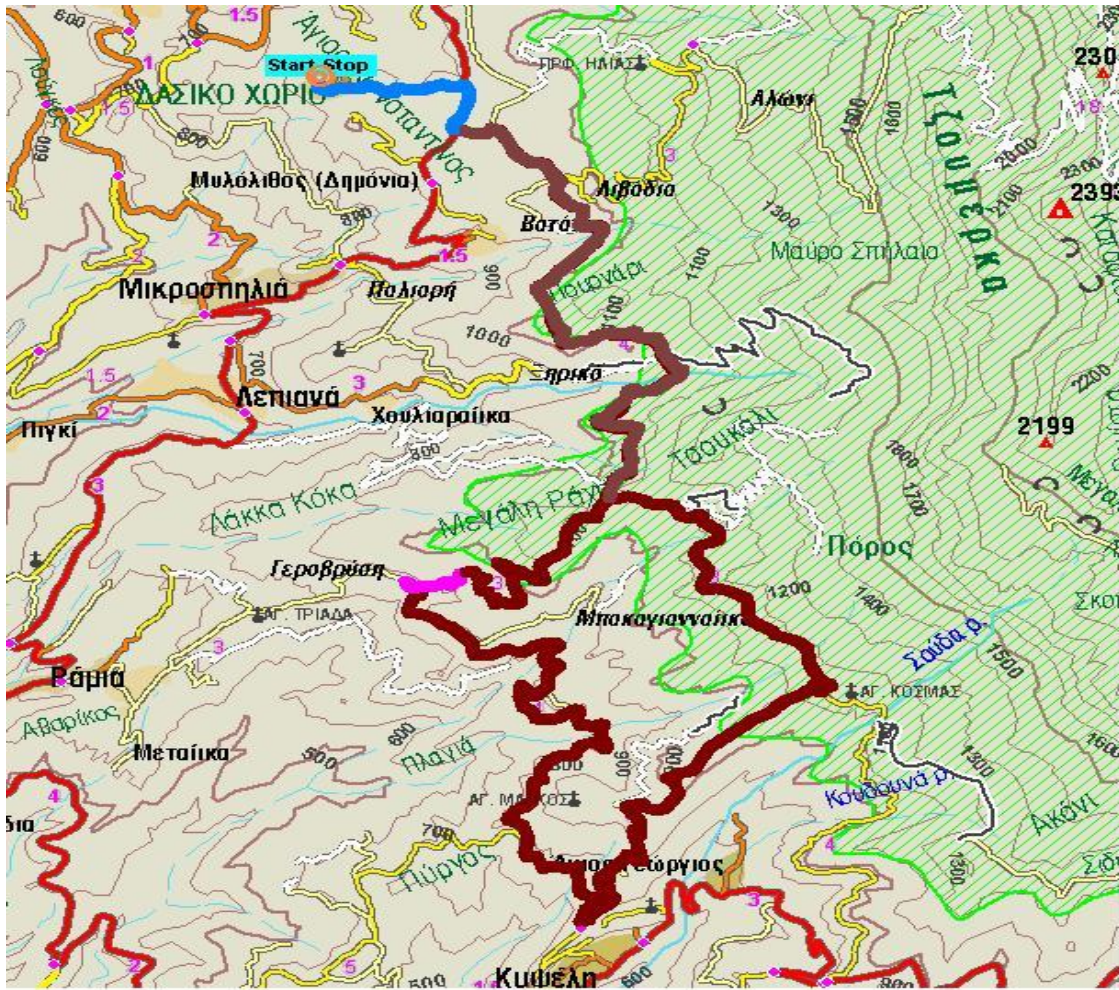

Εξίσου, υπέροχη διαδρομή είναι από το Δασικό Χωριό προς τον Πάτερ Κοσμά. Το εκκλησάκι του Πάτερ Κοσμά που βρίσκεται επάνω στο βουνό, λίγο πιο πάνω από το χωριό Κυψέλη σε υψόμετρο 1100 μέτρα. Επιπλέον,

η διαδρομή ακολουθεί έναν δασικό δρόμο με μικρές σχετικά κλίσεις και έχει συνολικό μήκος 8 χλμ.

Παράλληλα, για τους λάτρεις της ποδηλασίας οργανώνεται κάθε Σεπτέμβριο ο αγώνας ορεινού ποδηλάτου, που περιλαμβάνει τον γύρο μερικών από τα χωριά των Τζουμέρκων. Η διαδρομή διασχίζει τα χωριά Καταρράκτης, Ράμια και Κυψέλη μια απόσταση 26,5 χλμ. Ο αγώνας ονομάζεται Tzoumerka Bike Marathon και η εκκίνησή του γίνεται δίπλα από το χωριό Καταρράκτης. Η διαδρομή με άλλα λόγια, ξεκινάει από το Δασικό Χωριό και κινείται πάλι μέχρι το ύψος που είναι το εκκλησάκι του Πάτερ Κοσμά πάνω από το χωριό της Κυψέλης. Στη συνέχεια, κατηφορίζει μέχρι το ύψος του χωριού Κυψέλη και στρέφει πάλι βόρεια μέχρι να φθάσει στον οικισμό Γεροβρύση του χωριού Ράμια. Από τη Γεροβρύση ανηφορίζει και πάλι μέχρι να συναντήσει ξανά την διαδρομή και να επιστρέψει στο Δασικό Χωριό. Η συνολική ανάβαση είναι 1.470 μ., το χαμηλότερο υψόμετρο 1.170 μ.

ΧΑΡΤΗΣ ΔΙΑΔΡΟΜΗΣ

Άσφαλτος: μπλε, Χωματόδρομος: καφέ, Τσιμεντένιος δρόμος: ροζ

Τεχνικές Προδιαγραφές Διαδρομής Tzoumerka Bike Marathon

Απόσταση: 26,5 χλμ.

Σύνολο θετικής υψομετρικής διαφοράς: 1.470 μέτρα

Ανώτερο υψόμετρο: 1.170 μέτρα

Κατώτερο υψόμετρο: 730 μέτρα

Συνολικές Χιλιομετρικές Αποστάσεις

Άσφαλτο: 2,500 μέτρα

Χωματόδρομος: 23,500 μέτρα

Τσιμεντένιος δρόμος: 500 μέτρα

Αλεξίπτωτο πλάγιας

Μια δραστηριότητα που γίνεται από ένα ψηλό σημείο απογείωσης προς ένα χαμηλότερο, με την εκμετάλλευση των ανοδικών ρευμάτων. Υφίσταται σε ένα συγκεκριμένο σημείο του Νομού σε μικρή απόσταση από την πόλη της Άρτας. Πιο συγκεκριμένα, στην ορεινή περιοχή του Γριμπόβου υπάρχουν 3 οργανωμένες πίστες Παρά Πέντε. Το σημείο αυτό είναι κατάλληλα διαμορφωμένο για την δραστηριότητα του αεροπτερισμού. Όμως, πρέπει να τονιστεί ότι ο επισκέπτης μπορεί να κάνει αλεξίπτωτο πλάγιας γενικότερα στη περιοχή των Τζουμέρκων, σε οποιοδήποτε ορεινό σημείο του Νομού, αλλά σε μη οργανωμένες πίστες.

Πεζοπορία

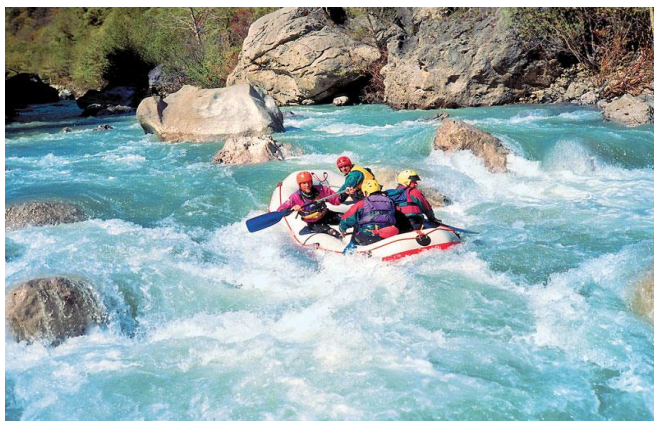
Η πεζοπορία είναι μια φυσική δραστηριότητα που χρησιμοποιεί το περπάτημα ως μέσο, με σκοπό την ψυχαγωγία, την εκγύμναση και την βελτίωση της φυσικής κατάστασης του ανθρώπου. Στο Νομό Άρτας υπάρχουν πάρα πολλά σημεία, όπου ο επισκέπτης μπορεί να κάνει πεζοπορία, τόσο στον κάμπο της Άρτας, όσο και στα ορεινά. Στην περιοχή των ορεινών Τζουμέρκων τα τελευταία χρόνια έκανε την εμφάνισή της μια μορφή πολυήμερης πεζοπορίας το trekking.

Πρόκειται για μεγάλης διάρκειας πεζοπορία μέσα σε μονοπάτια και διαδρομές στο βουνό που γίνεται με τη συνοδεία επαγγελματιών οδηγών βουνού. Πάρα πολλές διαδρομές πεζοπορίας μπορεί να ακολουθήσει ο κάθε τουρίστας στο Νομό Άρτας, που θα του δώσουν τη δυνατότητα να γνωρίσει καλύτερα την ευρύτερη περιοχή, την ομορφιά και την ιστορία του κάθε τόπου. Παρόλα αυτά, μια μοναδική διαδρομή είναι από τους Μελισσουργούς στα Θεοδώριανα περπατώντας και διαρκεί περίπου 8 ώρες.

Rafting και kayak ποταμού

Το rafting είναι ένα ομαδικό σπορ κατάβασης ποταμού με φουσκωτή βάρκα. Αρχικά, το πλήρωμα αποτελείται από έναν επαγγελματία οδηγό ποταμού και από 6 - 12 κωπηλάτες, ανάλογα με το μέγεθος της βάρκας το οποίο καθορίζεται από το βαθμό δυσκολίας του ποταμού και την ποσότητα των νερών του. Ο έμπειρος οδηγός που βρίσκεται στη βάρκα καθοδηγεί το πλήρωμα και του δίνει τις ανάλογες εντολές για να κωπηλατεί ανάλογα, έτσι ώστε να αποφεύγονται τα φυσικά εμπόδια που συναντώνται κατά τη διάρκεια της κατάβασης. Όπως, όλα τα σπορ έτσι και το rafting έχει κάποιο βαθμό επικινδυνότητας, συνεπώς και κάποιους κανόνες ασφαλείας. Το σπορ αυτό οφείλει την ονομασία του στην αγγλική λέξη raft, που σημαίνει σχεδία. Παράλληλα, το kayak είναι ατομικό άθλημα που γίνεται στα ποτάμια ή σε λίμνες με το ομώνυμο σκάφος. Ο βαθμός δυσκολίας ποικίλει ανάλογα με τα χαρακτηριστικά του ποταμού ή της λίμνης.

Ο Νομός της Άρτας είναι ιδανικό μέρος καθώς προσφέρει τη δυνατότητα στον επισκέπτη να πραγματοποιήσει τα πιο παράτολμα και αγαπημένα του σπορ rafting και kayak στον ποταμό Άραχθο. Οι κυριότερες διαδρομές είναι τέσσερις, όμως

εξαρτάται από που ξεκινάει ο κάθε τουρίστας. Εάν για παράδειγμα μένει στο Ζαγόρι, στην Κόνιτσα, στο Μέτσοβο ή στα Ιωάννινα, τότε θα ξεκινήσει με αφετηρία τα Γιάννενα. Η άλλη περίπτωση είναι να μένει στην περιοχή των Τζουμέρκων ή την Άρτα, οπότε θα ξεκινήσουμε το ταξίδι από τη βάση στον Άραχθο, δηλαδή από το Ιστορικό Γεφύρι της Πλάκας.

Οι περιπετειώδεις διαδρομές στον Άραχθο που ακολουθεί κάποιος κάνοντας τα σπορ rafting και kayak είναι οι εξής:

1. Φαράγγι Αράχθου (Γέφυρα Πολιτσάς - Γέφυρα Πλάκας). Η διαδρομή ακολουθεί το φαράγγι του Αράχθου, ξεκινώντας από τη γέφυρα Πολιτσάς (Αμπελοχώρι) και τερματίζοντας στη γέφυρα της Πλάκας, μετά από 9 χλμ. διαδρομή. Έχει δυσκολία 2^{ου}

έως 3^{ου} βαθμού και ενδείκνυται για αρχάριους. Πρόκειται ίσως για την ομορφότερη διαδρομή rafting στην Ελλάδα και μια από τις ομορφότερες της Ευρώπης. Εξίσου, υπέροχη είναι και για τους λάτρεις που θέλουν να δοκιμάσουν τις ικανότητες τους στο kayak. Υπάρχει νερό καθ' όλη τη διάρκεια του χρόνου, οπότε μπορεί να απολαύσει τα συγκεκριμένα αθλήματα χωρίς χρονικούς περιορισμούς.

2. Χαράδρα Αράχθου (Γέφυρα Τσίμποβο - Γέφυρα Πλάκας). Στην συγκεκριμένη περίπτωση η διαδρομή ξεκινάει στη γέφυρα του Τσίμποβου (Χαροκόπι) με το πιο δύσκολο τμήμα της να βρίσκεται στα πρώτα μέτρα, τις συμπληγάδες πέτρες, με περάσματα 4^{ου} βαθμού δυσκολίας. Αργότερα, όσο προχωράει η διαδρομή η δυσκολία μειώνεται, έχει όμως πολλά περάσματα 3^{ου} βαθμού δυσκολίας μέχρι να ενωθεί με τον Καλαρρύτικο. Στη συνέχεια, μπαίνει στο φαράγγι του Αράχθου και τελειώνει στη Γέφυρα της Πλάκας, με ένα συνολικό μήκος 18 χλμ. Τελειώνοντας, αξίζει να αναφερθεί ότι, η διαδρομή αυτή γίνεται από τους μήνες Μάρτιο έως και Μάιο καθώς μόνο σε αυτό το χρονικό διάστημα έχει νερό.

3. Καλαρρύτικος (Γέφυρα Γκόγκου - Γέφυρα Πλάκας). Η πορεία της διαδρομής αυτής ξεκινάει από την γέφυρα του Γκόγκου (Μιχαλίτσι) και αρχικά ακολουθεί ένα στενό και πολύ τεχνικό φαράγγι 3^{ου} έως 4^{ου} βαθμού δυσκολίας, μέχρι να ενωθεί με τον Άραχθο. Έπειτα, ακολουθεί το φαράγγι του Αράχθου μέχρι τη γέφυρα της Πλάκας, με συνολικό μήκος διαδρομής 17 χλμ. Τα αγαπημένα αθλήματα των επισκεπτών rafting και kayak γίνονται από το μήνα Μάρτιο έως και το Μάιο καθώς μόνο τότε υπάρχει η απαραίτητη ποσότητα νερού.

4. Κάτω Άραχθος (Γέφυρα Πλάκας - Γέφυρα Τζαρή). Η διαδρομή ακολουθεί την καθοδική πορεία του Αράχθου με πάρα πολλά περάσματα 2^{ου} και 3^{ου} βαθμού δυσκολίας. Το συνολικό μήκος της διαδρομής είναι 12 χλμ. και λαμβάνει χώρα κυρίως από το μήνα Μάρτιο έως και τους καλοκαιρινούς μήνες.

ΒΑΘΜΟΙ ΔΥΣΚΟΛΙΑΣ

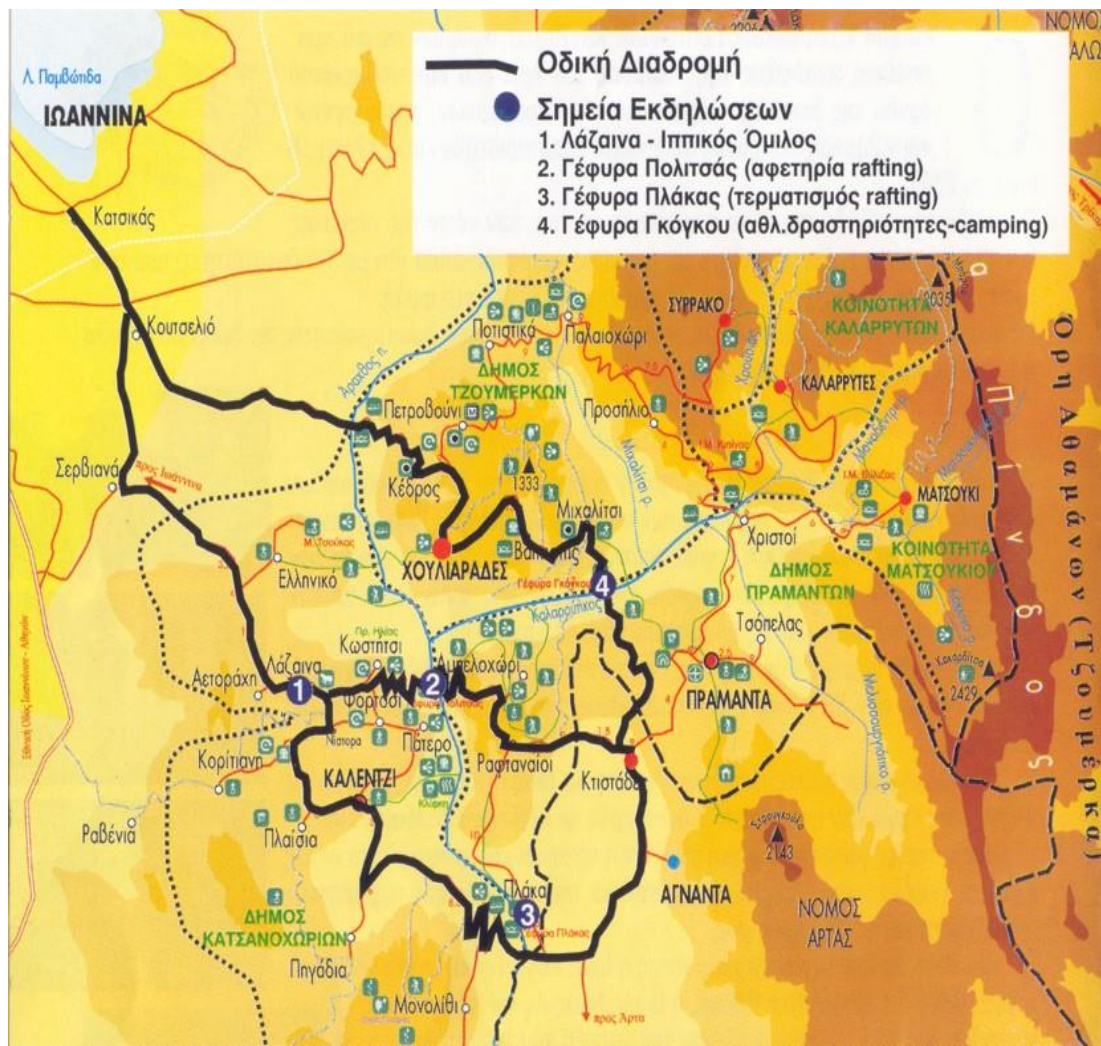
- ✓ 1^{ου} Βαθμού Δυσκολίας: Πολύ μικρές και άγριες περιοχές, που ενδέχεται να απαιτούν μερικούς μικρούς ελιγμούς. (Επίπεδο: Πολύ Βασικό)

- ✓ 2^{ος} Βαθμού Δυσκολίας: Λίγο πιο άγριο νερό, ίσως μερικούς βράχους, ενδέχεται έτσι, να απαιτούνται μερικοί ελιγμοί. (Επίπεδο: βασική δεξιότητα κωπηλασίας)
- ✓ 3^{ος} Βαθμού Δυσκολίας: Μικρά κύματα κατά τη ροή με αφρό, ίσως να υπάρχει μικρή απότομη πτώση, αλλά σίγουρα χωρίς κανένα ιδιαίτερο κίνδυνο. Ενδέχεται να απαιτήσει σημαντικούς ελιγμούς. (Επίπεδο: εμπειρία στη κωπηλασία)
- ✓ 4^{ος} Βαθμού Δυσκολίας: Μεσαία κύματα κατά τη ροή με αφρό, ίσως να υπάρχουν και μερικά βράχια, ίσως να γίνει μια σημαντική απότομη πτώση, ενδέχεται να απαιτηθούν μερικοί έως και πολλοί απότομοι ελιγμοί. (Επίπεδο: προχωρημένη εμπειρία σε κύματα που δημιουργούν αφρό)

Εικόνα 9: Rafting Στον Άραχθο

Παράλληλα, να τονίσουμε ότι υπάρχει η βοήθεια από ειδικούς εκπαιδευτές για την υλοποίηση των συγκεκριμένων σπορ αναλόγως σε ποια εταιρία εναλλακτικού τουρισμού έχει απευθυνθεί ο επισκέπτης. Με άλλα λόγια, δηλαδή στο Νομό Άρτας οργανώνονται υπαίθριες αθλητικές δραστηριότητες με ασφάλεια και υπευθυνότητα. Η χρονική διάρκεια κατάβασης στις συγκεκριμένες διαδρομές είναι περίπου 2 ώρες για την κάθε μια χωριστά.

Εικόνα 10: Χάρτης Διαδρομών Για Τα Σπορ Rafting Και Kayak

Επίσης, υπάρχουν και διάφοροι περιορισμοί προκειμένου να λάβουν μέρος οι ενδιαφερόμενοι στις αθλητικές αυτές δραστηριότητες. Πρώτον, το κατώτερο όριο ηλικίας για να απολαύσει κάποιος τα σπορ είναι τα 12 έτη, ενώ μπορούν να συμμετέχουν και τα παιδιά από 8 χρονών και άνω εφόσον, όμως συνοδεύονται από τους γονείς τους και το επίπεδο νερού στο ποτάμι να είναι χαμηλό. Τελειώνοντας, το φυσικό τοπίο στην περιοχή είναι μαγευτικό, η θέα καταπληκτική οπότε η συμμετοχή σε τέτοιες δραστηριότητες είναι ότι καλύτερο για τους θαυμαστές των ορεινών περιοχών και της φύσης.

4.4 Θαλάσσιος Τουρισμός

Ο θαλάσσιος τουρισμός αποτελεί μια ειδική μορφή τουρισμού ιδιαίτερα σημαντική για την Ελλάδα με τεράστια περιθώρια ανάπτυξης. Σύμφωνα με τον Ηγουμενάκη, θαλάσσιος τουρισμός «είναι το σύνολο των τουριστικών δραστηριοτήτων που διεξάγονται στο θαλάσσιο χώρο μιας χώρας, ενώ κατά τον Σωτηριάδη ο θαλάσσιος τουρισμός περιλαμβάνει δύο ειδικές μορφές τις κρουαζιέρες και το yachting». (Βελισσαρίου, 2000)

Αναμφίβολα, ο θαλάσσιος τουρισμός αποτελεί μια από τις δυναμικότερες και επιλεκτικότερες μορφές του σύγχρονου τουρισμού ιδιαίτερα για τη χώρα μας. Ο Νομός της Άρτας δεν έχει αναπτύξει αυτόν τον τομέα του τουρισμού ιδιαίτερα καθώς δεν βρέχεται από τη θάλασσα. Παρόλα αυτά, ο Αμβρακικός Κόλπος καθώς και η τεχνητή λίμνη του Πουρναρίου προσφέρονται για θαλάσσιες δραστηριότητες.

Σήμερα, στο Νομό γίνονται μερικές δραστηριότητες οι οποίες έχουν σχέση με τον θαλάσσιο τουρισμό, άρα υπάρχει πιθανότητα μελλοντικά να αναπτυχθεί στην ευρύτερη περιοχή αυτή η μορφή εναλλακτικού τουρισμού. Πολλοί επισκέπτες αλλά και ντόπιοι κάτοικοι του Αμβρακικού Κόλπου έχουν τη δυνατότητα να πραγματοποιήσουν στην περιοχή μικρά ταξιδάκια αναψυχής. Με τη χρήση φουσκωτού ταχύπλοου, μπορούν να προσεράξουν οι επισκέπτες, τόσο σε ειδυλλιακά ερημονήσια του Αμβρακικού, όσο και σε απομονωμένες εξωτικές παραλίες με γαλαζοπράσινα νερά. Το μικρό αυτό ταξίδι μπορεί να γίνει και με τη χρήση του παραδοσιακού καϊκιού. Παράλληλα, διαθέτοντας ο κάθε ενδιαφερόμενος τον κατάλληλο εξοπλισμό μπορεί να απολαύσει τις υποβρύχιες ομορφιές του Αμβρακικού. Η ευρύτερη περιοχή, δηλαδή προσφέρεται για λάτρεις των καταδύσεων.

Επιπρόσθετα, οι επισκέπτες στο Νομό της Άρτας μπορούν να κάνουν κανό στην λίμνη Πουρναρίου. Πρόκειται για μια "άγνωστη" σχετικά τεχνητή λίμνη που δημιουργήθηκε το 1980. Η λίμνη αυτή θεωρείται αξιόλογος υδροβιότοπος. Δημιουργήθηκε από την κατασκευή του ομώνυμου υδροηλεκτρικού φράγματος για εξασφάλιση σημαντικών ποσοτήτων ενέργειας. Το φράγμα του Πουρναρίου ξεκίνησε το 1981, ολοκληρώθηκε το 1997 και είναι το δεύτερο σε μέγεθος στην Ελλάδα μετά το φράγμα του Μόρνου. Το συγκεκριμένο φράγμα είναι χωμάτινο, πλάτους βάσης 450 μ. και ύψους 107 μ. και βρίσκεται κοντά στο Βουργαρέλι Άρτας. Ο επισκέπτης, δηλαδή της περιοχής μπορεί εκτός από τις αθλητικές δραστηριότητες κανό, να

θαυμάσει την ομορφιά και να γνωρίσει την ιστορία του. Για την δημιουργία του φράγματος χρειάστηκε να βυθιστεί ένα ολόκληρο χωριό, η Κάτω Καλεντίνη. Σήμερα, κάποιες εποχές του χρόνου κυρίως φθινοπωρινές, όταν το φράγμα είναι ανοιχτό και η στάθμη της λίμνης χαμηλά, έρχεται στην επιφάνεια η βυθισμένη αυτή πολιτεία.

Όσο αφορά, το κανό είναι ένα άθλημα που διεξάγεται σε λίμνες, ποτάμια ή κωπηλατοδρόμια. Η διαφορά του κανό από το kayak είναι ότι ο αθλητής κωπηλατεί με μονό κουπί στη μια μεριά της λέμβου, ενώ στο kayak ο αθλητής κωπηλατεί με διπλό κουπί. Άλλη μια υπέροχη διαδρομή κανό είναι στο Νεοχωράκι του Δήμου Αράχθου, από το ποτάμι στον Αμβρακικό Κόλπο. Βιότοπος, καταφύγιο μεγάλης ποικιλίας πουλιών, πλούσια βλάστηση και δενδρόφυτες όχθες συνθέτουν το πανέμορφο τοπίο της συγκεκριμένης διαδρομής. Οδηγεί τον άνθρωπο που κάνει κανό από το στόμα του Αράχθου κατευθείαν στον Αμβρακικό. Η πορεία φυσικά, αυτή γίνεται στο Δέλτα του ποταμού.

4.5 Αγροτουρισμός

Μια εξίσου σημαντική μορφή τουριστικής ανάπτυξης είναι ο αγροτουρισμός ο οποίος εξελίσσεται κυρίως στον αγροτικό χώρο. Πρόκειται για μια εξαιρετική πολυδραστηριότητα με την οποία δίνεται η ευκαιρία στους επισκέπτες να γνωρίσουν τις αγροτικές περιοχές και τις ασχολίες που επιτελούνται στον αγροτικό χώρο. Αρχίζουν να γνωρίζουν και να ενημερώνονται για τα τοπικά αγροτικά προϊόντα, την παραδοσιακή κουζίνα, την καθημερινή ζωή των κατοίκων και τα πολιτιστικά στοιχεία. Κυρίαρχα στοιχεία στην επαφή αυτή με τα αυθεντικά ιδιαίτερα χαρακτηριστικά γνωρίσματα ενός αγροτικού τόπου είναι ο σεβασμός προς το περιβάλλον και την παράδοση.

Ο επισκέπτης έχει τη δυνατότητα να έρθει σε επαφή με τη φύση, καθώς και με τις ασχολίες που εξελίσσονται στην ύπαιθρο. Τις περισσότερες φορές στα πλαίσια της δραστηριότητας του αγροτουρισμού έχει τη δυνατότητα να συμμετέχει, να ψυχαγωγηθεί και να έχει την ευκαιρία να απολαύσει την χαρά της περιήγησης, της γνώσης και της ανακάλυψης καθώς και να προσαρμοστεί με τις τοπικές συνθήκες.

Πιο συγκεκριμένα, οι κυριότερες μορφές αγροτουρισμού που υφίστανται σε διεθνές επίπεδο είναι:

- Μορφή Α: Στην πρώτη μορφή οι επισκέπτες μπορούν να φιλοξενηθούν σε μεγάλα αγροκτήματα και έχουν τη δυνατότητα να συμμετέχουν σε αγροτικές εργασίες αλλά και στην καθημερινότητα και τον τρόπο ζωής των εργατών. Η συγκεκριμένη μορφή είναι γνωστή ως «Farmhouse Holidays», που σημαίνει «Διακοπές σε αγροκτήματα» και η εμφάνισή της είναι κυρίως διαδεδομένη σε χώρες με μεγάλες αγροτικές εκμεταλλεύσεις.
- Μορφή Β: Σε αυτή την ιδιαίτερη μορφή προβλέπεται η φιλοξενία σε μικρά καταλύματα, όπου μαζί με την διαμονή προσφέρεται και πρωινό γεύμα. Η μορφή είναι διαδεδομένη ως «Bed and Breakfast» και υφίσταται κυρίως σε χώρες με μικρές γεωργικές περιοχές. (Βελισσαρίου, 2000)

Στη χώρα μας μέχρι πρόσφατα, αξίζει να τονιστεί ότι οι δραστηριότητες αγροτουρισμού περιορίζονταν στη παροχή κάποιου καταλύματος, ενώ τα τελευταία χρόνια αυτή η κατάσταση άρχισε να διαφοροποιείται. Σιγά - σιγά, αρχίζει να καθιερώνεται γύρω από τα αγροτικά τουριστικά προϊόντα μια πολιτική, που υιοθετεί την έννοια των προϊόντων αυτών. Η πολιτική αυτή ενσωματώνουν την εικόνα μιας περιοχής, τα τοπικά προϊόντα και τις προσφερόμενες αγροτουριστικές υπηρεσίες. (Ιακωβίδου, 2003)

Η Άρτα διαθέτει σημαντικότερη και αξιόλογη ποικιλομορφία στα πιο ιδιαίτερα χαρακτηριστικά που την κάνουν μια μοναδική πόλη. Υπάρχει ένα ανεκμετάλλευτο δυναμικό που μπορεί να δημιουργήσει ένα εξειδικευμένο μοντέλο αγροτουρισμού για κάθε μέρος του Νομού. Η περιοχή της Άρτας έχει το μοναδικό προνόμιο να διαθέτει σπάνια φυσική ομορφιά, ιστορία, παράδοση, γαστρονομία, πολιτισμό, πάρα πολλά θρησκευτικά μνημεία, μουσική παράδοση, υπέροχα χωριά, βουνά, δάση και όλα αυτά σχηματίζουν μια σπάνια εμπειρία και συλλογή εικόνων, που οι ντόπιοι μπορούν να εντοπίσουν και να αναδείξουν δημιουργώντας έναν τόπο ευλογημένο.

Παρόλα αυτά, δυστυχώς δεν υπάρχει ανάπτυξη αυτής της μορφής τουρισμού στην περιοχή της Άρτας. Ο αγροτουρισμός συναντάται κυρίως σε ένα σημείο του Νομού, στο Δασικό Χωριό "Κέδρος" στον Καταρράκτη. Ο επισκέπτης έρχεται σε

επαφή με τη φύση, τη χλωρίδα, τη πανίδα και αρχίζει να γνωρίζει τα ήθη και τα έθιμα της περιοχής που αναβιώνουν με αυθεντικό τρόπο. Σε ολόκληρο το Νομό υπάρχει μόνο ένας αγροτουριστικός συνεταιρισμός. Βρίσκεται σε ένα χωριό πολύ κοντά στην πόλη της Άρτας, στο Πέτα. Ο συνεταιρισμός αυτός ονομάζεται "Αγροτικός Χειροτεχνικός Συνεταιρισμός Γυναικών Πέτα" και ασχολείται με τη χειροτεχνία και την παραγωγή παραδοσιακών γλυκών.

Οι γυναίκες φτιάχνουν παραδοσιακά τοπικά γλυκά του κουταλιού, μαρμελάδες και τον παραδοσιακό τραχανά. Αξίζει να δώσουμε ιδιαίτερη σημασία στο γεγονός ότι, η χώρα μας ήταν η πρώτη διδάξασα στη παρασκευή και στη χρήση του τραχανά και αναμφίβολα, διεκδικεί τον τίτλο της χώρας με τη μεγαλύτερη ποικιλία ειδών τραχανά και πιάτων του ως βάση. Η διατροφή των Ελλήνων βασίστηκε για πολλά χρόνια σε μεγάλο βαθμό σε αυτό το εξαιρετικά θρεπτικό ζυμαρικό.

Ακόμη, ο χειροτεχνικός αυτός συνεταιρισμός ιδρύθηκε στο Πέτα Άρτας και λειτουργεί από το 1992 με εγγεγραμμένα 40 μέλη, όλες γυναίκες κάτοικοι του χωριού. Στόχος τους ήταν να διατηρηθούν οι παραδόσεις του τόπου και να μεταφερθούν αναλλοίωτες από γενιά σε γενιά. Όλα τα είδη φτιάχνονται με παραδοσιακά υλικά, χωρίς συντηρητικά και χρωστικές ουσίες με πολύ προσοχή, φροντίδα και αγάπη. Οι συνταγές είναι πολύ παλιές από τις γιαγιάδες της περιοχής, γεμάτες παράδοση, γεύση και παραμένουν μέχρι σήμερα ολόιδιες χωρίς καθετί τυποποιημένο και ξενόφερτο να προστεθεί σε αυτές.

Κεφάλαιο 5ο: Αξιοθέατα και Φυσικές Ομορφιές Του Νομού Άρτας

Σε αυτή την ενότητα κρίθηκε απαραίτητο να επισημανθούν τα περισσότερα αξιοθέατα του Νομού Άρτας καθώς επίσης και οι φυσικές ομορφιές του. Αρχικά, παρουσιάζονται οι ιστορικοί πόροι της περιοχής δηλαδή τα Κλασσικά, Βυζαντινά αλλά και Μεταβυζαντινά μνημεία που κοσμούν ακόμη και σήμερα το Νομό. Συνεχίζοντας, τονίζεται η ύπαρξη και η τεράστια σημασία, τόσο του Αμβρακικού Κόλπου, όσο και των ποταμών για την ευρύτερη περιοχή της Άρτας. Ακόμη, δίνεται ιδιαίτερη σημασία σε ένα από τα ομορφότερα, άγρια και δυσπρόσιτα τοπία του Νομού, τα περήφανα Τζουμέρκα. Τελειώνοντας, αναφέρονται τα μουσεία του Νομού

που σε συνδυασμό με όλα τα υπόλοιπα καθιστούν το Νομό πόλο έλξης για τους τουρίστες.

5.1 Ιστορικοί Πόροι του Νομού

5.1.1 Κλασσικά Μνημεία

1. Το Τείχος της Αρχαίας Αμβρακίας

Το τείχος της Αρχαίας Αμβρακίας είναι ένα από τα πιο εντυπωσιακά αξιοθέατα της Άρτας. Σύμφωνα, με όλες τις ενδείξεις που υπάρχουν άρχισε να κατασκευάζεται τον 6^ο αιώνα π.Χ. και συμπληρώθηκε τον 4^ο αιώνα π.Χ. Υπάρχουν πολλά κομμάτια του τείχους διάσπαρτα σε όλη την πόλη, όπως το βορειοανατολικό άκρο του λόφου της Μητρόπολης, κοντά στην εκκλησία του Αγίου Μάρκου, στους Αγίους Θεοδώρους και στη μονή Φανερωμένης. Ωστόσο, πιο εντυπωσιακά είναι τα τμήματα που επάνω τους χτίστηκε το Βυζαντινό Κάστρο των Κομνηνών.

Στο βορειοανατολικό τμήμα του Κάστρου της Άρτας, στο κομμάτι που ακολουθεί την όχθη του Αράχθου, το μεγαλύτερο τμήμα του είναι χτισμένο πάνω στο αρχαίο τείχος της Αρχαίας Αμβρακίας με τους εντυπωσιακούς, τεράστιους

και γκρίζους ογκόλιθους. Το τείχος είναι διπλό με εσωτερικό γέμισμα. Αποτελείται από εξωτερικούς τέλεια πελεκημένους και συναρμοσμένους ορθογώνιους ογκόλιθους που σε κάποιες περιπτώσεις ξεπερνάνε σε ύψος το 1,5 μέτρο ο καθένας.

2. Ο Ναός του Απόλλωνα Πύθιου Σωτήρα

Ο Ναός του Απόλλωνα Πύθιου Σωτήρα σύμφωνα με όλες τις ενδείξεις ήταν ο σημαντικότερος λατρευτικός ναός της Αρχαίας Άρτας ή Αμβρακίας. Χρονολογείται από τους αρχαιολόγους γύρω στο 500 π.Χ. Βρίσκεται στην οδό Βασιλέως Πύρρου κοντά στην πλατεία Κιλκίς, στο κέντρο της πόλης. Πρόκειται για περίπτερο ναό δωρικού ρυθμού, με πρόναο και επιμήκη σηκό, διαστάσεων $44 \times 20,75$ μ. Στο βάθος του σηκού διατηρείται η θεμελίωση του βήθρου για το άγαλμα ή το σύμβολο του Απόλλωνα.

Ο χώρος του ιερού από τα πρώτα χριστιανικά χρόνια χρησίμευσε στους ντόπιους ως λατομείο. Ακόμη, ο ναός του Απόλλωνα ανακαλύφθηκε το έτος 1964 κατά τη διάρκεια εργασιών σε οικόπεδο στο κέντρο της Άρτας. Βρίσκεται

σε κεντρικό δρόμο της πόλης δίπλα στην πλατεία Κιλκίς. Η είσοδος είναι ελεύθερη για το κοινό.

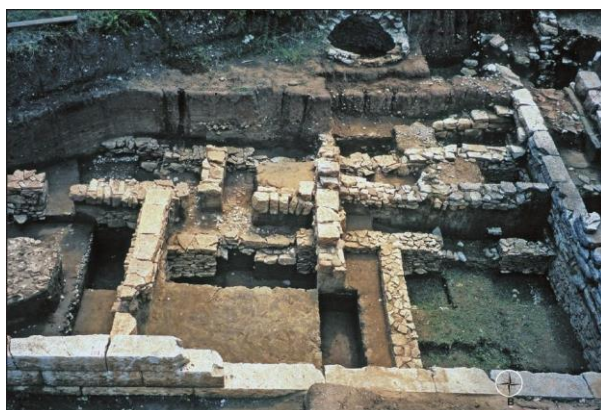
3. Το Μικρό Θέατρο της Αρχαίας Αμβρακίας

Το Μικρό Θέατρο είναι μια από τις νεότερες ανακαλύψεις του αρχαιολογικού χώρου της Αρχαίας Αμβρακίας και είναι το μικρότερο από όλα τα αρχαία ελληνικά θέατρα. Βρίσκεται στο κέντρο της Αρχαίας Αμβρακίας και αξίζει να τονιστεί ότι, ανακαλύφθηκε τυχαία, όπως και ο Ναός του Απόλλωνα που βρίσκεται σε κοντινή απόσταση, κατά τη διάρκεια οικοδομικών εργασιών.

Το θέατρο χρονολογείται στα τέλη 4^{ου} αιώνα π.Χ. αρχές του 3^{ου} αιώνα π.Χ. κατά τη διάρκεια της βασιλείας του Πύρρου, όταν έκανε την Αμβρακία πρωτεύουσα του βασιλείου του και την στόλισε με σημαντικά οικοδομήματα. Κατασκευάστηκε όχι με τη συνήθη πρακτική των Αρχαίων Ελλήνων στην πλαγιά κάποιου φυσικού υψώματος, αλλά με επιχωμάτωση. Αυτό δικαιολογεί και το μικρό μέγεθος του θεάτρου. Από το μικρό θέατρο έχουν αποκαλυφθεί η ορχήστρα, μέρος του κοίλου και των παρόδων καθώς και το δυτικό τμήμα του στυλοβάτη του προσκηνίου. Το κοίλο διατηρείται σε τρεις κερκίδες και είχε λίθινα εδώλια. Η ορχήστρα είναι τέλειος κύκλος διαμέτρου 6,7 μ. Ξεχωριστό το κάνει η έλλειψη επίσημων θέσεων στην πρώτη σειρά που έχουν συνήθως όλα τα άλλα αρχαία ελληνικά θέατρα.

4. Το Νεκροταφείο της Αρχαίας Αμβρακίας

Το περίφημο και ξακουστό δυτικό νεκροταφείο ιδρυμένο κατά μήκος της αρχαίας λεωφόρου που ξεκινούσε από τη νότια πύλη και οδηγούσε στον Αμβρακικό. Η λεωφόρος είχε πολύ επιμελημένους ταφικούς περίβολους εκατέρωθέν της. Ο σημαντικότερος από αυτούς έφερε στο ανώτερο τμήμα του επιγραφή και αποτελούσε δημόσιο κενοτάφιο.

5. Το Αρχαίον Όρραον

Ακόμη, στο γνωστό απότομο λόφο "Καστρί", νότια του ομώνυμου και σύγχρονου οικισμού, δηλαδή μεταξύ των κοινοτήτων Αμμοτόπου Άρτας και Γυμνοτόπου Πρέβεζας, ας τονιστεί ότι εντοπίζεται ο σημαντικός περιτειχισμένος οικισμός, ο οποίος έχει ταυτιστεί με την αρχαία ηπειρωτική πόλη Όρραον. Πρόκειται για πολύχρη φρουριακού χαρακτήρα. Ιδρύθηκε από το ισχυρό ηπειρωτικό φύλο των Μολοσσών, το 2^ο μισό του 4^{ου} αιώνα

π.Χ., στην έξοδο της φυσικής διάβασης, που συνέδεε την ενδοχώρα της Ηπείρου με τον Αμβρακικό Κόλπο.

Η επιλογή της στρατηγικής αυτής θέσης έγινε αφενός για τον έλεγχο του εμπορικού διαύλου επικοινωνίας με την Νότια Ελλάδα και αφετέρου για τη φύλαξη του στρατιωτικού περάσματος. Η φύλαξη αυτού του περάσματος ήταν ζωτικής σημασίας για την άμυνα του κράτους τους. Η εξαιρετικά καλή κατάσταση διατήρησης των κατοικιών, είναι μοναδική στον ελλαδικό χώρο. Τα σπίτια είναι ευρύχωρα εμβαδού 270 τ.μ. στον τύπο της αγροικίας, εξολοκλήρου λιθόκτιστα με ισοδομική τοιχοποιία από ντόπιο ασβεστόλιθο.

5.1.2 Βυζαντινά Μνημεία

1. Το Κάστρο

Το πιο αντιπροσωπευτικό δείγμα της μεσαιωνικής φυσιογνωμίας της Άρτας. Ο λοφίσκος στον οποίο είναι κτισμένο, θεωρείται στρατηγική θέση κι απ' τους Αρχαίους Αμβρακιώτες, γι' αυτό περιέβαλαν την κάτω πόλη με τείχος που περνούσε παρόχθια στη βόρεια καμπή του Αράχθου. Το κάτω μέρος αυτού του τείχους σώζεται στην ανατολική και βόρεια πλευρά του κάστρου και οι κολοσσιαίοι λαξευμένοι λίθοι του προκαλούν το θαυμασμό.

Πάνω στα θεμέλια και σε τμήμα της ανωδομής αυτού του αρχαίου τείχους της Αμβρακίας υψώθηκε το νεότερο κάστρο στα χρόνια του Δεσποτάτου της Ηπείρου και συγκεκριμένα επί δεσποτείας Μιχαήλ Β΄ Αγγέλου. Στα χρόνια του Αλή Πασά, δηλαδή τον 18^ο αιώνα, έγιναν περιορισμένης έκτασης αλλαγές σύμφωνα, με τις απαιτήσεις της τότε πολεμικής τεχνικής.

Το σημερινό λοιπόν μνημείο σχηματίστηκε σε τρεις περιόδους. Πάνω στα απομεινάρια του αρχαίου τείχους κτίστηκε κατά τη βυζαντινή εποχή το νεότερο κάστρο, το οποίο 100 χρόνια αργότερα επισκευάστηκε και στην περίοδο της τουρκοκρατίας με τις βελτιώσεις και προσθήκες που

έγιναν, πήρε την τελική του μορφή. Το κάστρο υπήρξε το διοικητικό και στρατιωτικό κέντρο της πόλης και ολόκληρου του Δεσποτάτου. Ο πανύψηλος πύργος του ρολογιού μπροστά απ' το κάστρο κτίστηκε στα χρόνια της Τουρκοκρατίας με πολύ ευαισθησία, ώστε να φαντάζει ως φυσική προέκταση του τείχους. Στο εσωτερικό του κάστρου υπήρχαν τα ανάκτορα και το διοικητικό κέντρο του Δεσποτάτου και αργότερα του τούρκου διοικητή της πόλης. Στα νεότερα χρόνια το εσωτερικό του κάστρου δενδροφυτεύτηκε και κτίστηκε το Ξενοδοχείο Ξενία, που δυστυχώς σήμερα δεν λειτουργεί.

2. Η Παρηγορήτρια

Ο πιο σημαντικός και διάσημος βυζαντινός ναός του Νομού Άρτας, η Παναγία η Παρηγορήτισσα, ένα αριστούργημα της βυζαντινής αρχιτεκτονικής. Μεγαλοπρεπής ναός, ένας από τους πιο καλά διατηρημένους στην Ελλάδα που είναι αφιερωμένος στον Ευαγγελισμό της Θεοτόκου. Κτίστηκε το 1285 - 1289 από το Νικηφόρο Α΄ Κομνηνό Δούκα και τη γυναίκα του Άννα Παλαιολογίνα Κατακουζηνή, στην ακμή του Δεσποτάτου της Ηπείρου. Από την μεγάλη σταυροπηγιακή μονή σώζονται

σήμερα ο ναός, η Τράπεζα και 16 κελιά. Ο ναός εντυπωσιάζει με τις εξωτερικές και εσωτερικές αρχιτεκτονικές καινοτομίες του, ενώ είναι μοναδικός ο τρόπος στήριξης του τρούλου στην εκκλησιαστική αρχιτεκτονική.

Το εσωτερικό του ναού διακοσμούν περίτεχνα ψηφιδωτά, γλυπτά και τοιχογραφίες. Αξίζει να σημειωθεί ότι, ο ναός ήταν για πολλά χρόνια η Μητρόπολη της Άρτας. Σήμερα, στον περίβολο χώρο το Αρχαιολογικό Μουσείο στεγάζεται στην

Τράπεζα της μονής της Παρηγορήτισσας και φιλοξενεί σημαντική αρχαιολογική συλλογή, με ευρήματα από ολόκληρο το Νομό Άρτας.

3. Η Αγία Θεοδώρα

Είναι η πολιούχος και σημερινή προστάτιδα της Άρτας. Ο ναός της πολιούχου κτίστηκε το 11ο αιώνα σε μορφή τρίκλιτης βασιλικής. Ανακαινίστηκε το 13^ο αιώνα και ιδρύθηκε η μονή από τη βασίλισσα του Δεσποτάτου Θεοδώρα προς τιμή του Αγίου Γεωργίου και παράλληλα, λειτούργησε ως γυναικείο μοναστήρι.

Μάλιστα, μετά το θάνατο του συζύγου της, η Αγία Θεοδώρα εμόνασε στη μονή, τάφηκε εκεί και ο ναός τιμάται στο όνομά της. Σήμερα, ο ναός αποτελεί την πιο

ζωντανή σύνδεση της σημερινής με τη Βυζαντινή Άρτα.

4. Ο Άγιος Βασίλειος

Ναός του 13^{ου} αιώνα με το πιο πλούσιο κεραμοπλαστικό διάκοσμο σε ποικιλία σχημάτων αλλά και συμμετρία και δύο πήλινες εφυαλωμένες εικόνες εντοιχισμένες στην ανατολική του πλευρά. Είναι ένα διακοσμητικό κομψοτέχνημα που μετράει σχεδόν 800 χρόνια ζωής.

Στον περίβολο του ναού λειτούργησε από το 1662 έως το 1821 ανώτερη σχολή με την ονομασία Σχολή Μανωλάκη, από τον ιδρυτή της Φίλιππο Μανωλάκη.

5. Η Μονή Κάτω Παναγίας

Η Ιερά Μονή Κάτω Παναγίας είναι κτισμένη στους πρόποδες του λόφου της Περάνθης, νότια της πόλης της Άρτας, πάνω από την αριστερή κοίτη του ποταμού Αράχθου. Κτίστηκε το 13^ο αιώνα (1250 - 1260) από το Δεσπότη της Ηπείρου

Μιχαήλ Β΄ Κομνηνό Δούκα. Σήμερα, το μοναστήρι πλησιάζει τους οκτώ αιώνες ζωής και κρατιέται ζωντανό χάρη στη συνεχή φροντίδα των γυναικών μοναχών που μένουν εκεί.

6. Ο Άγιος Βασίλειος της Γέφυρας

Χρονολογείται στον 9^ο αιώνα και βρίσκεται στην περιοχή που παλιά λεγόταν Τοπ Αλτί, ένα χιλιόμετρο βορειοδυτικά της γέφυρας, στις τοπικές εργατικές κατοικίες. Ονομάστηκε έτσι σε αντιδιαστολή προς τον άλλο Άγιο Βασίλειο της πόλης, τον Άγιο Βασίλειο

της Αγοράς όπως λέγεται. Ο ναός ήταν για πολλούς αιώνες ως τη μέση χωμένος μέσα στο έδαφος με αποτέλεσμα, λόγω της κατάστασης αυτής να προκληθούν καταστροφές και επικαλύψεις του ζωγραφικού διάκοσμου του μνημείου. Είναι ένα από τα αρχαιότερα σωσμένα κτίσματα της Βυζαντινής Άρτας πολύ πριν από την ίδρυση του Δεσποτάτου της Ηπείρου.

7. Η Παναγία των Βλαχερνών

Στην απέναντι όχθη του ποταμού Αράχθου, βορειοανατολικά της Άρτας και σε πάρα πολύ μικρή απόσταση από αυτή βρίσκεται το μικρό γραφικό χωριό Βλαχέρνα. Οφείλει την ονομασία του στον περίφημο βυζαντινό ναό της Παναγίας των Βλαχερνών από την

Κωνσταντινούπολη. Εκεί βρίσκεται ο ναός της Παναγίας των Βλαχερνών ο οποίος ιδρύθηκε στο τέλος του 11^{ου} αιώνα ως τρίκλιτη θολωτή βασιλική και μετασκευάστηκε σε τρουλλαίο στα μέσα του 13^{ου} αιώνα από τον Μιχαήλ Β΄ Κομνηνό και υπήρξε η τελευταία κατοικία του. Σήμερα, δεσπόζει και ασκεί μια ξεχωριστή γοητεία, όχι τόσο για την αρχιτεκτονική του, όσο για την ιστορία που κουβαλάει και το μεγάλο όνομά του, που προήλθε από τον ναό στην Πόλη.

8. Η Παντάνασσα

Η Μονή της Παντάνασσας που βρίσκεται 5 χλμ. βόρεια της Φιλιπιάδας, επί της εθνικής οδού Άρτας - Ιωαννίνων σύμφωνα με έρευνα που έγινε επρόκειτο για ένα από τους μεγαλύτερους ναούς του Δεσποτάτου. Ιδρύθηκε στα μέσα του 13ου αιώνα από το Δεσπότη της

Ηπείρου Μιχαήλ Β΄ Άγγελο Δούκα Κομνηνό σε ένδειξη μετάνοιας προς τη σύζυγό του βασίλισσα Θεοδώρα για την κακή διαγωγή που έδειξε απέναντί της. Ανακαλύφθηκε στο χώρο του μνημείου ένας πρωτοχριστιανικός άμβωνας ο οποίος μαρτυρεί ότι υπήρχε εκεί ναός πολύ πιο πριν απ' το 13^ο αιώνα. Το περίγραμμα των κτισμάτων του μοναστηριού ανακαλύφθηκε το 1971, όταν καθαρίστηκε η πυκνή βλάστηση, που κάλυπτε το μνημείο και αφαιρέθηκε το παχύ στρώμα επίχωσης. Ο ναός αποτελείται από τετράγωνο κεντρικό χώρο, Ιερό Βήμα και νάρθηκα, ανατολικά

δε καταλήγει σε τρεις τρίπλευρες κόγχες. Από το λαμπρό αυτό οικοδόμημα σήμερα σώζεται το παρεκκλήσιο του Αγίου Βασιλείου.

9. Ο Άγιος Δημήτριος Κατσούρη (Πλησιοί)

Στην καρδιά του κάμπου της Άρτας, έξω από το χωριό Πλησιοί και ανάμεσα σε μπαξέδες, βρίσκεται το αρχαιότερο μνημείο της βυζαντινής Άρτας, ο Άγιος Δημήτριος του Κατσούρη. Το μνημείο χρονολογείται στα τέλη του 8^{ου} ή στο πρώτο μισό του 9^{ου}

αιώνα. Εσωτερικά ο ναός φέρει σημαντικές τοιχογραφίες που ανάγονται σε τρεις περιόδους. Η κατάσταση των τοιχογραφιών σε πολλά σημεία είναι κακή λόγω της επικάλυψής τους από άλατα και πυκνό στρώμα αιθάλης. Η προσωνυμία "Κατσούρη" είναι άγνωστης προέλευσης, αλλά σίγουρα πολύ παλιά, αφού υπάρχει σε συνοδικό ορισμό του 1229.

10. Η Παναγία της Κορωνησίας (Κορωνησία)

Στην κορυφή του καταπράσινου λόφου της Κορωνησίας, νησίδας του Αμβρακικού Κόλπου σε απόσταση 25 χλμ. από την πόλη της Άρτας, είναι κτισμένος ο ναός της Παναγίας της Κορωνησίας ή Παναγία Κορακονησίας. Ο μικρός ναός της Γέννησης της Θεοτόκου είναι απομεινάρι παλιού και

ακμαίου μοναστηριού. Σύμφωνα, με σωσμένες γραπτές μαρτυρίες μαθαίνουμε ότι το μοναστήρι υπήρχε πριν το 1193, στα χρόνια δε της λατινοκρατίας και στις αρχές της τουρκοκρατίας, δηλαδή τον 15^ο και 16^ο αιώνα.

11. Η Κόκκινη Εκκλησιά (Βουργαρέλι)

Η Κόκκινη Εκκλησιά ή Παναγία Βελλάς είναι ένα από τα σημαντικότερα και πιο αξιόλογα μνημεία, που δημιούργησε κατά τον 13^ο αιώνα στην Ήπειρο η ένδοξος δυναστεία των Κομνηνοδουκάδων. Βρίσκεται στον οικισμό Παλαιοχώρι, 3 χλμ. νότια του Βουργαρελίου.

Χτίστηκε το 1281, είναι δηλαδή προγενέστερη της Παρηγορίτισσας Άρτας, με δαπάνη του Θεοδώρου Τσιμισκή, πρωτοστράτορα της Βυζαντινής Αυλής. Είναι δίστηλος σταυροειδής εγγεγραμμένος ναός με μία μόνο τρίπλευρη ανίδα και με τριμερή νάρθηκα.

Ο ακαδημαϊκός Αναστάσιος Ορλάνδος αναφέρει σχετικά με το όνομα: Η ονομασία Κόκκινη Εκκλησιά οφείλεται προφανώς στο ζωνρώς ερυθρό χρώμα των πλίνθων, από τις οποίες αποτελείται η τοιχοποιία του ναού. Παναγία Βελλάς δε ονομάστηκε, λόγω της σχέσης της με την επισκοπή ή τη μονή Βελλάς, κωμόπολη στην αρχαία Φωτική. Στις τοιχογραφίες που διατηρούνται αποσπασματικά και με φθορές και χρονολογούνται στα 1295, εικονίζονται άγιοι και λαϊκοί, όπως οι κτήτορες Θεόδωρος Τσιμισκής και η σύζυγος του Μαρία, ο αδελφός του Ιωάννης και η σύζυγός του Άννα, οι δεσπότες Νικηφόρος και Άννα.

12. Ο Άγιος Νικόλαος της Ροδιάς

Ένας ακόμη μικρός, αλλά και γραφικότερος ναός, ο Άγιος Νικόλαος της Ροδιάς, βρίσκεται στο χωριό Κιρκιζάτες της Άρτας πολύ κοντά στον Άγιο Δημήτριο του Κατσούρη. Ένα εξαιρετο δείγμα βυζαντινής τέχνης, που ονομάστηκε έτσι γιατί παλιά ήταν μετόχι της Παναγίας της Ροδιάς που

βρίσκεται στις όχθες της ομώνυμης λιμνοθάλασσας κοντά στη Βίγλα. Εκτός, από κάποιες μικρές αλλαγές που έγιναν στη στην τοιχοποιία και τον γύρω χώρο του ναού, ο ναός σώζεται σχεδόν άθικτος. Δεν είναι γνωστός ο ακριβής χρόνος ίδρυσης του ναού, αφού λείπουν οι γραπτές μαρτυρίες. Αν κρίνουμε, όμως με βάση τα στοιχεία τεχνικής και τεχνοτροπίας του, είναι βέβαιο ότι πρόκειται για κτίσμα του 13^{ου} αιώνα. Κατά τις ανασκαφές που έγιναν στο χώρο του μνημείου εντοπίστηκαν ίχνη παλαιότερου κτίσματος, που χρονολογείται στον 9^ο ή 10^ο αιώνα. Αξίζει να τονιστεί ότι, μέχρι τα μέσα του αιώνα μας ο ναός ήταν χωμένος ως ένα σημείο απ' τις προσχώσεις, που προκάλεσαν οι κατά καιρούς πλημμύρες του Αράχθου, με αποτέλεσμα να πάθει ανεπανόρθωτη ζημιά ο εσωτερικός του διάκοσμος απ' την υγρασία.

13. Η Παναγία Μπρυώνη (Νεοχωράκι)

Σε μικρή απόσταση από την πόλη της Άρτας και ακριβώς πλάι στο δρόμο που οδηγεί στο Νεοχωράκι, βρίσκεται ένα γραφικό βυζαντινό εκκλησάκι, μοναδικό απομεινάρι ενός άλλοτε μεγάλου, γνωστού και ακμαίου μοναστηριού, του μοναστηριού της Παναγίας Μπρυώνη. Η προσωνομία

"Μπρυώνη" δεν έχει εξακριβωμένη προέλευση. Ίσως, σχετίζεται με το όνομα του κτήτορα ή κάποιου ηγούμενου, ίσως θυμίζει τον Τούρκο της λαϊκής παράδοσης που έκανε μεγάλη αφιέρωση στη μονή, επειδή χάρη σε θαύμα της Παναγίας ξαναβρήκε το φως του. Το μνημείο κτισμένο αρχικά στον τύπο του σταυρεπίστεγου ναού, μετά τις καταστροφές και την πυρπόληση που υπέστη κατά την επανάσταση του 1821 και τις αναγκαίες επεμβάσεις που έγιναν κατά τα έτη 1867 - 1871, πήρε τη μορφή της τρίκλιτης τρουλαίας Βασιλικής.

5.1.3 Μεταβυζαντινά Μνημεία

1. Το Γεφύρι της Άρτας

Το θρυλικό γεφύρι της Άρτας είναι το σήμα κατατεθέν της περιοχής, σύμβολο της θυσίας και της αναβλητικότητας. Ορόσημο της πόλης, που πήρε την τελική του μορφή το 1612. Ωστόσο, τα θεμέλια του γεφυριού δείχνουν ότι στη θέση αυτή υπήρχε γέφυρα ήδη από τους κλασσικούς ή ελληνιστικούς χρόνους. Κτισμένο πάνω σε ξύλινους πασσάλους στον ποταμό Άραχθο και στο ένα χιλιόμετρο από το κέντρο της πόλης. Η τελευταία προσθήκη έγινε στους χρόνους της Τουρκοκρατίας, όταν ανυψώθηκε το οδόστρωμα, οπότε το γεφύρι πήρε τη τελική σημερινή του όψη. Ίσως, το πιο φημισμένο γεφύρι των Βαλκανίων πλημμυρισμένο με θρύλους, το γεφύρι της Άρτας ένα σύμβολο 2.000 χρόνων. Το γεφύρι ενώνει τις δύο όχθες του Άραχθου και παράλληλα ενώνει το παρελθόν της Άρτας με το παρόν της και με το μέλλον της.

Το σημερινό μήκος του πέτρινου γεφυριού της Άρτας φτάνει στα 145 μ. και το πλάτος του είναι 3,75 μ. Οι τέσσερις ημικυκλικές καμάρες δεν έχουν καμιά συμμετρία μεταξύ τους. Τα βάθρα του είναι κτισμένα με μεγάλους κανονικούς λίθους κατά το ισοδοκιμό σύστημα, με επίστεψη έτσι, που θυμίζουν τοιχοποιία ελληνιστικών

μεγάρων. Το έτος 1881, όταν απελευθερώθηκε με συμφωνία η Άρτα, το γεφύρι ήταν το σύνορο της ελεύθερης Ελλάδας με την τουρκοκρατημένη Ελλάδα.

2. Η Παναγία της Ροδιάς

Βρίσκεται σε ένα ειδυλλιακό τοπίο στις όχθες της ομώνυμης λιμνοθάλασσας, δυτικά της Άρτας και κοντά στο χωριό Βίγλα. Ο αρχικός ναός κατεδαφίστηκε το 1860 και χτίστηκε ο σημερινός. Τιμάται στην Κοίμηση της Θεοτόκου και έχει εντυπωσιακές τοιχογραφίες.

3. Η Γέφυρα της Πλάκας

Είναι ένα αριστούργημα λαϊκής αρχιτεκτονικής και είναι ένα τέλειο έργο Τζουμερκιωτών μαστόρων. Χτίστηκε το 1866. Θεωρείτε ως η ωραιότερη γέφυρα των Βαλκανίων και η τρίτη της Ευρώπης και βρίσκεται στον ποταμό Άραχθο. Το πανέμορφο αυτό γεφύρι κατά την ιστορία

αποτελέσε τα σύνορα του Ελληνικού κράτους, από το 1881 έως το 1912 και στις όχθες του λειτούργησε τελωνειακός σταθμός. Η Γέφυρα της Πλάκας έχει συνολικό μήκος 61 μ. και ύψος 19.70 μ. Η μεγάλη καμάρα λεπτή και αέρινη έχει άνοιγμα 39 μ. Τη σχεδίασε και την έχτισε ο μαστρο - Μπέκας στις αρχές του Ιουλίου του 1866 και στο τέλος Σεπτεμβρίου του ίδιου χρόνου έλαβαν τέλος οι εργασίες.

Κατά τη διάρκεια του Β΄ Παγκόσμιου Πολέμου (1939 - 1944) και την κατοχή της Ελλάδας από τις δυνάμεις του φασιστικό - ναζιστικού άξονα, η γέφυρα της Πλάκας διευκόλυνε σε μεγάλο βαθμό τους κατοίκους της άγονης και ορεινής

περιοχής των Τζουμέρκων στις κινήσεις τους προς τα πεδινά και πλουσιότερα χωριά των κάμπων. Προς τα' κει οι δυστυχούντες κάτοικοι ταξίδευαν με οποιεσδήποτε καιρικές συνθήκες για να βρουν δουλειά και να προμηθευτούν τροφή για να επιβιώσουν. Διευκόλυνση μεγάλη προσέφερε η γέφυρα και στις αντιστασιακές οργανώσεις και στα ένοπλα τμήματα του Ε.Δ.Ε.Σ. και του Ε.Λ.Α.Σ. κατά την διάρκεια των αγώνων για την Εθνική αποκατάσταση της χώρας μας. Εκεί το 1944, έγινε η συνάντηση των αντιπροσώπων των αντιστασιακών αυτών οργανώσεων και του Άγγλου συνδέσμου και στη συνέχεια, υπογράφηκε η περιβόητη "Συμφωνία της Πλάκας", που δυστυχώς πολύ σύντομα παραβιάστηκε. Σήμερα, το αρχιτεκτονικό μεγαλούργημα, η θαυμαστή και στέρεα Γέφυρα της Πλάκας είναι, κατά κάποιο τρόπο αρχαιολογικό μνημείο, γιατί σπάνια πια τη διαβαίνουν άνθρωποι και ζώα.

4. Το Τζαμί του Φαϊκ Πασά στο Ιμαρέτ

Βρίσκεται στη θέση Μαρατ ή Ιμαρέτ στο δρόμο προς Γραμμενίτσα, πολύ κοντά στον ποταμό Άραχθο. Πρόκειται για το παλαιότερο και το καλύτερο διατηρημένο τούρκικο τέμενος, από τα πολλά που υπήρχαν στην περιοχή της Άρτας. Ιδρύθηκε στο τέλος του 15^{ου} αιώνα από

τον πρώτο Τούρκο διοικητή της Άρτας Φαϊκ Πασά. Κοντά στο τζαμί υπήρχε ιμαρέτ, δηλαδή ορφανοτροφείο, του οποίου σώζονται λείψανα και από αυτό πήρε το όνομα η περιοχή. Σήμερα, στο τζαμί λειτουργεί χριστιανικός ναός προς τιμή του Αγίου Ιωάννη του Ρώσου.

5. Ο Γέρικος Πλάτανος του Αλή Πασά Τεπελενλή

Στην αριστερή όχθη του Ασπροπόταμου, όπως ονομάζεται αλλιώς ο ποταμός Άραχθος, ελάχιστα μέτρα από το σημείο που βρίσκεται η πρώτη κρυφή, χτιστή μέσα στη γη, καμάρα του θρυλικού Γεφυριού της Άρτας, στέκει αγέρωχος και επιβλητικός

ο Πλάτανος της Άρτας ή αλλιώς ο Πλάτανος του Αλή Πασά. Πρόκειται για έναν υπεραιώνιο πλατάνο. Ο πλατάνος πήρε το όνομά του από τον Αλή Πασά των Ιωαννίνων, ο οποίος σύμφωνα με τους τοπικούς θρύλους καθόταν κάτω από τη σκιά του.

Ο Αλή Πασάς εκεί επιτηρούσε το κρέμασμα των ξεροκέφαλων γκιαούρηδων, που τολμούσαν να σηκώσουν κεφάλι στην εξουσία του. Ο Πλάτανος της Άρτας έχει

ανακηρυχτεί διατηρητέο μνημείο της φύσης από το 1976. Το πανέμορφο πυκνό φύλλωμά του εκτείνεται σε περισσότερο από 200 τ.μ. σχηματίζοντας μια παχιά σκιά για όσους κάθονται από κάτω και πίνοντας τον καφέ τους απολαμβάνουν τη θέα του Γεφυριού και το κελάρυσμα του ποταμού Αράχθου που κυλάει από κάτω.

Πάρα πολλά από τα τεράστια σε μέγεθος κλαδιά του έχουν υποστυλώματα. Ο κορμός του πλατάνου είναι τόσο μεγάλος, όπου για να τον αγκαλιάσουν χρειάζονται 8 - 10 ενήλικες. Οι Αρτινοί τον φροντίζουν σαν τα μάτια τους καθώς τα τελευταία χρόνια έχουν κατασκευάσει γύρω από το θεόρατο κορμό του, ένα κιγκλίδωμα για να αποθαρρύνονται τα πιτσιρίκια από το να μπαίνουν στο εσωτερικό του και να σκαρφαλώνουν στον κορμό του και στα κλαδιά του. Η ιστορία του Πλάτανου της Άρτας, που είναι από τους παλαιότερους και ομορφότερους στην Ελλάδα, έχει γίνει και δημοτικό τραγούδι, κλέφτικο και ακόμα τραγουδιέται στα πανηγύρια και στις χαρές στα αρτινά χωριά.

6. Ο Ναός του Αϊ Μάρκου

Ένας μικρός αξιόλογος ναός στην ανατολική είσοδο του κέντρου της πόλης της Άρτας. Κτίστηκε το 1770, στη θέση παλαιότερου ναού, ο οποίος κάηκε το 1629 από τον Γκιαούρ Μπέη Γερακάρη, σύμφωνα με το Σεραφείμ το Βυζάντιο. Είναι μονόκλιτη ξυλόστεγη βασιλική, με καλής τέχνης τοιχογραφίες και ενδιαφέρουσα γραπτή επιγραφή πάνω από τη θύρα της εισόδου. Το δάπεδο αποτελείται από τις μεγάλες πέτρες, προερχόμενες ίσως από το εκεί κοντά τοίχος της Αρχαίας Αμβρακίας.

7. Η Μονή Σέλτσου (Πηγές)

Βρίσκεται στην ανατολική πλευρά του Νομού, σε αρκετή απόσταση απ' το χωριό Πηγές, σκαρφαλωμένο στην πλαγιά μιας απόκρημνης παραφυάδας των Τζουμέρκων. Απ' τα κτίσματα του παλιού μοναστηριού σώζεται ο ναός μόνο ακέραιος και γύρω του ερειπωμένα κελιά του 18^{ου} αιώνα, απ' τα οποία ένα αναστηλώθηκε πρόσφατα και άλλα ανακατασκευάζονται τώρα. Ο ναός είναι αφιερωμένος στην Κοίμηση της Θεοτόκου, αλλά πανηγυρίζει στις 23 Αυγούστου, είναι δε μετόχι της μονής Ροβελίστας. Ιδρύθηκε το 1697, οπότε έγιναν οι τοιχογραφίες και το τέμπλο.

Εκείνο που έκανε ξακουστό το μοναστήρι του Σέλτσου δεν είναι τόσο η αισθητική και καλλιτεχνική του αξία, όσο η ιστορία του γιατί εκεί παίχτηκε η τελευταία πράξη του δράματος των διωγμένων απ' τις πατρογονικές τους εστίες Σουλιωτών. Στο μοναστήρι κλείστηκαν το 1804, πάνω από χίλιοι Σουλιώτες, τόσο αγωνιστές, όσο και γυναικόπαιδα με αρχηγό τον Κίτσο Μπότσαρη, για να γλιτώσουν

απ' τη μανία των Τουρκοαλβανών του Αλή πασά. Στις 23 Απριλίου, μετά από τρίμηνη πολιορκία από πολλαπλάσιους εχθρούς, κυριεύτηκε με προδοσία το μοναστήρι. Κατά την ηρωική έξοδο που επιχείρησαν οι Σουλιώτες, σώθηκαν απ' τη σφαγή μόνο εξήντα πέντε, περί τους διακόσιους, όμως αμάχους κυρίως γυναικόπαιδα, για να μην πέσουν στα χέρια των βαρβάρων, προτίμησαν να γκρεμιστούν σε βάραθρο 300 μέτρων αναδεικνύοντας έτσι, τον τόπο εκείνο σε εθνικό θυσιαστήριο ανάλογο ή και υπέρτερο εκείνου του Ζαλόγγου.

8. Ο Άγιος Ονούφριος (Κορωνησία)

Λίγα μέτρα ανατολικά του ναού της Παναγίας της Κορωνησίας τώρα υπάρχει το παρεκκλήσιο του Αγίου Ονούφριου. Πρόκειται για πολύ μικρή θολωτή βασιλική της οποίας τα αετώματα στην ανατολική και δυτική πλευρά υπερυψώνονται πολύ απ' τη

δίκλινη κεραμωτή στέγη για λόγους αισθητικής. Ως προς το χρόνο κατασκευής του παρεκκλησίου δεν γνωρίζουμε αν το ίδρυσε ο ίδιος ο Όσιος Ονούφριος ή αν πρόκειται για παλαιότερο κτίσμα, το οποίο επειδή συνδέθηκε με τη ζωή του Οσίου πήρε και το όνομά του.

9. Η Μονή Χρυσοσπηλιώτισσας (Γουριανά)

Βρίσκεται σε μια επιβλητική αλλά και υποβλητική τοποθεσία στη θέση Τζιούμα κοντά στο χωριό Γουριανά των Τζουμέρκων. Είναι ένα μετόχι της μονής Θεοτοκιού και τιμάται στη μνήμη της Γέννησης της Θεοτόκου. Ονομάστηκε έτσι, γιατί σε σπηλιά που υπάρχει στον περίβολο του ναού βρέθηκε κατά την παράδοση χρυσή εικόνα της Παναγίας, η οποία δυστυχώς σήμερα δεν σώζεται. Πρόκειται για μονόκλιτη σταυρεπίστεγη θολωτή βασιλική με τρούλο στην οποία προστέθηκε αργότερα ξυλόστεγος νάρθηκας. Απ' τα κειμήλια της μονής σημαντικότερα είναι μερικά

λειτουργικά βιβλία, ένα Άγιο Ποτήριο και μία λειψανοθήκη. Ο ναός πήρε τη σημερινή του μορφή το 1663, όταν πιθανόν ανακαινίσθηκε εκ βάθρων ο παλαιότερος ναός που είχε κτιστεί τον 11^ο αιώνα. Οι τοιχογραφίες και το ξυλόγλυπτο τέμπλο του ναού χρονολογούνται το 1801.

10. Η Μονή Αγίου Γεωργίου (Βουργαρέλι)

Το μοναστήρι ιδρύθηκε στις αρχές του 18^{ου} αιώνα και σήμερα σώζεται σε άριστη κατάσταση, ο δε ναός είναι κατάγραφος από τοιχογραφίες του 1714. Είναι η κορώνα του Βουργαρελίου στο βόρειο άκρο του χωριού και ένα απ' τα σημαντικότερα αξιοθέατα

των Τζουμέρκων. Είναι μονόκλιτη θολωτή βασιλική με οκταγωνικό τρούλο και καμαροσκέπαστο νάρθηκα. Το ξυλόγλυπτο τέμπλο είναι επίσης του 18^{ου} αιώνα και στολίζεται με ανάγλυφες παραστάσεις πτηνών και φυτών. Ναός και κελιά σώζονται σε άριστη κατάσταση.

Όμως, και αυτό το μοναστήρι έχει τη δική του συμβολή στην εθνική μας ιστορία. Σ' αυτό, κατά την παράδοση, συγκεντρώθηκαν οι οπλαρχηγοί των Τζουμέρκων και Ραδοβυζίων Γεώργιος Καραϊσκάκης, Γώγος Μπακόλας, Κουτελίδας, Ίσκος, Ράγγος, Κουτσουνίκας και άλλοι με τα παλικάρια τους, και ύψωσαν τη σημαία της επανάστασης του 1821 κάτω απ' τις ευλογίες του ηγούμενου της μονής, Χριστοφόρου. Έτσι, το μοναστήρι του Αγίου Γεωργίου στο Βουργαρέλι έγινε η Αγία Λαύρα της Ηπείρου.

11. Η Μονή Κοιμήσεως της Θεοτόκου (Σκουληκαριά)

Πρόκειται για ένα ερειπωμένο μοναστήρι του οποίου ο ναός σώζεται ακέραιος. Το αρχικό μοναστήρι καταστράφηκε το 1854 από τους Τούρκους και οικοδομήθηκε ξανά το 1867. Ο ναός είναι τρίκλιτη θολωτή βασιλική με μικρό τρούλο, ανατολικά δε καταλήγει σε πεντάπλευρη αψίδα.

Εκείνο που έκανε ξακουστό το μοναστήρι είναι ότι σ' αυτό γεννήθηκε ένας από τους ενδοξότερους και πιο γνωστούς ήρωες της επανάστασης του 1821, ο ήρωας Γεώργιος Καραϊσκάκης. Στις μέρες μας, σώζεται μισογκρεμισμένο το κελί, όπου η καλογριά Ζωίτσα Ντιμισκή τον γέννησε το

1782 και για ν' αποφύγει το σκάνδαλο και την οργή των συγγενών της κατέφυγε με το παιδί της στο Μαυρομάτι της Καρδίτσας, γεγονός που δημιούργησε την λανθασμένη άποψη ότι ο ήρωας γεννήθηκε εκεί. Σήμερα, κακώς το Μαυρομάτι διεκδικεί, κι ως ένα βαθμό κατάφερε να ιδιοποιηθεί, τον τίτλο της γενέτειρας του Καραϊσκάκη. Οι "δάφνες" ανήκουν στη Σκουληκαριά Άρτας και στο άγνωστο ως τότε μοναστήρι της, του οποίου η σημασία έτσι, προσλαμβάνει εθνικές διαστάσεις.

12. Η Μονή της Αγίας Αικατερίνης (Καταρράκτης)

Σήμερα, η Ιερά Μονή Αγίας Αικατερίνης έχει κηρυχθεί ως ιστορικό διατηρητέο μνημείο. Βρίσκεται σε μικρή απόσταση από το χωριό Καταρράκτης της Άρτας, πάνω σε έναν κατάφυτο λόφο. Είναι ένας πλακοσκεπαστος ναός τρίκλιτης θολωτής βασιλικής χωρίς τρούλο, αλλά με ενσωματωμένο

κωδωνοστάσιο. Ξεχωρίζουν για την τέχνη τους το ξυλόγλυπτο τέμπλο και η μεγάλη εικόνα της Αγίας Αικατερίνης με επίχρσο ανάγλυφο επικάλυμμα. Το καθολικό της μονής είναι βασιλική με έξοχες τοιχογραφίες και διατηρείται μέχρι σήμερα σε πολύ καλή κατάσταση. Σύμφωνα με κτητορική επιγραφή χτίστηκε το 1857, όμως ο Μητροπολίτης Άρτας Σεραφείμ Ξενόπουλος θεωρεί, με βάση τουρκικά έγγραφα, ότι χτίστηκε 150 χρόνια νωρίτερα από αυτήν την ημερομηνία και ότι στην πραγματικότητα πρόκειται για ριζική ανακαίνιση του παλαιότερου ναού που βρισκόταν στη θέση αυτή. Το 1860, η μονή συγχωνεύθηκε με το μοναστήρι του Αγίου Χριστοφόρου που βρίσκεται στο Γραικικό.

13. Η Παναγία της Ροβέλιστας (Άνω Καλεντίνη)

Η Παναγία η Ροβέλιστα είναι η «Κυρά» της ορεινής Άρτας και το κατ' εξοχήν σήμερα μοναστικό προσκύνημα του Νομού. Βρίσκεται 30 χιλιόμετρα ανατολικά της πόλης της Άρτας "φυτεμένο" στη μέση δασώδους ερημικής βουνοπλαγιάς στην περιοχή του Βελεντζικού,

όπου φτάνει κανείς από την παράκαμψη του δρόμου Άρτας - Καρδίτσας, λίγο πριν την Άνω Καλεντίνη. Η Ιερά Μονή ανάγει την ίδρυσή της ως ανδρικό μοναστήρι στον 10^ο αιώνα, η δε θαυματουργή εικόνα της Παναγίας Βρεφοκρατούσας, γνωστής και ως «Μοσχοβίτισσας», προέρχεται πιθανώς από τη Μόσχα. Αρχικά, το μοναστήρι χρησιμοποιήθηκε ως καταφύγιο, αλλά και ορμητήριο του Γ. Καραϊσκάκη και άλλων αγωνιστών κατά τους εθνικούς αγώνες. Οι Τούρκοι, επειδή ενοχλήθηκαν απ' αυτό εγκατέστησαν στη μονή μόνιμο απόσπασμα από 30 άνδρες, τους οποίους κατέσφαξαν οι επαναστάτες το 1854. Ο τούρκικος στρατός για εκδίκηση κατέστρεψε ολοκληρωτικά το μοναστήρι. Χάρη στην αυτοθυσία των μοναχών σώθηκε η ασημοστόλιστη εικόνα της Παναγίας. Το 1856, ξαναχτίστηκαν τα κελιά καθώς και ο ναός, μονόκλιτη σταυρεπίστεγη θολωτή βασιλική με τρούλο και χορούς. Αυτός ο ναός, επειδή είχε υποστεί ρωγμές απ' τους σεισμούς, κατεδαφίστηκε το 1976 και στη θέση του ανεγέρθηκε ο νέος ναός, που υπάρχει έως και σήμερα.

5.2 Αμβρακικός Κόλπος

Ο Αμβρακικός Κόλπος είναι ένας από τους πιο μεγάλους κλειστούς κόλπους της Ελλάδας. Ωστόσο, αξίζει να τονιστεί ότι κηρύχθηκε Εθνικό Πάρκο η βορειότερη περιοχή του Αμβρακικού Κόλπου από το 2008. Ο κόλπος οφείλει το όνομά του στην Αρχαία Αμβρακία, μια μικρή πόλη που είχε κτιστεί κοντά στον ποταμό Άραχθο, στη θέση, που βρίσκεται σήμερα η πόλη της Άρτας. Ο Αμβρακικός Κόλπος σήμερα, οριοθετείται μεταξύ των νομών Αιτωλοακαρνανίας, Άρτας και Πρέβεζας. Αποτελεί το βορειότερο μεγαλύτερο κόλπο της Δυτικής Ελλάδας καθώς εκτείνεται σε περίπου

405 τ.χλμ. Η είσοδός του βρίσκεται στο πέρασμα μεταξύ του Ακτίου, από την πλευρά της Αιτωλοακαρνανίας και της Πρέβεζας. Παράλληλα, στην είσοδο του κόλπου έγινε η κατασκευή μιας πολύ σημαντικής για την περιοχή υποθαλάσσιας σήραγγας, που συνδέει το Άκτιο με την Πρέβεζα και που δόθηκε στην κυκλοφορία το 2002.

Ο σχεδόν κλεισμένος από όλες τις μεριές αυτός κόλπος παρουσιάζει ακτές οι οποίες πλαισιώνονται από διάσπαρτους υγρότοπους και συγκεντρώνουν τουλάχιστον είκοσι αυτόνομες λιμνοθάλασσες, περισσότερες από οποιοδήποτε άλλο μέρος της Ελλάδας. (Ορνιθολογική Εταιρεία, 2005) Οι πιο μεγάλες λιμνοθάλασσες είναι η Λογαρού, η Τσουκαλιό, η Ροδιά και το Μάζωμα, που καλύπτουν συνολικά έκταση 70 τ.χλμ. Καθεμία από αυτές έχει τη δική της φυσιογνωμία και σε όλες υπάρχει διαχωρισμός από τη θάλασσα με λουρονησίδες. Οι τελευταίες έχουν αμμοθινικό υπόστρωμα και στην Τσουκαλιό εντοπίζουμε και κελύφη δίθυρων μαλακίων (μύδια, στρείδια, χτένια - κασοπάνδες), τα οποία με τη σειρά τους βοηθούν, έτσι ώστε να δημιουργηθούν μοναδικές ολόλευκες οστρακοπαραλίες. Τα υδάτινα συστήματα του Αμβρακικού προκαλούν τη δημιουργία μιας σύνθετης περιοχής υγροτόπων, από τις μεγαλύτερες της σημερινής μεσογειακής Ευρώπης, ενώ οι υγροτοπικοί βιότοποι καλύπτουν περιοχή 250 τ.χλμ. Οι περισσότερο εκτενείς λιμνοθάλασσες και αλμυρά έλη βρίσκονται στις βόρειες ακτές του κόλπου, όπου αναπτύσσεται και το διπλό δέλτα των ποταμών Λούρου και Αράχθου.

Στον Αμβρακικό Κόλπο χύνουν τα νερά τους δύο σχετικά μεγάλα ποτάμια ο Λούρος και ο Άραχθος, μεταφέροντας μαζί με τα άφθονα νερά τους τεράστιες και σημαντικές ποσότητες φερτών υλικών. Η συμβολή των δύο αυτών ποταμών είναι σημαντικότερη καθώς σχηματίζουν ενός εξαιρετικά πολύπλοκο, όσο και μοναδικό, για τα ελληνικά δεδομένα, υδροτοπικό σύστημα περίπου 220.000 στρεμμάτων. Πιο συγκεκριμένα, στο σύστημα περιλαμβάνονται μεγάλες και μικρές λιμνοθάλασσες, μακρόστενες χαμηλές λουρονησίδες, παραποτάμιες ζώνες, δέλτα ποταμών, αλμυρούς βάλτους και γλυκόβαλτους, εκτεταμένους καλαμιώνες, υγρολίβαδα και αλίπεδα.

Ο Αμβρακικός με τους υδροβιότοπούς του αποτελεί ένα μοναδικό, ξεχωριστό, οικολογικό τοπίο ιδανικό για καταφύγιο με τεράστια συμβολή στην ανάπτυξη πλούσιας ορνιθοπανίδας και ιχθυοπανίδας. Έχουν καταγραφεί πάνω από

160 είδη πουλιών, που επισκέπτονται τον κόλπο κυρίως το χειμώνα από το βορρά ή για την ανοιξιάτικη αναπαραγωγή φθάνοντας από την Αφρική. Στις παραπάνω τρεις μεγαλύτερες λιμνοθάλασσες ξεχειμωνιάζει το 20 - 30% των πουλιών που έρχονται στην Ελλάδα. Από τα σημαντικότερα πουλιά είναι ο αργυροπελεκάνος, ένα από τα μεγαλύτερα πουλιά της Μεσογείου, που τον συναντάει κανείς μόνο στις Πρέσπες και στον Αμβρακικό. Ακόμη, εξίσου ξεχωριστά πουλιά που υπάρχουν στον κόλπο είναι: η χαλκόκοτα, η οποία έρχεται την άνοιξη από την Αφρική, η αγριόχηννα, ο ασημόγλαρος, η βαρβακίνα, ο λευκοτσικνιάς και πολλά άλλα ακόμη.

Παράλληλα, με την οικολογία ο Αμβρακικός είναι σημαντικός και για την αλιεία. Οι λιμνοθάλασσες του κόλπου παρουσιάζουν πολύ μεγάλη βιολογική ποικιλότητα και παραγωγικότητα, λειτουργούν δηλαδή, ως φυσικά εκτροφεία ψαριών. Σήμερα, η επιβίωση των ανθρώπων στις παράκτιες πόλεις και στα χωριά εξαρτάται να στηρίζεται στην αλιεία του κόλπου, των λιμνοθαλασσών και των εσωτερικών υδάτων. Ενδεικτικά, αναφέρεται ότι στο δέλτα του Άραχθου μπορεί

κανείς να ψαρέψει λαυράκια, κεφαλόπουλα, μουρμούρια, καλκάνια, τσιπούρες, γλώσσες, χέλια και γάμπαρες. Στα φυσικά ανοίγματα που βρίσκονται στις λουρνησίδες και τα οποία επιτρέπουν την σύνδεση των λιμνοθαλασσών με τη θάλασσα, οι ψαράδες του Αμβρακικού έχουν εγκαταστήσει τα λεγόμενα "ιβάρια" ή "διβάρια".

Εκτός από τα αλιεύματα, ιδιαίτερο ενδιαφέρον παρουσιάζει η ύπαρξη στην περιοχή μιας ειδικής κατηγορίας δελφινιών, τα ρηνοδέλφια (*Tursiops Truncates*) που είναι θαλάσσιο θηλαστικό μικρού σχετικά μεγέθους με πνεύμονες, της τάξης των κητωδών. Πρέπει να τονιστεί ότι, είναι πολύ έξυπνα ζώα και έρχονται σε επαφή με τους ψαράδες του κόλπου. Σχηματίζουν μικρές ομάδες και αποτελούν έναν τοπικό πληθυσμό, χωρίς ιδιαίτερες επαφές με τους πληθυσμούς μεγαλύτερων δελφινιών της Μεσογείου.

Ακόμη, η εντατική αλιεία στην περιοχή γνώρισε μεγάλη αλλά και σημαντικότερη ανάπτυξη και εξέλιξη μετά τη δεκαετία του 1960 και τις επιδοτήσεις για ιχθυοκαλλιέργειες το 1990. Από τη θάλασσα ψαρεύονται γαρίδες, κουτσομούρες, λαυράκια, γλώσσες, μελανούρια, συναγρίδες,

ροφούς, χάβαρα, χτένια και πίνες. Σημαντικό επίσης, είναι ότι από τους θηλυκούς κεφάλους κατασκευάζεται το γνωστό από τη ρωμαϊκή εποχή αυγοτάραχο του Αμβρακικού, ενώ τα ψημένα στα κάρβουνα πετάλια θεωρούνται από τους πιο γευστικούς μεζέδες. Συνολικά, στον Αμβρακικό ζουν και αναπαράγονται τουλάχιστον 33 είδη ψαριών, ενώ αλιεύονται περίπου 15 ακόμα είδη.

Σήμερα, στην περιοχή δραστηριοποιούνται περίπου 600 επαγγελματικά σκάφη (διχτυάρικα, παραγαδιάρικα), που ψαρεύουν στην ευρύτερη περιοχή περίπου 2.800 τ.μ. Το 1989, άρχισε η λειτουργία των πρώτων μονάδων πάχυνσης τσιπούρας - λαυρακιού σε ιχθυοκλωβούς στην Πωγωνίτσα του Νομού Πρέβεζας. Στις μέρες μας, στον κόλπο υπάρχουν 18 μονάδες με δυναμικότητα παραγωγής πιο μεγάλη από 5.000 τόνους τσιπούρας - λαυρακιού και 3 ιχθυογεννητικοί σταθμοί για τσιπούρα - λαυράκι.

Συνολικά, στον Αμβρακικό Κόλπο λειτουργούν και 5 μονάδες καλλιέργειας οστράκων δυναμικότητας 1.360 τόνων, ενώ στο εσωτερικό του Νομού λειτουργούν 6 μονάδες πεστροφοκαλλιέργειας δυναμικότητας 1.150 τόνων. Οι ιχθυοκαλλιέργειες με εκτροφές τσιπούρας και λαυρακιού που δραστηριοποιούνται στον Αμβρακικό Κόλπο εξάγουν την παραγωγή τους σε ποσοστό 80% σε περιοχές κυρίως της Κεντρικής και Νότιας Ιταλίας, συνεχίζοντας έτσι την παράδοση στις εξαγωγές.

Ακόμη, στην ανατολική πλευρά του Αμβρακικού συναντάμε την Κόπραινα, προπολεμικό επίνειο και παλιό λιμάνι της Άρτας. Η Κόπραινα έπαιξε σημαντικό ρόλο ως σταθμός μεταφορών και επικοινωνίας με την υπόλοιπη Ελλάδα, αλλά υπήρξε επίσης παραθαλάσσιο μέρος παρουσιάζοντας κοσμική ζωή κατά την περίοδο των θερινών μηνών. Υπήρχαν εγκαταστάσεις, όπως το τελωνείο, η αποβάθρα, τα γραφεία πρακτόρων και λιμενεργατών, το καφενείο, το εστιατόριο, το ξενοδοχείο και ο αστυνομικός σταθμός που μαρτυρούν την ανάπτυξη που είχε κάποτε η περιοχή. Με την ανάπτυξη των χερσαίων συγκοινωνιών το μέρος εγκαταλείφθηκε σιγά - σιγά, όμως τα κτίρια αυτά σώζονται, ανακαινίστηκαν και μεταφέρουν τον επισκέπτη στο κλίμα της περασμένης αυτής εποχής.

Σήμερα, στεγάζεται εκεί το Κέντρο Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης Αράχθου, το οποίο ιδρύθηκε τον Ιούλιο του 2002 από το Υπουργείο Παιδείας και άρχισε να λειτουργεί από το Σεπτέμβριο του 2003. Επίσης, συνεργάζεται με ερευνητές -

επιστήμονες, την Ορνιθολογική Εταιρεία και με πολλά σχολεία. Τα τελευταία χρόνια με τις δραστηριότητές του έχει επιτύχει τη συμμετοχή σε ευρωπαϊκά προγράμματα, σε ειδικές εκδηλώσεις και σε εκπαιδευτικά σεμινάρια. Διαθέτει αίθουσα προβολών, όπου προβάλλονται θέματα σχετικά με την περιβαλλοντική εκπαίδευση, έτσι ώστε ο επισκέπτης να αποκομίσει οικολογική συνείδηση και περιβαλλοντική ευθύνη.

Στις μέρες μας, στο οίκημα του παλιού τελωνείου στεγάζεται το Μουσείο Φυσικής Ιστορίας που διαθέτει χάρτες του Αμβρακικού, αεροφωτογραφίες καθώς και πίνακες με τις κλιματολογικές συνθήκες της περιοχής. Υπάρχουν χάρτες της Ελλάδας όπου επισημαίνονται οι Εθνικοί Δρυμοί, οι υγρότοποι και τα θαλάσσια πάρκα. Παράλληλα, δίνονται πληροφορίες για τα πλάσματα που συναντάει κανείς στον Αμβρακικό Κόλπο, όπως τα δελφίνια, τις θαλάσσιες χελώνες και τα διάφορα είδη πουλιών. Στο ίδιο κτίριο λειτουργεί το Μουσείο Αλιείας, το οποίο περατώθηκε το 1999. Δίνεται η δυνατότητα στους επισκέπτες να δουν από κοντά ξύλινες κατασκευές πλοίων, όπως το Γατζάο, οι μαούνες, τα τρεχαντήρια, οι πεζότρατες και το σήμα κατατεθέν των βαλτότοπων του Αμβρακικού Κόλπου τα πριάρια.

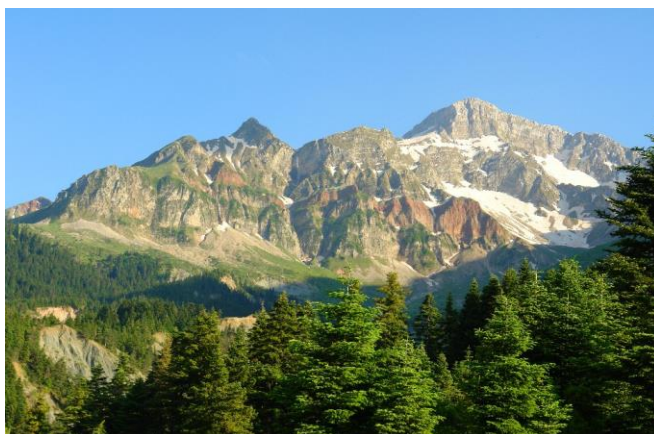
5.3 Τζουμέρκα

Άγριο και δυσπρόσιτο τοπίο που από μακριά φαντάζει παραμυθένιο και από κοντά επιβλητικό, τα Τζουμέρκα είναι μια από τις τελευταίες περιοχές, που δεν έχουν ακόμα υποκύψει στην τεχνολογία και την υπερανάπτυξη. Η φύση ζει στο δικό της ήρεμο ρυθμό εναλλαγής των εποχών και λέξεις, όπως δέος και θαυμασμός δεν επαρκούν για να περιγράψει κανείς τη μεγαλειότητά της. Τα Τζουμέρκα ή Αθαμανικά Όρη αποτελούν έναν από τους μεγαλύτερους ορεινούς όγκους της Ελλάδας, ο οποίος αναπτύσσεται ανάμεσα στην Ήπειρο και τη Θεσσαλία. Αυτός ο επιβλητικός ορεινός όγκος είναι τμήμα κατ' ουσίαν της ευρύτερης οροσειράς της Πίνδου. Οφείλουν την ονομασία τους στο γιο του Αιόλου, τον Αθάμαντα, το μυθικό βασιλιά των Μινυών του Ορχομενού της Βοιωτίας, ο οποίος κατέφυγε εκεί μετά την εκθρόνισή του και ίδρυσε το βασίλειο των Αθαμάνων.

5.3.1 Τα Ορεινά Χωριά

Τα χωριά των Τζουμέρκων βρίσκονται στην Κεντρική Πίνδο, ανάμεσα από δύο ποτάμια, τον Άραχθο και τον Αχελώο. Τα χωριά αυτά είναι κτισμένα ανάμεσα σε κατακόρυφους γκρεμούς, σε φαράγγια, σε χαράδρες και γύρω τους έχουν πλούσια πυκνή βλάστηση. Όλα τα χωριά βρίσκονται μεταξύ των νομών Ιωαννίνων και Άρτας και περιλαμβάνονται στα διοικητικά όρια δύο Δήμων. Ο Δήμος Κεντρικών Τζουμέρκων στο Νομό Άρτας και ο Δήμος Βορείων Τζουμέρκων στο Νομό Ιωαννίνων. Οι δύο αυτοί Δήμοι έχουν συνολική έκταση 750 τετραγωνικά χιλιόμετρα.

Τα σημαντικότερα χωριά των Τζουμέρκων είναι τα «κοσμοπολίτικα» Πράμαντα και τα «αδερφάκια» Συρράκο και Καλαρρύτες, όμως και τα τρία ανήκουν στην Περιφερειακή Ενότητα Ιωαννίνων. Στο Νομό Άρτας υπάγονται τα χωριά που

βρίσκονται στο Δήμο Κεντρικών Τζουμέρκων. Τα μεγαλύτερα και τα πιο πυκνοκατοικημένα είναι το Βουργαρέλι, τα Θεοδώριανα, το Αθαμάνιο, η Άγναντα, ο Καταρράκτης και οι Μελισσουργοί.

Παλιοί οικισμοί, κοινότητες και μεγάλα χωριά που ανήκουν στο Δήμο Κεντρικών Τζουμέρκων είναι στο σύνολό τους 96, όμως πολλά από αυτά είναι δυστυχώς ακατοίκητα. Σήμερα, σύμφωνα με την τελευταία απογραφή που έγινε το 2011, ο μόνιμος πληθυσμός του Δήμου Κεντρικών Τζουμέρκων είναι 6.230 κάτοικοι. Τα πανέμορφα χωριά σφύζουν από ζωή τους καλοκαιρινούς μήνες καθώς οι άνθρωποι που μένουν μόνιμα στις μεγαλουπόλεις, τις εγκαταλείπουν για να επισκεφτούν τις ιδιαίτερες πατρίδες τους, δηλαδή τα χωριά τους. Οι άνθρωποι που κατάγονται από τα χωριά των Τζουμέρκων δύσκολα ξεχνούν τον τόπο τους και με την πρώτη ευκαιρία επιστρέφουν σε αυτά για να ξεκουραστούν, να χαλαρώσουν και να ξεφύγουν από τις καθημερινές τους υποχρεώσεις.

Στα πιο πολλά χωριά υπάρχουν παρθένα δάση με έλατα καθώς και άφθονα τρεχούμενα νερά. Υπάρχουν παντού μικρά δάση συνήθως με βελανιδιές, κουμαριές, δάφνες, φράξους, πουρνάρια, κοκορεβιθιές και κουτσουπιές

και ανάμεσά τους απλώνονται οι πανέμορφοι παραδοσιακοί οικισμοί, δηλαδή τα χωριά των Τζουμέρκων. Ιτιές, πλατάνια, σκλήθρα συνθέτουν το μωσαϊκό των παρόχθιων οικοσυστημάτων και βρίσκονται σε χωριά με χαμηλό κυρίως υψόμετρο.

Η περιοχή των Τζουμέρκων αποτελεί πόλο έλξης για τους φυσιολάτρες καθώς οι φυσικές ομορφιές του τόπου είναι άπειρες. Λόφοι, καταρράκτες, ρυάκια, ρέματα, δάση είναι σίγουρο ότι θα συναντήσει ο κάθε επισκέπτης καθώς θα ξεκινήσει τη διαδρομή του για τα υπέροχα χωριά των Τζουμέρκων. Κάθε χωριό έχει τη δική του ιστορία που χάνεται στα βάθη των αιώνων, τις παραδόσεις, τους θρύλους αλλά και πολλά αξιοθέατα. Παλιά κτίρια, μνημεία, γεφύρια, εκκλησίες, μοναστήρια και ιστορικές τοποθεσίες μαρτυρούν την πολιτισμική κληρονομιά του τόπου.

5.3.2 Το Δασικό Χωριό

Το Δασικό Χωριό βρίσκεται στις δυτικές πλαγιές των Τζουμέρκων, σε υψόμετρο 920 μ., στη Θέση «Κέδρος» της περιφέρειας του Δ.Δ. Καταρράκτη του Δήμου Κεντρικών Τζουμέρκων. Η απόσταση του από την πόλη της Άρτας είναι 64 χλμ. Ιδρύθηκε με δαπάνες του Ελληνικού Δημοσίου στο πλαίσιο της πολιτικής για την ανάπτυξη, της ορεινής υπαίθρου, της περιοχής των Τζουμέρκων και το κόστος του ανήλθε σε 5.000.000 €.

Είναι ένας τουριστικός οικισμός από 20 ξύλινα σπίτια, που εκτείνεται σε μια καταπράσινη έκταση 45 στρεμμάτων κοντά στο χωριό Καταρράκτης. Οι κατοικίες του και τα άλλα κτίρια κατασκευάστηκαν από επιλεγμένο ξύλο.

Συνολικά υπάρχουν:

- 8 κατοικίες, των 2 δωματίων 48 τ.μ. η κάθε μια.

- 12 κατοικίες, των 3 δωματίων 72 τ.μ. η κάθε μια.
- 3 αποθήκες, των 36 τ.μ. η κάθε μια.
- 1 κτίριο, που λειτουργεί ως εστιατόριο.
- 1 κτίριο, που λειτουργεί η διεύθυνση, η reception και περιλαμβάνει επίσης αίθουσα πολλαπλών χρήσεων.

Όλα τα σπίτια είναι πλήρως εξοπλισμένα και αυτάρκη, με κεντρική θέρμανση, τζάκι, άνετους και ευχάριστους χώρους, μπάνιο και δική τους κουζίνα. Ο υπαίθριος χώρος είναι όμορφα διαμορφωμένος με πλακόστρωτα δρομάκια και δενδρύλλια. Το δασικό χωριό έχει περίφραξη από ξύλο, που καταλαμβάνει έκταση 45 στρεμμάτων. Η βλάστηση της περιοχής είναι εξαιρετική. Με ορμητήριο το Δασικό Χωριό «Κέδρος» ο επισκέπτης μπορεί να ανακαλύψει τις ομορφιές της γύρω περιοχής και να ψυχαγωγηθεί με δραστηριότητες της φύσης, όπως τοξοβολία, ιππασία και πεζοπορία.

5.3.3 Οι Καταρράκτες στα Θεοδώριανα

Οι Καταρράκτες στα Θεοδώριανα βρίσκονται στο χωριό Θεοδώριανα Άρτας. Το χωριό ανήκει στο Νομό Άρτας και είναι ένα από τα μεγαλύτερα και πιο πυκνοκατοικημένα χωριά. Είναι χτισμένο σε πλαγιά των ανατολικών Τζουμέρκων και έχει υψόμετρο 950 μέτρα, ενώ απέχει από την πόλη της Άρτας 80 χλμ. Το όνομά του προέρχεται από την Αρχαία Αθαμανική πόλη «Θεοδωρία», όπως δείχνουν ευρήματα που βρέθηκαν στη θέση «Σελιό».

Το σημαντικότερο αξιοθέατο λοιπόν της περιοχής είναι οι διπλοί καταρράκτες που σχηματίζονται στον ποταμό Άσπρη Γκούρα. Οι καταρράκτες αυτοί ονομάζονται Σούδα καθώς βρίσκονται στη θέση «Σούδα» του χωριού. Αξίζει να αναφερθεί ότι, είναι από τους

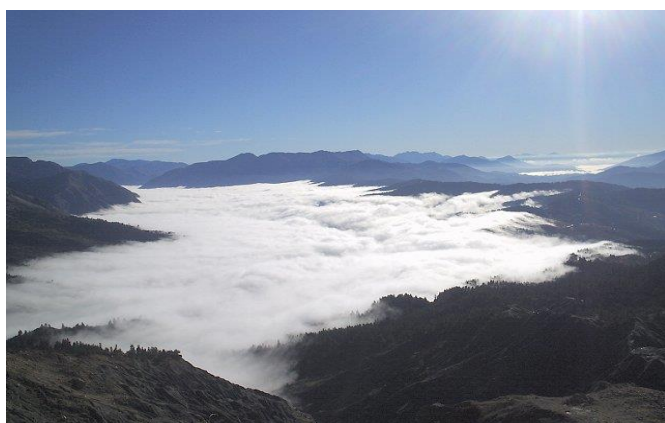
μεγαλύτερους της Ελλάδας καθώς φθάνουν σε ύψος τα 25 μέτρα. Οι καταρράκτες βρίσκονται έξω από το χωριό και μπορεί ο επισκέπτης να φτάσει εκεί μόνο από το

μονοπάτι που υπάρχει μέσα από το δάσος. Το μονοπάτι είναι σε πολλά σημεία λιθόστρωτο, ενώ σε κάποια άλλα σημεία υπάρχουν ξύλινες σκάλες για να βοηθήσουν να συνεχιστεί η πορεία των επισκεπτών, αλλά και των κατοίκων της περιοχής προς τους καταρράκτες.

Μέχρι το σημείο που πέφτει το νερό, χρειάζονται περίπου 20 λεπτά πεζοπορίας μέσα από το δάσος. Η διαδρομή είναι πανέμορφη ανάμεσα σε έλατα για να βρεθεί ο επισκέπτης σε λίγη ώρα μπροστά στο εκπληκτικό θέαμα των δύο καταρρακτών. Ο πρώτος καταρράκτης μοιάζει με σιντριβάνι που "μοιράζει" τα νερά του σχηματίζοντας πίδακες, ενώ ο δεύτερος είναι σαν μια μεγάλη γιγάντια υδρορροή γκρεμίζοντας απότομα τα νερά του από έναν μονοκόμματο βράχο. Κομψός και αέρινος ο πρώτος καταρράκτης, βίαιος και δωρικός ο δεύτερος. Η ποσότητα νερού που πέφτει από τους δύο καταρράκτες μαζί είναι 800 κυβικών μέτρων την ώρα.

5.3.4 Ο "Σταυρός" στα Θεοδώρανα

Η περιοχή "Σταυρός" στα Θεοδώρανα Άρτας είναι ένα ακόμη πανέμορφο τοπίο του χωριού που πραγματικά αξίζει κανείς να επισκεφτεί. Περίοπτη τοποθεσία ανάμεσα σε δύο μεγάλα κεφαλοχώρια το Αθαμάνιο και τα Θεοδώρανα με 1.400 μέτρα υψόμετρο. Ονομάστηκε "Σταυρός", διότι στα 1777 πέρασε από τα Θεοδώρανα ο Πατροκοσμάς και έστησε σύμφωνα με την παράδοση ένα ξύλινο σταυρό.

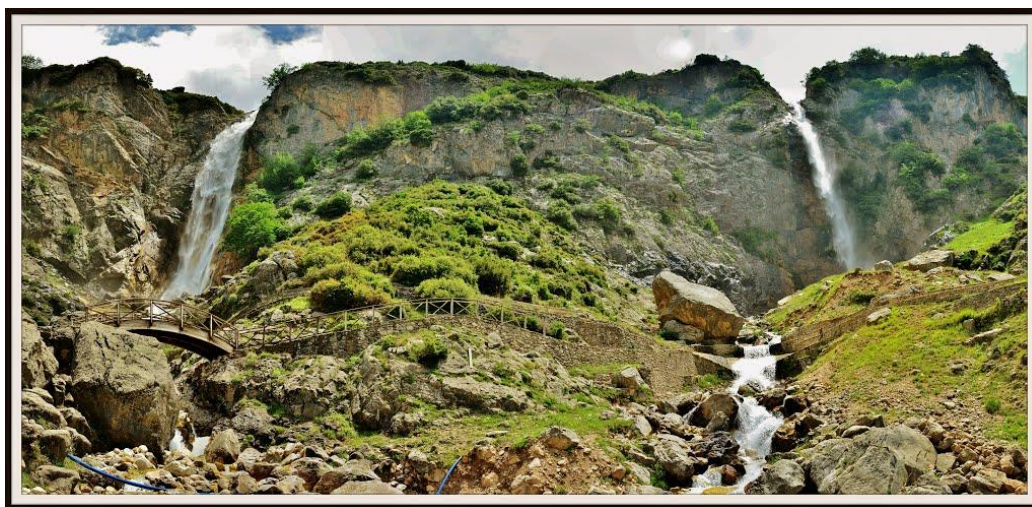
Η ιστορία καταγράφει ότι στην ίδια θέση στις αρχές Αυγούστου του 1821 έγινε μια σπουδαία νικηφόρα μάχη των Ελλήνων με τους Τούρκους. Πολύ αργότερα το 1883, οι Θεοδωριανίτες αντιστάθηκαν στο ίδιο σημείο με επιτυχία

στους τσιφλικάδες που είχαν αγοράσει την Κωστηλάτα από τους Τούρκους. Σήμερα, εκεί στον αυχένα του Σταυρού ο επισκέπτης μπορεί να επισκεφτεί τα μνημεία που έχουν στηθεί, αλλά κυρίως να χαρεί την υπέροχη θέα. Η θέα από αυτήν τη τοποθεσία είναι μοναδική. Τα Θεοδώρανα στο βάθος περιτριγυρισμένα απ' τα βουνά, ο Αχελώος, τα Χωριά των Τζουμέρκων, μακριά τα Άγραφα, χαμηλά ο Αμβρακικός

Κόλπος και φυσικά, η Άρτα όλα είναι στα "πόδια" του επισκέπτη. Το μάτι φθάνει μέχρι το Αυγό, τη Καρδίτσα και τις ψηλές βουνοκορφές της Θεσσαλίας.

5.3.5 Οι Καταρράκτες στον Καταρράκτη

Οι συγκεκριμένοι Καταρράκτες βρίσκονται στο ορεινό χωριό της Άρτας, Καταρράκτη που οφείλει το όνομά του σε αυτούς τους δύο δίδυμους καταρράκτες. Το χωριό έχει υψόμετρο 800 μ. και μόνιμο πληθυσμό 130 κατοίκους και οι καταρράκτες βρίσκονται έξω από το χωριό σε απόσταση 7 χλμ. στην περιοχή Σιώποτο.

Πρόκειται για δύο καταρράκτες ύψους 35 μέτρων. Οι καταρράκτες από το χωριό απέχουν περίπου 1 ώρα με πεζοπορία, ενώ γίνεται η πρόσβαση μέχρι ένα σημείο και με το αυτοκίνητο. Όσοι επιλέξουν να ανέβουν στους καταρράκτες με αυτοκίνητο θα σταματήσουν μπροστά από το τουριστικό περίπτερο που υπάρχει εκεί και αποτελεί ένα τέλειο μέρος αναψυχής και ξεκούρασης με εξαιρετική θέα. Από το σημείο εκείνο οι καταρράκτες απέχουν περίπου 150 μ. Ο μεγάλος καταρράκτης και ο μικρός καταρράκτης απέχουν επίσης 150 μ. ο ένας από τον άλλο και ενώνονται μεταξύ τους για να είναι εύκολη η πρόσβαση των επισκεπτών με ένα ξύλινο γεφυράκι. Το αξιοσημείωτο με αυτούς τους δύο καταρράκτες είναι ότι, έχουν νερό μόνο από τον Οκτώβριο μέχρι και τον Ιούνιο, ενώ τους θερμούς μήνες του καλοκαιριού είναι εντελώς στεγνοί.

5.4 Ποτάμια

Στην Ήπειρο οι κυριότεροι ποταμοί είναι ο Αώος, ο Θύαμις ή Καλαμάς, ο Αχέροντας, ο Λούρος, ο Άραχθος και ένα κομμάτι του Αχελώου. Οι δύο σημαντικότεροι ποταμοί για το Νομό της Άρτας είναι ο Άραχθος και ο Λούρος που έχουν τη μεγαλύτερη επιρροή στη ποιότητα των υδάτων της περιοχής, την οικονομία, την ιστορία και την λαογραφία της.

5.4.1 Άραχθος

Ο Άραχθος είναι ο όγδοος μεγαλύτερος ποταμός της Ελλάδας. Βρίσκεται στην ανατολική Ήπειρο και ρέει από τα Όρη της Πίνδου έως τον Αμβρακικό Κόλπο. Διαρρέει ένα τμήμα του Νομού Ιωαννίνων και ολόκληρο το Νομό Άρτας και έχει μήκος 143 χιλιόμετρα. Ο ποταμός καταγράφεται ως ο πιο ορμητικός και χειμαρρώδης ποταμός της χώρας και αξίζει να σημειωθεί ότι, ανήκει στο «Ελληνικό Δίκτυο Πόλεων με Ποτάμια».

Αποτελούσε το φυσικό σύνορο μεταξύ ελληνικής και οθωμανικής επικράτειας κατά τον 18^ο αιώνα. Στην αρχαιότητα, ο ποταμός Άραχθος ονομαζόταν Ίναχος και ήταν πλωτός μέχρι και την πόλη της Αρχαίας Αμβρακίας. Σήμερα ο ποταμός φημίζεται για τα σπουδαία τοξωτά γεφύρια που συνδέουν τις όχθες του, όπως είναι το Γεφύρι της Άρτας και το Γεφύρι της Πλάκας.

Στον Άραχθο συμβάλλουν οι παραπόταμοι Καλαρρύτικος, Μετσοβίτικος και Ζαγορικός. Ο ποταμός ξεκινάει νοτιοανατολικά του Μετσόβου στο Νομό Ιωαννίνων κοντά στην πόλη των Τρικήλων. Στη συνέχεια, διαπερνά το Νομό της Άρτας και το φράγμα του Πουρναρίου. Στον Άραχθο έχει δημιουργηθεί, λοιπόν τεχνητή λίμνη με την κατασκευή του φράγματος Πουρναρίου, σημαντικότερο για την άρδευση και την ηλεκτροδότηση της γύρω περιοχής. Ακόμη, το φράγμα αυτό προστατεύει την πόλη

από ενδεχόμενη πλημμύρα, ενώ αξίζει να σημειωθεί ότι, προμηθεύει με πόσιμο νερό σχεδόν όλη της Περιφέρεια Ηπείρου.

Ακόμη, ο ποταμός καταλήγει στον Κόλπο του Αμβρακικού, όπου σχηματίζεται το διπλό Δέλτα του Αράχθου και του ποταμού Λούρου. Το σύμπλεγμα αυτό βρίσκεται στην κοινότητα Κομμένου, νότια της Άρτας. Τελειώνοντας, το Δέλτα του Αράχθου αποτελεί ένα από τα καλύτερα διατηρημένα οικοσυστήματα, τόσο σε εθνικό, όσο και σε διεθνές επίπεδο, ενώ διατηρεί όλα τα χαρακτηριστικά ενός τυπικού Μεσογειακού Δέλτα.

5.4.2 Λούρος

Ο ποταμός Λούρος που διαρρέει και αυτός το Νομό Άρτας, ποτίζει την πεδιάδα και εκβάλλει στον Αμβρακικό Κόλπο. Πηγάζει τα νερά του από το Όρος Τόμαρος, που βρίσκεται κοντά στην περιοχή του Μαντείου της Δωδώνης, του Νομού Ιωαννίνων σε υψόμετρο 600 μέτρων.

Παράλληλα, είναι πλωτός μέχρι την κωμόπολη του Λούρου. Στη συνέχεια το ποτάμι διασχίζει την χαράδρα του Ζήτα και του Ασπροχάλικου - Αγίου Γεωργίου και προχωράει ήρεμα στην πεδιάδα της Πρέβεζας. Τελικά, ο ποταμός εκβάλλει στο Μιχαλίτσι, στον όρμο Σαλαώρας, του Αμβρακικού Κόλπου. Έχει μήκος 37 χιλιόμετρα.

Στην περιοχή Αγίου Γεωργίου υπάρχουν οι πηγές που υδρεύουν τις πόλεις Άρτα, Πρέβεζα και Λευκάδα. Το υδρογραφικό δίκτυο του ποταμού Λούρου χαρακτηρίζεται ως ένα από τα σημαντικότερα δίκτυα, τα οποία εκβάλουν στον Αμβρακικό Κόλπο.

5.5 Μουσεία

Με τον όρο Μουσείο εννοείται σύμφωνα με τον επίσημο ορισμό της ICOM (International Council Of Museum) «ένα μόνιμο ίδρυμα, μη κερδοσκοπικού χαρακτήρα στην υπηρεσία της κοινωνία και της ανάπτυξής της, ανοιχτό στο κοινό, που έχει ως έργο του τη συλλογή, τη μελέτη, τη διατήρηση, τη γνωστοποίηση και την έκθεση τεκμηρίων του ανθρώπινου πολιτισμού και περιβάλλοντος, με στόχο τη μελέτη, την εκπαίδευση και τη ψυχαγωγία». Τα μουσεία αποτελούν σημαντικό πόλο έλξης των τουριστών αλλά και προβάλλουν διεθνώς τον πολιτισμό μιας περιοχής. Στο Νομό της Άρτας υπάρχουν 8 μουσεία, που είναι οι σύγχρονοι φορείς της τέχνης και του πολιτισμού.

5.5.1 Αρχαιολογικό Μουσείο Άρτας

Το Αρχαιολογικό Μουσείο Άρτας βρίσκεται στη θέση "Τρίγωνο", κοντά στο ιστορικό Γεφύρι της Άρτας καθώς επίσης και στο σημερινό κτίριο διοίκησης του Τ.Ε.Ι. Ηπείρου, που άνοιξε για το κοινό το φθινόπωρο του 2009. Τα ευρήματα από την πόλη της

Άρτας προέρχονται από τις ανασκαφές στα δύο νεκροταφεία που διέθετε η Αμβρακία εκτός τειχών, το ανατολικό και το νοτιοδυτικό, από τα δημόσια κτήρια, που έχουν αποκαλυφθεί ως τώρα, όπως το Μικρό και το Μεγάλο Θέατρο, ο Ναός του Απόλλωνα και το Πρυτανείο, αλλά και κεραμικά ή κηροπλαστικά εργαστήρια, που έχει φέρει στο φως κατά καιρούς η αρχαιολογική έρευνα. Καλύπτουν μια μεγάλη χρονική περίοδο από την παλαιολιθική εποχή έως τους ρωμαϊκούς χρόνους.

Τα αντικείμενα της προϊστορικής εποχής είναι εξαιρετικά περιορισμένα, όπως και εκείνα της γεωμετρικής περιόδου. Αρκετά είναι τα ευρήματα της αρχαϊκής περιόδου, περιλαμβάνοντας αγγεία εγχώριας παραγωγής και μιμήσεις κορινθιακών αγγείων του 6^{ου} αιώνα π.Χ. Η μεγαλύτερη, όμως έκθεση υλικού ανήκει στην ελληνιστική περίοδο, που συμπίπτει με την ύψιστη οικονομική και πολιτική ακμή της Αμβρακίας. Περιλαμβάνει τη μεγαλύτερη συλλογή του μουσείου, με ποικίλες κατηγορίες αντικειμένων, όπως πήλινα αγγεία, είδωλα, νομίσματα, χάλκινα αγγεία,

όπλα, χρυσά, αργυρά και χάλκινα κοσμήματα καθώς και άλλα χάλκινα, σιδερένια, μολύβδινα, οστέινα ή υάλινα μικροαντικείμενα. Επιπρόσθετα, περιλαμβάνει λίθινα αντικείμενα, όπως επιτύμβιες στήλες, αναθηματικά βάθρα, αρχιτεκτονικά μέλη και λιγοστά έργα πλαστικής.

5.5.2 Λαογραφικό Μουσείο Άρτας

Το Λαογραφικό Μουσείο "Σκουφάς" Άρτας βρίσκεται δίπλα στην ιστορική γέφυρα Άρτας. Το κτίριο που στεγάζει το μουσείο είναι ένα διώροφο νεοκλασικό οίκημα, που χτίστηκε το 1864, και το οποίο χρησιμοποιήθηκε αρχικά ως φυλάκιο

της γέφυρας και αργότερα ως μεθοριακός σταθμός των Τούρκων. Το μουσείο έχει σκοπό να παρουσιάσει την τοπική λαϊκή παράδοση στην πνευματική και οικονομικοτεχνική διάστασή της. Τα αντικείμενα του μουσείου αφορούν τον υλικό βίο, δηλαδή λαϊκά επαγγέλματα, αγροτικές ασχολίες, οικιακά σκεύη και όργανα χειροτεχνίας, εξαρτήματα από αποκρίατικές μεταμφιέσεις, ενδυμασίες καθώς και υλικό (έντυπο και εικαστικό) σχετικό με το γεφύρι και τον θρύλο του.

5.5.3 Δημοτική Πινακοθήκη Άρτας «Γ. Μόραλης»

Η Δημοτική Πινακοθήκη Άρτας «Γ. Μόραλης» εγκαινιάστηκε το Δεκέμβριο του 2010 και στεγάζεται στο ανακαινισμένο κτίριο, όπου πριν στεγαζόταν για χρόνια η Πυροσβεστική Υπηρεσία Άρτας. Διαθέτει δύο κεντρικές αίθουσες, εκ των οποίων η μια φιλοξενεί τη μόνιμη συλλογή και η

άλλη τις κατά καιρούς περιοδικές έκθεσης. Μέσα από τη συνεχή διοργάνωση περιοδικών εκθέσεων, τον εμπλουτισμό της ήδη υπάρχουσας μόνιμης συλλογής, τις ξεναγήσεις, τα εκπαιδευτικά προγράμματα η Δημοτική Πινακοθήκη έχει ως απώτερο σκοπό την ανάπτυξη της εικαστικής παιδείας και τη διαρκή και ενεργή παρουσία της στην πολιτιστική δραστηριότητα της πόλης, της Άρτας.

5.5.4 Μουσείο Κλασσικών Αρχαιοτήτων

Στεγάζεται στην τράπεζα ή αλλιώς εστιατόριο της άλλοτε μονής της Παρηγορήτισσας, όπου παρουσιάζονται ευρήματα που προέρχονται κυρίως από τις ανασκαφές της αρχαίας Αμβρακίας, αλλά και αντικείμενα από άλλες περιοχές της Άρτας. Στις επτά προσθήκες που περιλαμβάνει η έκθεση παρουσιάζονται πήλινα και χάλκινα αγγεία, είδωλα, κοσμήματα και πήλινες μήτρες ειδώλων. Σε δύο προσθήκες παρουσιάζονται ευρήματα από τα δύο νεκροταφεία της Αρχαίας Πόλης και διάφορα άλλα μικροαντικείμενα. Ακόμη, εκτός των προσθηκών εκτίθενται επιτύμβιες στήλες από τον 4^ο αιώνα π.Χ., αναθηματικά ενεπίγραφα βάθρα και λίγα γλυπτά.

5.5.5 Ιστορικό Μουσείο "Σκουφά"

Το Ιστορικό Μουσείο "Σκουφά" ακριβώς απέναντι από τον φημισμένο βυζαντινό ναό της Άρτας, Παρηγορήτρια. Έχει ως θέμα του την ιστορία της Άρτας από την αρχαιότητα έως και την σύγχρονη εποχή. Στο χώρο του μουσείου έχουν δημιουργηθεί σκηνογραφικές συνθέσεις, με την βοήθεια των οποίων ο επισκέπτης, περνώντας από τη μια αίθουσα στην άλλη παρακολουθεί κατά χρονολογική σειρά και μαθαίνει την ιστορία της Άρτας, με ευχάριστο και κατανοητό τρόπο.

5.5.6 Λαογραφικό Μουσείο Πέτα

Ιδρύθηκε το 1980. Στεγάζεται στο κέντρο του Πέτα, σε ένα παραδοσιακό, πετρόκτιστο κτίριο, το οποίο σήμερα έχει παραχωρηθεί στον Πολιτιστικό Σύλλογο Πέτα. Στα εκθέματα που φιλοξενεί, πολλά από τα οποία χρονολογούνται από τα τέλη

του 19^{ου} και τις αρχές του 20^{ου} αιώνα, συμπεριλαμβάνονται γεωργικά εργαλεία, αντικείμενα οικιακής χρήσης, ολοκληρωμένες συλλογές επαγγελματικών εργαλείων και πλούσιο φωτογραφικό υλικό.

5.5.7 Ιστορικό & Λαογραφικό Μουσείο Τζουμέρκων

Το Ιστορικό & Λαογραφικό Μουσείο Τζουμέρκων βρίσκεται στο χωριό Άγναντα, κοντά στο ιστορικό γεφύρι της Πλάκας. Στο μουσείο παρουσιάζονται εκθέματα, τα οποία παραπέμπουν σίγουρα τον επισκέπτη στο παρελθόν των Τζουμέρκων. Άρα, το λαογραφικό υλικό που απέμεινε πια

είναι αψευδής μάρτυρας της Τζουμερκιώτικης λαϊκής παράδοσης και κληρονομιάς. Όμως, απαιτείται ο εμπλουτισμός του υλικού που βρίσκεται στο μουσείο με αντιπροσωπευτικά αντικείμενα από όλα τα χωριά των Τζουμέρκων και όχι μόνο από την Άγναντα. Έτσι, θα μπορεί ο επισκέπτης να δει και να ξεχωρίσει τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά κάθε χωριού και να φύγει έχοντας αποκομίσει μια συνολική και πλήρη εικόνα της τοπικής παράδοσης και κληρονομιάς της ευρύτερης περιοχής των Τζουμέρκων.

5.5.8 Ιδιωτική Συλλογή Λαογραφικού Υλικού Π. Καραλή

Λαϊκής Τέχνης και Ζωής. Το υλικό της ξεπερνά τα 1.800 αντικείμενα και περιλαμβάνει σκεύη αγροτικής και οικιακής χρήσης, όπλα και ενδυμασίες,

Ιδρύθηκε από τον Παντελή Χρ. Καραλή, στην Κυψέλη Άρτας. Το 1997, η συλλογή εντάχθηκε στο κοινοτικό πρόγραμμα LEADER II, τη διαχείριση του οποίου ανέλαβε η Εταιρεία Ανάπτυξης Αμβρακικού. Έτσι, τότε η Λαογραφική Συλλογή Καραλή οργανώθηκε σε Μουσείο

ξυλόγλυπτα, υφαντά, κεντήματα, νομίσματα κ.α. Κατορθώνει με αυτό τον τρόπο, να συνδέει τη ζωή των παλαιότερων χρόνων με το σήμερα, μέσα από τα εκθέματά του, που καθρεφτίζουν την τοπική κοινωνία και τον πολιτισμό των Τζουμέρκων. Αξίζει να σημειωθεί ότι, η συλλογή εμπλουτίζεται συνέχεια και καλύπτει χρονικά και τους δύο τελευταίους αιώνες.

Κεφάλαιο 6^ο: Τουριστική Ανάπτυξη Του Νομού Άρτας

Σε αυτή την ενότητα γίνεται αναφορά στην τουριστική ανάπτυξη του Νομού Άρτας. Αρχικά, δίνονται στοιχεία σχετικά με τον αριθμό των τουριστικών καταλυμάτων, τις αφίξεις των τουριστών και τον τόπο που βρίσκονται οι ξενοδοχειακές μονάδες καθώς και οι χώροι εστίασης και αναψυχής στο Νομό. Στη συνέχεια, κρίθηκε απαραίτητο να γίνει μια Swot Ανάλυση, με σκοπό να επισημανθούν τα θετικά και τα αρνητικά καθώς και οι ευκαιρίες και οι απειλές για την περιοχή της Άρτας. Επίσης, δίνονται πληροφορίες για τις τουριστικές εταιρίες του Νομού καθώς και για το πώς μπορεί ένας επισκέπτης να φθάσει στην περιοχή της Άρτας. Τέλος, επισημαίνονται τα προβλήματα των ορεινών περιοχών του Νομού που χωρίζονται σε χωρικά, κοινωνικά και περιβαλλοντικά.

6.1 Τουριστική Ανάπτυξη

Ο Νομός Άρτας παρόλο που διαθέτει φυσικούς και πολιτιστικούς πόρους και συγκεντρώνει συγκριτικά πλεονεκτήματα από πλευράς κλίματος και γεωγραφικής θέσης, δεν έχει κατακτήσει μέχρι σήμερα μια αξιόλογη τουριστική ανάπτυξη και δεν έχει καταφέρει να αποτελέσει ένα μόνιμο πόλο έλξης.

Πιο αναλυτικά, τα αίτια της σχετικά περιορισμένης τουριστικής ανάπτυξης του Νομού σύμφωνα, με την Περιφερειακή Ενότητα Άρτας είναι κυρίως τα ακόλουθα:

1. Απουσία του συστηματικού προγραμματισμού διάσωσης και συντήρησης, τόσο των φυσικών πλεονεκτημάτων, όσο και των πολιτιστικών αξιών. Η ελλιπής και μη - ορθολογική αξιοποίηση των αμέτρητων αρχαιολογικών

ευρημάτων και χώρων, των περιοχών ιδιαίτερου φυσικού κάλλους και οικολογικού ενδιαφέροντος.

2. Η ρύπανση του θαλάσσιου και χερσαίου περιβάλλοντος, τόσο από κακότεχνες και προχειρότατες κατασκευές, όσο και από την ανεξέλεγκτη και αλόγιστη απόρριψη γεωργικών αποβλήτων και πάσης φύσεως ακρήστων υλικών.
3. Οι χαμηλοί ρυθμοί ανάπτυξης, προώθησης και εκσυγχρονισμού των βασικών έργων υποδομής κυρίως των λιμανιών, των αεροδρομίων, του οδικού και του σιδηροδρομικού δικτύου, των αποχετευτικών δικτύων, των βιολογικών καθαρισμών και των δικτύων ύδρευσης.
4. Η πλημμελής τουριστική συνείδηση - τουριστική παιδεία αλλά και το χαμηλό ενδιαφέρον για τη δημιουργία ιδιωτικών τουριστικών εγκαταστάσεων και επιχειρήσεων.

Ωστόσο, η κατάσταση είχε αλλάξει ριζικά από το 1995, μετά τις επιδοτήσεις της Ευρωπαϊκής Ένωσης και ειδικότερα μέσω του προγράμματος LEADER και των αγροτουριστικών δράσεων του Περιφερειακού Επιχειρησιακού Προγράμματος της Ηπείρου. Το 25% των χρημάτων που δόθηκαν από το πρόγραμμα LEADER διοχετεύθηκε στον τουρισμό κυρίως σε έργα πολιτιστικής κληρονομιάς που συμβάλλουν στην ανάπτυξη του τουρισμού, αφού ο Νομός φημίζεται για τα πολιτιστικά του αξιοθέατα. Κυρίως, στις ορεινές περιοχές των Τζουμέρκων άρχισαν να κατασκευάζονται νέα καταλύματα με τη στήριξη των παραπάνω προγραμμάτων και σύντομα αυξήθηκε ο αριθμός των κλινών στα καταλύματα του Νομού και οι χώροι εστίασης.

Όμως, ακόμη και με τη βοήθεια των προγραμμάτων, δεν υπήρξε σημαντική βελτίωση στην τουριστική ανάπτυξη του Νομού. Για παράδειγμα, τα νέα καταλύματα που δημιουργήθηκαν τότε και υπάρχουν μέχρι σήμερα δεν μπορούν να φιλοξενήσουν μεγάλο αριθμό τουριστών. Για τη συνολική περιοχή των Τζουμέρκων δεν μπορούν να φιλοξενηθούν περισσότερα άτομα από το επιβατικό φορτίο τεσσάρων τουριστικών λεωφορείων. Αξίζει να τονιστεί ότι, οι νέες μονάδες καταλυμάτων που δημιουργήθηκαν μέσω της οικονομικής ενίσχυσης της Ευρωπαϊκής Ένωσης, είναι στο σύνολό τους αγροτουριστικού τύπου. Με άλλα λόγια, οι ιδιοκτήτες των μονάδων

αυτών ασχολούνται με την κύρια πηγή εισοδήματός τους που είναι οι αγροτικές εργασίες και παράλληλα λειτουργούν τις τουριστικές μονάδες (καταλύματα, χώροι εστίασης κ.α.) ως πηγή συμπληρωματικού εισοδήματος.

Πίνακας 7: Αριθμός Ξενοδοχειακών και Ομοειδών Καταλυμάτων Νομού Άρτας.

	2009	2010	2011	2012
Ελλάδα	9.559	9.732	9.648	9.661
Ήπειρος	340	361	371	370
Νομός Άρτας	14	14	14	14

Πηγή ΕΛ. ΣΤΑΤ.

Πίνακας 8: Αριθμός Τουριστικών Κάμπινγκ Νομού Άρτας.

	2009	2010	2011	2012
Ελλάδα	319	314	299	294
Ήπειρος	17	17	15	15
Νομός Άρτας	0	0	0	0

Πηγή ΕΛ. ΣΤΑΤ.

Όπως διακρίνεται από τους παραπάνω πίνακες, αναλυτικά από τα έτη 2009 έως και 2012, ο αριθμός των ξενοδοχειακών μονάδων είναι πάρα πολύ μικρός σε σχέση με την υπόλοιπη Ελλάδα, πόσο μάλλον ο αριθμός των τουριστικών κάμπινγκ που δεν υφίσταται καν στο Νομό. Παράλληλα, από έτος σε έτος για ολόκληρη την Ελλάδα ο αριθμός συνεχώς μειώνεται απότομα, λόγω της οικονομικής κρίσης. Στο γεωγραφικό διαμέρισμα της Ηπείρου παρατηρούμε μείωση ανά δύο χρόνια, ενώ στο Νομό Άρτας ο αριθμός των καταλυμάτων παραμένει σταθερός.

Συγκριτικά, με την υπόλοιπη Ήπειρο αξίζει να σημειώσουμε ότι, ο αριθμός των υποδομών που βρίσκονται στο Νομό Άρτας είναι πολύ μικρός, ενώ την μεγαλύτερη ανάπτυξη την έχει ο Νομός Ιωαννίνων και ο Νομός Θεσπρωτίας. Από την έρευνα που

έγινε προέκυψε ότι τα περισσότερα καταλύματα βρίσκονται στα χωριά των Τζουμέρκων, ενώ αντίθετα στην πόλη της Άρτας υπάρχουν μόνο 5 καταλύματα από τα 14 που υπάρχουν σε όλο το Νομό.

Πίνακας 9: Αριθμός Κλινών στα Ξενοδοχειακά και Ομοειδή Καταλύματα Νομού Άρτας.

	2009	2010	2011	2012
Ελλάδα	732.279	763.407	763.688	767.756
Ήπειρος	13.457	14.594	14.458	14.644
Νομός Άρτας	737	737	737	737

Πηγή ΕΛ. ΣΤΑΤ.

Πίνακας 10: Αριθμός Κλινών στα Τουριστικά Κάμπινγκ Νομού Άρτας.

	2009	2010	2011	2012
Ελλάδα	87.892	86.958	81.549	80.339
Ήπειρος	4.006	4.006	3.526	3.526
Νομός Άρτας	0	0	0	0

Πηγή ΕΛ. ΣΤΑΤ.

Από τα έτη 2009 έως και 2012, παρατηρείται μια σταδιακή αύξηση του αριθμού των κλινών στα τουριστικά καταλύματα, τόσο για ολόκληρη την Ελλάδα, όσο και για την Ήπειρο. Διακρίνεται ο ίδιος αριθμός κλινών για το Νομό Άρτας καθώς δεν αυξήθηκε ούτε ο αριθμός των καταλυμάτων. Ωστόσο, όσο αφορά τα τουριστικά κάμπινγκ ο αριθμός τους σε ολόκληρη την Ελλάδα συνεχώς μειώνεται, ενώ στην Περιφέρεια της Ηπείρου μειώνεται σταδιακά ανά δύο έτη.

Στη συνέχεια, ας τονιστούν οι αφίξεις στο Νομό της Άρτας για το χρονικό διάστημα από το 2011 έως και το 2012. Με μια πρώτη ματιά παρατηρούμε ότι, σε ολόκληρη την Ελλάδα ο αριθμός των κατοίκων της χώρας που επισκέπτονται μια

περιοχή, δηλαδή των ημεδαπών είναι μικρότερος από των αριθμών των αλλοδαπών, δηλαδή των κατοίκων που προέρχονται από άλλες χώρες. Αντίθετα, για το γεωγραφικό διαμέρισμα της Ηπείρου ο αριθμός των αλλοδαπών είναι πολύ μικρότερος από τον αριθμό των ημεδαπών που επισκέπτονται τα μέρη.

Πίνακας 11: Αφίξεις Τουριστών για τα έτη 2011 - 2012 στο Νομό Άρτας.

	2011		2012	
	Ημεδαποί	Αλλοδαποί	Ημεδαποί	Αλλοδαποί
Ελλάδα	6.312.960	10.041.765	5.257.258	9.243.951
Ήπειρος	346.075	64.804	287.830	61.535
Νομός Άρτας	30.603	1.880	25.542	1.852

Πηγή ΕΛ. ΣΤΑΤ.

Ακριβώς το ίδιο συμβαίνει και με το Νομό Άρτας όπου παρατηρείται ότι, ο αριθμός των αφίξεων των κατοίκων από τη χώρας μας είναι πάρα πολύ μεγαλύτερος από τον αριθμό των ξένων τουριστών. Φυσικά, συγκριτικά με τον αριθμό των ατόμων που επισκέπτονται ολόκληρη την Ήπειρο είναι πάρα πολύ μικρότερος ο αριθμός των αφίξεων στο Νομό Άρτας. Βέβαια, ανάλογα με το έτος είναι σίγουρο ότι, λόγω οικονομικής κρίσης το 2012 οι τουρίστες, τόσο αλλοδαποί, όσο και ημεδαποί μειώνονται σε σχέση με το χρονικό έτος 2011.

Πίνακας 12: Διανυκτερεύσεις στα Καταλύματα Ξενοδοχειακού Τύπου για τα έτη 2011 - 2012 στο Νομό Άρτας.

	2011	2012
Ελλάδα	69.138.050	63.054.739
Ήπειρος	913.549	790.996
Νομός Άρτας	59.181	49.273

Πηγή ΕΛ. ΣΤΑΤ.

Όσο αφορά, τις διανυκτερεύσεις στα καταλύματα διακρίνεται ότι σε ολόκληρη την Ελλάδα για το έτος 2011 έχουμε έναν αριθμό πολύ μεγαλύτερο σε σχέση με το έτος 2012. Τόσο στην Ήπειρο, όσο και ειδικότερα στο Νομό Άρτας επικρατεί η ίδια ακριβώς κατάσταση. Παρατηρείται ραγδαία μείωση των διανυκτερεύσεων το 2012 σε σχέση με το 2011. Οι διανυκτερεύσεις στα καταλύματα ξενοδοχειακού τύπου στο Νομό Άρτας είναι πάρα πολύ λίγες σε σχέση με τις διανυκτερεύσεις που γίνονται σε ολόκληρη την Ήπειρο.

Με τα όσα διατυπώθηκαν φαίνεται ότι, η τουριστική δραστηριότητα του Νομού Άρτας βασίζεται, τόσο στους αλλοδαπούς αλλά σε κυριότερο βαθμό στους ημεδαπούς, δυστυχώς με φθίνουσα τάση τα τελευταία χρόνια. Όμως και η συμμετοχή του Νομού στις συνολικές αφίξεις, στις ξενοδοχειακές κλίνες και σε όλες τις κατηγορίες των διανυκτερεύσεων συνεχώς μειώνεται με το πέρασμα των χρόνων.

Πίνακας 13: Αριθμός Ξενοδοχειακών Καταλυμάτων, Ενοικιαζόμενων Δωματίων και Τουριστικών Κάμπινγκ για το Νομό Άρτας το έτος 2013.

Ξενοδοχεία Α΄ Κατηγορίας	3
Ξενοδοχεία Β΄ Κατηγορίας	7
Ξενοδοχεία Γ΄ Κατηγορίας	4
Ενοικιαζόμενα Δωμάτια	30
Κάμπινγκ	0
Σύνολο	44

Πηγή Περιφερειακή Ενότητα Άρτας

Στη συνέχεια, αναλύεται ο αριθμός των ξενοδοχειακών καταλυμάτων που βρίσκονται στο Νομό Άρτας. Διακρίνεται με μια πρώτη ματιά ότι, τα ενοικιαζόμενα δωμάτια που υπάρχουν σήμερα σε όλο το Νομό είναι πολύ περισσότερα σε αριθμό απ' ότι τα ξενοδοχεία. Αξίζει να τονιστεί ότι, σχεδόν η πλειοψηφία των ενοικιαζόμενων δωματίων βρίσκεται στα ορεινά χωριά των Τζουμέρκων, διασκορπισμένα σε διαφορετικά σημεία. Αντίστοιχα, στην πόλη της Άρτας δεν υπάρχουν καθόλου δωμάτια για ενοικίαση παρά μόνο 5 ξενοδοχειακές μονάδες από τις οποίες οι 3 βρίσκονται στο κέντρο της πόλης, ενώ οι άλλες 2 βρίσκονται σε κοντινή απόσταση, όμως μακριά από το κέντρο της πόλης.

Πίνακας 14: Περιοχές του Νομού με Ξενοδοχεία και Ενοικιαζόμενα Δωμάτια.

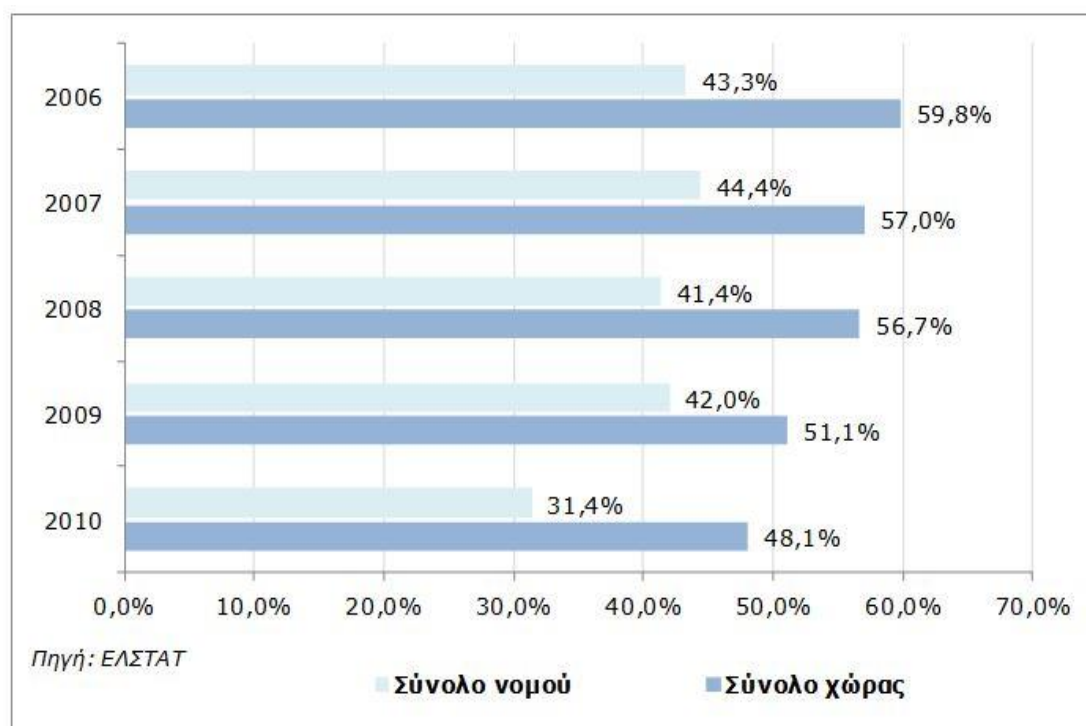
ΞΕΝΟΔΟΧΕΙΑ	
Άρτα	5
Κορωνησία	2
Βουργαρέλι	2
Αθαμάνιο	2
Καταρράκτης	1
Μεσόπυργος	1
Θεοδώριανα	1
ΕΝΟΙΚΙΑΖΟΜΕΝΑ ΔΙΑΜΕΡΙΣΜΑΤΑ	
Ροδαυγή	1
Σκουληκαριά	1
Καταρράκτης	2
Άγναντα	3
Μεγαλόχαρη	1
Βουργαρέλι	6
Θεοδώριανα	2
Κυψέλη	2
Στρογγυλή	6
Αθαμάνιο	2
Κορωνησία	4
Σύνολο	44

Πηγή Περιφερειακή Ενότητα Άρτας

Στον παραπάνω πίνακα αναφέρονται οι χώροι διαμονής αναλυτικά για το Νομό, όπως καταγράφηκαν σύμφωνα με τα τελευταία στοιχεία από την Περιφερειακή Ενότητα Άρτας. Γενικά, οι περισσότερες βρίσκονται, τόσο στα χωριά του ορεινού όγκου των Τζουμέρκων, όσο και στα χωριά που υπάρχουν κοντά στον Αμβρακικό Κόλπο. Επίσης, βρίσκονται στα μεγαλύτερα και δημοφιλέστερα χωριά του Νομού Άρτας και όχι στα μικρότερα και πιο αραιοκατοικημένα.

Επιπλέον, ο επόμενος πίνακας παρουσιάζει την πληρότητα των ξενοδοχειακών καταλυμάτων του Νομού Άρτας και καλύπτει τη χρονική περίοδο από το 2006 έως το 2010.

Πίνακας 15: Πληρότητα Ξενοδοχειακών Καταλυμάτων στο Νομό Άρτας και στο σύνολο της χώρας μας.

Πηγή ΕΛ. ΣΤΑΤ.

Σύμφωνα, με τα στατιστικά δεδομένα η πληρότητα των ξενοδοχειακών καταλυμάτων του Νομού, από το 43,3% το 2006, ακολουθεί πτωτική πορεία, φτάνοντας στο 31,4% το 2010. Για τη χρονική περίοδο 2006 - 2010, η πληρότητα των ξενοδοχειακών καταλυμάτων του Νομού παραμένει πάντα μικρότερη της αντίστοιχης πληρότητας των αντίστοιχων καταλυμάτων της χώρας. Μια σημαντική μείωση της διαφοράς παρατηρείται το 2009, η οποία, όμως οφείλεται κατά κύριο λόγο στην κάμψη των μέσων επιπέδων πληρότητας της χώρας και λιγότερο στην αύξηση της πληρότητας στο Νομό Άρτας. Το έτος 2010, η διαφορά μεταξύ των διαφορετικών μέσων επιπέδων πληρότητας της χώρας και του Νομού επανέρχεται στα επίπεδα του 2006.

Πίνακας 16: Χώροι Εστίασης και Αναψυχής στο Νομό Άρτας.

ΧΩΡΟΙ ΕΣΤΙΑΣΗΣ	
Άρτα	35
Πηγές	3
Γρέβια	1
Αθαμάνιο	4
Καταρράκτης	4
Μεσόπυργος	3
Θεοδώριανα	5
Μηλιανά	1
Ροδαυγή	3
Σκουληκαριά	2
Καστανιά	2
Φράστα	3
Μεγαλόχαρη	1
Βουργαρέλι	5
Κρυονέρι	1
Κυψέλη	4
Στρογγυλή	5
Μεσούντα	3
Άγναντα	4
Παλαιοκάτουνο	1
Μικροσπηλιά	2
Λεπιανά	1
Πλάκα	3
Νεοχώρι	2
Κορωνησία	6
Κόπραινα	1
Σύνολο	105

Πηγή Περιφερειακή Ενότητα Άρτας

Αναφορά πρέπει να γίνει και στους χώρους εστίασης και αναψυχής του Νομού, που περιλαμβάνουν τις ταβέρνες, τα εστιατόρια, τα καφενεία, τα μπάρ, τις ψησταριές, τις ψαροταβέρνες και οποιοδήποτε άλλο χώρο διασκέδασης. Μεγάλη εντύπωση προξενεί το γεγονός ότι, μέσα στην πόλη της Άρτας υπάρχει μόνο ένα εστιατόριο και είναι πάρα πολύ δύσκολο για τους επισκέπτες να το εντοπίσουν με αποτέλεσμα να φεύγουν δυσαρεστημένοι από την πόλη. Όσο για τα χωριά της Άρτας πρέπει να τονιστεί ότι, υπάρχουν ταβέρνες και εστιατόρια κυρίως στα ορεινά χωριά των

Τζουμέρκων ή στα παραθαλάσσια μέρη κοντά στον Αμβρακικό. Όμως, δυστυχώς λόγω οικονομικής κρίσης δεν παραμένουν ανοιχτά καθ' όλη τη διάρκεια της ημέρας και ούτε έχουν τη δυνατότητα να φιλοξενήσουν μεγάλο αριθμό επισκεπτών.

Παράλληλα, για τα καφενεία και τους χώρους διασκέδασης αξίζει να επισημανθεί ότι, οι περισσότεροι βρίσκονται στην πόλη της Άρτας αλλά και στα μεγαλύτερα σε πληθυσμό χωριά του Νομού, όπως το Κομπότι, η Γραμμενίτσα, οι Κωστακιοί που βρίσκονται κοντά στην πόλη της Άρτας. Κέντρα διασκέδασης σπάνια συναντάμε στα ορεινά χωριά των Τζουμέρκων, όμως ο επισκέπτης θα αποζημιωθεί αν προτιμήσει να επισκεφθεί τα τοπικά και παραδοσιακά ταβερνάκια και καφενεία του κάθε χωριού.

Εικόνα 11: Χάρτης Με Τα Ορεινά Χωριά Τον Νομού Άρτας

Σήμερα, σε όλο το Νομό γίνεται προσπάθεια, έτσι ώστε η φιλοξενία των τουριστών να πραγματοποιείται σε ένα περιβάλλον λιτό με τοπικό χαρακτήρα και με

όλες τις απαραίτητες ανέσεις, αλλά χωρίς πολυτελείς εξάρσεις. Ο επισκέπτης στο Νομό μπορεί να έρθει σε επαφή με την αγροτική ζωή, τις καλλιέργειες και τις αγροτικές εργασίες. Αντικρίζει το υπέροχο φυσικό περιβάλλον, τη χλωρίδα, την πανίδα και αρχίζει να γνωρίζει με το πέρασμα των ημερών παραμονής του, τα ήθη και τα έθιμα που αναβιώνουν με αυθεντικό και μοναδικό τρόπο στην ευρύτερη περιοχή της Άρτας.

Προκειμένου να βελτιωθεί η τουριστική ανάπτυξη της περιοχής κύριος σκοπός σε όλους τους τομείς τουριστικής δραστηριότητας είναι η προσπάθεια για ενεργή συμμετοχή των επισκεπτών σε ένα σύνολο καινούργιων, για τους περισσότερους από εκείνους, δραστηριοτήτων:

1. Αγροτικές Δραστηριότητες (π.χ. η περισυλλογή εσπεριδοειδών, ελιάς και άλλων τοπικών αγροτικών προϊόντων)
2. Πολιτιστικών Περιηγήσεων (π.χ. επισκέψεις σε μοναστήρια, εκκλησίες, γεφύρια, μουσεία λαογραφίας, αρχαιολογικούς χώρους και παραδοσιακούς οικισμούς)
3. Αθλήματα (π.χ. Rafting, πεζοπορία, αλεξίπτωτο πλάγιας)
4. Παραγωγή Παραδοσιακών Προϊόντων (π.χ. τραχανά, τσίπουρου)
5. Γνωριμία Με Την Παραδοσιακή Ηπειρώτικη Κουζίνα

6.2 Swot Ανάλυση

6.2.1 Γενικά

Συνεχίζοντας, θα προχωρήσει η ανάλυση του θέματος κάνοντας μια ανάλυση Swot, με σκοπό να επισημανθούν τα θετικά και τα αρνητικά καθώς και οι ευκαιρίες και οι απειλές για την περιοχή της Άρτας σε τομείς που σχετίζονται άμεσα με τον τουρισμό. Με αυτόν τον τρόπο, θα μπορέσουμε να κατανοήσουμε καλύτερα την υφιστάμενη κατάσταση, αν υπάρχουν περιθώρια βελτίωσης και τι δυνατότητες υπάρχουν στο Νομό για την ανάπτυξη των ήδη διαδεδομένων μορφών εναλλακτικού τουρισμού για την περιοχή της Άρτας.

Η ανάλυση Swot αποτελεί σημείο εκκίνησης για την κατάστρωση σχεδίων τουριστικού μάρκετινγκ. Αναλυτικότερα, είναι μια στρατηγική ανάλυση η οποία αποτελεί τον τρόπο με τον οποίο ένας τουριστικός οργανισμός μπορεί να κατανοήσει τη σχέση του με το περιβάλλον στο οποίο δραστηριοποιείται. Βέβαια, αυτό γίνεται εφόσον έχουν εντοπιστεί τα θετικά και τα αρνητικά σε σχέση με τις ευκαιρίες και τις απειλές, που υπάρχουν στο περιβάλλον της βιομηχανίας του τουρισμού. (Χρήστου, 2000)

Η συγκεκριμένη ανάλυση διακρίνεται σε εσωτερική και σε εξωτερική. Η εσωτερική ανάλυση αποτελείται από τον εντοπισμό και την αξιολόγηση των δυνατών και των αδύνατων σημείων του τουριστικού οργανισμού. Τα δυνατά σημεία εκφράζονται σαν συγγενή πλεονεκτήματα, ενώ τα αδύνατα σημεία σαν μειονεκτήματα. Ο στόχος της εσωτερικής ανάλυσης επικεντρώνεται στην αναλυτική περιγραφή των αδυναμιών μιας τουριστικής επιχείρησης και στην καταγραφή των δυνατών της σημείων. Παράλληλα, η εξωτερική ανάλυση στοχεύει στην εξέταση του εξωτερικού περιβάλλοντος ενός οργανισμού. Ασχολείται με τον εντοπισμό και την αξιολόγηση των ευκαιριών και των απειλών, που υπάρχουν στο ευρύτερο περιβάλλον της τουριστικής βιομηχανίας. Οι ευκαιρίες αποτελούν ανταγωνιστικά πλεονεκτήματα, ενώ οι απειλές αποτελούν προκλήσεις, τις οποίες μια τουριστική επιχείρηση πρέπει να διαγνώσει και να τις αντιμετωπίσει με τις κατάλληλες δραστηριότητες του μάρκετινγκ. (Χρήστου, 2000)

6.2.2 Ανάλυση

Αρνητικά

- Χαμηλό κατά κεφαλήν Α.Ε.Π.
- Διαρθρωτικές αδυναμίες τουριστικού τομέα.
- Η ελλιπής διαφήμιση και προώθηση του τουριστικού προϊόντος.
- Ανεπαρκής διαφύλαξη και προβολή των πολιτιστικών, λαογραφικών και ιστορικών στοιχείων.
- Η έλλειψη τουριστικής εκπαίδευσης και επιμόρφωσης των εργαζομένων στο τουριστικό κλάδο.

- Πληθυσμιακή αποδυνάμωση της υπαίθρου.
- Χαμηλά ποσοστά απασχόλησης, υψηλά ποσοστά ανεργίας.
- Αδυναμία προστασίας και διαχείρισης φυσικών πόρων και ευαίσθητων φυσικών περιοχών.
- Μερικώς αναξιοποίητοι ιστορικοί και πολιτιστικοί πόροι με κίνδυνο απαξίωσης της επωνυμίας τους.
- Ελλείψεις στο οδικό δίκτυο και αδυναμία σύνδεσης των χωριών των Τζουμέρκων με τους μεγάλους αυτοκινητόδρομους, όπως η Εγνατία Οδός και η Ιόνια Οδός.

Θετικά

- Πλεονεκτική γεωγραφική θέση για ήπια τουριστική ανάπτυξη.
- Παράλληλη ύπαρξη παραθαλάσσιων, πεδινών και ημιορεινών περιοχών.
- Ιδιαίτερης αξίας φυσικό περιβάλλον.
- Αναζήτηση τουριστικών πόρων ικανών να κατακτήσουν την περιοχή τουριστικό προορισμό όλη τη διάρκεια του έτους.
- Ύπαρξη ιστορικών μνημείων, εκκλησιών και λαογραφικών στοιχείων.
- Η ανάπτυξη ειδικών μορφών τουρισμού, όπως ιστορικός τουρισμός, αθλητικός τουρισμός, οικοτουρισμός, αγροτουρισμός.
- Η δυνατότητα αξιοποίησης και προβολής των φυσικών, ιστορικών και πολιτιστικών πόρων με ανάπτυξη πολιτιστικών εκδηλώσεων και τουριστικών δραστηριοτήτων.
- Δυνατότητα δικτύωσης των κυριότερων περιβαλλοντικών και πολιτιστικών υποδομών και στοιχείων όλων των Δήμων του Νομού.
- Αξιόλογο φυσικό και πολιτιστικό απόθεμα για την ανάπτυξη όλων των μορφών τουρισμού.

Ευκαιρίες

- Πολιτιστική κληρονομιά με δυνατότητες ανάδειξης.
- Αυξανόμενη ζήτηση νέων μορφών τουρισμού.
- Οι δυνατότητες τουριστικής ανάπτυξης με την προώθηση, παρουσίαση και αξιοποίηση του φυσικού κάλλους της περιοχής.
- Η υλοποίηση σημαντικών έργων μεταφοράς σε γειτονικές περιφέρειες όπως η Ιόνια Οδός.
- Δυνατότητες χρηματοδοτήσεων από περιφερειακούς, εθνικούς και ευρωπαϊκούς πόρους.

Απειλές

- Έλλειψη εκτεταμένου προγράμματος τουριστικής προβολής και ανάπτυξης σαφούς επικοινωνιακής στρατηγικής.
- Πάρα πολύ μειούμενη τουριστική κίνηση.
- Έλλειψη υποδομών στήριξης τουρισμού π.χ. υποδομές συνεδριακού τουρισμού.
- Έντονη ανταγωνιστικότητα στην προσέλκυση τουριστών με άλλες γειτονικές περιοχές, όπως το Ζαγόρι και το Μέτσοβο αλλά και τα άλλα χωριά των Τζουμέρκων που ανήκουν στο Νομό Ιωαννίνων, όπως το Συρράκο και οι Καλαρρύτες.

6.3 Τουριστικές Εταιρίες

Οι δύο σημαντικότερες εταιρίες τουρισμού στο Νομό Άρτας είναι η Via Natura και η Active Nature.

Via Natura

Η Via Natura βρίσκεται στη Γέφυρα της Πλάκας, δηλαδή στα ορεινά Τζουμέρκα. Σχεδιάζει, οργανώνει και υλοποιεί αθλητικές δραστηριότητες στη φύση. Οι δραστηριότητες αυτές διεκπεραιώνονται σε προσεκτικά επιλεγμένες διαδρομές στην ευρύτερη περιοχή των Τζουμέρκων. Η περιοχή των ορεινών Τζουμέρκων με το έντονο ανάγλυφο, τα ορμητικά ποτάμια αλλά και τα παραδοσιακά χωριά, την πλούσια από την αρχαιότητα ιστορία και τα αξιόλογα μνημεία τους. Για το λόγο αυτό, οι άνθρωποι της συγκεκριμένης εταιρίας υποστήριξαν την απόφασή τους ότι καμία δραστηριότητα δεν είναι εμπόδιο, αφού ο βαθμός δυσκολίας επιλέγεται με κριτήριο την ομάδα και την προηγούμενη εμπειρία των τουριστών. Ακόμη, παρέχεται στους τουρίστες ένας ολοκληρωμένος εξοπλισμός άνεσης και ασφάλειας, διεθνών προδιαγραφών, έτσι ώστε με οποιαδήποτε αθλητική δραστηριότητα ασχολούνται όπως rafting, kayak, πεζοπορία και άλλες, να λαμβάνουν τα σωστά μέτρα προστασίας.

Active Nature

Μια από τις μεγαλύτερες εταιρίες εναλλακτικού τουρισμού στην Ήπειρο είναι η Active Nature που οργανώνει τόσο υπαίθριες όσο και αθλητικές δραστηριότητες με ασφάλεια και υπευθυνότητα. Αναλαμβάνει τη σχεδίαση και την εκτέλεση μονοήμερων και πολυήμερων εκδρομών στη φύση καθημερινά με αντικείμενο δραστηριότητας που επιλέγει ο ενδιαφερόμενος. Σε κάθε αθλητική δραστηριότητα υπάρχουν βαθμοί δυσκολίας, έτσι ώστε ανεξαρτήτως ηλικίας και φυσικών ικανοτήτων να μπορούν να συμμετέχουν όλοι οι πελάτες. Δύο ή περισσότερα άτομα φτάνουν για να δημιουργήσουν μια δραστηριότητα της αρεσκείας των τουριστών.

Η κεντρική βάση της εταιρίας βρίσκεται στα Ιωάννινα και η ίδρυσή της έγινε στα μέσα του έτους 2008. Οι ιδρυτές της εταιρίας είναι δύο σπουδαίοι αθλητές ο Χρήστος Νικολάου και ο Κωνσταντίνος Χριστογιάννης, οι οποίοι ασχολούνται με το άθλημα του Canoe - Kayak από μικρά παιδιά. Μετέπειτα, έγιναν πρωταθλητές έχοντας στο ενεργητικό τους πολλές πανελλήνιες νίκες και συμμετοχές σε αγώνες παγκοσμίου επιπέδου καθώς ήταν πολλά χρόνια μέλη της εθνικής ομάδας του Canoe - Kayak.

Για μεγαλύτερη εξυπηρέτηση η εταιρία αναλαμβάνει τη μεταφορά των επισκεπτών με λεωφορείο της εταιρίας, καθώς και για καταβάσεις rafting και kayak παρέχει όλο τον εξοπλισμό. Ο εξοπλισμός περιλαμβάνει τη στολή, τα σωσίβια, τα αδιάβροχα, τα κράνη, τα κουπιά και τα παπούτσια για μια ασφαλή διαδρομή στις αθλητικές δραστηριότητες. Πολύ σημαντικό είναι ότι, σε κάθε δραστηριότητα έχουν τη δυνατότητα οι τουρίστες να απαθανατίσουν τις εμπειρίες τους συγκεντρώνοντας τόσο φωτογραφικό υλικό όσο και video.

Η εταιρία ξεκίνησε να αναπτύσσει αθλητικές δραστηριότητες και διαδρομές στη φύση, όπως rafting, κανό, kayak, πεζοπορία, αλεξίπτωτο πλαγιάς, αναρρίχηση και ποδηλασία στα βουνά των Τζουμέρκων. Με αυτόν τον τρόπο, δίνει την ευκαιρία σε πολλούς επισκέπτες της περιοχής να γνωρίσουν τις φυσικές ομορφιές της περιοχής της Ηπείρου. Η περιοχή της Ηπείρου έχει τις δυνατότητες να αναπτυχθούν όλα τα παραπάνω σπορ του βουνού.

6.4 Προβλήματα στις Ορεινές Περιοχές του Νομού

Οι ορεινές περιοχές του Νομού Άρτας εμφανίζουν κάποια χαρακτηριστικά προβλήματα χωρικά, κοινωνικά και περιβαλλοντικά, τα κυριότερα από τα οποία αφορούν στην πλειοψηφία των περιοχών της Ηπείρου, αλλά και της Ελλάδας. Τα συνηθέστερα από αυτά είναι η σταδιακή εγκατάλειψη χωριών, αποτέλεσμα της εσωτερικής μετανάστευσης από τη δεκαετία του '70 και μετά, οι βασικές ελλείψεις σε έργα υποδομής, υπηρεσίες υγείας και εκπαίδευσης, η σημαντική περιβαλλοντική υποβάθμιση και οι εν δυνάμει κίνδυνοι, εξαιτίας του αναπτυσσόμενου ορεινού τουρισμού.

6.4.1 Χωρικά

1. Χωροταξικός Σχεδιασμός

Στη χώρα μας η νομική βάση για την άσκηση χωροταξικού σχεδιασμού δημιουργήθηκε με το Σύνταγμα του 1975. Μέχρι τότε η χωροταξία ήταν ανύπαρκτη αλλά και έκτοτε δεν έχει ασκηθεί συστηματικά και ολοκληρωμένα.

Στο Νομό Άρτας χωροταξικά προβλήματα εμφανίζονται στις ορεινές περιοχές που έχουν ιδιαίτερα χαρακτηριστικά, τόσο κοινωνικά, οικονομικά, περιβαλλοντικά, όσο και πολιτισμικά. Για το λόγο αυτό, θα έπρεπε να λαμβάνονται υπόψη σε οποιαδήποτε διαδικασία σύστασης χωροταξικού σχεδίου, αφού σκοπός αυτού του σχεδίου πρέπει να είναι η ισόρροπη ανάπτυξη κέντρου και περιφέρειας.

Η έλλειψη χωροταξικού σχεδιασμού και ειδικότερα ενός ολοκληρωμένου χωροταξικού σχεδίου για τις ορεινές περιοχές σε ολόκληρη την Ελλάδα, έχει ως αποτέλεσμα την ανεξέλεγκτη ανάπτυξη, σε βάρος συνήθως του φυσικού περιβάλλοντος. Αρχικά, η απουσία θεσμοθετημένων χρήσεων γης που είναι απαραίτητη ακόμη και στις πιο απρόσιτες ορεινές περιοχές. Το γεγονός αυτό συμβάλλει ουσιαστικά στην αυθαίρετη και ατιμώρητη καταπάτηση του φυσικού περιβάλλοντος. Η εξαφάνιση εκατομμυρίων εκτάσεων δασικής γης, λόγω των εμπρησμών που γίνονται στις ορεινές περιοχές του Νομού, αποτελούν απτή απόδειξη. Με άλλα λόγια, η απουσία νομικού πλαισίου προστασίας των ορεινών περιοχών και αυστηρής χωροθέτησης, οδηγεί στην καταστροφή του φυσικού πλούτου.

Κατά τη διάρκεια των τελευταίων ετών, πολλές δασικές περιοχές ολόκληρης της Ηπείρου και ειδικότερα του Νομού Ιωαννίνων και του Νομού Άρτας έχουν καεί. Χαρακτηριστικό παράδειγμα αποτελεί ο ορεινός όγκος του Γράμμου, όπου κάηκε ένας από τους πολυτιμότερους ελληνικούς δρυμούς με εξαιρετικά σπάνια είδη πανίδας και χλωρίδας. Τα βασικότερα αίτια για την υφιστάμενη κατάσταση είναι η ανάπτυξη τουριστικών δραστηριοτήτων στις περιοχές αυτές και η ανάγκη για δημιουργία περισσότερων βοσκοτόπων για την ανάπτυξη και τη διατήρηση της κτηνοτροφίας.

Η απώλεια το φυσικού περιβάλλοντος είναι αισθητή περισσότερο στους μόνιμους κατοίκους των ορεινών περιοχών, που στην πλειοψηφία τους είναι ηλικιωμένοι. Αφανισμός των ορεινών δασικών εκτάσεων σημαίνει αφανισμός των καλλιεργειών, των φυσικών πηγών, των παραδοσιακών οικισμών και γενικότερα καταστροφή των ορεινών πολιτισμών. Όλα αυτά γίνονται στο όνομα της "ανάπτυξης", που θα είναι στημένη σε ένα σκηνικό, που δεν θα θυμίζει σε τίποτα αυτό που προϋπήρχε στον τόπο. Η ορεινή Ηλεία και η Εύβοια αποτελούν τα πιο πρόσφατα παραδείγματα μιας τέτοιας ανάπτυξης.

6.4.2 Κοινωνικά

1. Εγκατάλειψη Ορεινών Περιοχών

Σταδιακά αρχίζει η ερήμωση των ορεινών περιοχών από τη δεκαετία του '60 και '70 κυρίως, όχι μόνο για τις ορεινές περιοχές του Νομού Άρτας αλλά και για ολόκληρη την Ελλάδα. Ο βασικότερος λόγος για να αναζητήσουν οι κάτοικοι θέσεις εργασίας σε μικρές ή μεγάλες πόλεις. Οι ηλικιωμένοι μόνο μένουν πίσω με αποτέλεσμα, σήμερα στην πλειοψηφία τους τα ορεινά χωριά να είναι σχεδόν έρημα με ελάχιστες μόνο εξαιρέσεις.

Η εγκατάλειψη αυτή περιλαμβάνει όχι μόνο την ερήμωση του τόπου, αλλά συνεπάγονται η εγκατάλειψη του παραδοσιακού τρόπου ζωής (ήθη και έθιμα, τέχνες, ασχολίες κ.λπ.), η εγκατάλειψη των παραδοσιακών τρόπων καλλιέργειας της γης και όλων όσων είχε καταφέρει να δημιουργήσει ο άνθρωπος κατά τη διάρκεια της μακρόχρονης διαβίωσής του στις ορεινές περιοχές.

Πιο συγκεκριμένα, για το Νομό Άρτας με βάση την τελευταία απογραφή του πραγματικού πληθυσμού το 2011 και σε σύγκριση με τις προηγούμενες 2001 και 1991, διαπιστώνεται μια τάση συγκράτησης ακόμη και μείωσης του ανθρώπινου δυναμικού. Η κατάσταση αυτή δεν είναι ομοιόμορφη σε όλο το Νομό καθώς υπάρχει μετακίνηση του ενεργού δυναμικού από τα βόρεια και ορεινά σημεία προς τα νότια και πεδινά σημεία, δηλαδή προς το αστικό κέντρο που είναι η πόλη της Άρτας. Διότι, εκεί υπάρχουν περισσότερες ευκαιρίες απασχόλησης κυρίως στον πρωτογενή τομέα με τη γεωργία και την κτηνοτροφία αλλά και με την αλιεία στον Αμβρακικό Κόλπο. (Χρηστάκης, 2006)

Η απασχόληση λοιπόν είναι βασική αιτία εγκατάλειψης των ορεινών σημείων του Νομού και η επιστροφή του μόνιμου πληθυσμού στα ορεινά χωριά και κυρίως των νέων ατόμων, αποτελεί ίσως τη μεγαλύτερη πρόκληση στην προσπάθεια της ανάπτυξης του ελληνικού ορεινού χώρου.

2. Έλλειψη Γυναικών

Σήμερα, η πλειοψηφία των ορεινών περιοχών του Νομού και κυρίως των χωριών χαρακτηρίζεται από την έντονη έλλειψη του "ωραίου" φύλου. Το πρόβλημα

βέβαια είναι μεγαλύτερο όσο πιο απομακρυσμένη και ορεινή είναι η κάθε περιοχή. Οι γυναίκες στην μεγαλύτερη πλειοψηφία και ιδιαίτερα οι νέες και οι μορφωμένες, στην προσπάθειά τους για αναζήτηση μιας καλύτερης τύχης στα αστικά κέντρα, άρχισαν να εγκαταλείπουν τα ορεινά χωριά.

Με αυτόν τον τρόπο, χάθηκε η αριθμητική ισορροπία ανάμεσα σε άνδρες και γυναίκες στις περισσότερες ορεινές περιοχές του Νομού. Η φυγή αυτή των γυναικών έχει ως αποτέλεσμα ο αρσενικός πληθυσμός να δυσκολεύεται πάρα πολύ να βρει ταίρι. Πρέπει να γίνει κατανοητό ότι, οι γυναίκες της υπαίθρου αποτελούν ένα ισχυρό παράγοντα κοινωνικής συνοχής και από αυτές κρίνεται αν θα μπορέσουν να κρατηθούν ζωντανά ή όχι τα ορεινά χωριά, όχι μόνο στο Νομό αλλά και στην υπόλοιπη Ελλάδα.

Βέβαια, το πρόβλημα της φυγής των γυναικών δεν θα λυθεί πιέζοντας τις γυναίκες να δεχτούν να ζήσουν τη δύσκολη ζωή της υπαίθρου. Σίγουρα, η λύση είναι να αλλάξουν οι συνθήκες ζωής στις ορεινές περιοχές της χώρας προς το καλύτερο. Να γίνει ο καθημερινός τρόπος ζωής αν όχι ελκυστικός τουλάχιστον ανεκτός, τόσο για τις γυναίκες, όσο και για τους άνδρες.

3. Ελλιπής Υγειονομική Περίθαλψη

Αρκετά σημαντικός παράγοντας καθώς πολλές φορές παρατηρείται μετακίνηση του μόνιμου πληθυσμού από τα ορεινά κυρίως χωριά του Νομού προς τα αστικά κέντρα. Ιδιαίτερα, όταν συντρέχει σοβαρός, συγκεκριμένος ή και μακροχρόνιος λόγος υγείας δεν μπορούν οι άνθρωποι να μείνουν ήσυχοι στις ορεινές περιοχές που υπάρχει απουσία υγειονομικής περίθαλψης.

Συνεχώς, τα τελευταία χρόνια γίνονται εκκλήσεις από τους πολίτες των ορεινών περιοχών και τις αρμόδιες αρχές της Περιφέρειας Ηπείρου προς το αρμόδιο Υπουργείο για την βελτίωση των υπηρεσιών που παρέχονται καθώς επίσης και για καλύτερο εργαστηριακό εξοπλισμό αλλά και για περισσότερες κτιριακές υποδομές υγείας.

Το κυριότερο πρόβλημα είναι ότι καθυστερεί απαράδεκτα η κάλυψη των θέσεων αγροτικών ιατρών στο σύνολο γενικά των ιατρείων σε όλη την έκταση του Νομού Άρτας. Οι κάτοικοι, λοιπόν κυρίως στις ορεινές περιοχές στερούνται την

πρωτοβάθμια φροντίδα υγείας για μεγάλα χρονικά διαστήματα, καθώς για να καλυφθούν οι θέσεις των αγροτικών ιατρών χρειάζεται να περιμένουν από τρεις μήνες, στην καλύτερη περίπτωση, έως εννέα ολόκληρους μήνες. Επίσης, ακόμη και στην περίπτωση που υπάρχουν αγροτικοί ιατροί, λόγω του ότι υπηρετούν μια σειρά από πολλά ορεινά χωριά, κάνουν να επισκεφθούν μια συγκεκριμένη περιοχή ολόκληρους μήνες. Ωστόσο, οι αρνητικές συνέπειες αυτού του γεγονότος είναι εμφανής, ιδιαίτερα στο μόνιμο πληθυσμό που αποτελείται κυρίως από ηλικιωμένους.

Ακόμη, τα Κέντρα Υγείας αγροτικού τύπου στο χώρο ευθύνης των οποίων ανήκουν τα περιφερειακά ιατρεία, αντιμετωπίζουν έντονα λειτουργικά προβλήματα. Το σημαντικότερο είναι η κάλυψη των εφημεριών, αφού λόγω έλλειψης ιατρικού προσωπικού δεν είναι εφικτή σε πολλές ορεινές περιοχές. Παράλληλα, εκτός των λειτουργικών προβλημάτων υπάρχουν και άλλα εξίσου σημαντικά που άρχισαν να εμφανίζονται τα τελευταία χρόνια. Οι ελλείψεις προηγμένου εργαστηριακού εξοπλισμού, των ασθενοφόρων καθώς και οι ακατάλληλες και προβληματικές υποδομές των κτιρίων, δηλαδή των Κέντρων Υγείας του Νομού Άρτας αποτελούν επίσης προβλήματα στο χώρο της υγείας. Μερικά από τα Κέντρα Υγείας που έχουν σημαντικές ελλείψεις βρίσκονται σε χωριά όπως η Αγναντα, η Άνω Καλεντίνη και το Βουργαρέλι.

Ιδιαίτερη έμφαση πρέπει να δοθεί σε ένα πολύ σημαντικό θέμα που είναι η διαθεσιμότητα ασθενοφόρων του Ε.Κ.Α.Β. προς τις ορεινές περιοχές του Νομού Άρτας. Η ασφάλεια για τη ζωή καθώς και η έγκαιρη αντιμετώπιση επειγόντων περιστατικών είναι πολύ σημαντικοί παράγοντες διαβίωσης για τους μόνιμους κατοίκους των χωριών του Νομού. Με άλλα λόγια, οι υπηρεσίες προληπτικής ιατρικής, όπως για παράδειγμα η ύπαρξη πλήρως εξοπλισμένων κινητών μονάδων που θα μπορούν να μεταφέρονται σε απομακρυσμένα χωριά και θα προσφέρουν υπηρεσίες, αποτελούν καθοριστικό παράγοντα για τη συγκρότηση του πληθυσμού στις ορεινές περιοχές όχι μόνο στην Ήπειρο αλλά και σε όλη τη χώρα γενικότερα.

Καθοριστική για τις ορεινές περιοχές είναι η επένδυση σε νέες τεχνολογίες, όπως για παράδειγμα η τηλεϊατρική, που θα βοηθήσουν στη σταδιακή μείωση των προβλημάτων σε θέματα υγείας των κατοίκων των ορεινών χωριών της Ηπείρου. Το δίκτυο EPIRUS - NET αποτελεί ένα τέτοιο θετικό παράδειγμα και άρχισε να

λειτουργεί από το 2000. Ανήκει στην Γενική Γραμματεία Περιφέρειας Ηπείρου και αποτελεί ένα δίκτυο τηλεϊατρικής και τηλεργασίας. Συνεργάζεται με το Πανεπιστήμιο των Ιωαννίνων και ο βασικός κορμός του δικτύου είναι τα Ιωάννινα, η Άρτα, η Πρέβεζα και οι Φιλιάτες. Συνδέεται, δηλαδή με το Πανεπιστημιακό Γενικό Νοσοκομείο Ιωαννίνων, το Γενικό Νοσοκομείο «Χατζηκώστα», το Γενικό Νοσοκομείο Άρτας, το Γενικό Νοσοκομείο Πρέβεζας και το Κέντρο Υγείας Μετσόβου. Ένα μελλοντικό σχέδιο αποτελεί η επέκτασή του σε όλη την Ήπειρο, τη Λευκάδα και την Αιτωλοακαρνανία.

4. Εκπαίδευση

Γενικά, σε όλες τις ορεινές περιοχές του Νομού Άρτας σήμερα υπάρχει η εποχική κάλυψη των εκπαιδευτικών αναγκών. Συνήθως, πολύ πιο μετά την έναρξη της σχολικής χρονιάς τοποθετούνται στα σχολεία των ορεινών χωριών δάσκαλοι και καθηγητές μόνο για μερικούς μήνες το χρόνο. Την επόμενη χρονιά παίρνουν μετάθεση για κάποια αστική περιοχή και οι θέσεις στα σχολεία των ορεινών περιοχών μένουν κενές. Βέβαια, οι επιπτώσεις του γεγονότος αυτού γίνονται άμεσα ορατές καθώς οι σοβαρές ελλείψεις των εκπαιδευτικών από τις συγκεκριμένες περιοχές προκαλούν αρνητικές επιπτώσεις στην εκπαιδευτική διαδικασία.

6.4.3 Περιβαλλοντικά

1. Έργα Υποδομής

- **Οδικό Δίκτυο:** Έναν ακόμη λόγο εγκατάλειψης των ορεινών περιοχών αποτελούν οι σημαντικότερες ελλείψεις σε έργα υποδομής και υπηρεσίες κοινής ωφέλειας. Το έντονο αυτό πρόβλημα οφείλεται στο ότι, οι ορεινές περιοχές του Νομού Άρτας έχουν μεγάλη γεωγραφική διασπορά και οι περισσότερες από αυτές είναι απομονωμένες μεταξύ τους. Όσο αφορά, το οδικό δίκτυο είναι σε πάρα πολλά σημεία αναξιόπιστο, με άσχημη βατότητα και ακατάλληλο οδόστρωμα. Κατά καιρούς παρατηρείτε ότι, έρχονται μερικές χρηματοδοτήσεις από ευρωπαϊκά και περιφερειακά προγράμματα, όμως δεν φτάνουν στους μικρούς και συνήθως απομονωμένους οικισμούς. Αξίζει να σημειωθεί ότι, η γεωμορφολογία ολόκληρης της περιφέρειας σε συνδυασμό με την ακαταλληλότητα ή και την ανεπάρκεια του οδικού δικτύου, συντελεί

στην παραμονή των ορεινών οικισμών και των κοινοτήτων χωρίς συγκοινωνία. Δυστυχώς, η κατάσταση αυτή υφίσταται κυρίως τους χειμερινούς μήνες και έχει μεγάλη χρονική διάρκεια.

- **Φράγματα - Υδροηλεκτρικά Έργα:** Οι περισσότεροι από τους υδροφόρους ορίζοντες τροφοδοτούνται από το υψηλό ποσοστό βροχοπτώσεων και χιονοπτώσεων. Επομένως, αποτελούν υψηλής αξίας υπόγειους ταμιευτήρες και πολλές φορές παρέχουν τη δυνατότητα μεταφοράς νερού με βαρύτητα, από μεγάλο υψόμετρο προς τις χαμηλότερες περιοχές, που έχουν υψηλή ζήτηση νερού. Οι περιοχές αυτές με το χαμηλότερο υψόμετρο είναι κατάλληλες για κατασκευή μικρών υδροηλεκτρικών έργων. Σήμερα, στον ποταμό Άραχθο υπάρχουν ήδη τα δύο φράγματα του Πουρναρίου Ι και ΙΙ, ενώ προβλέπονταν η κατασκευή ενός ακόμη υδροηλεκτρικού φράγματος στον ποταμό Άραχθο, στην περιοχή του Αγίου Νικολάου Δαφνωτής, το οποίο τελικά δεν θα κατασκευαστεί. Η πρόβλεψη για την κατασκευή ενός τέτοιου φράγματος πυροδότησε έντονες αντιδράσεις, τόσο από τους φορείς της περιοχής, όσο και από τους κατοίκους. Οι λόγοι εναντίωσης στην κατασκευή ενός νέου φράγματος ήταν ότι, θα επιτείνονταν τα προβλήματα των κατολισθήσεων, στην περιοχή του Ξηροβουνίου Άρτας αλλά και ότι η λίμνη του φράγματος θα κατέκλυζε τον συνοικισμό Πλάκας Ραφταναίων, όπου βρίσκονται δύο σημαντικά μνημεία της ιστορικής και πολιτιστικής ταυτότητας της περιοχής, η Γέφυρα της Πλάκας και το κτίριο του τελωνείου δίπλα της. Παράλληλα, θα επηρεάζονταν αρνητικά η οικολογική ισορροπία της περιοχής του Αράχθου, θα μεταβάλλονταν το ρέον οικοσύστημα του ποταμού σε λιμναίο, θα δημιουργούσε αλληλοδιαδοχή περιόδων με πλημύρες και περιόδων με απόλυτη ξηρασία και θα αλλοίωνε την υπάρχουσα χλωρίδα και πανίδα στην ευρύτερη περιοχή.

2. Χ.Α.Δ.Α. - Χ.Υ.Τ.Α.

Στις μέρες μας, σημαντικό πρόβλημα για τις ορεινές περιοχές του Νομού αποτελεί η ύπαρξη παράνομων Χώρων Ανεξέλεγκτης Διάθεσης Απορριμμάτων (Χ.Α.Δ.Α.). Το φαινόμενο αυτό είναι υπαρκτό όχι μόνο στην Ήπειρο αλλά σε ολόκληρη την Ελλάδα και βάσει νομοθεσίας, τόσο κοινοτικής, όσο και εθνικής, θα

πρέπει η χώρα να κλείσει όλους τους Χ.Α.Δ.Α. και να κατασκευάσει οργανωμένους Χώρους Υγειονομικής Ταφής. Στην Ήπειρο λειτουργούσαν 265 Χ.Α.Δ.Α. και ύστερα από πληροφορίες της Περιφέρειας σε συνεργασία με την Τοπική Αυτοδιοίκηση 101 χωματερές έχουν ήδη αποκατασταθεί, 139 είναι σε φάση αποκατάστασης και 25 θα παραμείνουν σε λειτουργία μέχρι την ολοκλήρωση των Χ.Υ.Τ.Α.

Τις περισσότερες φορές οι Χ.Α.Δ.Α. βρίσκονται πολύ κοντά σε ρέματα και δάση άρα υπάρχει κίνδυνος ρύπανσης του εδάφους, των επιφανειακών αλλά και των υπόγειων υδάτων αλλά και σοβαρός κίνδυνος που αφορά την υγεία των κατοίκων που ζουν σε οικισμούς κοντά στις περιοχές απόρριψης. Συγκεκριμένα, για την Ήπειρο 12% των Χ.Α.Δ.Α. βρίσκονται σε απόσταση μικρότερη των 100 μ. από ρέμα μόνιμης ροής και 39% σε απόσταση μικρότερη των 100 μ. από δάσος. (Υ.Π.Ε.Χ.Ω.Δ.Ε., 2005) Για το Νομό Άρτας οι Χ.Α.Δ.Α. είναι 47 με το Δήμο Αρταίων να έχει 16, το Δήμο Γεωργίου Καραϊσκάκη να έχει 6, το Δήμο Κεντρικών Τζουμέρκων να έχει 16 και τέλος το Δήμο Νικολάου Σκουφά να έχει 9. (Χατζηιωαννίδου, 2007).

3. Επιφανειακά - Υπόγεια Ύδατα

- **Επιφανειακά Ύδατα:** Στην περιοχή της Πίνδου, αλλά και σε ολόκληρη την Ήπειρο, τα επιφανειακά νερά, εκτός από τις παράκτιες περιοχές, θεωρούνται από τα καθαρότερα της Ευρώπης. (Γεωργιοπούλου, 2007) Όμως παρόλα αυτά, σύμφωνα με μετρήσεις που έγιναν τον τελευταίο καιρό, διαπιστώνεται ότι η μέχρι πρότινος καλή ποιότητα των νερών της Ηπείρου, κινδυνεύει να αλλοιωθεί εξαιτίας της ρύπανσης από ανθρωπογενείς πηγές. Ο Άραχθος κινδυνεύει περισσότερο από τη ρύπανση σε σημεία που καταλήγουν τα νερά από τις πεδιάδες της Άρτας κυρίως από τα ανεπεξέργαστα απόβλητα της φρουτοβιομηχανίας. Ο ποταμός Λούρος μολύνεται, εξαιτίας των σφαγείων και των χοιροστασίων της περιοχής αλλά και των αστικών λυμάτων. (Χαραλαμπίκης, 2005) Σε μετρήσεις που έγιναν πρόσφατα παρατηρήθηκαν υπερβάσεις των ανώτατων ορίων της Ε.Ε. στις συγκεντρώσεις των φωσφορικών, τόσο στον ποταμό Λούρο, όσο και στον Άραχθο, προφανώς εξαιτίας της χρήσης λιπασμάτων στα χωράφια. Παράλληλα, οι μονάδες επεξεργασίας γάλακτος αλλά και οι βιομηχανίες παραγωγής κρέατος, πουλερικών και κρεατοσκευασμάτων αποτελούν κύριες πηγές ρύπανσης, όταν

τα λύματα τους απορρίπτονται στα επιφανειακά ύδατα, χωρίς να έχουν υποστεί την απαιτούμενη επεξεργασία. Ακόμη, για την επιβάρυνση της ποιότητας των υδάτων του Αμβρακικού Κόλπου ευθύνονται κατά κύριο λόγο τα ελαιοτριβεία της περιοχής. Είναι προφανές ότι, υπάρχει άμεση ανάγκη προστασίας των ποιοτικών και ποσοτικών παραμέτρων του υδάτινου δυναμικού της περιοχής.

- **Υπόγεια Ύδατα:** Παρόλο που τα νερά των ορεινών περιοχών της Ηπείρου θεωρούνται περισσότερο προστατευμένα, σε σύγκριση με τις πεδινές ή παραθαλάσσιες περιοχές, εντούτοις απειλούνται από μόλυνση. Για ένα μεγάλο χρονικό διάστημα τα τελευταία χρόνια η ποιότητα των υπογείων νερών της Ηπείρου εμφανίζεται κακή. Το ποσοστό του υπόγειου νερού της περιοχής που είναι διαταραγμένης ποιότητας, δηλαδή ακατάλληλο, ανέρχεται στο 27%. Η ρύπανση των υπόγειων υδάτων οφείλεται στην επικοινωνία των επιφανειακών υδάτων με τους βαθύς υδροφόρους ορίζοντες. Χαρακτηριστικό παράδειγμα, ότι συνέβαινε στον ποταμό Άραχθο πριν την ύπαρξη της γέφυρας της Άρτας. Ακόμη, άλλος ένας παράγοντας που συντελεί στη μόλυνση των υδάτων είναι η επικοινωνία των επιμέρους λεκανών με άλλες περιοχές, όπως αυτών του Λούρου και του Αράχθου με την πεδιάδα των Ιωαννίνων, όπου υπάρχουν καταβόθρες και ρίχνονται απόβλητα. Στη μόλυνση των νερών της περιοχής συμβάλλει και η εκτεταμένη ανάπτυξη χοιροτροφείων, όπου χαρακτηρίζεται έντονη και πολλές φορές ανεξέλεγκτη. Επιπροσθέτως, η ανύψωση συχνά του υδροφόρου ορίζοντα το χειμώνα εμπλουτίζει το νερό με ουσίες όπως NO_3 κ.α. (Μαρίνος et al, 1984)

6.5 Πρόσβαση

Οι οδικοί άξονες πρόσβασης στο Νομό είναι:

- ❖ Αθήνα – Κόρινθος – Πάτρα – Αργίριο – Άρτα
- ❖ Αθήνα – Λαμία – Τρίκαλα – Άρτα
- ❖ Θεσσαλονίκη – Βέροια – Γρεβενά – Ιωάννινα (Μέσω Εγνατίας Οδού) – Άρτα

- ❖ Θεσσαλονίκη – Κατερίνη – Λάρισα – Τρίκαλα – Άρτα
- ❖ Θεσσαλονίκη – Βέροια – Κοζάνη – Νεάπολης – Κόνιτσα – Ιωάννινα – Άρτα
- ❖ Ηγουμενίτσα – Άρτα

Ακολουθώντας επομένως, τους παραπάνω οδικούς άξονες καταλήγει ο κάθε επισκέπτης στην πόλη της Άρτας. Πρέπει να τονιστεί ότι, υπάρχουν ακριβείς οδηγίες μέσω των πινακίδων στους δρόμους προκειμένου να φθάσει κάποιος στην πόλη. Παράλληλα, αν κάποιος δεν έχει δικό του όχημα και θέλει να χρησιμοποιήσει το υπεραστικό λεωφορείο του Κ.Τ.Ε.Λ. φθάνει στην πόλη μέσω του 1^{ου}, 3^{ου} και 4^{ου} δρομολογίου που αναφέρθηκαν. Αξίζει να τονίσουμε ότι, η περιοχή της Άρτας έχει πάρα πολλές ελλείψεις σε έργα υποδομής στο οδικό δίκτυο. Οι περισσότεροι δρόμοι που οδηγούν στο Νομό, οι δρόμοι μέσα στην πόλη, όσο και οι δρόμοι προς όλα τα ορεινά μέρη του Νομού Άρτας είναι πάρα πολύ παλιοί, έχουν πολύ σοβαρές ελλείψεις και σε ορισμένα σημεία το οδόστρωμα είναι ακατάλληλο. Δυστυχώς, αυτός είναι και ο βασικότερος λόγος, που κάθε χρόνο συμβαίνουν πάρα πολλά αυτοκινητιστικά δυστυχήματα σε όλες τις περιοχές του Νομού.

Εικόνα 12: Άποψη Του Γεφυριού Της Άρτας Το Βράδυ

Επιπρόσθετα, να επισημανθεί ότι πάρα πολύ δυσπρόσιτες είναι όλες οι ορεινές περιοχές του Νομού. Δεν υπάρχουν καθημερινά δρομολόγια λεωφορείων από την πόλη της Άρτας προς όλα τα χωριά. Συνήθως, τα περισσότερα δρομολόγια είναι προς

τα μεγαλύτερα κεφαλοχώρια, όμως δυστυχώς φθάνει κάποιος στον προορισμό του με μεγάλη καθυστέρηση εφόσον σε κάθε δρομολόγιο το λεωφορείο περνάει από πάρα πολλά μικρά χωριά, ακολουθώντας κυκλικές διαδρομές, προκειμένου να εξυπηρετήσει περισσότερους πολίτες. Πρέπει να τονιστεί ότι, συγκοινωνίες από χωριό σε χωριό δεν υπάρχουν, οπότε οι επισκέπτες δυσκολεύονται στις μετακινήσεις και τις περισσότερες φορές, είτε έχουν δικό τους αυτοκίνητο ή καταφεύγουν σε άλλα μέσα μεταφοράς, όπως το ταξί.

Ακόμη, η πρόσβαση στο Νομό είναι εφικτή και αεροπορικώς, τόσο από την Πρέβεζα, όσο και από τα Ιωάννινα που έχουν αεροδρόμιο. Η πρόσβαση με αεροπλάνο κατευθείαν στο Νομό Άρτας δεν γίνεται καθώς δεν υπάρχει αεροδρόμιο. Όμως, ο επισκέπτης μπορεί να φθάσει στο Άκτιο της Πρέβεζας με το αεροπλάνο και στη συνέχεια να συνεχίσει για την πόλη της Άρτας με το αυτοκίνητο διανύοντας απόσταση περίπου 60 χλμ. Επίσης, μπορεί να προσγειωθεί αεροπορικώς στο αεροδρόμιο των Ιωαννίνων και να κατευθυνθεί οδικώς σε μια απόσταση 80 χλμ. προς την πόλη της Άρτας.

Εικόνα 13: Ιόνια Οδός

Βέβαια, αν ο τουρίστας θέλει να επισκεφθεί άλλα μέρη του Νομού εκτός από την πόλη της Άρτας, όπως τα χωριά των Τζουμέρκων ή τον Αμβρακικό Κόλπο πρέπει να σκεφτεί προσεκτικά πως θα φθάσει στο μέρος, επιλέγοντας τα μέσα που θα του εξασφαλίσουν μια πιο ευχάριστη και πιο σύντομη διαδρομή. Η πρόσβαση στο Νομό

γίνεται και ακτοπλοϊκώς από το λιμάνι της Ηγουμενίτσας, διανύοντας μια μεγαλύτερη απόσταση 115 χλμ. με το αυτοκίνητο ή το λεωφορείο με κατεύθυνση την πόλη της Άρτας.

Πίνακας 17: Μεγάλες Πόλεις και οι Αποστάσεις τους από την Πόλη της Άρτας.

ΧΙΛΙΟΜΕΤΡΙΚΕΣ ΑΠΟΣΤΑΣΕΙΣ ΑΠΟ ΑΡΤΑ

Αγρίνιο 86 χλμ.	Κοζάνη 300 χλμ.
Αθήνα 367 χλμ.	Κομοτηνή 713 χλμ.
Αλεξανδρούπολη 779 χλμ.	Κόρινθος 287 χλμ.
Αμφισσα 257 χλμ.	Λαμία 281 χλμ.
Βέροια 361 χλμ.	Λάρισα 286 χλμ.
Βόλος 349 χλμ.	Λιβαδειά 306 χλμ.
Γρεβενά 252 χλμ.	Ναύπλιο 325 χλμ.
Δράμα 587 χλμ.	Ξάνθη 657 χλμ.
Έδεσσα 375 χλμ.	Πάτρα 165 χλμ.
Ηγουμενίτσα 115 χλμ.	Πολύγυρος 510 χλμ.
Θεσσαλονίκη 439 χλμ.	Πρέβεζα 50 χλμ.
Ιωάννινα 77 χλμ.	Πύργος 261 χλμ.
Καβάλα 602 χλμ.	Σέρρες 519 χλμ.
Καλαμάτα 380 χλμ.	Σπάρτη 414 χλμ.
Καρδίτσα 252 χλμ.	Τρίκαλα 225 χλμ.
Καρπενήσι 202 χλμ.	Τρίπολη 353 χλμ.
Καστοριά 281 χλμ.	Φλώρινα 348 χλμ.
Κατερίνη 370 χλμ.	Χαλκίδα 388 χλμ.
Κιλκίς 469 χλμ.	

Πηγή Περιφερειακή Ενότητα Άρτας

ΕΜΠΕΙΡΙΚΗ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗ

Κεφάλαιο 7ο: Μεθοδολογία και Σχολιασμός Της Επιτόπιας Έρευνας

7.1 Προηγούμενες Εμπειρικές Μελέτες

Κατά καιρούς έχουν γίνει πολλές έρευνες για τη στάση των κατοίκων ενός τόπου απέναντι στον τουρισμό καθώς και τις αντιλήψεις τους για τις επιπτώσεις της τουριστικής ανάπτυξης στον τόπο μελέτης. Ο τουρισμός είναι βέβαιο ότι μπορεί να έχει, τόσο θετικά, όσο και αρνητικά αποτελέσματα στη ζωή των κατοίκων. Πιο συγκεκριμένα, τα αποτελέσματα των προηγούμενων ερευνών δείχνουν ότι οι κάτοικοι μιας περιοχής έχουν μάλλον θετική στάση στις επιδράσεις του τουρισμού.

Οι ντόπιοι πιστεύουν ότι ο τουρισμός μπορεί να βελτιώσει την ποιότητα των τοπικών προϊόντων καθώς και των υπηρεσιών, ότι συμβάλλει στη διατήρηση του φυσικού περιβάλλοντος και την προστασία των άγριων ζώων και τέλος ότι θα αποτελέσει κίνητρο για την αποκατάσταση υποδομών, που έχουν σχέση με την ιστορική κληρονομιά μιας περιοχής. (Andriotis, 2004, Παυλογεωργάτος, Κωνσταντογλου, 2005) Η πλειοψηφία των κατοίκων αισθάνεται ότι ο τουρισμός θα πρέπει να έχει, είτε ίσο, είτε κυρίαρχο ρόλο στην περιοχή τους, σε σύγκριση πάντα με άλλους τομείς της οικονομίας.

Όσο λιγότερο επωφελούνται οι κάτοικοι από τον τουρισμό, τόσο περισσότερο προβάλλουν τις αρνητικές του συνέπειες. Αντίθετα, όμως οι κάτοικοι που πιστεύουν ότι ο τουρισμός έχει θετικές επιπτώσεις στον τόπο τους είναι πιο αισιόδοξοι για το μέλλον της περιοχής τους. Τα αποτελέσματα της μελέτης του Andriotis (2004), υποστηρίζουν την ιδέα ότι οι κάτοικοι που έχουν προσωπικό όφελος από τον τουρισμό και τον βλέπουν σαν μια στρατηγική ανάπτυξης, τον αντιμετωπίζουν και τον βλέπουν πιο θετικά και υποστηρίζουν ένθερμα την περαιτέρω ανάπτυξη του. Από την άλλη μεριά, η κυριότερη ανησυχία των κατοίκων σύμφωνα με τη μελέτη των Latkova και Vogt (2012), είναι η δυναμική του τουρισμού που είναι ικανή να οδηγήσει στην αύξηση των προβλημάτων κυκλοφοριακής συμφόρησης σε έναν τόπο.

Οι Georgitsogianni et al (2013), μελέτησαν τις προοπτικές για τοπική ανάπτυξη που να βασίζεται στην πολιτιστική κληρονομιά και τις απόψεις των κατοίκων. Η εμπειρική ανάλυση έδειξε ότι οι περισσότεροι πολίτες, της περιοχής μελέτης, είναι σχετικά ευαισθητοποιημένοι με τα θέματα του πολιτισμού. Γνωρίζουν μερικώς την ιστορία της περιοχής, πληρέστερα οι πιο μορφωμένοι και πιστεύουν ότι η εκμετάλλευση των πολιτιστικών συγκριτικών πλεονεκτημάτων της περιοχής θα έδινε ώθηση στην ανάπτυξη του πολιτιστικού τουρισμού για τον τόπο τους. Ακόμη, είναι πολύ σημαντικό να γνωρίζουμε, τόσο τις απόψεις των κατοίκων για την τουριστική ανάπτυξη, όσο και για τις επιπτώσεις του τουρισμού πριν αρχίσει μια κοινωνία να αναπτύσσει τους τουριστικούς πόρους της.

Συνεχίζοντας, μια έρευνα ακόμη έγινε από τον Curto (2006) σχετικά με τις «Αντιλήψεις των Κατοίκων για τον Τουρισμό σε έναν Απότομα Αυξανόμενο Προορισμό Ορεινού Τουρισμού». Σε αυτή την μελέτη εξετάστηκαν οι απόψεις των κατοίκων σχετικά με τον υπάρχον ρυθμό ανάπτυξης στην περιοχή Collingwood, το κόστος και τα οφέλη του τουρισμού, τον τουρισμό σαν στρατηγική οικονομικής ανάπτυξης και το θεωρητικό πλαίσιο που ενδέχεται να βοηθήσει την περιγραφή της ανάπτυξης του τουρισμού στην περιοχή. Η έρευνα είχε ως αποτέλεσμα την ανάδυση τεσσάρων θεμάτων, τα οποία ήταν η ανάπτυξη, η οικονομία, η πολιτική και το περιβάλλον. Το κυριότερο θέμα που συζητήθηκε από τους κατοίκους ήταν η ανάπτυξη, ενώ κάποια από τα σημαντικότερα υποθέματα ήταν η έλλειψη φθηνής κατοικίας, τα προβλήματα στις υποδομές, οι νέες υπηρεσίες καθώς και η δημιουργία νέων χώρων όπως πάρκα, λίμνες κ.α.

Τέλος, οι Σούτσας et al (2005) ασχολήθηκαν με τη συμβολή των τουριστικών δραστηριοτήτων στην ανάπτυξη συγκεκριμένων τομέων στις Ελληνικές Περιφέρειες. Συγκεκριμένα, τόνισαν ότι για την προώθηση της τουριστικής ανάπτυξης χρειάζεται η εκμετάλλευση των εθνικών πόρων. Μελέτη περίπτωσης για τους ερευνητές αποτέλεσε η περιοχή του Μετσόβου, που ανήκει στην Ήπειρο, μια από τις φτωχότερες περιοχές της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Η παρουσία των φυσικών πόρων και της πολιτιστικής κληρονομιάς μαζί με την καλλιέργεια τοπικών προϊόντων με ονομασία προέλευσης βοήθησαν το Μέτσοβο, τα τελευταία χρόνια, να παρουσιάσει μια δυναμική τουριστική εικόνα, δηλαδή με άλλα λόγια συνέβαλαν στην προώθηση του τουρισμού. Η έρευνα πραγματοποιήθηκε με τη χρήση ερωτηματολογίων, που

μοιράστηκαν σε επισκέπτες που έμεναν στα ξενοδοχεία της περιοχής του Μετσόβου. Τα αποτελέσματα της έρευνας έδειξαν τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά των επισκεπτών της περιοχής, τα οποία είναι μικρής ηλικίας, ευκατάστατοι, απόφοιτοι δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης και ανήκουν στις ανώτερες κοινωνικά τάξεις, κρίνοντας από το επάγγελμά τους. Η μεγαλύτερη πλειοψηφία των ερωτηθέντων έχει το Μέτσοβο ως μόνιμο τόπο διακοπών κυρίως λόγω του ότι αποτελεί χώρο ξεκούρασης και χαλάρωσης. Τελειώνοντας, όσο αφορά τα προβλήματα των ερωτηθέντων για την περιοχή απάντησαν ότι τα σημαντικότερα είναι η έλλειψη στάθμευσης και η καθαριότητα.

7.2 Μεθοδολογία της Έρευνας

Η παρούσα έρευνα διεξήχθη για να εξεταστεί η αντίληψη των κατοίκων του Νομού Άρτας σχετικά με την τουριστική ανάπτυξη της περιοχής. Για να διερευνηθούν οι απόψεις των κατοίκων, συντάχθηκε ερωτηματολόγιο, το οποίο έλαβε υπόψη τις προηγούμενες εμπειρικές μελέτες.

Το ερωτηματολόγιο, διανεμήθηκε σε κατοίκους της πόλης της Άρτας την περίοδο Ιανουαρίου - Φεβρουαρίου 2014. Μοιράστηκαν 280 ερωτηματολόγια, τα οποία ήταν όλα άρτια συμπληρωμένα και για το λόγο αυτό συμπεριλήφθηκαν όλα στην παρούσα έρευνα. Κατά την παράδοση των ερωτηματολογίων δόθηκαν προφορικά οι απαραίτητες διευκρινήσεις για την σωστή και ολοκληρωμένη συμπλήρωση του ερωτηματολογίου, ενώ οι συμμετέχοντες διαβεβαιώθηκαν πως το ερωτηματολόγιο είναι ανώνυμο και πως τα στοιχεία που θα προκύψουν είναι απολύτως εμπιστευτικά.

Συγκεκριμένα, το ερωτηματολόγιο χωρίστηκε σε δύο μέρη. Το πρώτο μέρος περιείχε ερωτήσεις για τα δημογραφικά χαρακτηριστικά των ερωτηθέντων, ενώ το δεύτερο μέρος περιείχε ερωτήσεις για τις απόψεις των ερωτηθέντων σχετικά με την τουριστική ανάπτυξη του Νομού. Υπήρχαν ερωτήσεις που ο ερωτώμενος απαντούσε με ναι ή όχι, που ήταν οι περισσότερες στην πλειοψηφία των ερωτήσεων, άλλες που έδινε μία ή περισσότερες απαντήσεις καθώς και κάποιες που οι επιλογές τους βασίστηκαν στην πενταβάθμια κλίμακα Likert.

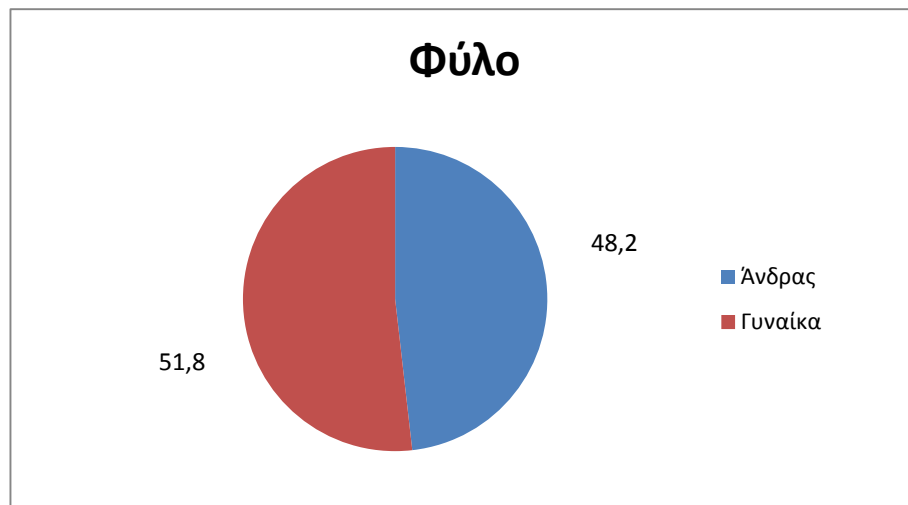
Στην πρώτη ενότητα του ερωτηματολογίου, που αφορούσε τα δημογραφικά χαρακτηριστικά, εξετάστηκαν μεταβλητές, όπως φύλο, ηλικία, μορφωτικό επίπεδο, επαγγελματική δραστηριότητα, χρόνια που κατοικούν στο Νομό, οικογενειακή κατάσταση, εισόδημα με σκοπό να γίνει η σκιαγράφηση του προφίλ του δείγματος.

Παράλληλα, στη δεύτερη ενότητα του ερωτηματολογίου αρχικά εξετάστηκαν οι απόψεις των κατοίκων σχετικά με το αν πιστεύουν ότι η περιοχή τους είναι τουριστική, αν έχει δυνατότητες τουριστικής ανάπτυξης, αν ασχολούνται με τον τομέα του τουρισμού, αν θα πρότειναν την περιοχή ως τουριστικό προορισμό και ποιο σημείο του Νομού θεωρούν ότι έχει τη μεγαλύτερη τουριστική ζήτηση. Στη συνέχεια, καταγράφηκαν οι πολιτιστικές γνώσεις των κατοίκων, όπως ποια αξιοθέατα, μουσεία, εκκλησίες / μοναστήρια του Νομού γνωρίζουν και έχουν επισκεφτεί.

Ακόμη, εξετάστηκαν οι απόψεις των κατοίκων σχετικά με τον τουρισμό και την υφιστάμενη κατάσταση στο Νομό, όπως ποια κατηγορία τουρισμού και εναλλακτικού τουρισμού θεωρούν εφικτό να αναπτυχθεί στο Νομό Άρτας, τους λόγους που θα μπορούσε η περιοχή να προσελκύσει τουρισμό, την γνώμη τους για την Τοπική Αυτοδιοίκηση και τις υποδομές του Νομού και πως θα μπορούσε ο τουρισμός να συμβάλλει στην ανάπτυξη της περιοχής. Τελειώνοντας, ζητήθηκαν οι απόψεις των κατοίκων σχετικά με την ανάπτυξη του τουρισμού, δηλαδή τις προωθητικές ενέργειες, τις προτάσεις ενίσχυσης και γενικά την κατεύθυνση που θα κινηθεί η τουριστική ανάπτυξη στο Νομό Άρτας.

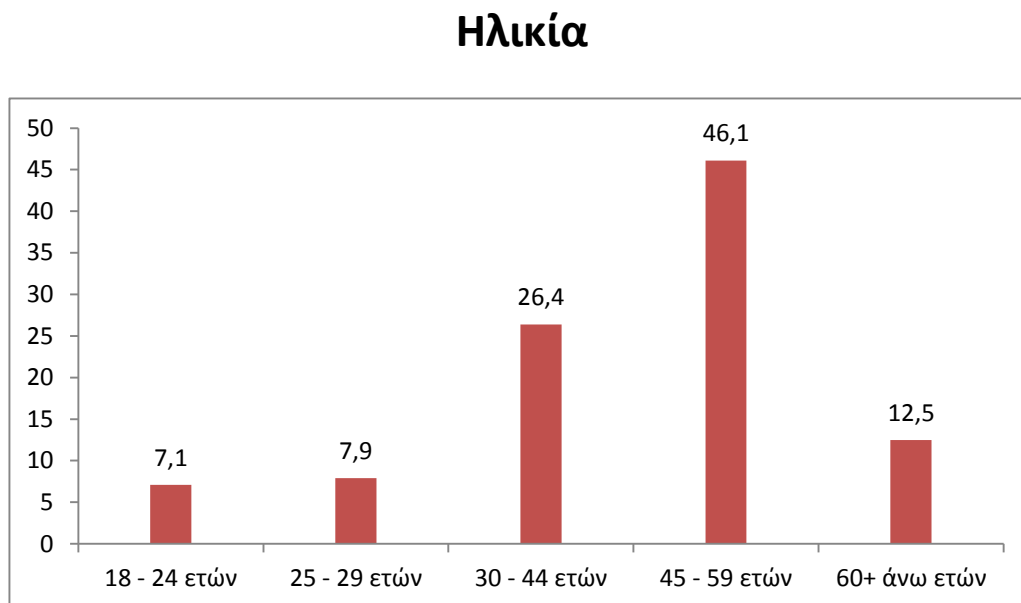
7.3 Το Προφίλ του Δείγματος

Διάγραμμα 1: Φύλο

Από το δείγμα των 280 ερωτηθέντων, το 51,8% είναι γυναίκες και το 48,2% είναι άνδρες.

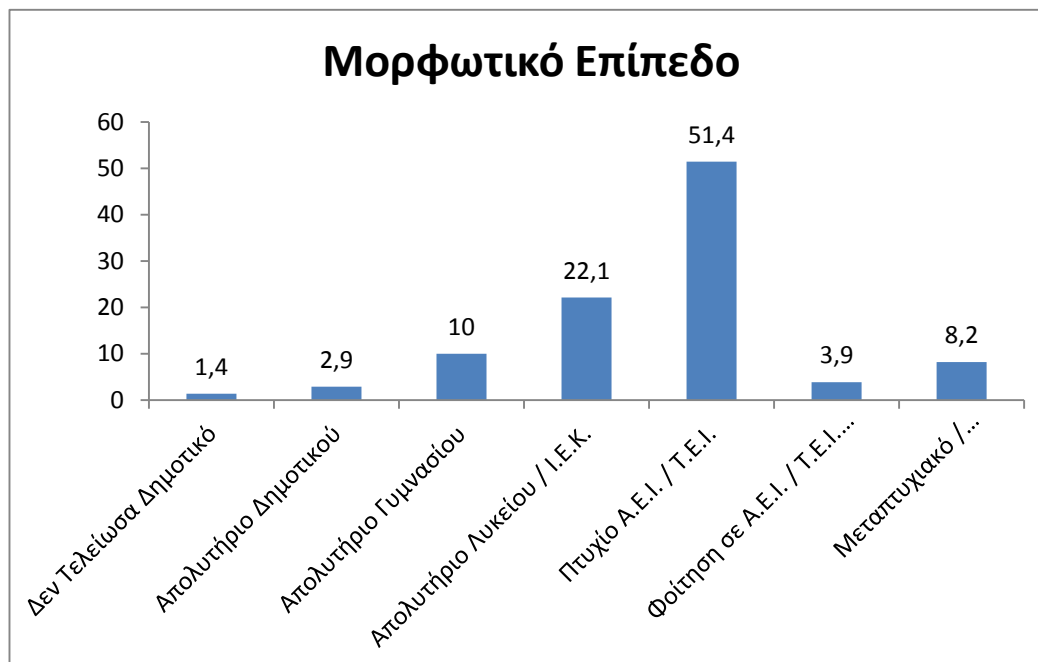
Διάγραμμα 2: Ηλικία

Σύμφωνα με το διάγραμμα 2 παρατηρούμε ότι, το 7,1% των ερωτηθέντων κατοίκων του Νομού Άρτας είναι ηλικίας 18 - 24 ετών και το 7,9% είναι ηλικίας 25 - 29 ετών. Ακόμη, η ηλικία 30 - 44 ετών που έχει το 26,4% των ερωτηθέντων, ενώ το

μεγαλύτερο ποσοστό 46,1% ανήκει στην ηλικία 45 - 59 ετών. Τέλος, μόλις το 12,5% είχε ηλικία 60 ετών και άνω.

Διάγραμμα 3: Μορφωτικό Επίπεδο

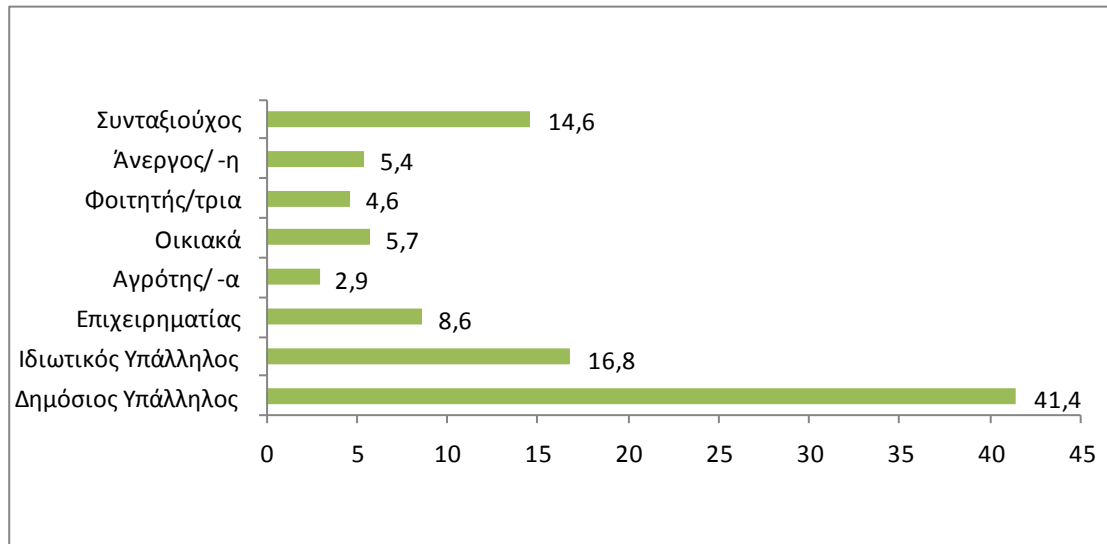

Όσο αφορά το μορφωτικό επίπεδο, όπως φαίνεται στο διάγραμμα 3, το 1,4% δηλώνει ότι δεν τελείωσε το Δημοτικό, το 2,9% έχει απολυτήριο Δημοτικού και το 10% έχει απολυτήριο Γυμνασίου. Αντίστοιχα, το 22,1% δήλωσε ότι έχει απολυτήριο Λυκείου ή Ι.Ε.Κ., το 51,4% έχει πτυχίο Α.Ε.Ι. ή Τ.Ε.Ι., το 3,9% έχει φοιτήσει σε Α.Ε.Ι. / Τ.Ε.Ι. χωρίς να έχει πτυχίο και μόλις το 8,2% έχει πάρει μεταπτυχιακό ή διδακτορικό δίπλωμα. Πιο συγκεκριμένα, ας τονιστεί ότι το 63,5% των κατοίκων είχε πανεπιστημιακή μόρφωση, ενώ το 22,1% είχε αποφοιτήσει από ένα σχολείο της δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης.

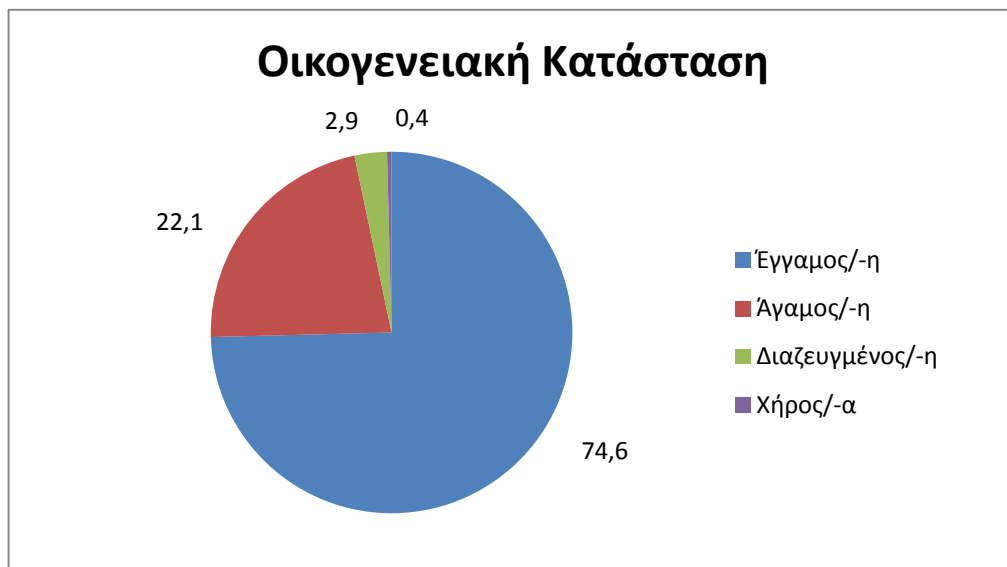
Σχετικά με την επαγγελματική - οικονομική δραστηριότητα των κατοίκων φαίνεται από το διάγραμμα 4, ότι η πλειοψηφία είναι δημόσιοι υπάλληλοι με ποσοστό 41,6%, ενώ ακολουθούν οι ιδιωτικοί υπάλληλοι με ποσοστό 16,8% και οι συνταξιούχοι με ποσοστό 14,6%. Επίσης, δήλωσαν επιχειρηματίες το 8,6% του πληθυσμού, αγρότες ή αγρότισσες το 2,9%, άνεργοι το 5,4%, φοιτητές ή φοιτήτριες το 4,6% και τέλος οικιακά το 5,7% των ερωτηθέντων.

Διάγραμμα 4: Επάγγελμα

Επαγγελματική Δραστηριότητα

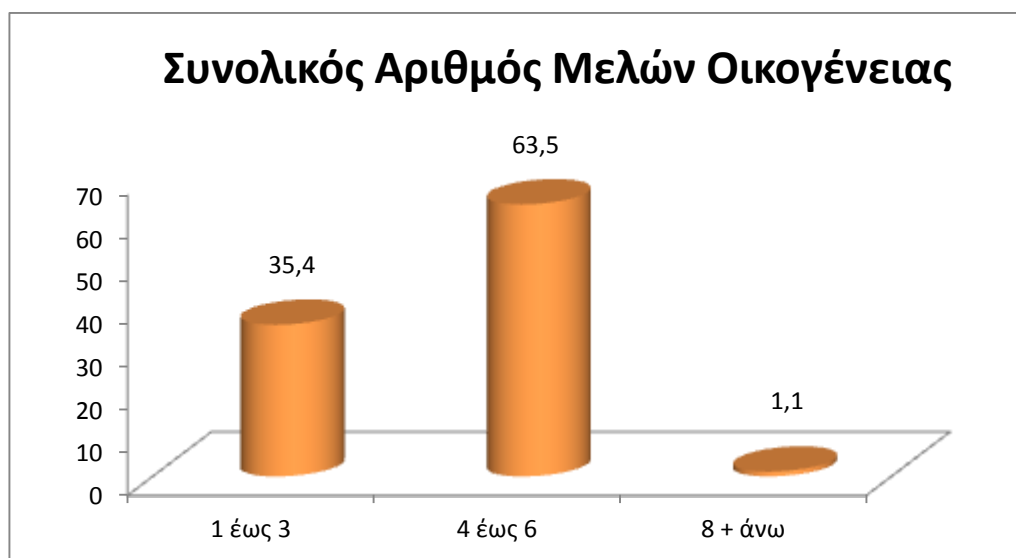

Διάγραμμα 5: Οικογενειακή Κατάσταση

Ως προς την οικογενειακή κατάσταση, όπως φαίνεται στο διάγραμμα 5, το 74,6% των ερωτηθέντων κατοίκων του Νομού Άρτας είναι παντρεμένοι, το 22,1% είναι ανύπαντροι, ενώ το 2,9% των κατοίκων είναι διαζευγμένοι.

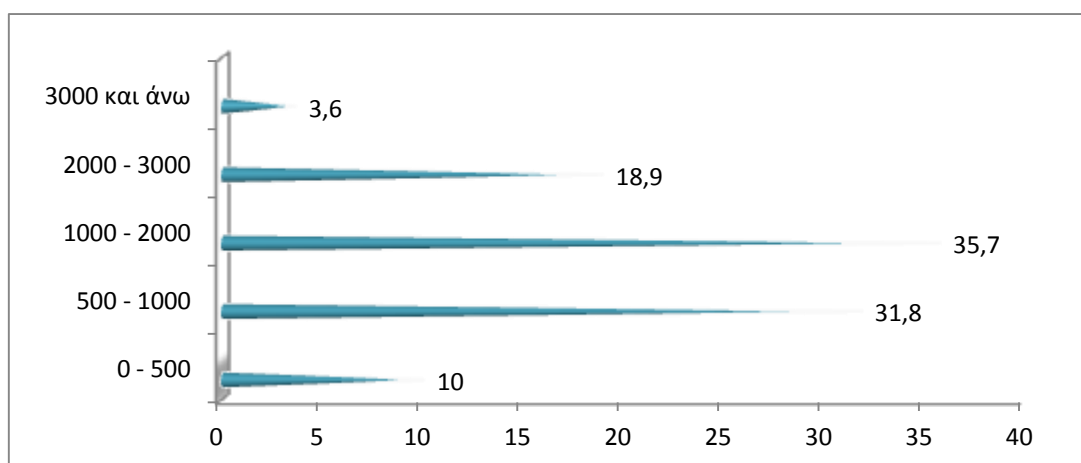
Διάγραμμα 6: Συνολικός Αριθμός Μελών Οικογένειας

Από το παραπάνω διάγραμμα 6 αναλυτικά προκύπτει ότι, το 35,4% δήλωσε ότι η οικογένειά του αποτελείται από 1 έως 3 άτομα, ενώ το 63,5% ότι αποτελείται από 4 έως 6 άτομα. Το υπόλοιπο 1,1% έχει συνολικό αριθμό μελών της οικογένειας μεγαλύτερο των 8 ατόμων.

Διάγραμμα 7: Ποιο είναι το Μηνιαίο Οικογενειακό σας Εισόδημα;

Μηνιαίο Οικογενειακό Εισόδημα

Σύμφωνα με το διάγραμμα 7 βλέπουμε ότι, το 35,7% των κατοίκων που συμμετείχαν στην έρευνα έχει μηνιαίο οικογενειακό εισόδημα από 1.000 έως 2.000 €. Ακόμη, το 31,8% δήλωσε πως το καθαρό οικογενειακό εισόδημά του κυμαίνεται από

500 έως 1.000 €, ενώ το 18,9% βρίσκεται μεταξύ 2.000 έως 3.000 €. Επιπλέον, το 10% των ερωτηθέντων έχει οικογενειακό εισόδημα από 0 έως 500 €, ενώ το υπόλοιπο 3,6% δήλωσε ότι έχει μηνιαίο οικογενειακό εισόδημα που αγγίζει τα 3.000 € και άνω.

Διάγραμμα 8: Είναι Τουριστική η Περιοχή όπου διαμένετε:

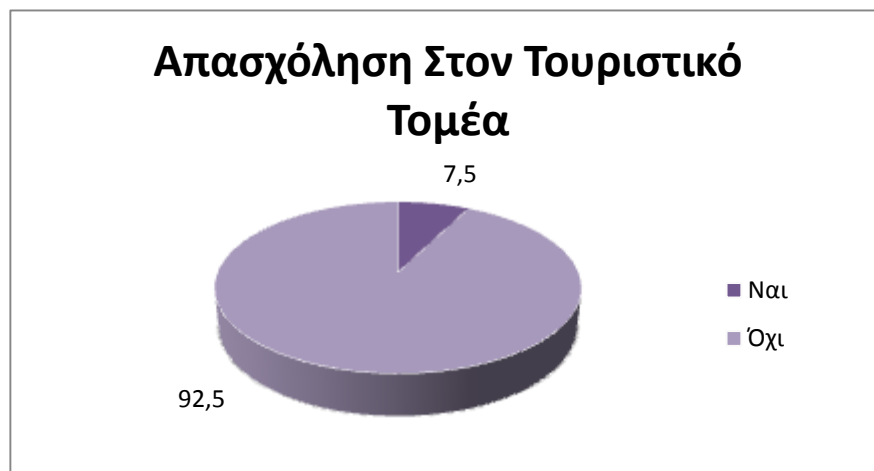
Όπως μπορούμε να διακρίνουμε από το διάγραμμα 8, μόνο το 31,1% των κατοίκων του Νομού Άρτας πιστεύουν ότι η περιοχή που μένουν είναι τουριστική. Το 68,9% δηλώνουν ότι η περιοχή της Άρτας δεν είναι τουριστική περιοχή.

Διάγραμμα 9: Θεωρείτε ότι η Περιοχή σας έχει Δυνατότητες Τουριστικής Ανάπτυξης:

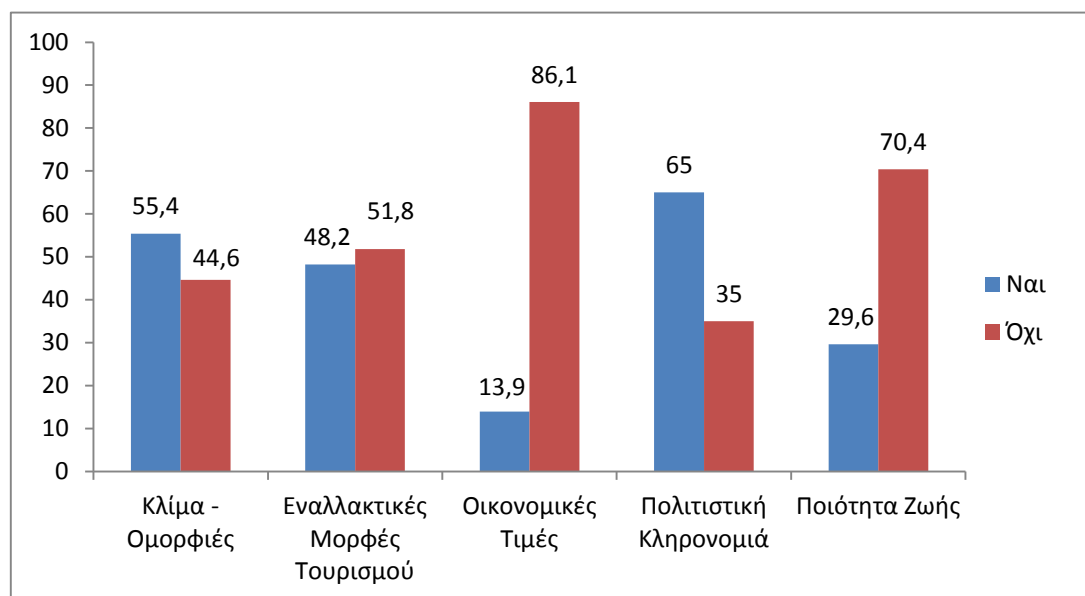
Παράλληλα, όπως διακρίνεται από το διάγραμμα 9, το 88,2% των κατοίκων πιστεύουν πως η περιοχή της Άρτας έχει δυνατότητες τουριστικής ανάπτυξης, ενώ μόλις το 11,8% δηλώνει πως η περιοχή δεν έχει δυνατότητες να αναπτυχθεί προς αυτή την κατεύθυνση.

Διάγραμμα 10: Ασχολείστε Εσείς ή Κάποιος Συγγενής σας με τον Τομέα του Τουρισμού;

Παρατηρούμε από το διάγραμμα 10, πως το 92,5% των ατόμων που συμμετείχαν στην έρευνα απάντησαν ότι δεν απασχολούνται ούτε οι ίδιοι αλλά ούτε και κάποιος συγγενής τους με τον τομέα του τουρισμού, ενώ όσοι απάντησαν το αντίθετο αγγίζουν το 7,5%.

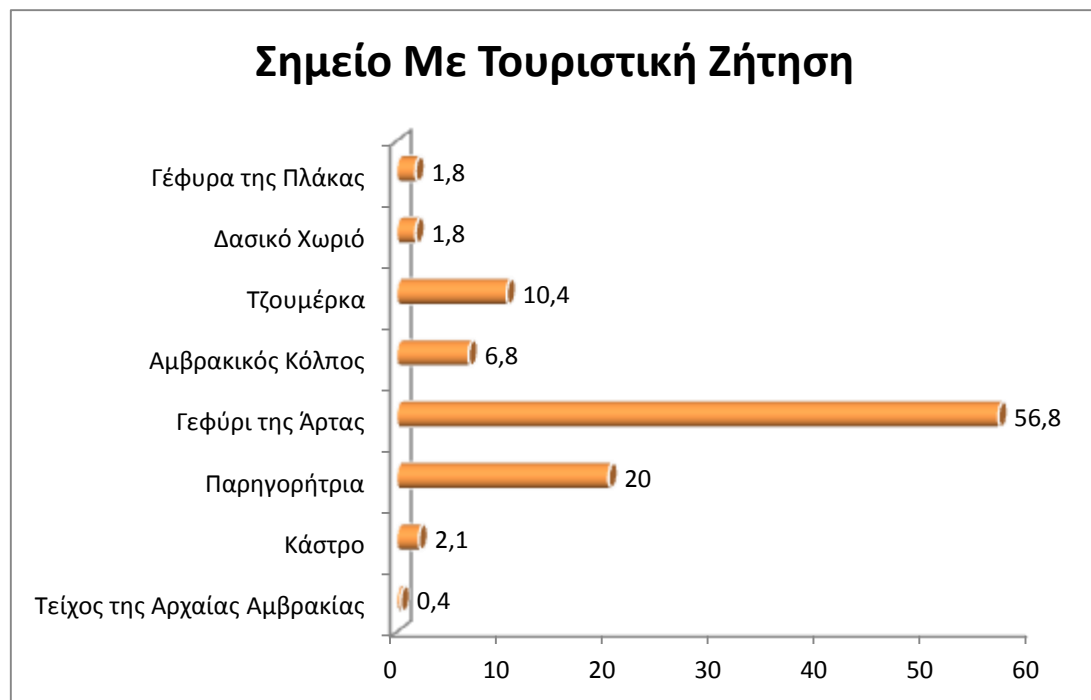
Διάγραμμα 11: Για ποιο λόγο θα προτείνατε το Νομό Άρτας ως Προορισμό;

Στις απαντήσεις των ερωτώμενων που παρουσιάζονται στο παραπάνω διάγραμμα 11, ως προς τον λόγο που θα πρότειναν το Νομό Άρτας ως προορισμό, έχοντας τη δυνατότητα να δώσουν παραπάνω από μία απαντήσεις, το 65% θα

πρότεινε το Νομό για την πολιτιστική του κληρονομιά, το 55,4% για το κλίμα και τις φυσικές ομορφιές του, ενώ το 48,2% για τις μορφές εναλλακτικού τουρισμού που υφίστανται στην περιοχή. Αίσθηση προκαλεί το γεγονός ότι, οι κάτοικοι πιστεύουν σε ποσοστό 86,1% ότι η περιοχή τους δεν έχει οικονομικές τιμές.

Διάγραμμα 12: Ποιό Σημείο του Νομού Άρτας πιστεύετε ότι έχει τη Μεγαλύτερη Τουριστική Ζήτηση:

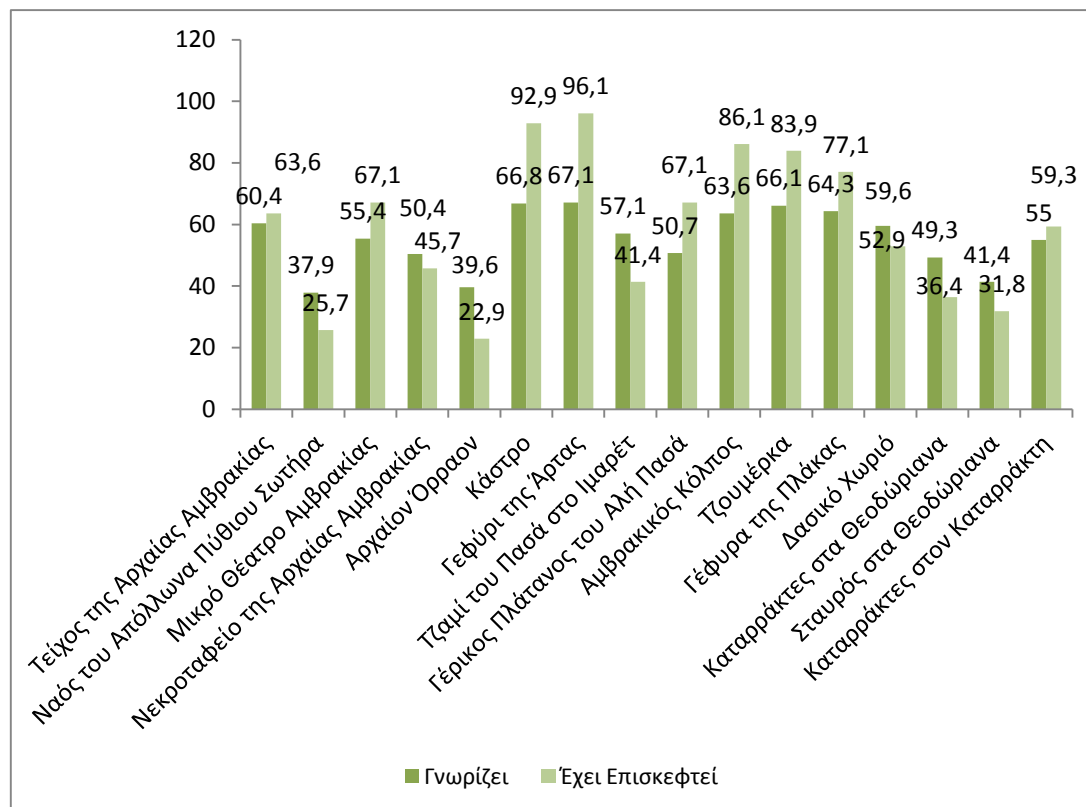

Είναι ολοφάνερο από το διάγραμμα 12 ότι, γενικά το σημείο που πιστεύουν οι κάτοικοι του Νομού πως έχει τη μεγαλύτερη τουριστική ζήτηση είναι το Γεφύρι της Άρτας με ποσοστό 56,7%. Ακολουθεί η Παρηγορήτρια με ποσοστό 20% και τα Τζουμέρκα με ποσοστό 10%. Ας σημειώσουμε ότι, όσοι απάντησαν είχαν δυνατότητα να επιλέξουν μόνο μια απάντηση στη συγκεκριμένη ερώτηση.

Συνεχίζοντας, στο διάγραμμα 13 παίρνουμε πληροφορίες σχετικά με το αν οι ερωτώμενοι γνωρίζουν και έχουν επισκεφθεί τα αξιοθέατα της περιοχής. Σχεδόν, όλοι γνωρίζουν τα περισσότερα καθώς έχουν υψηλά ποσοστά όμως αυτό συμβαίνει εξίσου και στην άλλη ερώτηση αν τα έχουν επισκεφτεί. Στην ερώτηση λοιπόν, αν τα έχουν επισκεφτεί τα υψηλότερα ποσοστά, όπως βλέπουμε συγκεντρώνουν το Γεφύρι της Άρτας με ποσοστό 96,1% και το Κάστρο με ποσοστό 92,9%. Υψηλότερα ποσοστά

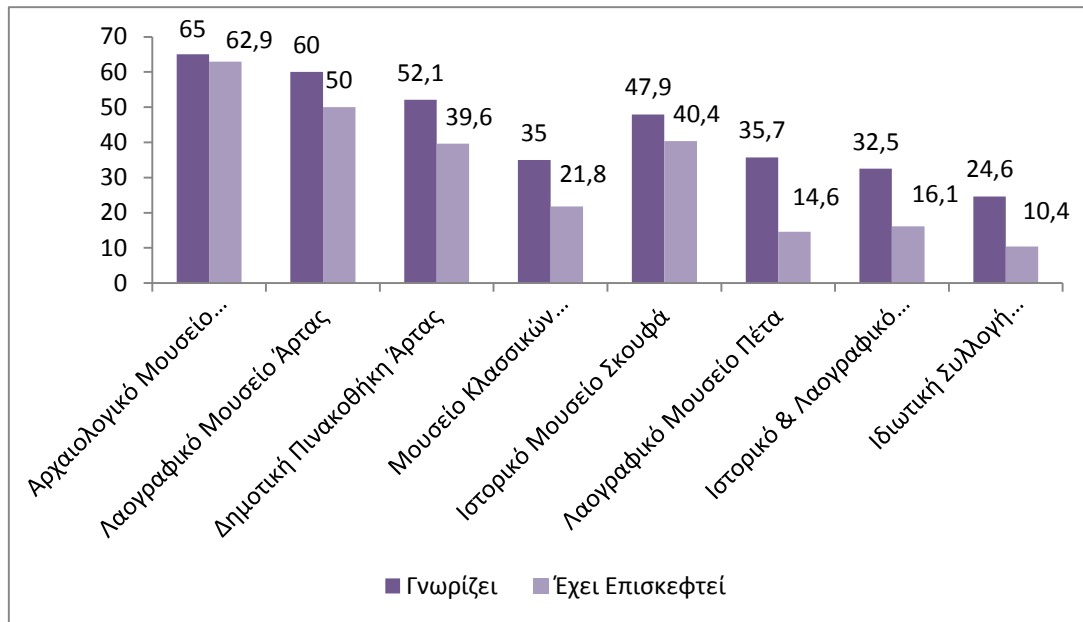
στην περίπτωση να τα έχουν επισκεφθεί σχεδόν σε όλες τις απαντήσεις σε σχέση με το αν γνωρίζουν τα αξιοθέατα.

Διάγραμμα 13: Αξιοθέατα του Νομού Άρτας

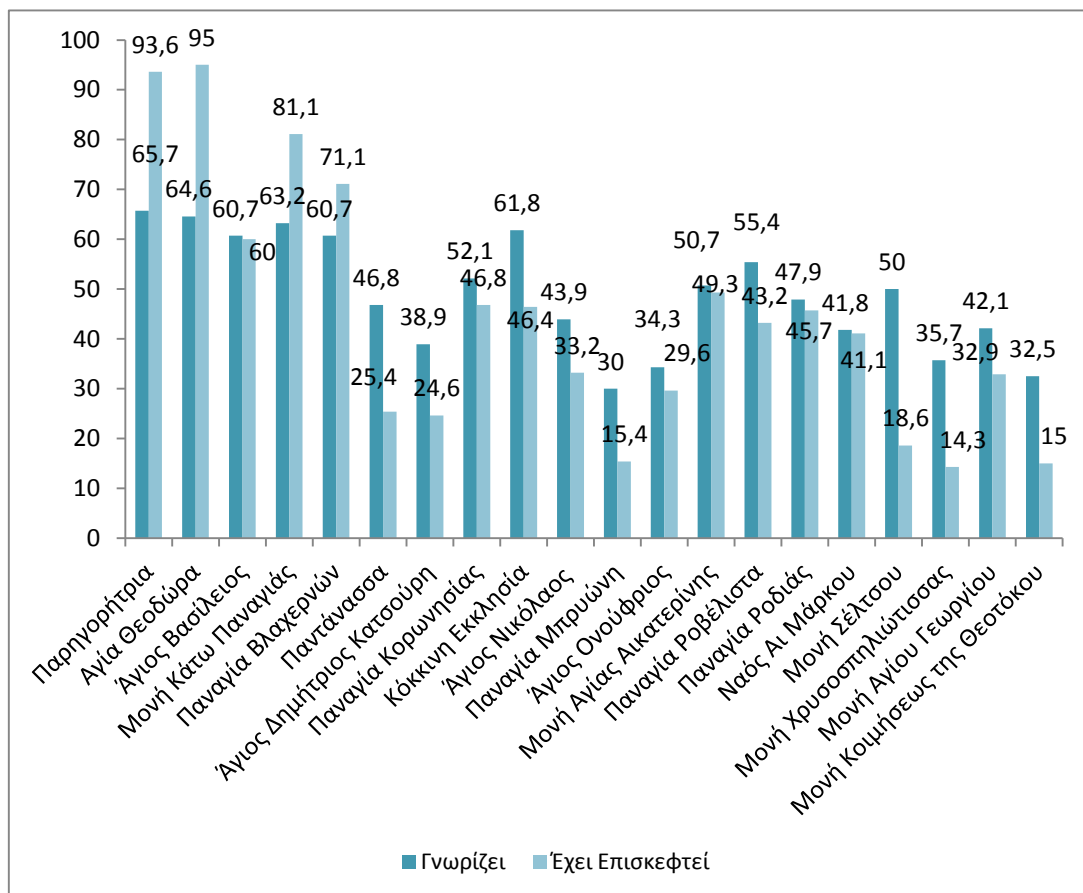

Παράλληλα, στο διάγραμμα 14 τονίζονται οι απόψεις των κατοίκων σχετικά με το αν γνωρίζουν και αν έχουν επισκεφτεί τα μουσεία του Νομού Άρτας. Παρατηρούμε χαμηλότερα ποσοστά σε σχέση με το προηγούμενο διάγραμμα 13 για τα αξιοθέατα του Νομού. Ακόμη, βλέπουμε χαμηλά ποσοστά όσο αφορά, την επίσκεψη σε όλα τα μουσεία και υψηλά ποσοστά σε ότι αφορά το αν γνωρίζουν την ύπαρξη των μουσείων. Ιδιαίτερα για τα μουσεία που βρίσκονται μέσα στην πόλη της Άρτας, φαίνεται από τα ποσοστά πως είναι ιδιαίτερα γνωστά και ότι τα έχουν επισκεφτεί οι ερωτώμενοι σε σχέση με εκείνα που βρίσκονται σε άλλες περιοχές του Νομού.

Διάγραμμα 14: Μουσεία του Νομού Άρτας

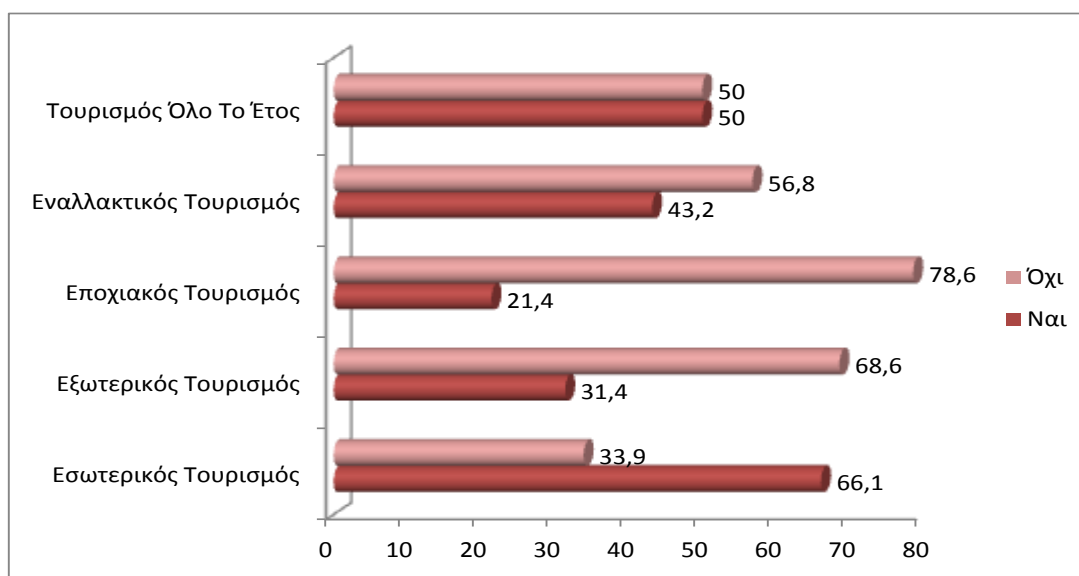

Διάγραμμα 15: Εκκλησίες / Μοναστήρια του Νομού Άρτας

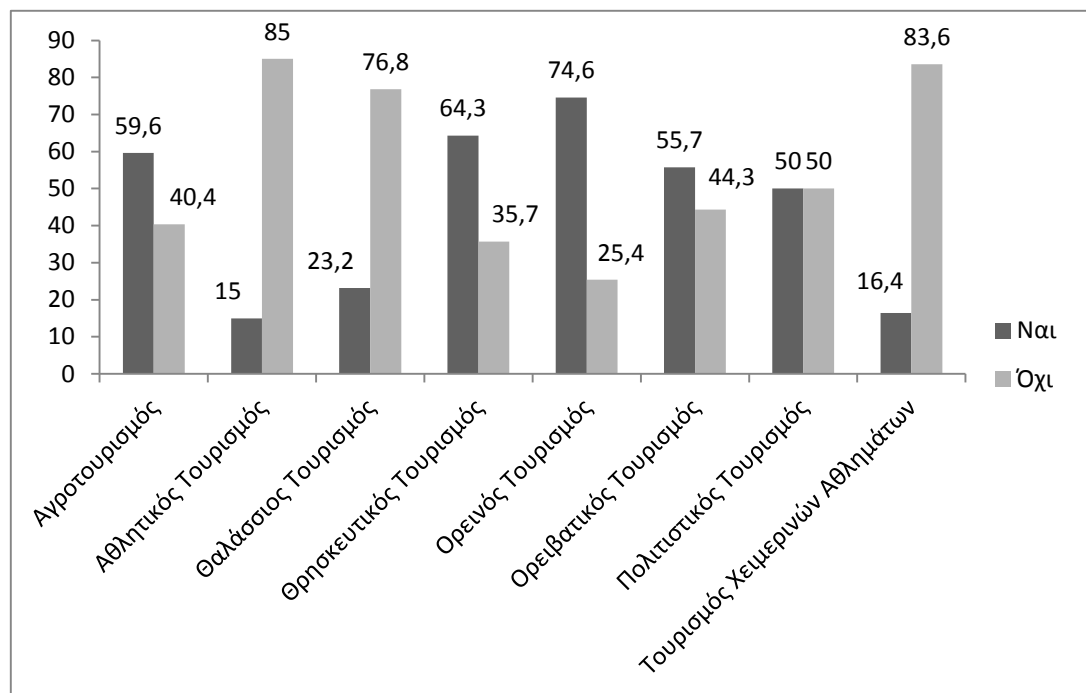
Από το διάγραμμα 15 παρατηρούμε ότι, σχεδόν όλες οι εκκλησίες που βρίσκονται μέσα στην πόλη της Άρτας είναι γνωστές στο ευρύ κοινό και έχουν τα μεγαλύτερα ποσοστά επισκεψιμότητας. Χαρακτηριστικό παράδειγμα η πολιούχος της πόλης η Αγία Θεοδώρα με ποσοστό 95% στην ερώτηση αν την έχουν επισκεφτεί. Όλες σχεδόν οι εκκλησίες και όλα τα μοναστήρια είναι γνωστά με εξαίρεση την Παναγία Μπρυώνη που έχει τα χαμηλότερα ποσοστά, τόσο για το αν την γνωρίζουν, όσο και για το αν την έχουν επισκεφτεί.

Διάγραμμα 16: Ποια Κατηγορία Τουρισμού θεωρείτε Εφικτή για το Νομό μας;

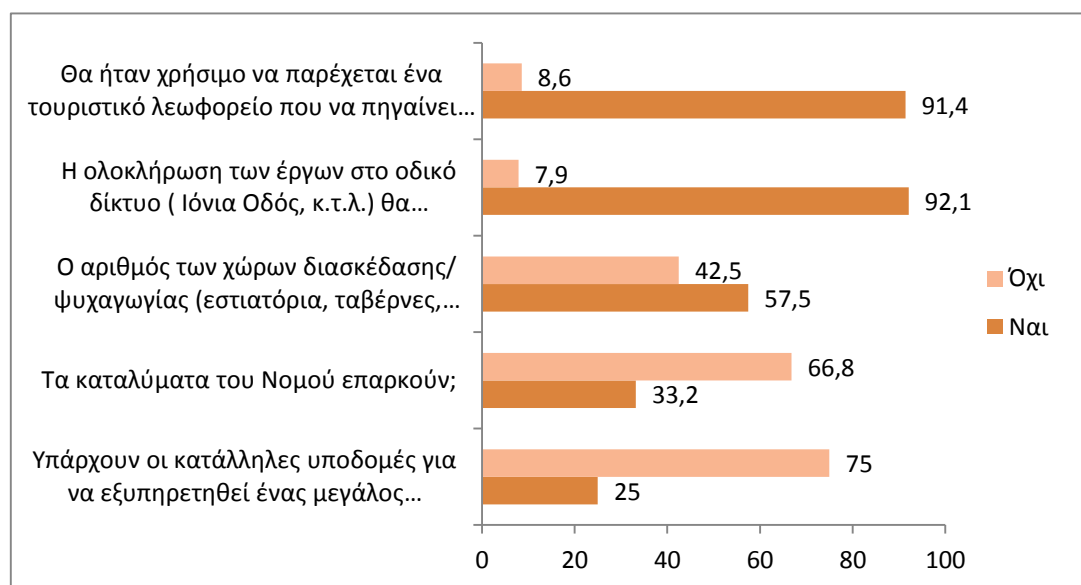
Συνεχίζοντας, ζητήθηκε από τους ερωτηθέντες να επιλέξουν ποιες κατηγορίες τουρισμού θα μπορούσαν να βρουν εφαρμογή στο Νομό Άρτας. Η κατηγορία που συγκεντρώνει το υψηλότερο ποσοστό είναι ο εσωτερικός τουρισμός με ποσοστό 66,1% και ακολουθούν ο τουρισμός σε όλη τη διάρκεια του έτους με ποσοστό 50% και ο εναλλακτικός τουρισμός με ποσοστό 43,2%. Αξιοπρόσεκτο είναι το γεγονός ότι, υπάρχουν περισσότερες αρνητικές απαντήσεις, ότι δεν μπορούν να είναι εφικτές οι μορφές αυτές του τουρισμού για το Νομό εκτός από την περίπτωση του εσωτερικού τουρισμού.

Διάγραμμα 17: Από τις παρακάτω Μορφές Εναλλακτικού Τουρισμού, ποιες θεωρείτε ότι μπορούν να βρουν Εφαρμογή στο Νομό Άρτας;

Αντίστοιχη με την προηγούμενη είναι και η ερώτηση για τις επιμέρους μορφές του εναλλακτικού τουρισμού, που θεωρούν οι ερωτώμενοι ότι μπορούν να υφίστανται στο Νομό Άρτας. Οι απαντήσεις φαίνονται στο διάγραμμα 17. Το υψηλότερο ποσοστό συγκεντρώνει φυσικά ο ορεινός τουρισμός με 74,6% και ακολουθεί ο θρησκευτικός τουρισμός με ποσοστό 64,3%. Ενδιαφέρον παρουσιάζει το γεγονός ότι, οι ερωτηθέντες πιστεύουν πως δεν είναι εφικτή η ανάπτυξη του αθλητικού τουρισμού με ποσοστό 85%, του τουρισμού χειμερινών αθλημάτων με ποσοστό 83,6% και του θαλάσσιου τουρισμού με ποσοστό 76,8%. Είναι εντελώς αρνητικοί ως προς την ανάπτυξη.

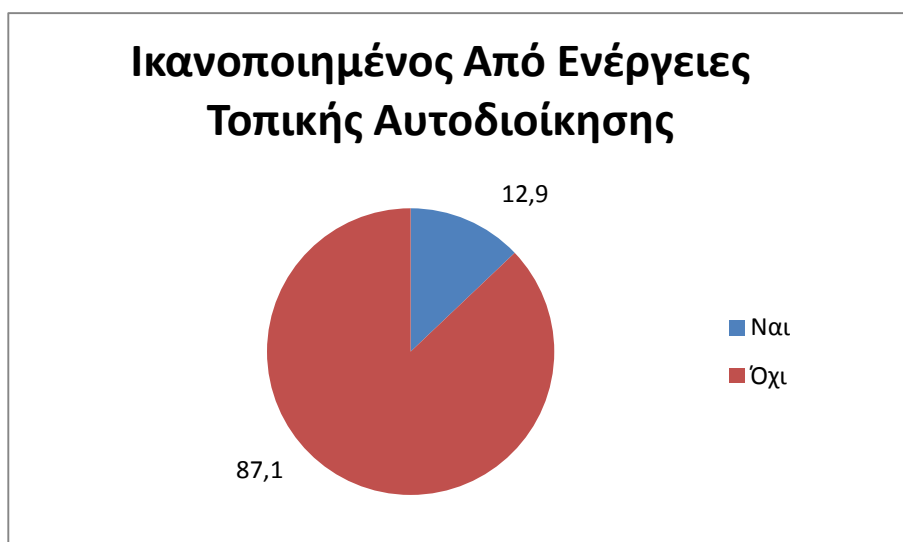
Διάγραμμα 18: Θεωρείτε πως στο Νομό Άρτας.....

Στις ερωτήσεις σχετικά με τις υποδομές του Νομού, οι απαντήσεις των οποίων διακρίνονται στο διάγραμμα 18, το 75% δεν θεωρεί ότι υπάρχουν οι κατάλληλες υποδομές, οι οποίες θα ήταν δυνατό να εξυπηρετήσουν ένα μεγάλο αριθμό τουριστών. Παράλληλα, το ποσοστό μειώνεται λίγο στο 66,8% όταν η ερώτηση γίνεται πιο συγκεκριμένη για το αν επαρκούν τα καταλύματα. Αντίθετα, το 57,5% των ερωτώμενων θεωρεί ότι ο αριθμός των χώρων διασκέδασης και ψυχαγωγίας μπορεί να ανταπεξέλθει σε μια αυξημένη ζήτηση. Ιδιαίτερα υψηλά είναι τα ποσοστά των δύο τελευταίων ερωτήσεων, όπου το 92,1% πιστεύει η ολοκλήρωση των έργων του οδικού δικτύου θα οδηγήσει σε αύξηση της τουριστικής κίνησης και το 91,4% θεωρεί ότι θα ήταν χρήσιμη η ύπαρξη ενός τουριστικού λεωφορείου.

Επιπρόσθετα, όπως φαίνεται στο διάγραμμα 19, το 87,1% του πληθυσμού δηλώνει ότι δεν είναι ικανοποιημένο από τις ενέργειες της τοπικής αυτοδιοίκησης για την προβολή του Νομού Άρτας ως τουριστικό προορισμό. Από την άλλη μεριά, μόνο το 12,9% δηλώνει ικανοποιημένο από τις ενέργειες της Τοπικής Αυτοδιοίκησης.

Διάγραμμα 19: Είστε Ικανοποιημένος/-η από τις Ενέργειες της Τοπικής Αυτοδιοίκησης ως προς την Προβολή της Περιοχής ως Τουριστικό Προορισμό;

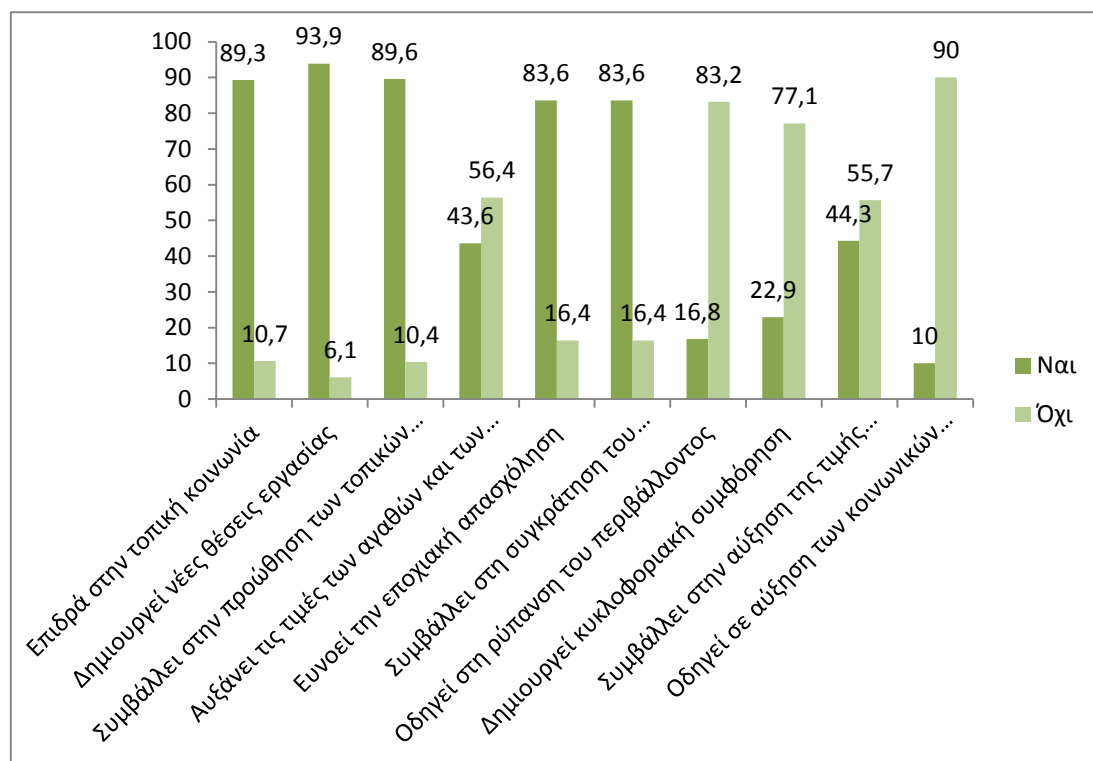
Διάγραμμα 20: Αν δεν είσαστε Ικανοποιημένος/-η από τις Ενέργειες της Τοπικής Αυτοδιοίκησης στον Τομέα αυτό, ποιο από τα παρακάτω θεωρείτε ότι ισχύει.....

Όπως φαίνεται από το διάγραμμα 19, το μεγαλύτερο ποσοστό των ερωτώμενων δεν είναι ικανοποιημένο από τις ενέργειες της τοπικής αυτοδιοίκησης. Στο διάγραμμα 20, παρουσιάζονται οι λόγοι που ωθούν τους ανθρώπους να δηλώνουν μη ικανοποιημένοι. Το 57,7% θεωρεί ότι απουσιάζει η πρωτοβουλία από τη μεριά της

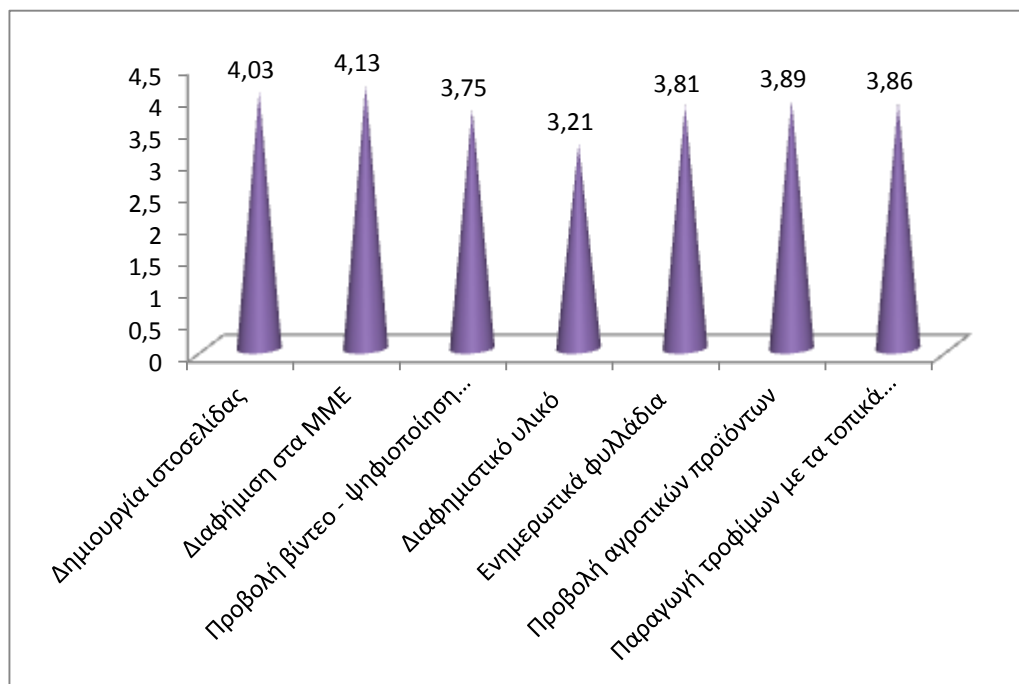
Τοπικής Αυτοδιοίκησης, ενώ μόλις το 19,3% πιστεύει ότι δυσχεραίνει το έργο της η οικονομική κρίση.

Διάγραμμα 21: Ο Τουρισμός στο Νομό της Άρτας, σε ποια από τα παρακάτω μπορεί να συμβάλει:

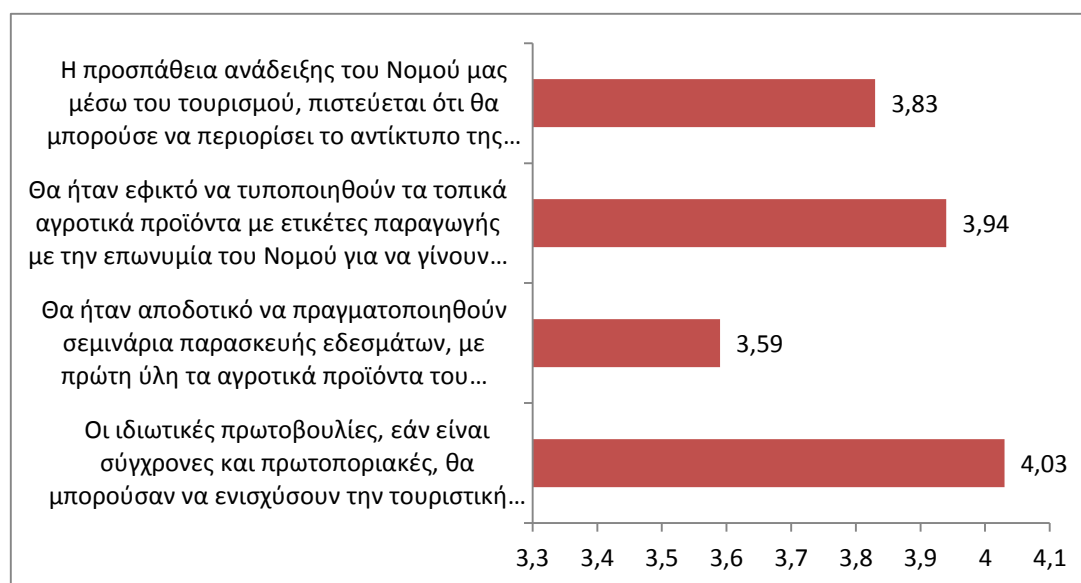
Από το διάγραμμα 21 προκύπτει ότι, η μεγάλη πλειοψηφία των ερωτηθέντων πιστεύει ότι ο τουρισμός επιδρά στην τοπική κοινωνία (89,3%), ότι δημιουργεί νέες θέσεις εργασίας (93,9%), ότι συμβάλλει στην προώθηση των τοπικών προϊόντων (89,6%), ότι ευνοεί την εποχιακή απασχόληση (83,6%) και ότι συμβάλλει στη συγκράτηση του πληθυσμού στην επαρχία (83,6%). Ακόμη, από την άλλη μεριά αξιοσημείωτο είναι το γεγονός ότι, το 90% πιστεύει ότι ο τουρισμός δεν οδηγεί σε αύξηση των κοινωνικών προβλημάτων και της εγκληματικότητας. Επίσης, το 83,2% θεωρεί ότι ο τουρισμός δεν οδηγεί σε ρύπανση του περιβάλλοντος και το 77,1% των ερωτώμενων πιστεύει ότι δεν δημιουργεί κυκλοφοριακή συμφόρηση.

Διάγραμμα 22: Ποιες από τις παρακάτω Προωθητικές Ενέργειες θα μπορούσαν να προσελκύσουν Τουρίστες στο Νομό της Άρτας;

Παράλληλα, αναζητήθηκε η άποψη των συμμετεχόντων στην έρευνα για κάποιες προωθητικές ενέργειες έτσι ώστε να γίνει γνωστή η περιοχή της Άρτας στους ξένους τουρίστες. Οι περισσότερες από αυτές χαρακτηρίστηκαν ως ιδιαίτερα αποτελεσματικά εργαλεία για αυτό το σκοπό. Πιο συγκεκριμένα, η δημιουργία ιστοσελίδας θεωρήθηκε από το 47,1% ότι θα βοηθούσε στην προσέλκυση τουριστών πάρα πολύ, το ίδιο και η διαφήμιση μέσω των Μ.Μ.Ε. με ποσοστό 45,4%, η προβολή και η ψηφιοποίηση αρχαιολογικών ευρημάτων με ποσοστό 27,9%, ακολουθεί η χρήση ενημερωτικών φυλλαδίων με ποσοστό 28,9%, η προβολή των τοπικών αγροτικών προϊόντων με ποσοστό 31,4% και η παραγωγή τροφίμων με τα τοπικά αγροτικά προϊόντα με ποσοστό 32,9%. Σχετικά με τη δημιουργία διαφημιστικού υλικού, οι απαντήσεις έδειξαν επιφυλακτικότητα. Οι μέσοι όροι των απαντήσεων φαίνονται στο διάγραμμα 22.

Διάγραμμα 23: Εκφράστε την άποψή σας για τις παρακάτω προτάσεις.....

Τελειώνοντας, αναφέρεται ότι το 34,6% των ερωτώμενων θεωρεί ότι οι ιδιωτικές πρωτοβουλίες, εάν είναι σύγχρονες και πρωτοποριακές, θα μπορούσαν να ενισχύσουν την τουριστική δραστηριότητα στο Νομό της Άρτας. Ακόμη, το 21,4% πιστεύει ότι θα ήταν αποδοτικό να πραγματοποιηθούν σεμινάρια παρασκευής εδεσμάτων, με πρώτη ύλη τα αγροτικά προϊόντα του Νομού, έτσι ώστε να πωλούνται στους τουρίστες. Επιπλέον, το 32,5% των συμμετεχόντων στην έρευνα δηλώνει ότι θα ήταν εφικτό να τυποποιηθούν τα τοπικά αγροτικά προϊόντα, με ετικέτες παραγωγής με την επωνυμία του Νομού για να γίνουν ευρέως γνωστά και να προτιμούνται από τους τουρίστες. Τέλος, μόνο το 29,6% θεωρεί ότι η προσπάθεια ανάδειξης του Νομού μέσω του τουρισμού, θα μπορούσε να περιορίσει το αντίκτυπο της οικονομικής κρίσης στην περιοχή της Άρτας. Οι μέσοι όροι των απαντήσεων φαίνονται στο διάγραμμα 23.

7.4 Εκτίμηση Οικονομετρικών Υποδειγμάτων

Τα εμπειρικά αποτελέσματα βασίζονται στην εκτίμηση των μοντέλων παλινδρόμησης με τη μέθοδο μέγιστης πιθανοφάνειας. Πρόκειται για μια δημοφιλή τεχνική στατιστικής ανάλυσης, κατά την οποία η πιθανότητα ενός διχοτομημένου αποτελέσματος σχετίζεται με ένα σύνολο ερμηνευτικών μεταβλητών. Γενικά, στην

προκειμένη περίπτωση, σύμφωνα με το λογιστικό υπόδειγμα, η εκτιμώμενη αξία της εξαρτημένης μεταβλητής ερμηνεύεται ως η πιθανότητα οι κάτοικοι να πιστεύουν στην τουριστική ανάπτυξη της περιοχής, όπως προσδιορίζεται από τις τιμές των ανεξάρτητων μεταβλητών. Χρησιμοποιήθηκαν δύο υποσύνολα από ανεξάρτητες μεταβλητές: α) κοινωνικό - δημογραφικοί παράγοντες και β) οικονομικές μεταβλητές.

Αρχικά, η 1^η εξίσωση με εξαρτημένη μεταβλητή για το αν «θεωρούν ότι η περιοχή τους έχει δυνατότητες τουριστικής ανάπτυξης».

ΕΙΣΩΣΗ 1

$$Capacity_i = b_0 + b_1Gender_i + b_2Age_i + b_3New_Educi + b_4New_Job_i + b_5New_Family_i + b_6Income_i + \epsilon_i$$

Όπου:

Capacity: Ψευδομεταβλητή που λαμβάνει την τιμή 1 εάν ο ερωτώμενος θεωρεί ότι ο Νομός Άρτας έχει δυνατότητες τουριστικής ανάπτυξης και 0 στην αντίθετη περίπτωση.

Gender: Ψευδομεταβλητή που λαμβάνει την τιμή 1 όταν ο ερωτώμενος είναι άνδρας και την τιμή 0 όταν είναι γυναίκα.

Age: Ποσοτική Μεταβλητή, η οποία εκφράζει την ηλικία του ερωτώμενου.

New_Educ: Ψευδομεταβλητή που λαμβάνει την τιμή 1 όταν ο ερωτώμενος έχει πανεπιστημιακή μόρφωση και την τιμή 0 όταν δεν έχει.

New_Job: Ψευδομεταβλητή που λαμβάνει την τιμή 1 όταν ο ερωτώμενος εργάζεται και την τιμή 0 όταν δεν εργάζεται.

New_Family: Ψευδομεταβλητή που λαμβάνει την τιμή 1 όταν ο ερωτώμενος είναι παντρεμένος και την τιμή 0 όταν δεν είναι.

Income: Ποσοτική Μεταβλητή, η οποία εκφράζει το μηνιαίο οικογενειακό εισόδημα του ερωτώμενου σε €.

ε_i: Τα σφάλματα εκτίμησης της παλινδρόμησης.

Πίνακας 18: Εκτίμηση Λογιστικής Παλινδρόμησης για την 1^η Εξίσωση.

Ανεξάρτητες Μεταβλητές	Υπόδειγμα I Logit Συντελεστής
Σταθερός Όρος	1,023* (4,069)
Gender	-0,342 (0,778)
Age	0,585* (6,389)
New_Educ	-0,075 (0,031)
New_Job	-0,043 (0,009)
New_Family	-0,342 (0,373)
Income	0,088 (0,159)

Σημείωση: Οι ενδείξεις * υποδηλώνουν στατιστική σημαντικότητα σε ποσοστό 10%. Στις παρενθέσεις παρουσιάζεται η στατιστική Z.

Από τον παραπάνω πίνακα γενικά, φαίνεται ολοκάθαρα ότι οι περισσότερες μεταβλητές φύλο, μορφωτικό επίπεδο, επάγγελμα, οικογενειακή κατάσταση και εισόδημα δεν είναι στατιστικά σημαντικές σε επίπεδο στατιστικής σημαντικότητας 10%. Επομένως, καμία από αυτές τις μεταβλητές δεν επηρεάζει τις απόψεις των κατοίκων για το αν θεωρούν ότι η περιοχή τους έχει δυνατότητες τουριστικής ανάπτυξης. Συνεπώς, μόνο η ηλικία είναι ένας στατιστικά σημαντικός παράγοντας σε επίπεδο σημαντικότητας 10%. Με άλλα λόγια, η ηλικία είναι ένας παράγοντας που επηρεάζει τις απόψεις των κατοίκων του Δήμου Αρταίων, σχετικά με το αν θεωρούν πως η περιοχή της Άρτας έχει δυνατότητες τουριστικής ανάπτυξης. Ο εκτιμώμενος συντελεστής έχει θετικό πρόσημο, γεγονός που υποδηλώνει ότι οι άνδρες είναι πιθανότερο να θεωρούν ότι ο Νομός Άρτας έχει δυνατότητες τουριστικής ανάπτυξης σε σχέση με τις γυναίκες.

Επιπρόσθετα, η 2^η εξίσωση με εξαρτημένη μεταβλητή για το αν «θα πρότειναν το Νομό Άρτας ως προορισμό για τις μορφές του εναλλακτικού τουρισμού».

ΕΞΙΣΩΣΗ 2

$$Forms_i = b_0 + b_1Gender_i + b_2Age_i + b_3New_Educi + b_4New_Job_i + b_5New_Family_i + b_6Income_i + \varepsilon_i$$

Όπου:

Forms: Ψευδομεταβλητή που λαμβάνει την τιμή 1 εάν ο ερωτώμενος θεωρεί ότι θα πρότεινε το Νομό Άρτας ως προορισμό σε έναν επισκέπτη για τις μορφές εναλλακτικού τουρισμού που υπάρχουν στην περιοχή και 0 στην αντίθετη περίπτωση.

Gender: Ψευδομεταβλητή που λαμβάνει την τιμή 1 όταν ο ερωτώμενος είναι άνδρας και την τιμή 0 όταν είναι γυναίκα.

Age: Ποσοτική Μεταβλητή, η οποία εκφράζει την ηλικία του ερωτώμενου.

New_Educ: Ψευδομεταβλητή που λαμβάνει την τιμή 1 όταν ο ερωτώμενος έχει πανεπιστημιακή μόρφωση και την τιμή 0 όταν δεν έχει.

New_Job: Ψευδομεταβλητή που λαμβάνει την τιμή 1 όταν ο ερωτώμενος εργάζεται και την τιμή 0 όταν δεν εργάζεται.

New_Family: Ψευδομεταβλητή που λαμβάνει την τιμή 1 όταν ο ερωτώμενος είναι παντρεμένος και την τιμή 0 όταν δεν είναι.

Income: Ποσοτική Μεταβλητή, η οποία εκφράζει το μηνιαίο οικογενειακό εισόδημα του ερωτώμενου σε €.

ε_i: Τα σφάλματα εκτίμησης της παλινδρόμησης.

Πίνακας 19: Εκτίμηση Λογιστικής Παλινδρόμησης για την 2^η Εξίσωση.

Ανεξάρτητες Μεταβλητές	Υπόδειγμα II Logit Συντελεστής
Σταθερός Όρος	-1,460*** (11,257)
Gender	0,287 (1,316)
Age	0,161 (1,046)
New_Educ	0,223 (0,627)
New_Job	0,813*** (7,736)
New_Family	-0,072 (0,038)
Income	0,105 (0,512)

*Σημείωση: Οι ενδείξεις *** υποδηλώνουν στατιστική σημαντικότητα σε ποσοστό 1%. Στις παρενθέσεις παρουσιάζεται η στατιστική Z.*

Σε αυτή την περίπτωση, διαπιστώνεται πάλι από το παραπάνω διάγραμμα ότι οι περισσότερες μεταβλητές φύλο, ηλικία, μορφωτικό επίπεδο, οικογενειακή κατάσταση και εισόδημα δεν είναι στατιστικά σημαντικές σε επίπεδο στατιστικής σημαντικότητας 1%. Έτσι, καμία από αυτές τις μεταβλητές δεν επηρεάζει τις απόψεις των κατοίκων για το αν θα προτείνουν το Νομό Άρτας ως τουριστικό προορισμό εξαιτίας των μορφών εναλλακτικού τουρισμού που λαμβάνουν χώρα στην περιοχή. Συνεπώς, μόνο το επάγγελμα αποτελεί έναν στατιστικά σημαντικό παράγοντα σε επίπεδο σημαντικότητας 1%. Δηλαδή, είναι ένας παράγοντας που επηρεάζει τις απόψεις των κατοίκων του Δήμου Αρταίων, σχετικά με το αν θα προβάλλουν τις εναλλακτικές μορφές τουρισμού ως τον κύριο λόγο για να επισκεφτεί κάποιος το Νομό Άρτας. Ο εκτιμώμενος συντελεστής έχει θετικό πρόσημο το οποίο δηλώνει ότι οι άνθρωποι που εργάζονται είναι πιθανότερο να προτείνουν το Νομό Άρτας ως

τουριστικό προορισμό σε έναν επισκέπτη για τις μορφές εναλλακτικού τουρισμού που υπάρχουν στην περιοχή.

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ - ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ

Ο σκοπός της παρούσας μελέτης ήταν να διερευνηθεί η τουριστική ανάπτυξη καθώς και ποιες είναι οι επιπτώσεις της και οι απόψεις των κατοίκων. Ως μελέτη περίπτωσης επιλέχθηκε ο Νομός Άρτας. Για την επίτευξη αυτού του σκοπού τέθηκαν επιμέρους στόχοι, όπως η αναζήτηση των εναλλακτικών μορφών τουρισμού στο Νομό, η καταγραφή των σημαντικότερων αξιοθέατων καθώς και των φυσικών πόρων της ευρύτερης περιοχής και η διερεύνηση των απόψεων των κατοίκων της Άρτας για το αν πιστεύουν ότι υπάρχει τουριστική ανάπτυξη στην περιοχή, ως προς την συμβολή του τουρισμού αλλά και ως προς τις πιθανές προωθητικές ενέργειες που θα μπορούσαν να επιφέρουν ανάπτυξη στην περιοχή.

Αρχικά, όπως προέκυψε από την έρευνα ο Νομός Άρτας διαθέτει πάρα πολλούς φυσικούς και πολιτιστικούς πόρους, όχι μόνο στην πόλη της Άρτας αλλά σε όλα τα σημεία του Νομού και ιδιαίτερα στα ορεινά χωριά των Τζουμέρκων. Με άλλα λόγια, συγκεντρώνει συγκριτικά πλεονεκτήματα από πλευράς κλίματος και γεωγραφικής θέσης για την ανάπτυξη του τουρισμού. Παρόλα αυτά, δεν έχει κατακτήσει μέχρι σήμερα μια αξιόλογη τουριστική ανάπτυξη και δεν έχει καταφέρει να αποτελέσει ένα μόνιμο πόλο έλξης για τους τουρίστες. Το συμπέρασμα αυτό, επιβεβαιώνεται και από την έρευνα που έγινε στην περιοχή με τη διανομή 280 ερωτηματολογίων καθώς το 68,9% των κατοίκων ενισχύει αυτή την άποψη, αφού πιστεύουν ότι ο Νομός της Άρτας δεν είναι τουριστική περιοχή.

Παράλληλα, οι σημαντικότεροι λόγοι που οδήγησαν σε αυτό το αποτέλεσμα είναι οι ελλείψεις καταλλήλων ξενοδοχειακών μονάδων και καταλυμάτων, στους οδικούς άξονες κυρίως σε αυτούς που οδηγούν στα χωριά των Τζουμέρκων του Νομού Άρτας, στους χώρους αναψυχής και στις εγκαταστάσεις για δημοφιλή αθλήματα. Ακόμη, η απουσία του συστηματικού προγραμματισμού διάσωσης και συντήρησης, τόσο των φυσικών πλεονεκτημάτων, όσο και των πολιτιστικών αξιών. Η μεγάλη ανταγωνιστικότητα με τις γειτονικές περιοχές, όπως Ζαγοροχώρια, Μέτσοβο αλλά και με τα υπόλοιπα χωριά των Τζουμέρκων που ανήκουν στο Νομό Ιωαννίνων

αποτελεί έναν σημαντικότατο παράγοντα, που μειώνει σημαντικά των αριθμό των τουριστών που επισκέπτονται το Νομό Άρτας. Στη συνέχεια, η ελλιπής και μη ορθολογική αξιοποίηση των αμέτρητων αρχαιολογικών ευρημάτων και χώρων, των περιοχών ιδιαίτερου φυσικού κάλλους και οικολογικού ενδιαφέροντος. Επίσης, η δύσκολη πρόσβαση σε ολόκληρο το Νομό και τα προβλήματα των ορεινών περιοχών, όπως χωρικά, κοινωνικά και περιβαλλοντικά δυσχεραίνουν την ανάπτυξη του τουρισμού. Τέλος, η απουσία «τουριστικής συνείδησης» και «τουριστικής παιδείας» αλλά και το χαμηλό ενδιαφέρον για τη δημιουργία ιδιωτικών τουριστικών εγκαταστάσεων και επιχειρήσεων.

Αξίζει να τονιστεί το γεγονός ότι, στην πλειοψηφία τους οι κάτοικοι υποστήριξαν πως η περιοχή της Άρτας έχει δυνατότητες τουριστικής ανάπτυξης και πως θα πρότειναν το Νομό ως τουριστικό προορισμό λόγω της πολιτιστικής του κληρονομιάς. Το ξακουστό Γεφύρι της Άρτας αποτελεί το σημείο με τη μεγαλύτερη τουριστική ζήτηση, ενώ υπάρχουν και άλλα φημισμένα αξιοθέατα, εκκλησίες και μουσεία του Νομού όπως το Κάστρο, η Γέφυρα της Πλάκας, ο Αμβρακικός Κόλπος, τα Τζουμέρκα, η Παρηγορήτρια, η Αγία Θεοδώρα, η Μονή Κάτω Παναγιάς, η Παναγία των Βλαχερνών, η Κόκκινη Εκκλησιά στο Βουργαρέλι και το Αρχαιολογικό Μουσείο της Άρτας. Σε αυτό το σημείο πρέπει να αναφερθεί ότι, τα περισσότερα μνημεία που γνωρίζουν αλλά και που έχουν επισκεφθεί οι ντόπιοι, βρίσκονται, τόσο στην πόλη της Άρτας, όσο και στα μεγαλύτερα ορεινά χωριά των Τζουμέρκων.

Επιπρόσθετα, όσο αφορά τον τουρισμό στην περιοχή είναι ανεπτυγμένος ο εσωτερικός τουρισμός, δηλαδή οι περισσότεροι επισκέπτες προέρχονται από άλλες περιοχές της χώρας μας και δεν είναι ξένοι. Οι μορφές εναλλακτικού τουρισμού που είναι πιο διαδεδομένες για την περιοχή της Άρτας είναι ο Θρησκευτικός και ο Ορεινός Τουρισμός. Βέβαια, στην περιοχή θα μπορούσαν να αναπτυχθούν και άλλες μορφές τουρισμού, όπως ο Πολιτιστικός Τουρισμός, ο Αγροτουρισμός, ο Θαλάσσιος Τουρισμός και ο Οικοτουρισμός, που αποτελούν πρόκληση και βρίσκονται μέσα στα άμεσα σχέδια της Περιφερειακής Ενότητας Άρτας αλλά και των τεσσάρων Δήμων.

Συνεχίζοντας, η εμπειρική έρευνα έδειξε ότι οι περισσότεροι πολίτες θεωρούν ότι η ολοκλήρωση των έργων στο οδικό δίκτυο, όπως η Ιόνια Οδός καθώς και η ύπαρξη ενός τουριστικού λεωφορείου, που να μεταφέρει τον κόσμο στα αξιοθέατα

του Νομού θα βοηθούσαν στην αύξηση της τουριστικής κίνησης. Ακόμη, η πλειοψηφία των κατοίκων πιστεύει ότι στο Νομό δεν υπάρχουν οι κατάλληλες υποδομές για να εξυπηρετηθεί ένας μεγάλος αριθμός τουριστών και ότι τα καταλύματα δεν επαρκούν. Το 87,1% των πολιτών δηλώνουν ότι, δεν είναι ικανοποιημένοι από τις ενέργειες της Τοπικής Αυτοδιοίκησης, ως προς την προβολή της περιοχής ως τουριστικό προορισμό και η πλειοψηφία θεωρεί ότι εμποδίζεται το έργο της Τοπικής Αυτοδιοίκησης, λόγω της οικονομικής κρίσης.

Παρόλο που, ο τουρισμός δεν συμβάλλει σχεδόν καθόλου στο Νομό Άρτας, εφόσον δεν είναι ιδιαίτερα ανεπτυγμένος, οι κάτοικοι θεωρούν με συντριπτική πλειοψηφία ότι, αφού αναπτυχθεί θα επιδράσει στην τοπική κοινωνία, θα δημιουργήσει νέες θέσεις εργασίας, θα συμβάλλει στην προώθηση των τοπικών προϊόντων, θα βοηθήσει στην συγκράτηση του πληθυσμού στην επαρχία και θα ευνοεί την εποχιακή απασχόληση. Επιπλέον, δηλώνουν ότι δεν θα οδηγήσει ο τουρισμός σε ρύπανση του περιβάλλοντος, δεν θα δημιουργηθούν προβλήματα κυκλοφοριακής συμφόρησης και δεν θα αυξηθούν τα κοινωνικά προβλήματα και η εγκληματικότητα.

Όσο αφορά, τις προωθητικές ενέργειες που θα μπορούσαν να προσελκύσουν τουρίστες στο Νομό Άρτας, άρα να βοηθήσουν στην προβολή της περιοχής ως ένα σημαντικό πόλο έλξης, οι απόψεις διχάζονται. Οι περισσότεροι πολίτες πιστεύουν ότι οι τουρίστες θα ενημερώνονταν καλύτερα, μέσω της δημιουργίας ιστοσελίδας, που θα προβάλλει τα αξιοθέατα και τις φυσικές ομορφιές του Νομού, από τη διαφήμιση στα Μ.Μ.Ε. αλλά και από την ύπαρξη ενημερωτικών φυλλαδίων. Αναμφίβολα, στην προβολή της περιοχής ως τουριστικό προορισμό, θα βοηθούσε η προβολή των αγροτικών τοπικών προϊόντων και η παραγωγή διάφορων παραδοσιακών τροφίμων από αυτά.

Συμπερασματικά, ο Νομός βρίσκεται σε καλή γεωγραφική θέση καθώς συνδυάζεται η ύπαρξη του ορεινού όγκου των Τζουμέρκων, με τον κάμπο της Άρτας και τον Αμβρακικό Κόλπο. Ο τουρίστας που επισκέπτεται την περιοχή θα μπορούσε να αποκομίσει κάτι περισσότερο από μια απλή βόλτα στο Νομό. Θα μπορούσαν να αξιοποιηθούν όλα τα μνημεία, διοργανώνοντας ημερήσιες εκδρομές και προωθώντας παράλληλα τις εναλλακτικές μορφές τουρισμού, γεγονός που θα δώσει νέα πνοή στο

Νομό Άρτας. Η γειτνίαση βουνού και πεδιάδας θεωρείται ιδανική για το συνδυασμό πολλών τουριστικών δραστηριοτήτων καθ' όλη τη διάρκεια του έτους.

Με άλλα λόγια, η Περιφερειακή Ενότητα Άρτας πρέπει να οργανώσει μια σαφή στρατηγική σχετικά με τον τρόπο που θέλει να αναπτύξει τον τουρισμό καθώς, τόσο η πολιτιστική κληρονομιά, όσο και οι φυσικοί πόροι είναι ευάλωτοι, μοναδικοί και αναντικατάστατοι. Όλες οι μελλοντικές ενέργειες θα είναι πάρα πολύ καλό να γίνονται στα πλαίσια της βιώσιμης ανάπτυξης, όπως επιτάσσει και το πνεύμα της εποχής μας. Σίγουρα, θα πρέπει οι τοπικοί ιδιωτικοί φορείς να αρχίσουν σιγά - σιγά, να έχουν άμεση εμπλοκή και συνεργασία για την οργάνωση, ανάπτυξη και προβολή των τουριστικών δραστηριοτήτων της περιοχής.

Ακόμη, πολύ σημαντική θα είναι η ύπαρξη και η χρησιμοποίηση Ευρωπαϊκών Κονδυλίων στην χρηματοδότηση τουριστικών έργων, που έχουν πολλαπλασιαστικό αποτέλεσμα για την κοινωνία. Αξίζει να τονιστεί ότι, μέχρι σήμερα δεν κατάφεραν οι αρμόδιοι να αποσπάσουν τέτοια κονδύλια. Εξίσου, σημαντική είναι η ανάδειξη όλων των μορφών τουρισμού, όπως συνεδριακός, κοινωνικός, ιαματικός, τουρισμός άθλησης, τουρισμός περιπέτειας, τουρισμός χειμερινών σπορ, αγροτουρισμός και οικοτουρισμός που θα μπορούσαν να αναπτυχθούν στο Νομό Άρτας.

Τελειώνοντας, οι επιτροπές τουρισμού στους τέσσερις Δήμους του Νομού θα ήταν καλύτερο να στελεχώνονται από πολίτες - επαγγελματίες του τουρισμού, ώστε να κάνουν ουσιαστικές παρεμβάσεις και προτάσεις και να μην έχουν "διακοσμητικό" ρόλο. Επιπρόσθετα, πολύ σημαντικό ρόλο για την ανάπτυξη του τουρισμού έχει η συνεχής εκπαίδευση και η επιμόρφωση των κατοίκων της Άρτας που θέλουν να ασχοληθούν στο μέλλον με τον τουριστικό τομέα, εφόσον θα γίνεται με τη βοήθεια σεμιναρίων από επαγγελματίες ανθρώπους που ασχολούνται με τον τουρισμό. Τέλος, θα πρέπει να γίνει κατανοητό σε όλους τους κατοίκους του Νομού Άρτας, ότι ο ΤΟΥΡΙΣΜΟΣ ΕΙΝΑΙ ΥΠΟΘΕΣΗ ΟΛΩΝ!!!!

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Ελληνική Βιβλιογραφία

- Ανδριώτης, Κ. (2008), «Αειφορία και Εναλλακτικός Τουρισμός», εκδ. Σταμούλη, Αθήνα
- Αποστολόπουλος, Κ. Θεοδοροπούλου, Ε. Τσακατούρα, Α. (2003), «Εναλλακτικές Μορφές Τουρισμού Υπαίθρου», 2^{ος} κύκλος, Τομέας Γεωπονίας, Τροφίμων και Περιβάλλοντος, Αθήνα
- Αποστολόπουλος, Κ. Σδράλη, Δ. (2009), «Εναλλακτικός και Ήπιος Τουρισμός Υπαίθρου», εκδ. Ελληνοεκδοτική, Αθήνα
- Βαγιόνης, Ν. Κομίλης, Π. (1999), «Τουριστικός Σχεδιασμός, Μέθοδοι και Πρακτικές Αξιολόγησης», εκδ. Προπομπός, Αθήνα
- Βαρβαρέσος, Σ. (1998), «Τουρισμός, Έννοιες, Μεγέθη, Δομές, η Ελληνική Πραγματικότητα», εκδ. Προπομπός, Αθήνα
- Βαρβαρέσος, Σ. (2000), «Τουρισμός: Έννοιες, Μεγέθη, Δομές», β' εκδ. , Προπομπός, Αθήνα
- Βελισσαρίου, Ε. (2000), «Μάνατζμεντ Ειδικών και Εναλλακτικών Μορφών Τουρισμού», Ε.Α.Π., Πάτρα
- Γιαννέλος, Κ. (2001), «Τα Βυζαντινά Μνημεία της Άρτας», εκδ. Εντύψεις, Άρτα
- Γεωργογιάννης, Π. (2007), «Άρτα - Ιστορία και Πολιτισμός 1881 - 2006», Άρτα
- Γεωργόπουλος, Α. (2006), «Γη, Ένας Μικρός και Εύθραυστος Πλανήτης», εκδ. Gutenberg, Αθήνα
- Δήμοι Νομού Άρτας, (2014)
- Ελληνική Στατιστική Αρχή ή ΕΛ. ΣΤΑΤ., (2014)

- Ιακωβίδου, Ο. (2003), «Ο Αγροτουρισμός στην Ελλάδα - ένας Απολογισμός της Αποκτηθείσας Εμπειρίας», εκδ. Γεωτεχνικό Επιμελητήριο Ελλάδας, Αθήνα
- Ιατρός, Α. (2005), «Επένδυση σε Εναλλακτικές Μορφές Τουρισμού», Πρακτικά 3^{ης} Διημερίδας Επιχειρηματικότητας, Χαροκόπειο Πανεπιστήμιο
- Κασελούρης, Λ. (1980), «Ιστορικά και Λαογραφικά της Άρτας», Αθήνα
- Κοκκώσης, Χ. Τσάρτας, Π. (2001), «Βιώσιμη Τουριστική Ανάπτυξη και Περιβάλλον», εκδ. Κριτική, Αθήνα
- Λαγός, Δ. (2005), «Τουριστική Οικονομική», εκδ. Κριτική, Αθήνα
- Μαρίνος, Γ. Μαρίνος, Π. Στουρνάρας, Γ. Καροτσιέρης, Ζ. (1984), «Υποδειγματική Μελέτη Συνδυασμένης Διαχείρισης των Υδάτων των Λεκανών Λούρου και Αράχθου», Υπουργείο Ενέργειας και Φυσικών Πόρων, Αθήνα
- Μητούλα, Ρ. (2006), «Βιώσιμη Περιφερειακή Ανάπτυξη στην Ευρωπαϊκή Ένωση και Ανασυγκρότηση του Ελληνικού Αστικού Περιβάλλοντος», εκδ. Σταμούλη, Αθήνα
- Ορνιθολογική Εταιρεία (2005)
- Παυλογεωργάτος, Γ. Κωνσταντόγλου, Μ. (2005), «Πολιτισμικός Τουρισμός: Η Περίπτωση της Ελλάδας», εκδ. Κριτική, Αθήνα
- Περιφερειακή Ενότητα Νομού Άρτας, (2014)
- Στρατή, Κ. (1969), «Χρονικό Άρτης , Φως εις την Ιστορία των Μνημείων», Άρτα
- Σφακιανάκης, Μ. (2001), «Εναλλακτικές Μορφές Τουρισμού», εκδ. ΕΛΛΗΝ, Αθήνα
- Σχισμένος, Α. (2000), «Το Γεφύρι της Άρτας Μύθοι - Θρύλοι - Παραδόσεις, Ιστορία και Πραγματικότητα», Άρτα

- Σχισμένος, Α. (2001), «Τα 55 Πέτρινα Γεφύρια του Αράχθου Φυσικά Γεφύρια, Θεογέφυρα, Διαβολογέφυρα», εκδ. Απριος Hora, Αθήνα
- Τραχανάς, Κ. (2006), «Η Ιστορία της Αμβρακίας και της Άρτας», Άρτα
- Τσάρτας, Π. (1989), «Κοινωνικές και Οικονομικές Επιπτώσεις της Τουριστικής Ανάπτυξης στο Νομό Κυκλάδων και Ιδιαίτερα στα Νησιά Ίος και Σέριφος κατά την Περίοδο 1950 - 1980», Εθνικό Κέντρο Κοινωνικών Ερευνών, Αθήνα
- Τσάρτας, Π. (1991), «Το Περιβάλλον μετά την Συνδιάσκεψη των Ηνωμένων Εθνών για την Αειφόρο Ανάπτυξη», Πρακτικά Συνεδρίου, Ρόδος - Δεκέμβριος 2002, Σιδέρης Αθήνα
- Τσάρτας, Π. (1996), «Τουρίστες, Ταξίδια, Τόποι: Κοινωνιολογικές Προσεγγίσεις στον Τουρισμό», εκδ. Εξαντάς, Αθήνα
- Υ.Π.Ε.Χ.Ω.Δ.Ε. (2005), «Προώθηση Έργων Αποκατάστασης Χωρών Ανεξέλεγκτης Διάθεσης Αποβλήτων (Χ.Α.Δ.Α.)», Τελική Έκθεση Ομάδας Εργασίας Υ.Π.Ε.Χ.Ω.Δ.Ε.
- Χατζηγεωργίου, Θ. (1962), «Το Δεσποτάτο της Ηπείρου», Αθήνα
- Χατζιωαννίδου, Ε. (2007), «Ελλάδα, η Χώρα των 3.066 χωματερών», Καθημερινή
- Χρηστάκης, Μ. (2006), «Μελέτη για Οικονομικά και Κοινωνικά Στοιχεία Περιοχής Ηπείρου, Ευρωπαϊκό Κέντρο Περιβαλλοντικής Έρευνας και Κατάρτισης, Κοινοτικό Πρόγραμμα EQUAL Αναπτυξιακή Σύμπραξη Α.Μ.Ε.Α. για τη Λειτουργία Δικτύου», Πάντειο Πανεπιστήμιο, Αθήνα
- Χρήστου, Ε. (2000), «Αρχές και Φιλοσοφία Εθνικών και Περιφερειακών Σχεδίων Μάρκετινγκ», Πάτρα

Ξένη Βιβλιογραφία

- Andereck, K. Valentine, K. Vogt, A. Richard, C. Knopf R. (2007), “A Cross - Cultural Analysis of Tourism and Quality of Life Perceptions”, Journal of Sustainable Tourism, Vol. 15, Is. 5, pp. 483-502
- Andriotis. K. (2004), “The Perceived Impact of Tourism Development by Cretan Residents”, Tourism and Hospitality Planning and Development, Vol. 1, Is. 2, pp. 1-22
- Asplet, M. Cooper, M. (2000), “Cultural Designs in New Zealand Souvenir Clothing: The Question of Authenticity”, Tourism Management, Vol.21, Is. 3, pp. 307-312
- Bachleitner, R. Zins, A. (1999), “Cultural Tourism in Rural Communities: The Residents Perspective”, Journal of Business Research, Vol. 44, Is. 3, pp. 199-209
- Besculides, A. Lee, M. E. and P. J. McCormick (2002), “Residents Perceptions of the Cultural Benefit of Tourism”, Annals of Tourism Research, Vol. 29, Is. 2, pp. 303-319
- Briassoulis, H. (2002), “Sustainable Tourism and the Question of the Commons”, Annals of Tourism Research, Vol. 29, Is. 4, pp. 1065-1085
- Curto, J. (2006), “Resident Perceptions of Tourism in a Rapidly Growing Mountain Tourism Destination”, Waterloo, Ontario
- Galani - Moutafi, V. (2004), “Tourism Research on Greece - a Critical Review”. Annals of Tourism Research, Vol. 31, Is. 1, pp. 157-179
- Georgitsoyanni, E. Sardianou, E. Lappa, A. Mylona, E. (2013), “Prospects for Local Development Based on Cultural Assets/Heritage: The Resident’s Perspective”, Greece’s Horizons, pp. 147-160
- Haralambopoulos, N. Pizam, A. (1996), “Perceived Impacts of Tourism - the Case of Samos”, Annals of Tourism Research, Vol. 23, Is. 3, pp. 503-526

- Hunter, C. (1997), “Sustainable Tourism as an Adaptive Paradigm”, *Annals of Tourism Research*, Vol. 24, Is. 4, pp. 850-867
- Kousis, M. (1989), “Tourism and the Family in a Rural Cretan Community”, *Annals of Tourism Research*, Vol. 16, pp. 318-332
- Latkova, P. Vogt, C. (2012), “Resident’s Attitudes Toward Existing and Future Tourism Development in Rural Communities”, *Journal of Travel Research*, Vol. 51, Is 1, pp. 50-67
- Liu, Z. (2003), “Sustainable Tourism Development: A Critique”, *Journal of Sustainable Tourism*, Vol. 11, Is. 6, pp. 459-475
- Perdue, R. Long, P. Allen, L. (1990), Resident Support for Tourism Development, *Annals of Tourism Research*, Vol. 17, pp. 586-599
- Shaalan, M. (2005), “Sustainable Tourism Development in the Red Sea of Egypt Threats and Opportunities”, *Journal of Cleaner Production*, Vol. 13, Is. 2, pp. 83-87
- Soutsas, K. Tsantopoulos, G. Aravatzis, G. Chritopoulou, O. (2006), “Characteristics of Tourism Development in Mountain Regions Categorical Regression: The Case of Metsovo”, *Democritous University of Thrace, WITpress*, Vol. 1, pp. 32-45

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ

ΠΙΝΑΚΑΣ ΠΕΡΙΓΡΑΦΙΚΩΝ ΜΕΤΡΩΝ

Περιγραφικά Μέτρα

Μεταβλητές	Αριθμός Παρατηρήσεων	Ελάχιστο	Μέγιστο	Μέσος Όρος	Τυπική Απόκλιση
Gender	280	0	1	,48	,501
Age	280	0	4	2,49	1,044
Educ	280	0	6	3,64	1,162
Job	280	0	7	2,23	2,644
Years	280	2	83	32,33	16,537
Family	280	0	3	,29	,534
Members	280	1	9	3,79	1,133
Income	280	0	4	1,74	,994
Council	280	1	1	1,00	,000
Area	280	0	1	,31	,464
Capacity	280	0	1	,88	,323
Field	280	0	1	,08	,264
Climate	280	0	1	,55	,498
Forms	280	0	1	,48	,501
Prices	280	0	1	,14	,347
Heritage	280	0	1	,65	,478
Quality	280	0	1	,30	,457
Demand	280	0	7	3,15	1,109
WallAb_K	280	0	1	,60	,490
WallAb_V	280	0	1	,64	,482
TempP_K	280	0	1	,38	,486
TempP_V	280	0	1	,26	,438
LittleT_K	280	0	1	,55	,498
LittleT_V	280	0	1	,67	,471
Cemet_K	280	0	1	,50	,501
Cemet_V	280	0	1	,46	,499
Oorraon_K	280	0	1	,40	,490
Oorraon_V	280	0	1	,23	,421
Castle_K	280	0	1	,67	,472
Castle_V	280	0	1	,93	,258
BridgA_K	280	0	1	,67	,471
BridgA_V	280	0	1	,96	,195
Mosqu_K	280	0	1	,57	,496
Mosqu_V	280	0	1	,41	,493
Tree_K	280	0	1	,51	,501
Tree_V	280	0	1	,67	,471
Acople_K	280	0	1	,64	,482

Acople_V	280	0	1	,86	,347
Tzoum_K	280	0	1	,66	,474
Tzoum_V	280	0	1	,84	,368
BridgP_K	280	0	1	,64	,480
BridgP_V	280	0	1	,77	,421
Village_K	280	0	1	,60	,491
Village_V	280	0	1	,53	,500
WaterT_K	280	0	1	,49	,501
WaterT_V	280	0	1	,36	,482
Cross_K	280	0	1	,41	,493
Cross_V	280	0	1	,32	,466
WaterK_K	280	0	1	,55	,498
WaterK_V	280	0	1	,59	,492
ArMus_K	280	0	1	,65	,478
ArMus_V	280	0	1	,63	,484
LaogrA_K	280	0	1	,60	,491
LaogrA_V	280	0	1	,50	,501
Gallery_K	280	0	1	,52	,500
Gallery_V	280	0	1	,40	,490
ClaMus_K	280	0	1	,35	,478
ClaMus_V	280	0	1	,22	,414
HisMus_K	280	0	1	,48	,500
HisMus_V	280	0	1	,40	,491
LaogrP_K	280	0	1	,36	,480
LaogrP_V	280	0	1	,15	,354
HisTz_K	280	0	1	,33	,469
HisTz_V	280	0	1	,16	,368
LaoKar_K	280	0	1	,25	,432
LaoKar_V	280	0	1	,10	,305
Parigor_K	280	0	1	,66	,476
Parigor_V	280	0	1	,94	,246
AgThe_K	280	0	1	,65	,479
AgThe_V	280	0	1	,95	,218
AgVas_K	280	0	1	,61	,489
AgVas_V	280	0	1	,60	,491
PrioPa_K	280	0	1	,63	,483
PrioPa_V	280	0	1	,82	,387
PanVla_K	280	0	1	,61	,489
PanVla_V	280	0	1	,71	,454
Pantan_K	280	0	1	,47	,500
Pantan_V	280	0	1	,25	,436
AgKats_K	280	0	1	,39	,488

AgKats_V	280	0	1	,25	,432
PanKor_K	280	0	1	,52	,500
PanKor_V	280	0	1	,47	,500
RedCh_K	280	0	1	,62	,487
RedCh_V	280	0	1	,46	,500
AgNik_K	280	0	1	,44	,497
AgNik_V	280	0	1	,33	,472
PaBryo_K	280	0	1	,30	,459
PaBryo_V	280	0	1	,15	,361
AgOn_K	280	0	1	,34	,476
AgOn_V	280	0	1	,30	,457
AgKate_K	280	0	1	,51	,501
AgKate_V	280	0	1	,49	,501
PaRob_K	280	0	1	,55	,498
PaRob_V	280	0	1	,43	,496
PaRodi_K	280	0	1	,48	,500
PaRodi_V	280	0	1	,46	,499
AgMar_K	280	0	1	,42	,494
AgMar_V	280	0	1	,41	,493
PrioSe_K	280	0	1	,50	,501
PrioSe_V	280	0	1	,19	,390
Xriso_K	280	0	1	,36	,480
Xriso_V	280	0	1	,14	,351
AgGeo_K	280	0	1	,42	,495
AgGeo_V	280	0	1	,33	,471
PanSk_K	280	0	1	,33	,469
PanSk_V	280	0	1	,15	,358
InterTour	280	0	1	,66	,474
OutTour	280	0	1	,31	,465
SeasTour	280	0	1	,21	,411
AlterTour	280	0	1	,43	,496
YearTour	280	0	1	,50	,501
AgroTour	280	0	1	,60	,491
SporTour	280	0	1	,15	,358
MarTour	280	0	1	,23	,423
ReligTour	280	0	1	,64	,480
MouTour	280	0	1	,75	,436
AlpinTour	280	0	1	,56	,498
CultTour	280	0	1	,50	,501
WintTour	280	0	1	,16	,371
Infrast	280	0	1	,25	,434
Lodging	280	0	1	,33	,472

Number	280	0	1	,58	,495
Roads	280	0	1	,92	,270
Bus	280	0	1	,91	,280
Acts	280	0	1	,13	,335
Dissatis	280	-9	2	-,38	3,362
Society	280	0	1	,89	,310
Positions	280	0	1	,94	,239
Products	280	0	1	,90	,305
Increase	280	0	1	,44	,497
SeasonJ	280	0	1	,84	,371
Populatio	280	0	1	,84	,371
Pollution	280	0	1	,17	,374
Traffic	280	0	1	,23	,421
Realty	280	0	1	,44	,498
Criminal	280	0	1	,10	,301
Website	280	1	5	4,03	1,079
Advertis	280	1	5	4,13	,969
Video	280	1	5	3,75	1,021
AdvMater	280	1	5	3,21	1,110
Leaflets	280	1	5	3,81	1,035
LocalProd	280	1	5	3,89	,977
Food	280	1	5	3,86	1,022
Initiative	280	2	5	4,03	,865
Seminars	280	1	5	3,59	,991
Labels	280	1	5	3,94	,920
Recession	280	1	5	3,83	1,005
Valid N (listwise)	280				

ΠΙΝΑΚΕΣ ΣΥΧΝΟΤΗΤΩΝ

Πίνακας 1

Κατανομή Συχνοτήτων για το Φύλο

	Συχνότητα	Ποσοστό	Σχετική Συχνότητα (%)	Αθροιστικό Ποσοστό
0	145	51,8	51,8	51,8
Valid 1	135	48,2	48,2	100,0
Σύνολο	280	100,0	100,0	

Πίνακας 2

Κατανομή Συχνοτήτων για την Ηλικία

	Συχνότητα	Ποσοστό	Σχετική Συχνότητα (%)	Αθροιστικό Ποσοστό
0	20	7,1	7,1	7,1
1	22	7,9	7,9	15,0
Valid 2	74	26,4	26,4	41,4
3	129	46,1	46,1	87,5
4	35	12,5	12,5	100,0
Σύνολο	280	100,0	100,0	

Πίνακας 3

Κατανομή Συχνοτήτων για το Μορφωτικό Επίπεδο

	Συχνότητα	Ποσοστό	Σχετική Συχνότητα (%)	Αθροιστικό Ποσοστό
0	4	1,4	1,4	1,4
1	8	2,9	2,9	4,3
2	28	10,0	10,0	14,3
Valid 3	62	22,1	22,1	36,4
4	144	51,4	51,4	87,9
5	11	3,9	3,9	91,8
6	23	8,2	8,2	100,0
Σύνολο	280	100,0	100,0	

Πίνακας 4

Κατανομή Συχνοτήτων για το Επάγγελμα

	Συχνότητα	Ποσοστό	Σχετική Συχνότητα (%)	Αθροιστικό Ποσοστό
0	116	41,4	41,4	41,4
1	47	16,8	16,8	58,2
2	24	8,6	8,6	66,8
3	8	2,9	2,9	69,6
Valid 4	16	5,7	5,7	75,4
5	13	4,6	4,6	80,0
6	15	5,4	5,4	85,4
7	41	14,6	14,6	100,0
Σύνολο	280	100,0	100,0	

Πίνακας 5

Κατανομή Συχνοτήτων για τα Χρόνια Διαμονής στο Νομό

	Συχνότητα	Ποσοστό	Σχετική Συχνότητα (%)	Αθροιστικό Ποσοστό
2	6	2,1	2,1	2,1
3	4	1,4	1,4	3,6
4	1	,4	,4	3,9
6	3	1,1	1,1	5,0
7	4	1,4	1,4	6,4
8	1	,4	,4	6,8
9	1	,4	,4	7,1
10	5	1,8	1,8	8,9
11	4	1,4	1,4	10,4
Valid 12	3	1,1	1,1	11,4
13	4	1,4	1,4	12,9
14	1	,4	,4	13,2
15	9	3,2	3,2	16,4
16	3	1,1	1,1	17,5
17	1	,4	,4	17,9
18	13	4,6	4,6	22,5
19	3	1,1	1,1	23,6
20	20	7,1	7,1	30,7
21	3	1,1	1,1	31,8
22	3	1,1	1,1	32,9

23	3	1,1	1,1	33,9
24	2	,7	,7	34,6
25	16	5,7	5,7	40,4
26	3	1,1	1,1	41,4
27	2	,7	,7	42,1
28	4	1,4	1,4	43,6
29	2	,7	,7	44,3
30	23	8,2	8,2	52,5
31	1	,4	,4	52,9
32	2	,7	,7	53,6
33	1	,4	,4	53,9
34	1	,4	,4	54,3
35	10	3,6	3,6	57,9
36	2	,7	,7	58,6
38	2	,7	,7	59,3
39	1	,4	,4	59,6
40	33	11,8	11,8	71,4
43	1	,4	,4	71,8
44	3	1,1	1,1	72,9
45	11	3,9	3,9	76,8
46	6	2,1	2,1	78,9
47	3	1,1	1,1	80,0
48	6	2,1	2,1	82,1
49	1	,4	,4	82,5
50	20	7,1	7,1	89,6
52	1	,4	,4	90,0
53	2	,7	,7	90,7
55	3	1,1	1,1	91,8
57	6	2,1	2,1	93,9
59	4	1,4	1,4	95,4
60	3	1,1	1,1	96,4
65	1	,4	,4	96,8
68	1	,4	,4	97,1
69	1	,4	,4	97,5
70	4	1,4	1,4	98,9
71	1	,4	,4	99,3
75	1	,4	,4	99,6

83	1	,4	,4	100,0
Σύνολο	280	100,0	100,0	

Πίνακας 6

Κατανομή Συχνοτήτων για την Οικογενειακή Κατάσταση

	Συχνότητα	Ποσοστό	Σχετική Συχνότητα (%)	Αθροιστικό Ποσοστό
0	209	74,6	74,6	74,6
1	62	22,1	22,1	96,8
Valid 2	8	2,9	2,9	99,6
3	1	,4	,4	100,0
Σύνολο	280	100,0	100,0	

Πίνακας 7

Κατανομή Συχνοτήτων για τον Αριθμό Μελών της Οικογένειας

	Συχνότητα	Ποσοστό	Σχετική Συχνότητα (%)	Αθροιστικό Ποσοστό
1	2	,7	,7	,7
2	34	12,1	12,1	12,9
3	63	22,5	22,5	35,4
4	127	45,4	45,4	80,7
Valid 5	36	12,9	12,9	93,6
6	15	5,4	5,4	98,9
8	2	,7	,7	99,6
9	1	,4	,4	100,0
Σύνολο	280	100,0	100,0	

Πίνακας 8

Κατανομή Συχνοτήτων για το Μηνιαίο Οικογενειακό Εισόδημα

	Συχνότητα	Ποσοστό	Σχετική Συχνότητα (%)	Αθροιστικό Ποσοστό
0	28	10,0	10,0	10,0
1	89	31,8	31,8	41,8
Valid 2	100	35,7	35,7	77,5
3	53	18,9	18,9	96,4
4	10	3,6	3,6	100,0
Σύνολο	280	100,0	100,0	

Πίνακας 9

Κατανομή Συχνοτήτων για την Περιοχή Κατοικίας

	Συχνότητα	Ποσοστό	Σχετική Συχνότητα (%)	Αθροιστικό Ποσοστό
Valid 1	280	100,0	100,0	100,0

Πίνακας 10

Κατανομή Συχνοτήτων για το αν η Περιοχή που διαμένει ο ερωτώμενος είναι Τουριστική

	Συχνότητα	Ποσοστό	Σχετική Συχνότητα (%)	Αθροιστικό Ποσοστό
0	193	68,9	68,9	68,9
Valid 1	87	31,1	31,1	100,0
Σύνολο	280	100,0	100,0	

Πίνακας 11

Κατανομή Συχνοτήτων για το αν ο ερωτώμενος θεωρεί ότι η Περιοχή του έχει Δυνατότητες Τουριστικής Ανάπτυξης

	Συχνότητα	Ποσοστό	Σχετική Συχνότητα (%)	Αθροιστικό Ποσοστό
0	33	11,8	11,8	11,8
Valid 1	247	88,2	88,2	100,0
Σύνολο	280	100,0	100,0	

Πίνακας 12

Κατανομή Συχνοτήτων για το αν ο ερωτώμενος ασχολείται ο ίδιος ή κάποιος Συγγενής του με τον Τομέα του Τουρισμού

	Συχνότητα	Ποσοστό	Σχετική Συχνότητα (%)	Αθροιστικό Ποσοστό
0	259	92,5	92,5	92,5
Valid 1	21	7,5	7,5	100,0
Σύνολο	280	100,0	100,0	

Πίνακας 13

**Κατανομή Συχνοτήτων για τους Λόγους που θα πρότεινε ο
ερωτώμενος το Νομό Άρτας ως Προορισμό**

Κλίμα - Ομορφιές

	Συχνότητα	Ποσοστό	Σχετική Συχνότητα (%)	Αθροιστικό Ποσοστό
0	125	44,6	44,6	44,6
Valid 1	155	55,4	55,4	100,0
Σύνολο	280	100,0	100,0	

Εναλλακτικές Μορφές Τουρισμού

	Συχνότητα	Ποσοστό	Σχετική Συχνότητα (%)	Αθροιστικό Ποσοστό
0	145	51,8	51,8	51,8
Valid 1	135	48,2	48,2	100,0
Σύνολο	280	100,0	100,0	

Οικονομικές Τιμές

	Συχνότητα	Ποσοστό	Σχετική Συχνότητα (%)	Αθροιστικό Ποσοστό
0	241	86,1	86,1	86,1
Valid 1	39	13,9	13,9	100,0
Σύνολο	280	100,0	100,0	

Πολιτιστική Κληρονομιά

	Συχνότητα	Ποσοστό	Σχετική Συχνότητα (%)	Αθροιστικό Ποσοστό
0	98	35,0	35,0	35,0
Valid 1	182	65,0	65,0	100,0
Σύνολο	280	100,0	100,0	

Ποιότητα Ζωής

	Συχνότητα	Ποσοστό	Σχετική Συχνότητα (%)	Αθροιστικό Ποσοστό
0	197	70,4	70,4	70,4
Valid 1	83	29,6	29,6	100,0
Σύνολο	280	100,0	100,0	

Πίνακας 14

Κατανομή Συχνοτήτων για το ποιο Σημείο του Νομού Άρτας πιστεύει ο ερωτώμενος ότι έχει τη Μεγαλύτερη Τουριστική Ζήτηση

	Συχνότητα	Ποσοστό	Σχετική Συχνότητα (%)	Αθροιστικό Ποσοστό
0	1	,4	,4	,4
1	6	2,1	2,1	2,5
2	56	20,0	20,0	22,5
3	159	56,8	56,8	79,3
Valid 4	19	6,8	6,8	86,1
5	29	10,4	10,4	96,4
6	5	1,8	1,8	98,2
7	5	1,8	1,8	100,0
Σύνολο	280	100,0	100,0	

Πίνακας 15.1

Κατανομή Συχνοτήτων για τα Αξιοθέατα που Γνωρίζει και Έχει Επισκεφθεί ο ερωτώμενος

Γνωρίζει το Τείχος της Αρχαίας Αμβρακίας

	Συχνότητα	Ποσοστό	Σχετική Συχνότητα (%)	Αθροιστικό Ποσοστό
0	111	39,6	39,6	39,6
Valid 1	169	60,4	60,4	100,0
Σύνολο	280	100,0	100,0	

Έχει Επισκεφθεί το Τείχος της Αρχαίας Αμβρακίας

	Συχνότητα	Ποσοστό	Σχετική Συχνότητα (%)	Αθροιστικό Ποσοστό
0	102	36,4	36,4	36,4
Valid 1	178	63,6	63,6	100,0
Σύνολο	280	100,0	100,0	

Γνωρίζει το Ναό του Απόλλωνα Πύθιου Σωτήρα

	Συχνότητα	Ποσοστό	Σχετική Συχνότητα (%)	Αθροιστικό Ποσοστό
0	174	62,1	62,1	62,1
Valid 1	106	37,9	37,9	100,0
Σύνολο	280	100,0	100,0	

Έχει Επίσκεφθεί το Ναό του Απόλλωνα Πύθιου Σωτήρα

	Συχνότητα	Ποσοστό	Σχετική Συχνότητα (%)	Αθροιστικό Ποσοστό
0	208	74,3	74,3	74,3
Valid 1	72	25,7	25,7	100,0
Σύνολο	280	100,0	100,0	

Γνωρίζει το Μικρό Θέατρο της Αρχαίας Αμβρακίας

	Συχνότητα	Ποσοστό	Σχετική Συχνότητα (%)	Αθροιστικό Ποσοστό
0	125	44,6	44,6	44,6
Valid 1	155	55,4	55,4	100,0
Σύνολο	280	100,0	100,0	

Έχει Επίσκεφθεί το Μικρό Θέατρο της Αρχαίας Αμβρακίας

	Συχνότητα	Ποσοστό	Σχετική Συχνότητα (%)	Αθροιστικό Ποσοστό
0	92	32,9	32,9	32,9
Valid 1	188	67,1	67,1	100,0
Σύνολο	280	100,0	100,0	

Γνωρίζει το Νεκροταφείο της Αρχαίας Αμβρακίας

	Συχνότητα	Ποσοστό	Σχετική Συχνότητα (%)	Αθροιστικό Ποσοστό
0	139	49,6	49,6	49,6
Valid 1	141	50,4	50,4	100,0
Σύνολο	280	100,0	100,0	

Έχει Επίσκεφθεί το Νεκροταφείο της Αρχαίας Αμβρακίας

	Συχνότητα	Ποσοστό	Σχετική Συχνότητα (%)	Αθροιστικό Ποσοστό
0	152	54,3	54,3	54,3
Valid 1	128	45,7	45,7	100,0
Σύνολο	280	100,0	100,0	

Γνωρίζει το Αρχαίο Όρραον

	Συχνότητα	Ποσοστό	Σχετική Συχνότητα (%)	Αθροιστικό Ποσοστό
0	169	60,4	60,4	60,4
Valid 1	111	39,6	39,6	100,0
Σύνολο	280	100,0	100,0	

Έχει Επισκεφθεί το Αρχαίο Όρραον

	Συχνότητα	Ποσοστό	Σχετική Συχνότητα (%)	Αθροιστικό Ποσοστό
0	216	77,1	77,1	77,1
Valid 1	64	22,9	22,9	100,0
Σύνολο	280	100,0	100,0	

Γνωρίζει το Κάστρο της Άρτας

	Συχνότητα	Ποσοστό	Σχετική Συχνότητα (%)	Αθροιστικό Ποσοστό
0	93	33,2	33,2	33,2
Valid 1	187	66,8	66,8	100,0
Σύνολο	280	100,0	100,0	

Έχει Επισκεφθεί το Κάστρο της Άρτας

	Συχνότητα	Ποσοστό	Σχετική Συχνότητα (%)	Αθροιστικό Ποσοστό
0	20	7,1	7,1	7,1
Valid 1	260	92,9	92,9	100,0
Σύνολο	280	100,0	100,0	

Γνωρίζει το Γεφύρι της Άρτας

	Συχνότητα	Ποσοστό	Σχετική Συχνότητα (%)	Αθροιστικό Ποσοστό
0	92	32,9	32,9	32,9
Valid 1	188	67,1	67,1	100,0
Σύνολο	280	100,0	100,0	

Έχει Επισκεφθεί το Γεφύρι της Άρτας

	Συχνότητα	Ποσοστό	Σχετική Συχνότητα (%)	Αθροιστικό Ποσοστό
0	11	3,9	3,9	3,9
Valid 1	269	96,1	96,1	100,0
Σύνολο	280	100,0	100,0	

Γνωρίζει το Τζαμί του Φαϊκ Πασά στο Ιμαρέτ

	Συχνότητα	Ποσοστό	Σχετική Συχνότητα (%)	Αθροιστικό Ποσοστό
0	120	42,9	42,9	42,9
Valid 1	160	57,1	57,1	100,0
Σύνολο	280	100,0	100,0	

Έχει Επισκεφθεί το Τζαμί του Φαϊκ Πασά στο Ιμαρέτ

	Συχνότητα	Ποσοστό	Σχετική Συχνότητα (%)	Αθροιστικό Ποσοστό
0	164	58,6	58,6	58,6
Valid 1	116	41,4	41,4	100,0
Σύνολο	280	100,0	100,0	

Γνωρίζει τον Γέρικο Πλάτανο του Αλή Πασά

	Συχνότητα	Ποσοστό	Σχετική Συχνότητα (%)	Αθροιστικό Ποσοστό
0	138	49,3	49,3	49,3
Valid 1	142	50,7	50,7	100,0
Σύνολο	280	100,0	100,0	

Έχει Επισκεφθεί τον Γέρικο Πλάτανο του Αλή Πασά

	Συχνότητα	Ποσοστό	Σχετική Συχνότητα (%)	Αθροιστικό Ποσοστό
0	92	32,9	32,9	32,9
Valid 1	188	67,1	67,1	100,0
Σύνολο	280	100,0	100,0	

Γνωρίζει τον Αμβρακικό Κόλπο

	Συχνότητα	Ποσοστό	Σχετική Συχνότητα (%)	Αθροιστικό Ποσοστό
Valid 0	102	36,4	36,4	36,4

1	178	63,6	63,6	100,0
Σύνολο	280	100,0	100,0	

Έχει Επισκεφθεί τον Αμβρακικό Κόλπο

	Συχνότητα	Ποσοστό	Σχετική Συχνότητα (%)	Αθροιστικό Ποσοστό
0	39	13,9	13,9	13,9
Valid 1	241	86,1	86,1	100,0
Σύνολο	280	100,0	100,0	

Γνωρίζει τα Τζουμέρκα

	Συχνότητα	Ποσοστό	Σχετική Συχνότητα (%)	Αθροιστικό Ποσοστό
0	95	33,9	33,9	33,9
Valid 1	185	66,1	66,1	100,0
Σύνολο	280	100,0	100,0	

Έχει Επισκεφθεί τα Τζουμέρκα

	Συχνότητα	Ποσοστό	Σχετική Συχνότητα (%)	Αθροιστικό Ποσοστό
0	45	16,1	16,1	16,1
Valid 1	235	83,9	83,9	100,0
Σύνολο	280	100,0	100,0	

Γνωρίζει την Γέφυρα της Πλάκας

	Συχνότητα	Ποσοστό	Σχετική Συχνότητα (%)	Αθροιστικό Ποσοστό
0	100	35,7	35,7	35,7
Valid 1	180	64,3	64,3	100,0
Σύνολο	280	100,0	100,0	

Έχει Επισκεφθεί την Γέφυρα της Πλάκας

	Συχνότητα	Ποσοστό	Σχετική Συχνότητα (%)	Αθροιστικό Ποσοστό
0	64	22,9	22,9	22,9
Valid 1	216	77,1	77,1	100,0
Σύνολο	280	100,0	100,0	

Γνωρίζει το Δασικό Χωριό

	Συχνότητα	Ποσοστό	Σχετική Συχνότητα (%)	Αθροιστικό Ποσοστό
0	113	40,4	40,4	40,4
Valid 1	167	59,6	59,6	100,0
Σύνολο	280	100,0	100,0	

Έχει Επισκεφθεί το Δασικό Χωριό

	Συχνότητα	Ποσοστό	Σχετική Συχνότητα (%)	Αθροιστικό Ποσοστό
0	132	47,1	47,1	47,1
Valid 1	148	52,9	52,9	100,0
Σύνολο	280	100,0	100,0	

Γνωρίζει τους Καταρράκτες στα Θεοδώριανα

	Συχνότητα	Ποσοστό	Σχετική Συχνότητα (%)	Αθροιστικό Ποσοστό
0	142	50,7	50,7	50,7
Valid 1	138	49,3	49,3	100,0
Σύνολο	280	100,0	100,0	

Έχει Επισκεφθεί τους Καταρράκτες στα Θεοδώριανα

	Συχνότητα	Ποσοστό	Σχετική Συχνότητα (%)	Αθροιστικό Ποσοστό
0	178	63,6	63,6	63,6
Valid 1	102	36,4	36,4	100,0
Σύνολο	280	100,0	100,0	

Γνωρίζει το "Σταυρό" στα Θεοδώριανα

	Συχνότητα	Ποσοστό	Σχετική Συχνότητα (%)	Αθροιστικό Ποσοστό
0	164	58,6	58,6	58,6
Valid 1	116	41,4	41,4	100,0
Σύνολο	280	100,0	100,0	

Έχει Επισκεφθεί το "Σταυρό" στα Θεοδώριανα

	Συχνότητα	Ποσοστό	Σχετική Συχνότητα (%)	Αθροιστικό Ποσοστό
Valid 0	191	68,2	68,2	68,2

1	89	31,8	31,8	100,0
Σύνολο	280	100,0	100,0	

Γνωρίζει τους Καταρράκτες στον Καταρράκτη

	Συχνότητα	Ποσοστό	Σχετική Συχνότητα (%)	Αθροιστικό Ποσοστό
0	126	45,0	45,0	45,0
Valid 1	154	55,0	55,0	100,0
Σύνολο	280	100,0	100,0	

Έχει Επισκεφθεί τους Καταρράκτες στον Καταρράκτη

	Συχνότητα	Ποσοστό	Σχετική Συχνότητα (%)	Αθροιστικό Ποσοστό
0	114	40,7	40,7	40,7
Valid 1	166	59,3	59,3	100,0
Σύνολο	280	100,0	100,0	

Πίνακας 15.2

Κατανομή Συχνοτήτων για τα Μουσεία που Γνωρίζει και Έχει Επισκεφθεί ο ερωτώμενος

Γνωρίζει το Αρχαιολογικό Μουσείο Άρτας

	Συχνότητα	Ποσοστό	Σχετική Συχνότητα (%)	Αθροιστικό Ποσοστό
0	98	35,0	35,0	35,0
Valid 1	182	65,0	65,0	100,0
Σύνολο	280	100,0	100,0	

Έχει Επισκεφθεί το Αρχαιολογικό Μουσείο Άρτας

	Συχνότητα	Ποσοστό	Σχετική Συχνότητα (%)	Αθροιστικό Ποσοστό
0	104	37,1	37,1	37,1
Valid 1	176	62,9	62,9	100,0
Σύνολο	280	100,0	100,0	

Γνωρίζει το Λαογραφικό Μουσείο Άρτας

	Συχνότητα	Ποσοστό	Σχετική Συχνότητα (%)	Αθροιστικό Ποσοστό
0	112	40,0	40,0	40,0
Valid 1	168	60,0	60,0	100,0
Σύνολο	280	100,0	100,0	

Έχει Επισκεφθεί το Λαογραφικό Μουσείο Άρτας

	Συχνότητα	Ποσοστό	Σχετική Συχνότητα (%)	Αθροιστικό Ποσοστό
0	140	50,0	50,0	50,0
Valid 1	140	50,0	50,0	100,0
Σύνολο	280	100,0	100,0	

Γνωρίζει τη Δημοτική Πινακοθήκη Άρτας «Γ. Μόραλης»

	Συχνότητα	Ποσοστό	Σχετική Συχνότητα (%)	Αθροιστικό Ποσοστό
0	134	47,9	47,9	47,9
Valid 1	146	52,1	52,1	100,0
Σύνολο	280	100,0	100,0	

Έχει Επισκεφθεί τη Δημοτική Πινακοθήκη Άρτας «Γ. Μόραλης»

	Συχνότητα	Ποσοστό	Σχετική Συχνότητα (%)	Αθροιστικό Ποσοστό
0	169	60,4	60,4	60,4
Valid 1	111	39,6	39,6	100,0
Σύνολο	280	100,0	100,0	

Γνωρίζει το Μουσείο Κλασσικών Αρχαιοτήτων

	Συχνότητα	Ποσοστό	Σχετική Συχνότητα (%)	Αθροιστικό Ποσοστό
0	182	65,0	65,0	65,0
Valid 1	98	35,0	35,0	100,0
Σύνολο	280	100,0	100,0	

Έχει Επισκεφθεί το Μουσείο Κλασσικών Αρχαιοτήτων

	Συχνότητα	Ποσοστό	Σχετική Συχνότητα (%)	Αθροιστικό Ποσοστό
Valid 0	219	78,2	78,2	78,2

1	61	21,8	21,8	100,0
Σύνολο	280	100,0	100,0	

Γνωρίζει το Ιστορικό Μουσείο "Σκουφά"

	Συχνότητα	Ποσοστό	Σχετική Συχνότητα (%)	Αθροιστικό Ποσοστό
0	146	52,1	52,1	52,1
Valid 1	134	47,9	47,9	100,0
Σύνολο	280	100,0	100,0	

Έχει Επισκεφθεί το Ιστορικό Μουσείο "Σκουφά"

	Συχνότητα	Ποσοστό	Σχετική Συχνότητα (%)	Αθροιστικό Ποσοστό
0	167	59,6	59,6	59,6
Valid 1	113	40,4	40,4	100,0
Σύνολο	280	100,0	100,0	

Γνωρίζει το Λαογραφικό Μουσείο Πέτα

	Συχνότητα	Ποσοστό	Σχετική Συχνότητα (%)	Αθροιστικό Ποσοστό
0	180	64,3	64,3	64,3
Valid 1	100	35,7	35,7	100,0
Σύνολο	280	100,0	100,0	

Έχει Επισκεφθεί το Λαογραφικό Μουσείο Πέτα

	Συχνότητα	Ποσοστό	Σχετική Συχνότητα (%)	Αθροιστικό Ποσοστό
0	239	85,4	85,4	85,4
Valid 1	41	14,6	14,6	100,0
Σύνολο	280	100,0	100,0	

Γνωρίζει το Ιστορικό & Λαογραφικό Μουσείο Τζουμέρκων

	Συχνότητα	Ποσοστό	Σχετική Συχνότητα (%)	Αθροιστικό Ποσοστό
0	189	67,5	67,5	67,5
Valid 1	91	32,5	32,5	100,0
Σύνολο	280	100,0	100,0	

Έχει Επισκεφθεί το Ιστορικό & Λαογραφικό Μουσείο Τζουμέρκων

	Συχνότητα	Ποσοστό	Σχετική Συχνότητα (%)	Αθροιστικό Ποσοστό
0	235	83,9	83,9	83,9
Valid 1	45	16,1	16,1	100,0
Σύνολο	280	100,0	100,0	

Γνωρίζει την Ιδιωτική Συλλογή Λαογραφικού Υλικού Καραλή

	Συχνότητα	Ποσοστό	Σχετική Συχνότητα (%)	Αθροιστικό Ποσοστό
0	211	75,4	75,4	75,4
Valid 1	69	24,6	24,6	100,0
Σύνολο	280	100,0	100,0	

Έχει Επισκεφθεί την Ιδιωτική Συλλογή Λαογραφικού Υλικού Καραλή

	Συχνότητα	Ποσοστό	Σχετική Συχνότητα (%)	Αθροιστικό Ποσοστό
0	251	89,6	89,6	89,6
Valid 1	29	10,4	10,4	100,0
Σύνολο	280	100,0	100,0	

Πίνακας 15.3

Κατανομή Συχνοτήτων για τις Εκκλησίες/ τα Μοναστήρια που Γνωρίζει και Έχει Επισκεφθεί ο ερωτώμενος

Γνωρίζει τη Παρηγορήτρια

	Συχνότητα	Ποσοστό	Σχετική Συχνότητα (%)	Αθροιστικό Ποσοστό
0	96	34,3	34,3	34,3
Valid 1	184	65,7	65,7	100,0
Σύνολο	280	100,0	100,0	

Έχει Επισκεφθεί τη Παρηγορήτρια

	Συχνότητα	Ποσοστό	Σχετική Συχνότητα (%)	Αθροιστικό Ποσοστό
Valid 0	18	6,4	6,4	6,4

1	262	93,6	93,6	100,0
Σύνολο	280	100,0	100,0	

Γνωρίζει την Αγία Θεοδώρα

	Συχνότητα	Ποσοστό	Σχετική Συχνότητα (%)	Αθροιστικό Ποσοστό
0	99	35,4	35,4	35,4
Valid 1	181	64,6	64,6	100,0
Σύνολο	280	100,0	100,0	

Έχει Επισκεφθεί την Αγία Θεοδώρα

	Συχνότητα	Ποσοστό	Σχετική Συχνότητα (%)	Αθροιστικό Ποσοστό
0	14	5,0	5,0	5,0
Valid 1	266	95,0	95,0	100,0
Σύνολο	280	100,0	100,0	

Γνωρίζει τον Άγιο Βασίλειο

	Συχνότητα	Ποσοστό	Σχετική Συχνότητα (%)	Αθροιστικό Ποσοστό
0	110	39,3	39,3	39,3
Valid 1	170	60,7	60,7	100,0
Σύνολο	280	100,0	100,0	

Έχει Επισκεφθεί τον Άγιο Βασίλειο

	Συχνότητα	Ποσοστό	Σχετική Συχνότητα (%)	Αθροιστικό Ποσοστό
0	112	40,0	40,0	40,0
Valid 1	168	60,0	60,0	100,0
Σύνολο	280	100,0	100,0	

Γνωρίζει τη Μονή Κάτω Παναγιάς

	Συχνότητα	Ποσοστό	Σχετική Συχνότητα (%)	Αθροιστικό Ποσοστό
0	103	36,8	36,8	36,8
Valid 1	177	63,2	63,2	100,0
Σύνολο	280	100,0	100,0	

Έχει Επισκεφθεί τη Μονή Κάτω Παναγιάς

	Συχνότητα	Ποσοστό	Σχετική Συχνότητα (%)	Αθροιστικό Ποσοστό
0	51	18,2	18,2	18,2
Valid 1	229	81,8	81,8	100,0
Σύνολο	280	100,0	100,0	

Γνωρίζει τη Παναγία των Βλαχερνών

	Συχνότητα	Ποσοστό	Σχετική Συχνότητα (%)	Αθροιστικό Ποσοστό
0	110	39,3	39,3	39,3
Valid 1	170	60,7	60,7	100,0
Σύνολο	280	100,0	100,0	

Έχει Επισκεφθεί τη Παναγία των Βλαχερνών

	Συχνότητα	Ποσοστό	Σχετική Συχνότητα (%)	Αθροιστικό Ποσοστό
0	81	28,9	28,9	28,9
Valid 1	199	71,1	71,1	100,0
Σύνολο	280	100,0	100,0	

Γνωρίζει τη Παντάνασσα

	Συχνότητα	Ποσοστό	Σχετική Συχνότητα (%)	Αθροιστικό Ποσοστό
0	149	53,2	53,2	53,2
Valid 1	131	46,8	46,8	100,0
Σύνολο	280	100,0	100,0	

Έχει Επισκεφθεί τη Παντάνασσα

	Συχνότητα	Ποσοστό	Σχετική Συχνότητα (%)	Αθροιστικό Ποσοστό
0	209	74,6	74,6	74,6
Valid 1	71	25,4	25,4	100,0
Σύνολο	280	100,0	100,0	

Γνωρίζει τον Άγιο Δημήτριο Κατσούρη

	Συχνότητα	Ποσοστό	Σχετική Συχνότητα (%)	Αθροιστικό Ποσοστό
0	171	61,1	61,1	61,1
Valid 1	109	38,9	38,9	100,0
Σύνολο	280	100,0	100,0	

Έχει Επισκεφθεί τον Άγιο Δημήτριο Κατσούρη

	Συχνότητα	Ποσοστό	Σχετική Συχνότητα (%)	Αθροιστικό Ποσοστό
0	211	75,4	75,4	75,4
Valid 1	69	24,6	24,6	100,0
Σύνολο	280	100,0	100,0	

Γνωρίζει τη Παναγία της Κορωνησίας

	Συχνότητα	Ποσοστό	Σχετική Συχνότητα (%)	Αθροιστικό Ποσοστό
0	134	47,9	47,9	47,9
Valid 1	146	52,1	52,1	100,0
Σύνολο	280	100,0	100,0	

Έχει Επισκεφθεί τη Παναγία της Κορωνησίας

	Συχνότητα	Ποσοστό	Σχετική Συχνότητα (%)	Αθροιστικό Ποσοστό
0	149	53,2	53,2	53,2
Valid 1	131	46,8	46,8	100,0
Σύνολο	280	100,0	100,0	

Γνωρίζει την Κόκκινη Εκκλησιά

	Συχνότητα	Ποσοστό	Σχετική Συχνότητα (%)	Αθροιστικό Ποσοστό
0	107	38,2	38,2	38,2
Valid 1	173	61,8	61,8	100,0
Σύνολο	280	100,0	100,0	

Έχει Επισκεφθεί την Κόκκινη Εκκλησιά

	Συχνότητα	Ποσοστό	Σχετική Συχνότητα (%)	Αθροιστικό Ποσοστό
Valid 0	150	53,6	53,6	53,6

1	130	46,4	46,4	100,0
Σύνολο	280	100,0	100,0	

Γνωρίζει τον Άγιο Νικόλαο της Ροδιάς

	Συχνότητα	Ποσοστό	Σχετική Συχνότητα (%)	Αθροιστικό Ποσοστό
0	157	56,1	56,1	56,1
Valid 1	123	43,9	43,9	100,0
Σύνολο	280	100,0	100,0	

Έχει Επισκεφθεί τον Άγιο Νικόλαο της Ροδιάς

	Συχνότητα	Ποσοστό	Σχετική Συχνότητα (%)	Αθροιστικό Ποσοστό
0	187	66,8	66,8	66,8
Valid 1	93	33,2	33,2	100,0
Σύνολο	280	100,0	100,0	

Γνωρίζει τη Παναγία Μπρυώνη

	Συχνότητα	Ποσοστό	Σχετική Συχνότητα (%)	Αθροιστικό Ποσοστό
0	196	70,0	70,0	70,0
Valid 1	84	30,0	30,0	100,0
Σύνολο	280	100,0	100,0	

Έχει Επισκεφθεί τη Παναγία Μπρυώνη

	Συχνότητα	Ποσοστό	Σχετική Συχνότητα (%)	Αθροιστικό Ποσοστό
0	237	84,6	84,6	84,6
Valid 1	43	15,4	15,4	100,0
Σύνολο	280	100,0	100,0	

Γνωρίζει τον Άγιο Ονούφριο

	Συχνότητα	Ποσοστό	Σχετική Συχνότητα (%)	Αθροιστικό Ποσοστό
0	184	65,7	65,7	65,7
Valid 1	96	34,3	34,3	100,0
Σύνολο	280	100,0	100,0	

Έχει Επισκεφθεί τον Άγιο Ονούφριο

	Συχνότητα	Ποσοστό	Σχετική Συχνότητα (%)	Αθροιστικό Ποσοστό
0	197	70,4	70,4	70,4
Valid 1	83	29,6	29,6	100,0
Σύνολο	280	100,0	100,0	

Γνωρίζει τη Μονή της Αγίας Αικατερίνης

	Συχνότητα	Ποσοστό	Σχετική Συχνότητα (%)	Αθροιστικό Ποσοστό
0	138	49,3	49,3	49,3
Valid 1	142	50,7	50,7	100,0
Σύνολο	280	100,0	100,0	

Έχει Επισκεφθεί τη Μονή της Αγίας Αικατερίνης

	Συχνότητα	Ποσοστό	Σχετική Συχνότητα (%)	Αθροιστικό Ποσοστό
0	142	50,7	50,7	50,7
Valid 1	138	49,3	49,3	100,0
Σύνολο	280	100,0	100,0	

Γνωρίζει τη Παναγία της Ροβέλιστας

	Συχνότητα	Ποσοστό	Σχετική Συχνότητα (%)	Αθροιστικό Ποσοστό
0	125	44,6	44,6	44,6
Valid 1	155	55,4	55,4	100,0
Σύνολο	280	100,0	100,0	

Έχει Επισκεφθεί τη Παναγία της Ροβέλιστας

	Συχνότητα	Ποσοστό	Σχετική Συχνότητα (%)	Αθροιστικό Ποσοστό
0	159	56,8	56,8	56,8
Valid 1	121	43,2	43,2	100,0
Σύνολο	280	100,0	100,0	

Γνωρίζει τη Παναγία της Ροδιάς

	Συχνότητα	Ποσοστό	Σχετική Συχνότητα (%)	Αθροιστικό Ποσοστό
Valid 0	146	52,1	52,1	52,1

1	134	47,9	47,9	100,0
Σύνολο	280	100,0	100,0	

Έχει Επίσκεφθεί τη Παναγία της Ροδιάς

	Συχνότητα	Ποσοστό	Σχετική Συχνότητα (%)	Αθροιστικό Ποσοστό
0	152	54,3	54,3	54,3
Valid 1	128	45,7	45,7	100,0
Σύνολο	280	100,0	100,0	

Γνωρίζει το Ναό του Αγίου Μάρκου

	Συχνότητα	Ποσοστό	Σχετική Συχνότητα (%)	Αθροιστικό Ποσοστό
0	163	58,2	58,2	58,2
Valid 1	117	41,8	41,8	100,0
Σύνολο	280	100,0	100,0	

Έχει Επίσκεφθεί το Ναό του Αγίου Μάρκου

	Συχνότητα	Ποσοστό	Σχετική Συχνότητα (%)	Αθροιστικό Ποσοστό
0	165	58,9	58,9	58,9
Valid 1	115	41,1	41,1	100,0
Σύνολο	280	100,0	100,0	

Γνωρίζει τη Μονή Σέλτσου

	Συχνότητα	Ποσοστό	Σχετική Συχνότητα (%)	Αθροιστικό Ποσοστό
0	140	50,0	50,0	50,0
Valid 1	140	50,0	50,0	100,0
Σύνολο	280	100,0	100,0	

Έχει Επίσκεφθεί τη Μονή Σέλτσου

	Συχνότητα	Ποσοστό	Σχετική Συχνότητα (%)	Αθροιστικό Ποσοστό
0	228	81,4	81,4	81,4
Valid 1	52	18,6	18,6	100,0
Σύνολο	280	100,0	100,0	

Γνωρίζει τη Μονή Χρυσοσπηλιώτισσας

	Συχνότητα	Ποσοστό	Σχετική Συχνότητα (%)	Αθροιστικό Ποσοστό
0	180	64,3	64,3	64,3
Valid 1	100	35,7	35,7	100,0
Σύνολο	280	100,0	100,0	

Έχει Επίσκεφθεί τη Μονή Χρυσοσπηλιώτισσας

	Συχνότητα	Ποσοστό	Σχετική Συχνότητα (%)	Αθροιστικό Ποσοστό
0	240	85,7	85,7	85,7
Valid 1	40	14,3	14,3	100,0
Σύνολο	280	100,0	100,0	

Γνωρίζει τη Μονή Αγίου Γεωργίου

	Συχνότητα	Ποσοστό	Σχετική Συχνότητα (%)	Αθροιστικό Ποσοστό
0	162	57,9	57,9	57,9
Valid 1	118	42,1	42,1	100,0
Σύνολο	280	100,0	100,0	

Έχει Επίσκεφθεί τη Μονή Αγίου Γεωργίου

	Συχνότητα	Ποσοστό	Σχετική Συχνότητα (%)	Αθροιστικό Ποσοστό
0	188	67,1	67,1	67,1
Valid 1	92	32,9	32,9	100,0
Σύνολο	280	100,0	100,0	

Γνωρίζει τη Μονή Κοιμήσεως της Θεοτόκου

	Συχνότητα	Ποσοστό	Σχετική Συχνότητα (%)	Αθροιστικό Ποσοστό
0	189	67,5	67,5	67,5
Valid 1	91	32,5	32,5	100,0
Σύνολο	280	100,0	100,0	

Έχει Επίσκεφθεί τη Μονή Αγίου Γεωργίου

	Συχνότητα	Ποσοστό	Σχετική Συχνότητα (%)	Αθροιστικό Ποσοστό
Valid 0	238	85,0	85,0	85,0

1	42	15,0	15,0	100,0
Σύνολο	280	100,0	100,0	

Πίνακας 16

**Κατανομή Συχνοτήτων για το ποια Κατηγορία Τουρισμού θεωρεί
εφικτή για το Νομό Άρτας ο ερωτώμενος**

Εσωτερικός Τουρισμός

	Συχνότητα	Ποσοστό	Σχετική Συχνότητα (%)	Αθροιστικό Ποσοστό
0	95	33,9	33,9	33,9
Valid 1	185	66,1	66,1	100,0
Σύνολο	280	100,0	100,0	

Εξωτερικός Τουρισμός

	Συχνότητα	Ποσοστό	Σχετική Συχνότητα (%)	Αθροιστικό Ποσοστό
0	192	68,6	68,6	68,6
Valid 1	88	31,4	31,4	100,0
Σύνολο	280	100,0	100,0	

Εποχιακός Τουρισμός

	Συχνότητα	Ποσοστό	Σχετική Συχνότητα (%)	Αθροιστικό Ποσοστό
0	220	78,6	78,6	78,6
Valid 1	60	21,4	21,4	100,0
Σύνολο	280	100,0	100,0	

Εναλλακτικός Τουρισμός

	Συχνότητα	Ποσοστό	Σχετική Συχνότητα (%)	Αθροιστικό Ποσοστό
0	159	56,8	56,8	56,8
Valid 1	121	43,2	43,2	100,0
Σύνολο	280	100,0	100,0	

Τουρισμός Σε Όλη τη Διάρκεια του Έτους

	Συχνότητα	Ποσοστό	Σχετική Συχνότητα (%)	Αθροιστικό Ποσοστό
Valid 0	140	50,0	50,0	50,0

1	140	50,0	50,0	100,0
Σύνολο	280	100,0	100,0	

Πίνακας 17

Κατανομή Συχνοτήτων για το ποιες Μορφές Εναλλακτικού Τουρισμού θεωρεί ο ερωτώμενος πως μπορούν να βρουν εφαρμογή στο Νομό Άρτας

Αγροτουρισμός

	Συχνότητα	Ποσοστό	Σχετική Συχνότητα (%)	Αθροιστικό Ποσοστό
0	113	40,4	40,4	40,4
Valid 1	167	59,6	59,6	100,0
Σύνολο	280	100,0	100,0	

Αθλητικός Τουρισμός

	Συχνότητα	Ποσοστό	Σχετική Συχνότητα (%)	Αθροιστικό Ποσοστό
0	238	85,0	85,0	85,0
Valid 1	42	15,0	15,0	100,0
Σύνολο	280	100,0	100,0	

Θαλάσσιος Τουρισμός

	Συχνότητα	Ποσοστό	Σχετική Συχνότητα (%)	Αθροιστικό Ποσοστό
0	215	76,8	76,8	76,8
Valid 1	65	23,2	23,2	100,0
Σύνολο	280	100,0	100,0	

Θρησκευτικός Τουρισμός

	Συχνότητα	Ποσοστό	Σχετική Συχνότητα (%)	Αθροιστικό Ποσοστό
0	100	35,7	35,7	35,7
Valid 1	180	64,3	64,3	100,0
Σύνολο	280	100,0	100,0	

Ορεινός Τουρισμός

	Συχνότητα	Ποσοστό	Σχετική Συχνότητα (%)	Αθροιστικό Ποσοστό
0	71	25,4	25,4	25,4
Valid 1	209	74,6	74,6	100,0
Σύνολο	280	100,0	100,0	

Ορειβατικός Τουρισμός

	Συχνότητα	Ποσοστό	Σχετική Συχνότητα (%)	Αθροιστικό Ποσοστό
0	124	44,3	44,3	44,3
Valid 1	156	55,7	55,7	100,0
Σύνολο	280	100,0	100,0	

Πολιτιστικός Τουρισμός

	Συχνότητα	Ποσοστό	Σχετική Συχνότητα (%)	Αθροιστικό Ποσοστό
0	140	50,0	50,0	50,0
Valid 1	140	50,0	50,0	100,0
Σύνολο	280	100,0	100,0	

Τουρισμός Χειμερινών Αθλημάτων

	Συχνότητα	Ποσοστό	Σχετική Συχνότητα (%)	Αθροιστικό Ποσοστό
0	234	83,6	83,6	83,6
Valid 1	46	16,4	16,4	100,0
Σύνολο	280	100,0	100,0	

Πίνακας 18

Κατανομή Συχνοτήτων για το αν ο ερωτώμενος θεωρεί ότι**Υπάρχουν οι Κατάλληλες Υποδομές για να εξυπηρετηθεί ένας
μεγάλος αριθμός τουριστών**

	Συχνότητα	Ποσοστό	Σχετική Συχνότητα (%)	Αθροιστικό Ποσοστό
0	210	75,0	75,0	75,0
Valid 1	70	25,0	25,0	100,0
Σύνολο	280	100,0	100,0	

Τα Καταλύματα του Νομού επαρκούν

	Συχνότητα	Ποσοστό	Σχετική Συχνότητα (%)	Αθροιστικό Ποσοστό
0	187	66,8	66,8	66,8
Valid 1	93	33,2	33,2	100,0
Σύνολο	280	100,0	100,0	

Ο Αριθμός των Χώρων Διασκέδασης/ Ψυχαγωγίας μπορεί να ανταπεξέλθει σε μια αυξημένη ζήτηση

	Συχνότητα	Ποσοστό	Σχετική Συχνότητα (%)	Αθροιστικό Ποσοστό
0	119	42,5	42,5	42,5
Valid 1	161	57,5	57,5	100,0
Σύνολο	280	100,0	100,0	

Η Ολοκλήρωση των Έργων στο Οδικό Δίκτυο θα βοηθήσει στην αύξηση της τουριστικής κίνησης

	Συχνότητα	Ποσοστό	Σχετική Συχνότητα (%)	Αθροιστικό Ποσοστό
0	22	7,9	7,9	7,9
Valid 1	258	92,1	92,1	100,0
Σύνολο	280	100,0	100,0	

Θα ήταν χρήσιμο να παρέχεται ένα Τουριστικό Λεωφορείο που να πηγαίνει τον κόσμο στα αξιοθέατα

	Συχνότητα	Ποσοστό	Σχετική Συχνότητα (%)	Αθροιστικό Ποσοστό
0	24	8,6	8,6	8,6
Valid 1	256	91,4	91,4	100,0
Σύνολο	280	100,0	100,0	

Πίνακας 19

Κατανομή Συχνοτήτων για το αν ο ερωτώμενος είναι Ικανοποιημένος/-η από τις Ενέργειες της Τοπικής Αυτοδιοίκησης ως προς την προβολή της περιοχής ως τουριστικό προορισμό

	Συχνότητα	Ποσοστό	Σχετική Συχνότητα (%)	Αθροιστικό Ποσοστό
Valid 0	244	87,1	87,1	87,1
1	36	12,9	12,9	100,0

Σύνολο	280	100,0	100,0
--------	-----	-------	-------

Πίνακας 20

Κατανομή Συχνοτήτων για το ποιο από τα παρακάτω θεωρεί ο ερωτώμενος ότι ισχύει, αν δεν είναι Ικανοποιημένος/-η από τις Ενέργειες της Τοπικής Αυτοδιοίκησης στον τομέα αυτό

	Συχνότητα	Ποσοστό	Σχετική Συχνότητα (%)	Αθροιστικό Ποσοστό
-9	36	12,9	12,9	12,9
0	54	19,3	19,3	32,1
Valid 1	161	57,5	57,5	89,6
2	29	10,4	10,4	100,0
Σύνολο	280	100,0	100,0	

Πίνακας 21

Κατανομή Συχνοτήτων για το σε ποια από τα παρακάτω θεωρεί ο ερωτώμενος ότι μπορεί να συμβάλλει ο Τουρισμός στο Νομό

Επιδρά στην Τοπική Κοινωνία

	Συχνότητα	Ποσοστό	Σχετική Συχνότητα (%)	Αθροιστικό Ποσοστό
0	30	10,7	10,7	10,7
Valid 1	250	89,3	89,3	100,0
Σύνολο	280	100,0	100,0	

Δημιουργεί Νέες Θέσεις Εργασίας

	Συχνότητα	Ποσοστό	Σχετική Συχνότητα (%)	Αθροιστικό Ποσοστό
0	17	6,1	6,1	6,1
Valid 1	263	93,9	93,9	100,0
Σύνολο	280	100,0	100,0	

Συμβάλλει στην Προώθηση των Τοπικών Προϊόντων

	Συχνότητα	Ποσοστό	Σχετική Συχνότητα (%)	Αθροιστικό Ποσοστό
0	29	10,4	10,4	10,4
Valid 1	251	89,6	89,6	100,0
Σύνολο	280	100,0	100,0	

Αυξάνει τις Τιμές των Αγαθών και των Υπηρεσιών

	Συχνότητα	Ποσοστό	Σχετική Συχνότητα (%)	Αθροιστικό Ποσοστό
0	158	56,4	56,4	56,4
Valid 1	122	43,6	43,6	100,0
Σύνολο	280	100,0	100,0	

Ευνοεί την Εποχιακή Απασχόληση

	Συχνότητα	Ποσοστό	Σχετική Συχνότητα (%)	Αθροιστικό Ποσοστό
0	46	16,4	16,4	16,4
Valid 1	234	83,6	83,6	100,0
Σύνολο	280	100,0	100,0	

Συμβάλλει στην Συγκράτηση του Πληθυσμού στην Επαρχία

	Συχνότητα	Ποσοστό	Σχετική Συχνότητα (%)	Αθροιστικό Ποσοστό
0	46	16,4	16,4	16,4
Valid 1	234	83,6	83,6	100,0
Σύνολο	280	100,0	100,0	

Οδηγεί στη Ρύπανση του Περιβάλλοντος

	Συχνότητα	Ποσοστό	Σχετική Συχνότητα (%)	Αθροιστικό Ποσοστό
0	233	83,2	83,2	83,2
Valid 1	47	16,8	16,8	100,0
Σύνολο	280	100,0	100,0	

Δημιουργεί Κυκλοφοριακή Συμφόρηση

	Συχνότητα	Ποσοστό	Σχετική Συχνότητα (%)	Αθροιστικό Ποσοστό
0	216	77,1	77,1	77,1
Valid 1	64	22,9	22,9	100,0
Σύνολο	280	100,0	100,0	

Συμβάλλει στην Αύξηση της Τιμής Αγοράς των Ακινήτων

	Συχνότητα	Ποσοστό	Σχετική Συχνότητα (%)	Αθροιστικό Ποσοστό
0	156	55,7	55,7	55,7
Valid 1	124	44,3	44,3	100,0
Σύνολο	280	100,0	100,0	

Οδηγεί σε Αύξηση των Κοινωνικών Προβλημάτων και της Εγκληματικότητας

	Συχνότητα	Ποσοστό	Σχετική Συχνότητα (%)	Αθροιστικό Ποσοστό
0	252	90,0	90,0	90,0
Valid 1	28	10,0	10,0	100,0
Σύνολο	280	100,0	100,0	

Πίνακας 22

Κατανομή Συχνοτήτων για το σε ποιες από τις παρακάτω Προωθητικές Ενέργειες θεωρεί ο ερωτώμενος ότι θα προσελκύσουν Τουρίστες στο Νομό

Δημιουργία Ιστοσελίδας

	Συχνότητα	Ποσοστό	Σχετική Συχνότητα (%)	Αθροιστικό Ποσοστό
1	5	1,8	1,8	1,8
2	20	7,1	7,1	8,9
Valid 3	68	24,3	24,3	33,2
4	55	19,6	19,6	52,9
5	132	47,1	47,1	100,0
Σύνολο	280	100,0	100,0	

Διαφήμιση στα Μ.Μ.Ε.

	Συχνότητα	Ποσοστό	Σχετική Συχνότητα (%)	Αθροιστικό Ποσοστό
1	3	1,1	1,1	1,1
2	16	5,7	5,7	6,8
Valid 3	49	17,5	17,5	24,3
4	85	30,4	30,4	54,6
5	127	45,4	45,4	100,0
Σύνολο	280	100,0	100,0	

Προβολή Video

	Συχνότητα	Ποσοστό	Σχετική Συχνότητα (%)	Αθροιστικό Ποσοστό
1	4	1,4	1,4	1,4
2	29	10,4	10,4	11,8
3	79	28,2	28,2	40,0
4	90	32,1	32,1	72,1
5	78	27,9	27,9	100,0
Σύνολο	280	100,0	100,0	

Διαφημιστικό Υλικό

	Συχνότητα	Ποσοστό	Σχετική Συχνότητα (%)	Αθροιστικό Ποσοστό
1	18	6,4	6,4	6,4
2	56	20,0	20,0	26,4
3	95	33,9	33,9	60,4
4	72	25,7	25,7	86,1
5	39	13,9	13,9	100,0
Σύνολο	280	100,0	100,0	

Ενημερωτικά Φυλλάδια

	Συχνότητα	Ποσοστό	Σχετική Συχνότητα (%)	Αθροιστικό Ποσοστό
1	6	2,1	2,1	2,1
2	29	10,4	10,4	12,5
3	58	20,7	20,7	33,2
4	106	37,9	37,9	71,1
5	81	28,9	28,9	100,0
Σύνολο	280	100,0	100,0	

Προβολή Αγροτικών Προϊόντων

	Συχνότητα	Ποσοστό	Σχετική Συχνότητα (%)	Αθροιστικό Ποσοστό
1	2	,7	,7	,7
2	25	8,9	8,9	9,6
3	64	22,9	22,9	32,5
4	101	36,1	36,1	68,6
5	88	31,4	31,4	100,0

Σύνολο	280	100,0	100,0
--------	-----	-------	-------

Παραγωγή Τροφίμων

	Συχνότητα	Ποσοστό	Σχετική Συχνότητα (%)	Αθροιστικό Ποσοστό
1	3	1,1	1,1	1,1
2	28	10,0	10,0	11,1
3	66	23,6	23,6	34,6
4	91	32,5	32,5	67,1
5	92	32,9	32,9	100,0
Σύνολο	280	100,0	100,0	

Πίνακας 23

Κατανομή Συχνοτήτων για το αν πιστεύει ο ερωτώμενος ότι

Οι Ιδιωτικές Πρωτοβουλίες, εάν είναι σύγχρονες και πρωτοποριακές, θα μπορούσαν να ενισχύσουν την Τουριστική Δραστηριότητα στο Νομό της Άρτας

	Συχνότητα	Ποσοστό	Σχετική Συχνότητα (%)	Αθροιστικό Ποσοστό
2	11	3,9	3,9	3,9
3	68	24,3	24,3	28,2
4	104	37,1	37,1	65,4
5	97	34,6	34,6	100,0
Σύνολο	280	100,0	100,0	

Θα ήταν αποδοτικό να πραγματοποιηθούν Σεμινάρια Παρασκευής Εδεσμάτων, με πρώτη ύλη τα Αγροτικά Προϊόντα του Νομού, έτσι ώστε να πωλούνται στους Τουρίστες

	Συχνότητα	Ποσοστό	Σχετική Συχνότητα (%)	Αθροιστικό Ποσοστό
1	4	1,4	1,4	1,4
2	31	11,1	11,1	12,5
3	101	36,1	36,1	48,6
4	84	30,0	30,0	78,6
5	60	21,4	21,4	100,0
Σύνολο	280	100,0	100,0	

**Θα ήταν εφικτό να τυποποιηθούν τα Τοπικά Αγροτικά Προϊόντα
με Ετικέτες Παραγωγής με την επωνυμία του Νομού για να γίνουν
ευρέως γνωστά και να προτιμούνται από τους Τουρίστες**

	Συχνότητα	Ποσοστό	Σχετική Συχνότητα (%)	Αθροιστικό Ποσοστό
1	2	,7	,7	,7
2	13	4,6	4,6	5,4
3	76	27,1	27,1	32,5
4	98	35,0	35,0	67,5
5	91	32,5	32,5	100,0
Σύνολο	280	100,0	100,0	

**Η Προσπάθεια Ανάδειξης του Νομού μέσω του Τουρισμού,
πιστεύεται ότι θα μπορούσε να περιορίσει το Αντίκτυπο της
Οικονομικής Κρίσης στην περιοχή την Άρτας**

	Συχνότητα	Ποσοστό	Σχετική Συχνότητα (%)	Αθροιστικό Ποσοστό
1	8	2,9	2,9	2,9
2	14	5,0	5,0	7,9
3	79	28,2	28,2	36,1
4	96	34,3	34,3	70,4
5	83	29,6	29,6	100,0
Σύνολο	280	100,0	100,0	

ΕΡΩΤΗΜΑΤΟΛΟΓΙΟ

ΧΑΡΟΚΟΠΕΙΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ

ΤΜΗΜΑ ΟΙΚΙΑΚΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ ΚΑΙ ΟΙΚΟΛΟΓΙΑΣ

A/A: _____

Ημερομηνία Συμπλήρωσης: ____/____/____

Το ερωτηματολόγιο διανέμεται στο πλαίσιο της πτυχιακής μου μελέτης με θέμα «***Η Τουριστική Ανάπτυξη του Νομού της Άρτας. Οι Επιπτώσεις του Τουρισμού και η Αντίληψη των Κατοίκων.***» Το ερωτηματολόγιο είναι **ΑΝΩΝΥΜΟ** και τα στοιχεία που θα προκύψουν είναι **απολύτως εμπιστευτικά**. Παρακαλώ απαντήστε στις ερωτήσεις σημειώνοντας **ένα μόνο X**. Σας ευχαριστώ εκ των προτέρων για την πολύτιμη συνεργασία σας.

Με Εκτίμηση,

Μαρία Καραμπά

Α΄ ΔΗΜΟΓΡΑΦΙΚΑ ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ

1. Φύλο:

Ανδρας ☐

Γυναίκα ☐

2. Ηλικία:

18 - 24 ετών ☐

25 - 29 ετών ☐

30 - 44 ετών ☐

45 - 59 ετών ☐

60 ετών και άνω ☐

3. Μορφωτικό Επίπεδο:

Δεν τελείωσα Δημοτικό ☐

Απολυτήριο Δημοτικού ☐

Απολυτήριο Γυμνασίου ☐

Απολυτήριο Λυκείου / Ι.Ε.Κ.

Πτυχίο Α.Ε.Ι. / Τ.Ε.Ι.

Φοίτηση σε Α.Ε.Ι. / Τ.Ε.Ι. χωρίς πτυχίο

Μεταπτυχιακό / Διδακτορικό Δίπλωμα

4. Επάγγελμα:

Δημόσιος Υπάλληλος

Ιδιωτικός Υπάλληλος

Επιχειρηματίας

Αγρότης/-α

Οικιακά

Φοιτητής/τρια

Άνεργος/-η

Συνταξιούχος

5. Πόσα χρόνια κατοικείτε στο Νομό Άρτας; (Συμπληρώστε)

6. Οικογενειακή Κατάσταση:

Έγγαμος/-η

Άγαμος/-η

Διαζευγμένος/-η

Χήρος/-α

7. Πόσα μέλη έχει η οικογένειά σας; (Συμπληρώστε)

8. Ποιο είναι το μηνιαίο οικογενειακό σας εισόδημα;

0 - 500 €

500 - 1.000 €

1.000 - 2.000 €

2.000 - 3.000 €

3.000 € και άνω

Β' ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ ΠΟΥ ΣΧΕΤΙΖΟΝΤΑΙ ΜΕ ΤΗΝ ΤΟΥΡΙΣΤΙΚΗ ΑΝΑΠΤΥΞΗ

9. Σε ποιο Δήμο του Νομού Άρτας κατοικείτε; (Συμπληρώστε)

10. Είναι τουριστική η περιοχή όπου διαμένετε;

Ναι

☐

Όχι

☐

11. Θεωρείτε ότι η περιοχή σας έχει δυνατότητες τουριστικής ανάπτυξης;

Ναι

☐

Όχι

☐

12. Ασχολείστε εσείς ή κάποιος συγγενής σας με τον τομέα του τουρισμού;

Ναι

☐

Όχι

☐

13. Για ποιο λόγο θα προτείνετε το Νομό Άρτας ως προορισμό; (Μπορείτε να επιλέξετε παραπάνω από μία απαντήσεις)

Κλίμα - Ομορφιές

☐

Εναλλακτικές Μορφές Τουρισμού

☐

Οικονομικές Τιμές

☐

Πολιτιστική Κληρονομιά

☐

Ποιότητα Ζωής

☐

14. Ποιο σημείο του Νομού Άρτας πιστεύετε ότι έχει τη μεγαλύτερη τουριστική ζήτηση; (Μία απάντηση στην ερώτηση)

Το Τείχος της Αρχαίας Αμβρακίας

☐

Το Κάστρο

☐

Η Παρηγορήτρια

☐

Το Γεφύρι της Άρτας

☐

Ο Αμβρακικός Κόλπος

☐

Τα Τζουμέρκα (Χωριά)

☐

Το Δασικό Χωριό

☐

Η Γέφυρα της Πλάκας

☐

15. Παρακαλώ σημειώστε για κάθε ένα από τα παρακάτω ποια γνωρίζετε και ποια έχετε επισκεφθεί:

<u>Αξιοθέατα</u>	Γνωρίζω	Έχω Επισκεφθεί
Το Τείχος της Αρχαίας Αμβρακίας	☐	☐
Ο Ναός του Απόλλωνα Πύθιου Σωτήρα	☐	☐
Το Μικρό Θέατρο της Αρχαίας Αμβρακίας	☐	☐
Το Νεκροταφείο της Αρχαίας Αμβρακίας	☐	☐
Το Αρχαίον Όρραον	☐	☐
Το Κάστρο	☐	☐
Το Γεφύρι της Άρτας	☐	☐
Το Τζαμί του Φαϊκ Πασά στο Ιμαρέτ	☐	☐
Ο Γέρικος Πλάτανος του Αλή Πασά	☐	☐
Ο Αμβρακικός Κόλπος	☐	☐
Τα Τζουμέρκα (Χωριά)	☐	☐
Η Γέφυρα της Πλάκας	☐	☐
Το Δασικό Χωριό	☐	☐
Οι Καταρράκτες στα Θεοδώριανα	☐	☐
Ο "Σταυρός" στα Θεοδώριανα	☐	☐
Οι Καταρράκτες στον Καταρράκτη	☐	☐
 <u>Μουσεία</u>		
Αρχαιολογικό Μουσείο Άρτας	☐	☐
Λαογραφικό Μουσείο Άρτας	☐	☐
Δημοτική Πινακοθήκη Άρτας «Γ. Μόραλης»	☐	☐
Μουσείο Κλασσικών Αρχαιοτήτων	☐	☐
Ιστορικό Μουσείο "Σκουφά"	☐	☐
Λαογραφικό Μουσείο Πέτα	☐	☐
Ιστορικό & Λαογραφικό Μουσείο Τζουμέρκων	☐	☐
Ιδιωτική Συλλογή Λαογραφικού Υλικού Καραλή	☐	☐

Εκκλησίες / Μοναστήρια

Η Παρηγορήτρια	☐	☐
Η Αγία Θεοδώρα	☐	☐
Ο Άγιος Βασίλειος	☐	☐
Η Μονή Κάτω Παναγίας	☐	☐
Η Παναγία των Βλαχερνών	☐	☐
Η Παντάνασσα	☐	☐
Ο Άγιος Δημήτριος Κατσούρη (Πλησιοί)	☐	☐
Η Παναγία της Κορωνησίας (Κορωνησία)	☐	☐
Η Κόκκινη Εκκλησιά (Βουργαρέλι)	☐	☐
Ο Άγιος Νικόλαος της Ροδιάς	☐	☐
Η Παναγία Μπρυώνη (Νεοχωράκι)	☐	☐
Ο Άγιος Ονούφριος (Κορωνησία)	☐	☐
Η Μονή της Αγίας Αικατερίνης (Καταρράκτης)	☐	☐
Η Παναγία της Ροβέλιστας (Άνω Καλεντίνη)	☐	☐
Η Παναγία της Ροδιάς	☐	☐
Ο Ναός του Αϊ Μάρκου	☐	☐
Η Μονή Σέλτσου (Πηγές)	☐	☐
Η Μονή Χρυσοσπηλιώτισσας (Γουριανά)	☐	☐
Η Μονή Αγίου Γεωργίου (Βουργαρέλι)	☐	☐
Η Μονή Κοιμήσεως της Θεοτόκου (Σκουληκαριά)	☐	☐

16. **Ποια κατηγορία τουρισμού θεωρείτε εφικτή για το Νομό μας;** (Μπορείτε να επιλέξετε **παραπάνω από μία** κατηγορίες)

Εσωτερικός Τουρισμός (Έλληνες Τουρίστες)	☐
Εξωτερικός Τουρισμός (από άλλη χώρα)	☐
Εποχιακός Τουρισμός	☐
Εναλλακτικός Τουρισμός	☐
Τουρισμός σε όλη τη διάρκεια του έτους	☐

17. Από τις παρακάτω μορφές Εναλλακτικού Τουρισμού, ποιες θεωρείτε ότι μπορούν να βρουν εφαρμογή στο Νομό Άρτας; (Μπορείτε να επιλέξετε παραπάνω από μία επιλογές)

Αγροτουρισμός	☐
Αθλητικός Τουρισμός	☐
Θαλάσσιος Τουρισμός	☐
Θρησκευτικός Τουρισμός	☐
Ορεινός Τουρισμός	☐
Ορειβατικός Τουρισμός	☐
Πολιτιστικός Τουρισμός	☐
Τουρισμός Χειμερινών Αθλημάτων	☐

18. Θεωρείτε πως στο Νομό Άρτας.....

	Ναι	Όχι
Υπάρχουν οι κατάλληλες υποδομές για να εξυπηρετηθεί ένας μεγάλος αριθμός τουριστών;	☐	☐
Τα καταλύματα του Νομού επαρκούν;	☐	☐
Ο αριθμός των χώρων διασκέδασης / ψυχαγωγίας (εστιατόρια, ταβέρνες, καφέ, κ.τ.λ.) μπορεί να ανταπεξέλθει σε μια αυξημένη ζήτηση;	☐	☐
Η ολοκλήρωση των έργων στο οδικό δίκτυο (Ιόνια Οδός, κ.τ.λ.) θα βοηθήσει στην αύξηση της τουριστικής κίνησης;	☐	☐
Θα ήταν χρήσιμο να παρέχεται ένα τουριστικό λεωφορείο που να πηγαίνει τον κόσμο στα αξιοθέατα του Νομού Άρτας;	☐	☐

19. Είστε ικανοποιημένος/-η από τις ενέργειες της Τοπικής Αυτοδιοίκησης ως προς την προβολή της περιοχής ως τουριστικό προορισμό;

Ναι	☐	Όχι	☐
-----	--------------------------	-----	--------------------------

20. Αν δεν είσαστε ικανοποιημένος/-η από τις ενέργειες της Τοπικής Αυτοδιοίκησης στον τομέα αυτό, ποιο από τα παρακάτω θεωρείτε ότι ισχύει: (Επιλέξτε μία απάντηση)

Δυσχεραίνει το έργο της η οικονομική κρίση;

☐

Απουσιάζει η πρωτοβουλία;

☐

Αντιμετωπίζει εμπόδια που δυσκολεύουν την ανάδειξη του τόπου;

☐

21. Ο τουρισμός στο Νομό της Άρτας, σε ποια από τα παρακάτω μπορεί να συμβάλλει;

	Ναι	Όχι
Επιδρά στην τοπική κοινωνία.		
Δημιουργεί νέες θέσεις εργασίας.		
Συμβάλλει στην προώθηση των τοπικών προϊόντων.		
Αυξάνει τις τιμές των αγαθών και των υπηρεσιών.		
Ευνοεί την εποχιακή απασχόληση.		
Συμβάλλει στη συγκράτηση του πληθυσμού στην επαρχία.		
Οδηγεί στη ρύπανση του περιβάλλοντος.		
Δημιουργεί κυκλοφοριακή συμφόρηση.		
Συμβάλλει στην αύξηση της τιμής αγοράς των ακινήτων.		
Οδηγεί σε αύξηση των κοινωνικών προβλημάτων και της εγκληματικότητας.		

22. Ποιες από τις παρακάτω προωθητικές ενέργειες θα μπορούσαν να προσελκύσουν τουρίστες στο Νομό της Άρτας; (Παρακαλώ κυκλώστε, μία απάντηση σε κάθε πρόταση: 1=Καθόλου, 2=Λίγο, 3=Αρκετά, 4=Πολύ, 5=Πάρα Πολύ)

Δημιουργία ιστοσελίδας του Νομού με επιμέρους αναφορές στα αξιοθέατα και τις φυσικές ομορφιές της Άρτας.	1	2	3	4	5
Διαφήμιση στα Μ.Μ.Ε.	1	2	3	4	5

Προβολή βίντεο - ψηφιοποίηση αρχαιολογικών ευρημάτων	1	2	3	4	5
Διαφημιστικό υλικό (σουβενίρ, μαγνητάκια με αξιοθέατα του Νομού)	1	2	3	4	5
Ενημερωτικά φυλλάδια - έντυπα προβολής (χάρτης, τουριστικός οδηγός, ιστορικό φυλλάδιο)	1	2	3	4	5
Προβολή αγροτικών τοπικών προϊόντων (εσπεριδοειδή, ακτινίδια, λάδι κ.α.)	1	2	3	4	5
Παραγωγή τροφίμων με τα τοπικά αγροτικά προϊόντα	1	2	3	4	5

23. Εκφράστε την άποψή σας για τις παρακάτω προτάσεις. (Παρακαλώ **κυκλώστε, μία απάντηση** σε κάθε πρόταση: 1=Καθόλου, 2=Λίγο, 3=Αρκετά, 4=Πολύ, 5=Πάρα Πολύ)

Οι ιδιωτικές πρωτοβουλίες, εάν είναι σύγχρονες και πρωτοποριακές, θα μπορούσαν να ενισχύσουν την τουριστική δραστηριότητα στο Νομό της Άρτας.	1	2	3	4	5
Θα ήταν αποδοτικό να πραγματοποιηθούν σεμινάρια παρασκευής εδεσμάτων, με πρώτη ύλη τα αγροτικά προϊόντα του Νομού, έτσι ώστε να πωλούνται στους τουρίστες.	1	2	3	4	5
Θα ήταν εφικτό να τυποποιηθούν τα τοπικά αγροτικά προϊόντα με ετικέτες παραγωγής με την επωνυμία του Νομού για να γίνουν ευρέως γνωστά και να προτιμώνται από τους τουρίστες.	1	2	3	4	5
Η προσπάθεια ανάδειξης του Νομού μας μέσω του τουρισμού, πιστεύεται ότι θα μπορούσε να περιορίσει το αντίκτυπο της οικονομικής κρίσης στην περιοχή μας, την Άρτα.	1	2	3	4	5

Σας ευχαριστώ πολύ για τη βοήθειά σας και το χρόνο σας!